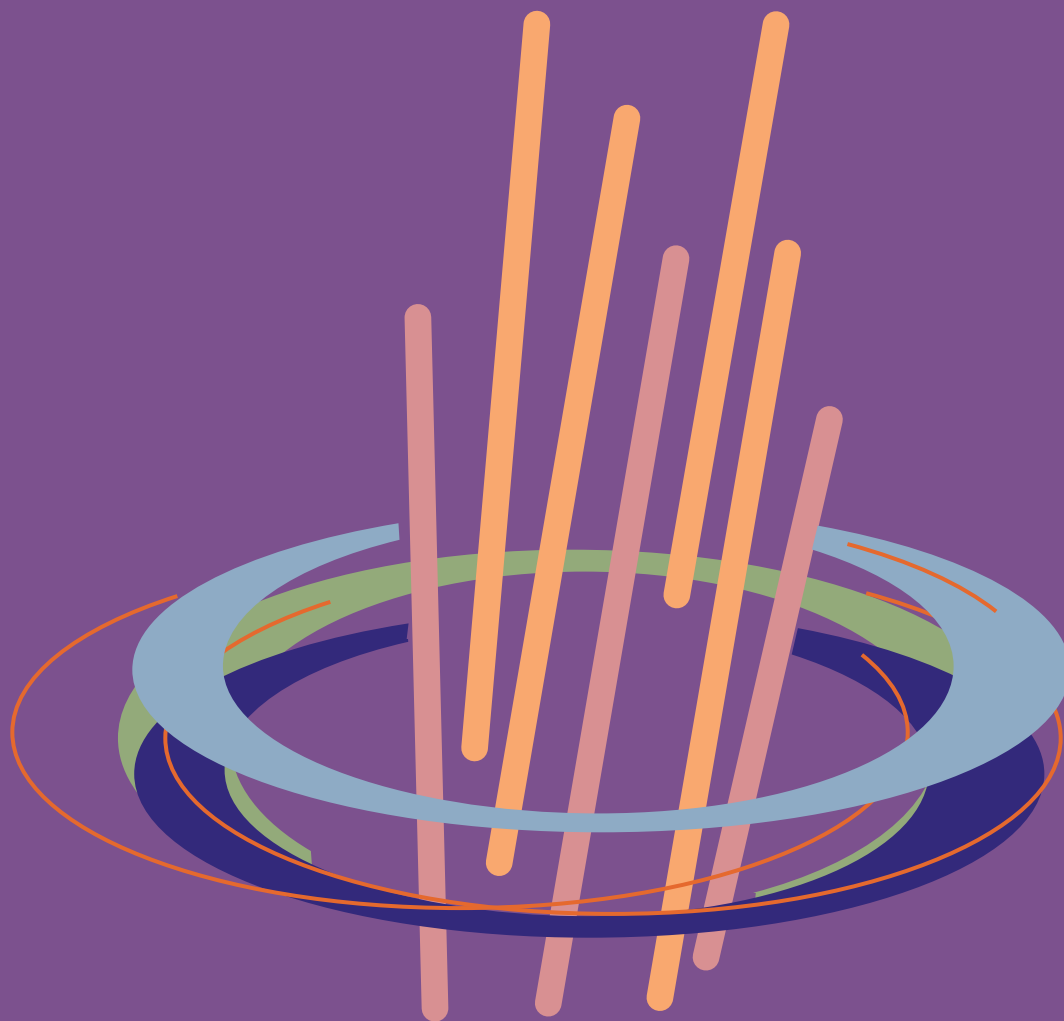

המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון והאגף לפיתוח שירותים
ירושלים, שבט התשע"ד, ינואר 2014

תוכניות לשיקום בקהילה של צעירים המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית: הישגים ואתגרים

ד"ר חן ליפשיץ

מפעלים מיוחדים **154**

המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון והאגף לפיתוח שירותים

תוכניות לשיקום בקהילה של צעירים המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית: הישגים ואתגרים

ד"ר חן ליפשיץ

מפעלים מיוחדים 154

ירושלים, שבט התשע"ד, ינואר 2014

www.btl.gov.il

פתח דבר

אנו שמחים להגיש לעיונכם דוח משלב ומסכם של שתי תוכניות ניסיוניות של הקרן למפעלים מיוחדים בנושא שיקום צעירים עם פגיעה נפשית. דוח זה הוא הראשון בסדרה של דוחות מחקריים שיתפרסמו בשנת 2014 של תוכניות לשיקום נפגעי נפש. שתי התוכניות הן **הקר-הד** – שותפות קהילתית לשיקום נכי נפש צעירים המופעלת בידי עמותת **גוונים**, ו**אלמוג לצעירים** – תוכנית לפיתוח כישורי חיים לצעירים המופעלת בידי עמותת **איכות בשיקום** (שהיא אגודת הידידים של המרכז לבריאות הנפש אברבנאל).

מדובר במהלך שבתכנונו הוחל בקרן כבר בשנת 2006, על רקע שינויים מרחיקי לכת כגון חקיקת חוק שיקום נפגעי נפש בקהילה בשנת 2000 והצורך בפיתוח מואץ של מודלים והתערבות לטובת האוכלוסייה. מהלכים משותפים שיזמה הקרן עם משרד הבריאות וקרן טאובר, הביאו לפרסום **קול קורא** ובו הזמנה לקבל הצעות מהקהילה לפיתוח שירותים בתחום בריאות הנפש בקהילה.

חשוב להדגיש שלקול הקורא היו כמה מטרות: לעודד פיתוח מודלים חדשניים בתחום השיקום, התעסוקה והחלמה, כדי להרחיב את ההזדמנויות לחיים עצמאיים משמעותיים של המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית; להעלות את המודעות של הציבור והקהילה המקצועית לצרכים של מתמודדים אלה; לפעול לשינוי עמדות בעיקר בקרב המעסיקים של המתמודדים; ולשפר את רווחתם של נפגעי נפש ומשפחותיהם באמצעות תמיכה, הדרכה והנחיה.

בשנים 2008-2013 פעלו במסגרת המיזם כ-20 תוכניות שאושרו בידי המוסד. באופן ניסיוני הוחלט בקרן, שהערכה המחקרית של התוכניות תחולק לכמה חלקים בהתאם למאפייני האוכלוסייה או אופי ההתערבויות.

בדוח שלפניכם קובצו כאמור שתי תוכניות שבמרכזן התערבויות למען צעירים עד סוף שנות ה-20 לחייהם. מדובר באנשים שחלקם התמודדו עם משבר אקוטי ראשוני ולעתים אשפוז פסיכיאטרי, והיה צורך בהתערבות אינטנסיבית כדי להגדיל את סיכוייהם להחלמה ולמנוע את תופעת "הדלת המסתובבת".

ברצוננו להביע את הערכתנו הרבה לגבי רונית דודאי, ממונת שיקום באגף לבריאות הנפש במשרד הבריאות, ולצוותים המפעילים את התוכניות, על ליווי התוכניות, וליזמים משתי העמותות - שהציעו את התוכניות, קידמו ופיתחו אותן וממשיכים להפעילן עם סיום השלב הניסיוני.

ד"ר חן ליפשיץ וצוותה ליוו במחקר את שתי התוכניות, ועשו זאת ברגישות, במקצועיות ותוך הקשבה לשינויים שהיו בתוכניות וגמישות בהתאמת המערך המחקרי.

משרד הבריאות מוסיף לממן את שתי התוכניות ואנו מקווים שהלקחים שהופקו מהפעלה הניסיונית ישמשו גופים נוספים בפיתוח שירותים לצעירים ומשפחותיהם המתמודדים עם מחלת נפש. אנו מודים גם לוועדות ההיגוי שליוו את שתי התוכניות.

תודה מיוחדת לכרמלה קורש-אבלגון, סגנית מנהלת הקרן למפעלים מיוחדים, שריכזה את הקול הקורא, ליוותה את כל התוכניות וממשיכה בתהליך ההטמעה של מודלים מוצלחים במיוחד שיוצגו בדוחות הבאים בסדרת **מפעלים מיוחדים**.

שרית ביץ-מוראי
מנהלת הקרן למפעלים מיוחדים

חברי ועדת היגוי

לתוכנית אלמוג לצעירים

ענבל שלום – רכזת היחידה לצעירים, עמותת איכות בשיקום
רוית נאור – מנהלת, מרכז אלמוג בשיקום
שרה קריאל – רכזת סל שיקום, מחוז תל אביב, משרד הבריאות
רונית דודאי – ממונת שיקום, האגף לבריאות הנפש, משרד הבריאות
אירה דביר – רכזת פרויקטים, עמותת איכות בשיקום
אסתי בן ארצי – מנכ"לית, עמותת איכות בשיקום
רותי בן שטרית – רכזת שיקום משנה, מחוז תל אביב
ד"ר חן ליפשיץ – חוקרת, מכון ברנקו וייס
שירה בן ברוך – עוזרת מחקר, מכון ברנקו וייס

לתוכנית חבר הד

נירית רימון – ראש תחום צעירים, עמותת גוונים
רותם שלף-שפיר – פסיכולוגית, עמותת גוונים
מיכל אלף – מנהלת, תוכנית חבר-הד, יקנעם
ליאת ועקנין – עו"ס, תוכנית חבר-הד, יקנעם
ערן וישינקו – מנהל, תוכנית חבר-הד, בית שמש
רונית דודאי – ממונת שיקום, האגף לבריאות הנפש, משרד הבריאות
כרמלה קורש-אבלגון – סגנית מנהלת, הקרן למפעלים מיוחדים, המוסד לביטוח לאומי
ד"ר חן ליפשיץ – חוקרת, מכון ברנקו וייס
שירה בן ברוך – עוזרת מחקר, מכון ברנקו וייס

תמצית

התכניות לשיקום אנשים המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית בקהילה הן חלק מיוזמה כלל ארצית אשר החלה בשנים האחרונות, שבמסגרתה חל מעבר מטיפול באמצעות אשפוז בבתי חולים פסיכיאטריים לשיקום במסגרות שונות בקהילה. החוקים שנחקקו בשנים האחרונות (חוק "שוויון זכויות החולה" [1996] וחוק שיקום נכי נפש בקהילה [2000]), הביאו ליותר ויותר יוזמות המעודדות תכניות לשיקום ולשילוב חברתי ותעסוקתי של נפגעי נפש בקהילה.

אחד האתגרים המשמעותיים העומדים בפני המערכת הנו יצירת מערכת מענים המותאמת למאפיינים ולצרכים הייחודיים של אוכלוסיית הצעירים. ההשקעה בצעירים עשויה למנוע את תופעת "הדלת המסתובבת" של אשפוזים חוזרים ונשנים, ואת מעגל הכרוניות של המחלה.

בדוח הנוכחי מוצגים ממצאי מחקר ההערכה שנערך במהלך השנתיים וחצי האחרונות. המחקר מלווה שתי תכניות פיילוט לשיקום חברתי ותעסוקתי של צעירים (גילאי 18-30) פגועי נפש בקהילה: "הד חבר" ביקנעם (להלן: "הד צפון") ו"מרכז אלמוג לצעירים" בחולון, הפועלות במימון משותף של הקרן למפעלים מיוחדים. הדוח מהווה חלק מההשקעה הציבורית במעקב אחר התערבויות שיקומיות חדשניות ובניית מדדים להערכת התכניות ברמת הפרט וברמת תכנית ההתערבות.

יוזמת הקרן נועדה לעודד פיתוח מודלים חדשניים בתחום השיקום והתעסוקה, באמצעות עבודה נתמכת בשוק החופשי, יזמות ומסגרות שיקום בקהילה, כדי להרחיב את ההזדמנויות לחיים עצמאים משמעותיים עבור המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית ולמען רווחתם ורווחת בני משפחותיהם. הקרן ראתה בהערכה כלי לשיפור אפקטיביות התכניות בהשגת יעדיהן. לצורך מיצוי משאבי ההערכה הקרן הקימה ועדת היגוי מקצועית של אנשי מקצוע ושל הצוותים המפעילים, שליוותה את תהליך ההערכה ואפשרה ביצוע של הערכה מתפתחת.

שיטה

במסגרת הערכת התכניות בוצעו חמש מדידות (בין יולי 2009 למרץ 2011), ולאחר מכן נערך מעקב אחר בוגרי התכניות (עד פברואר 2012) באמצעות מגוון מקורות מידע. נאסף מידע על 53 משתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים" ועל 24 משתתפים בתכנית "הד צפון". המידע נאסף ממשתתפים, מבוגרים, מהורים, ממעסיקים ומהצוות המפעיל, באמצעות ראיונות עומק, תצפיות, קבוצות מיקוד ושאלונים למילוי עצמי.

במסגרת ההערכה נבחנו מרכיבי התכנית ועקרונות ההפעלה שלה, לצד בחינת תוצאותיה ברמת המשתתפים במגוון תחומי תפקוד, כגון דיור, קשרים עם המשפחה, דימוי עצמי, מיקוד שליטה פנימי, קשרים חברתיים, בילוי פנאי, כישורי חיים, רווחה אישית, איכות חיים, השתלבות

בתעסוקה, תמונת העתיד ועוד. הצעירים נתנו גם משוב על מרכיבי התכנית. לרוב נעשה שימוש בסקלות קיימות ובשאלונים שולבו גם שאלות פתוחות.

ממצאים מרכזיים

הממצאים בעקבות כשנתיים וחצי של הערכה מצביעים על הצלחה משמעותית במדדי תהליך ותוצאה של התכניות במגוון מדדים שנבדקו. בין היתר עולה מהממצאים, כי קיימים כמה קווי דמיון בשתי התכניות:

- **הצעירים המשתתפים בתכניות** מצטרפים לתכניות לאחר אשפוז בבית חולים פסיכיאטרי. המשתתפים מביעים רצון לקיים חיים נורמטיביים בקהילה, ומציינים כי המוטיבציה העיקרית להצטרפותם לתכנית היא חזרה לתפקוד עצמאי והשתלבות בתעסוקה. לרוב הם משתתפים באופן פעיל בתכניות, ורואים במרבית מרכיביהן גורמים משמעותיים לשיקומם.
- **קיימים שלושה מרכיבי הפעלה מרכזיים** בכל תכנית במינונים שונים: (1) בניית תכנית אישית והגדרת מטרות אישיות, בליווי איש צוות; (2) השתייכות לקבוצה חברתית ולומדת, שבה הצעירים שותפים אקטיביים בהפעלה; (3) השתלבות בתעסוקה – בשלוש התנסויות ב"מרכז אלמוג לצעירים" ובשירות לאומי שנתי ב"הד צפון".
- **קיומה של מסגרת בעלת אופי נורמטיבי** – הרכב המשתתפים, אופי הפעילות ואקלים המסגרת מסייעים בהתמודדות עם הסטיגמה העצמית והחברתית. ב"מרכז אלמוג לצעירים" משתתפים צעירים ברמת תפקוד בינונית או גבוהה, היוצאים באופן עצמאי מהבית, מתפקדים במסגרת לימודית יום יומית, ופעילים במועדון חברתי לצעירים שהוא אסתטי ובעל אקלים נעים, הם יוצאים פעם בשבוע לעבודה; ב"הד צפון" המשתתפים משרתים במסגרת שירות לאומי נורמטיבית ותובענית בכל יום, מתגוררים בדוור עצמאי ומשתתפים במפגשים קבוצתיים, חברתיים ולימודיים שוטפים.
- **הצוות** פועל לרוב בהתאם לעקרונות המעודדים שיקום והחלמה (בניית חיים משמעותיים, מספקים ומעודדים תקווה בהתאם ליכולות ולרצונות של המשתתפים) במישורים שונים, כגון קיומה של מערכת יחסים נעימה ומכבדת, ניסיון לבנות במשותף את התכנית האישית, זיהוי מטרות אישיות וחתימה להשגתן, נטילת חלק פעיל מצד הצעירים בייזום ובהפעלה של התכניות ובשיווקן ועוד. הצוותים בשתי התכניות מקבלים הכשרה מקצועית שוטפת.
- ההשתתפות בתכניות מעודדת ברוב המקרים יצירת קשרים בין אישיים בין המשתתפים, וכן נוצר קשר הדוק עם איש הצוות המלווה ונרכשת התנסות משמעותית בתעסוקה.
- בשתי התכניות, הצעירים מעורבים פחות בפעילויות פנאי בקהילה, בין היתר הם מסבירים זאת בהיותם עסוקים בפעילות אינטנסיבית במסגרת התכנית.

שתי התכניות נבדלות זו מזו בכמה היבטים מרכזיים:

- **מאפייני הצעירים** – נקודת ההתחלה של הצעירים ב"הד צפון" גבוהה מזו של משתתפי "מרכז אלמוג לצעירים" במגוון ממדים: הם צעירים יותר ומשכילים מעט יותר, מתגוררים בדוור עצמאי ומתפקדים במסגרת נורמטיבית של שירות לאומי. רמת התפקוד שלהם גבוהה יותר גם

בתחומים של דימוי עצמי, רווחה אישית, מיקוד שליטה פנימי, קשרים חברתיים, דיור, איכות חיים ותפיסת תמונת העתיד.

- **מודל ההתערבות** – בכל אחד מהמודלים ישנם מרכיבים התורמים להתקדמות המשתתפים.
 - ב"מרכז אלמוג לצעירים" רוב הצוות מורכב מאנשי מקצוע, הרכבו יציב לאורך זמן, העבודה מובנית, מתועדת באופן שוטף, גמישה ופתוחה לחשיבה משותפת ולשינוי. העבודה נעשית בשיתוף ההורים, ומתקיים קשר עם אנשי מקצוע בקהילה במסגרת שיווק התכנית.
 - ב"הד צפון" הצוות מורכב מאנשי מקצוע ותיקים ובעלי ניסיון וסמך מקצועיים, המפעילים מודל מובנה. נערכו בצוות כמה חילופים לאורך השנים האחרונות, והתיעוד של תפקוד הצעירים ודרך ההתערבות נעשה בהתאם לצורך. במודל זה נעשה שימוש בכלי אינטרנטי מובנה, המאפשר לאיש הצוות ולמשתתף לעקוב אחר התקדמות המשתתף לאורך זמן.
- שתי התכניות, מציגות שתי תפיסות בעלות הדגשים שונים בעבודתן:
 - **גישה "עוטפת" ומדורגת לעומת גישה תובענית ומיידידת יותר** – הפעילות ב"מרכז אלמוג לצעירים" מכילה, עוטפת והדרגתית בתביעותיה מהמשתתפים. הליווי של המשתתפים אינטנסיבי, שוטף ומובנה יותר, והכניסה לשוק העבודה וקבלת התפקידים מדורגת. לעומת זאת ב"הד צפון", הציפייה היא לתפקוד עצמאי ונורמטיבי בשירות הלאומי ובדיוור מטעם התכנית, והליווי נעשה בהתאם לצרכים של המשתתף. תפיסות אלו משפיעות על היקף הנשירה של מצטרפים חדשים מכל תכנית.
 - **אינטנסיביות של הלמידה או החשיפה לתעסוקה** – הפעילות ב"מרכז אלמוג לצעירים" מורכבת מלימוד אינטנסיבי ומיציאה פעם בשבוע להתנסות בעבודה, התנסות המאפשרת היכרות עם שלושה מקומות עבודה לאורך השנה. מודל זה מאפשר למידה מובנית בקבוצה של תחומים שונים בהתאם לצורכי המשתתפים. הפעילות ב"הד צפון" מורכבת משירות לאומי אינטנסיבי לאורך שנה שבמהלכה מתקיימים פעם בשבוע מפגשים קבוצתיים ומפגשי למידה. מודל זה מאפשר השתלבות ותרומה משמעותית יותר בעבודה לאורך זמן.
 - **רצף של מענים בסיום התכנית** – למשתתפי "הד צפון" אפשרות מובנית לרצף טיפולי באמצעות השתלבות בשלב ב של התכנית, שבו הצעירים יכולים להמשיך להתנדב בשנת שירות, להמשיך בלימודים או לצאת לעבודה בשוק החופשי. לאחרונה, גם ב"מרכז אלמוג לצעירים" המשתתפים מקבלים סיוע וליווי בתהליך של מציאת מקום עבודה ובאיתור מסגרת מגורים עצמאית באמצעות מסגרות של תעסוקה מעברית ונתמכת.
 - **מידת שיתוף ההורים** – בשתי התכניות מקיימים קשר עם ההורים במועד ההצטרפות לתכנית. ב"מרכז אלמוג לצעירים" התפיסה היא של עידוד מעורבות ההורים ושיתופם, כחלק מגישה המטפחת את התשתית התומכת של המשפחה. חלק מהמשפחות מופנות למרכז יה"ל למשפחות, המתמחה בתחום זה. ב"הד צפון" העבודה נעשית בעיקרה תוך ניתוק מההורים, כחלק מהרצון להעמיד את המשתתף במרכז ולתפקד באופן עצמאי.
 - **מעורבות אזרחית, מילוי תפקידים חברתיים בקהילה וחיבור לקהילה** – בשתי התכניות הצעירים ממלאים תפקידים במרחב הקבוצתי (ניקיון, הכנת פעילויות, תמיכה במצטרפים

חדשים ועוד). הפעילות ההתנדבותית ב"הד צפון" הנה מרכיב אינהרנטי בתכנית. מעבר לכך, הצעירים מצויים בקשר עם עמותת "שחר" (חברי הקיבוץ העירוני ביקנעם), באמצעות השתתפות בפעילויות קהילתיות בחגים ובאירועים מיוחדים, באירוח במשפחות ובהעברה משותפת של פעילויות עם חברים מהקיבוץ.

- **תוצאות ברמת המשתתפים** – בשתי התכניות רובם הגדול של הצעירים מדווחים כי מרכיבי התכנית "עוזרים להם מאוד להתקדם בחיים". ב"מרכז אלמוג לצעירים" המשתתפים מדגישים יותר את תרומת המרכיבים האישיים, ואילו ב"הד צפון" שיעור גבוה יותר של המשתתפים מביעים שביעות רצון מהמרכיבים הקבוצתיים והחברתיים.

- **היציאה לעבודה** נתפסת על ידי כמעט כל המשתתפים כתורמת משמעותית לתפקוד העצמאי שלהם. המשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים" מדווחים יותר על שביעות רצונם מהתפקוד השוטף שלהם בעבודה, וכך גם מעסיקהם. הצעירים ב"הד צפון" מדגישים את תרומתם המשמעותית של אנשי הצוות ושל מקבלי השירות בשירות הלאומי לחיזוק התדמית האישית שלהם.

- **דיאלוג משמעותי בין חברי הקבוצה** מתקיים בשתי התכניות, והמשתתפים עצמם מהווים משאב עבורה. ההשתייכות לקבוצה מחזקת את הרווחה האישית, מעודדת שמחה ופעילות פנאי נורמטיבית והמשתתפים חשים שהם תורמים לפעילות הקבוצתית, בשתי התוכניות. ב"הד צפון" חברי הקבוצה מדגישים גם את תרומת החברים לקבוצה להתקדמותם.

- **סוגיית הדיור** קריטית עבור המשתתפים בשתי התכניות. המשתתפים ב"הד צפון" מדווחים על תרומתה של "דירה משל עצמי" לתפקודם העצמאי ולתחושת רווחתם האישית. חלק ניכר מהמשתתפים ומהבוגרים ב"מרכז אלמוג לצעירים" מדווחים על רצון להתגורר בדיור עצמאי.

בשתי התכניות הצעירים מדווחים על שיפור משמעותי ברמת התפקוד שלהם בעקבות החשיפה לתכנית. כאמור, נקודת הפתיחה של המשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים" נמוכה יותר מזו של משתתפי "הד צפון".

- ב"מרכז אלמוג לצעירים" חלק ניכר מהמשתתפים מדווחים על שיפור גדול ומשמעותי ברמת התפקוד במגוון תחומים אישיים-רגשיים: בדימוי העצמי, ברווחה האישית, במיקוד שליטה פנימי ובתפיסת תמונת העתיד. חלק קטן יותר מהמשתתפים מדווחים גם על שיפור באיכות החיים ובבילוי בשעות הפנאי. גם הצעירים ב"הד צפון" מדווחים על שיפור משמעותי, בעיקר בתחומים הבין-אישיים: בקשרים חברתיים, בקשרים עם המשפחה, זאת במקביל לשיפור באיכות החיים, במיקוד שליטה פנימי וברווחה האישית.

- **בעבודה** (התנסות או שירות לאומי), חלק גדול יותר מהמשתתפים ב"הד צפון" מדווחים על שיפור רמת התפקוד שלהם, בעיקר בתפקוד בסיסי בעבודה וכן בפרואקטיביות ואסרטיביות. המעסיקים בשתי התכניות הביעו שביעות רצון רבה מתפקוד המשתתפים. המעסיקים ב"מרכז אלמוג לצעירים" ציינו כי ייתכן שהמשתתפים היו יכולים למצות יותר את ההתנסות אילו היו שוהים במסגרתה זמן ממושך יותר. מעסיקים ב"הד צפון" ציינו את התרומה המשמעותית של

הצעירים בשירות הלאומי. לחלק מהצעירים הוצע להמשיך ולהיות מועסקים בשכר במקום ההתנדבות שלהם.

- **בתחום הרווחה האישית** המשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים" וב"הד צפון" מדווחים על שיפור בביטחון העצמי ובתקווה, במכוונות למטרה ולהצלחה ובנכונות לסמוך על אחרים. ב"מרכז אלמוג לצעירים" המשתתפים מדווחים יותר על שיפור בכך שאינם נשלטים על ידי הסימפטומים של המחלה, וב"הד צפון" המשתתפים מדווחים יותר על נכונות לבקש עזרה.
- **ההורים** בשתי התכניות מעידים על שיפור גדול מאוד של ילדיהם בתפקוד העצמאי היום יומי, בקשרים הבין אישיים ובדפוסי בילוי הפנאי של ילדיהם. ההורים ב"מרכז אלמוג לצעירים" הביעו חשש כי אילולי ילדיהם היו משולבים בתכנית, מצבם הנפשי היה מתדרדר והיה חשש לאשפוזם. ההורים ב"הד צפון" הדגישו עד כמה ילדיהם מוכשרים, ציינו בגאווה את תרומתם בשירות הלאומי וסיפרו על תכניותיהם לעתיד (בעבודה ו/או בלימודים כולל מגורים מחוץ לבית). ההורים ב"מרכז אלמוג לצעירים" ציינו לטובה את הקשר שלהם עם צוות המרכז, והורי "הד צפון" דיווחו על צורך בהידוק הקשר עם צוות התכנית.

הבוגרים: מחקר ההערכה התמקד בהערכת התכניות, אך נערך גם מעקב טלפוני מצומצם אחר בוגריהן. במסגרת ראיונות עם הבוגרים והוריהם דיווחו כמעט כל הבוגרים על השתלבות בתחום התעסוקה ועל לימודי המשך. אולם חלקם (בעיקר בוגרי "מרכז אלמוג לצעירים") דיווחו על "נפילה" ועל מצב של מצוקה נפשית וירידה משמעותית ברמת תפקודם בתחום האישי-רגשי והבין אישי במועד הסמוך לעזיבה את התכנית. הורים שילדיהם עמדו בפני סיום התכנית, הדגישו את התרומה הרבה של התכניות להתקדמות ילדיהם בתפקוד עצמאי ובמוטיבציה שלהם להמשיך ולהשתלב במסגרות בקהילה, אך לצד זאת הביעו דאגה רבה מאוד מהפסקת ההשתתפות בתכנית וחשש כי לילדיהם לא תימצא מסגרת המשך תומכת.

בעקבות ממצאי ההערכה חלו כמה תמורות בדרך ההפעלה של התכניות, על מנת לחזק מיומנויות שונות של הבוגרים לקראת סיום התכניות והבניה של תהליך המעבר למסגרות המשך. ב"הד צפון" מופעל שלב ב עבור הבוגרים, וב"מרכז אלמוג לצעירים" פועלת יחידה של תעסוקה מעברית ונתמכת.

המלצות מרכזיות

שתי התכניות מהוות אבן דרך חשובה בפיתוח מסגרות שיקום והחלמה בקהילה, המותאמות לצורכיהם של צעירים המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית. בשתי התכניות נצבר ניסיון רב בפיתוח מודלים של התערבות המותאמים לעבודה עם האוכלוסייה הצעירה, וכמעט כל בוגריהן משולבים במסגרות שונות של תעסוקה או לימודים. מהממצאים עולות כמה המלצות מרכזיות:

- **היכרות וליווי בהתחלה** – בשלב ההצטרפות לתכנית יש חשיבות למרכיבים של תמיכה וליווי אישי (של הצוות והמשתתפים הוותיקים), המסייעים להשתלבות הדרגתית של המצטרפים החדשים בתכניות ומונעים נשירה בהיקף גדול. שמירה על קשר רציף עם משתתפים שעזבו את

התכנית לאשפוז היא אמצעי להחזרת משתתפים אלו לתכנית וצמצום ממדי "הנפילה" באשפוז, בשל התחושה ש"יש לאן לחזור".

- **מודל משתף** – מודל המשתף את הצעירים בממדים שונים של הפעלה (תכנון, ייזום, הפעלה משותפת ועצמאית של מרכיבים, שיווק) מחזק את תחושת התרומה של הצעירים לתכנית, מחזק את תחושת המסוגלות והדימוי העצמי שלהם ומעודד קשרים בין אישיים.
- **הצעירים וקבוצת הצעירים כמשאב** – קיימת חשיבות לזיהוי תחומים שהצעירים יכולים לתרום בהם ולהוות משאב זה עבור זה, כקבוצה וכיחידים.
- **אינטנסיביות החשיפה לעבודה** – חשיפה לעבודה לזמן ממושך בתחומים שבהם הצעירים תורמים תרומה משמעותית לאורך זמן מאפשרת לצעירים להכיר את דרישות העבודה, להשתלב בה ולתרום תרומה משמעותית יותר בעבודה (ולמעסיקים - להכיר טוב יותר את כישורי הצעירים).
- **מרכיבי התנדבות ותרומה לקהילה** – מחזקים את תחושת התרומה של הצעירים ומחזקים את תחושת המסוגלות שלהם ואת החיבור שלהם לקהילה.
- **מודל מדורג לקראת היציאה** – על מנת למנוע "נפילה" של הבוגרים לאחר סיום התכנית, יש חשיבות להבניה של תכנית מדורגת, המכשירה את הצעיר לקראת מועד היציאה ותובעת ממנו בהדרגה תפקוד עצמאי יותר בזירה של תעסוקה (ואולי גם פנאי ומגורים).
- **חיבור ויצירת רצף שירותים והמשכיות** – בשל הקושי של הצעירים בצומתי מעבר חשוב לקיים בתוך התכניות מרכיבי המשך, שיקלו על הבוגרים את ההשתלבות במסגרות המשך של תעסוקה ולימודים. ראוי גם לסייע לצעירים במציאת מקום מגורים עצמאי. כל אלו יסייעו לצעירים להגיע לעצמאות כלכלית וחברתית.
- **מרכיבים משלימים** – זוהה צורך במרכיבים משלימים על ידי המשתתפים והוריהם ב"מרכז אלמוג לצעירים", וכמענה לכך נוסדו מסגרות של מועדון חברתי בשעות אחר הצהריים וארוחת צהריים. בשתי התכניות עלה הצורך בעידוד ההשתלבות במסגרות פנאי, בלימודי המשך ובדיוור עצמאי.
- **עבודה עם ההורים** – ראוי לזהות את האיזון המתאים לעבודה בשיתוף עם ההורים, המהווים משאב ומקור תמיכה לילדיהם לאורך השנים.
- **צורך בהכשרה מקצועית שוטפת לצוותים** – זהו תחום חדש ומורכב, הדורש ידע והתייעצות רבים, ובנוסף לכך לצוותים יש צורך בתמיכה שוטפת בשל האתגר הטיפולי לאורך זמן.
- **הרחבת המודל** – ראוי לשקול הרחבת שני המודלים המוצלחים שהוערכו (הפונים כל אחד לאוכלוסייה מעט שונה) לאתרים נוספים, ולהסתייע בידע ובניסיון המקצועי הרב שנצברו בהם לאורך השנים.
- **מעקב אחר בוגרי התכניות לאורך זמן** – היות שצומתי המעבר זהו כמועד קריטי בתהליך שיקום המתמודדים, יש חשיבות לבצע מחקר מעקב, שיהיה ממוקד בתהליכי המעבר שחווים הבוגרים, בין סיום התכניות לבין ההשתלבות במסגרות המשך ובטווח הרחוק יותר.

- **תעריף מותאם לתכניות לצעירים והשלכות התקצוב על הרכב הצוות המפעיל והמשאבים העומדים לרשותו** – בשתי התכניות קיים מאבק קיומי מתמיד לשמירה על איכות השירות. הבטחת מקורות מימון רציפים וקביעת תעריף מותאם לתכניות לצעירים יאפשרו לתכניות להעסיק צוות מקצועי, ולהשקיע במניעת נשירה ובתמיכה מקצועית בצעירים בעת הצורך.

לקראת מיצוי משאבי התוכניות לקידום הצעירים,

חשוב להדגיש כי הצעירים בתכניות נמצאים **בצומת קריטית** בחייהם – לקראת השתלבות במספר זירות חשובות – של עבודה, לימודים, דיור, זוגיות ובניית משפחה ועוד. בשלב זה התפיסה המחויבת הינה **תפיסה הוליסטית, המכשירה לקשת של תפקידים**. בנוסף, התכניות נוקטות באסטרטגיה קבוצתית-חברתית המהווה משאב משמעותי לתהליך ההתקדמות של הצעירים.

מסיבה זו, קיים צורך לתמחר את התוכניות לצעירים בדרך שתאפשר מתן שירותים כוללני רציף ומקצועי (כולל עלויות של הכשרה מקצועית שוטפת לצוותים), דבר אשר יצמצם את היקף האשפוזים החוזרים של הצעירים, בשלב בו ניתן למנוע את תופעת הכרוניות, ויעודד את הצעירים להשתלב בעבודה או בלימודים ויקטין את הצורך של המערכת והמשפחות לתמוך בהם לאורך השנים.

חשוב שהתעריף בתכניות אלו יהיה מותאם להיקף ההשקעה הנדרש ולאסטרטגיות ההתערבות הייחודיות. מסיבה זו, ראוי לאפשר לתכניות הפועלות בתחום זה תקצוב של כפל שירותים בתחומים בהם הם פועלים לקדם את הצעירים.

יש לקחת בחשבון, כי בסיומה של כל תוכנית חייב להיות **מרכיב מעברי** של בין 4-6 חודשים, המאפשר תהליך הדרגתי של 'גמילה' לקראת עצמאות תפקודית והשתלבות במסגרות ובזירות תפקוד אחרות. מרכיב זה דורש השקעה של הצוות, תוך שיתוף פעולה עם מסגרות אלטרנטיבות – לקראת השתלבות במסגרות הבאות.

תוכן עניינים

עמוד

תמצית

1	מבוא
1	אל-מיסוד, שיקום פסיכיאטרי בקהילה וגישת ההחלמה
2	ייחודיות המאפיינים והצרכים של צעירים פגועי נפש
3	פיתוח תכניות התערבות מותאמות לשילוב ולשיקום של המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית בתעסוקה ובחברה
6	מיזם הקרן למפעלים מיוחדים : פיילוט מלווה בהערכה
7	ייחודיות מאפייני התכניות במימון הקרן והצורך בהערכה מלווה

מטרות ההערכה

שיטה

ממצאים

מרכז אלמוג לצעירים

15	מאפייני ההפעלה של התכנית
16	מאפייני המשתתפים בתכנית
18	מאפייני הצוות המפעיל ותפקידיו המרכזיים
19	מודל ההתערבות של התכנית
19	משוב המשתתפים על מרכיבי התכנית
21	רמת התפקוד של המשתתפים בתכנית בעקבות החשיפה לתכנית
25	הבוגרים : תפקוד ומסלולי המשך
32	ליווי של הערכה מתפתחת להפעלת התכנית
34	תכנית "חבר הד" בצפון ("הד צפון")
35	מאפייני ההפעלה של התכנית
35	מאפייני המשתתפים בתכנית
36	מאפייני הצוות המפעיל של התכנית ותפקידיו המרכזיים
37	מודל ההתערבות של התכנית
39	משוב המשתתפים על מרכיבי התכנית
41	

43	רמת התפקוד של המשתתפים בתכנית בעקבות החשיפה לתכנית
50	תפקוד ומסלולי המשך של בוגרי התכנית
53	ניתוח אינטגרטיבי ודיון
53	נקודת ההתחלה של המשתתפים בתכנית
58	אסטרטגיות ההתערבות של התכניות והשלכותיהן
64	משוב המשתתפים על מרכיבים שונים של התכנית
67	השיפור שחל בקרב המשתתפים בעקבות החשיפה לתכנית
71	היציאה מהתכנית ורמת התפקוד של הבוגרים לאחר היציאה מהתכנית
73	דיון מסכם והמלצות
75	ביבליוגרפיה
77	נספחים
79	נספח א: משתתפים שרואיינו ב"מרכז אלמוג לצעירים" וב"הד צפון", לפי מועד איסוף הנתונים
80	נספח ב: סיכום איסוף הנתונים במסגרת הערכת תכניות שיקום לצעירים המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית, "מרכז אלמוג לצעירים" ו"חבר הד" (יולי 2009 – דצמבר 2011)
81	נספח ג: שאלון למשתתף (מרכז אלמוג לצעירים)
93	נספח ד: לוחות נבחרים "מרכז אלמוג לצעירים", דיווח משתתף בחמש מדידות (יולי 2009 – מרץ 2011)
109	נספח ה: "מרכז אלמוג לצעירים" - השוואה בין דיווח הצוות לדיווח המשתתפים בחמש מדידות (יולי 2009 – מרץ 2011)
114	נספח ו: לוחות נבחרים "הד צפון", דיווח משתתף בחמש מדידות (יולי 2009 – מרץ 2011)
131	נספח ז: "הד צפון" - השוואה בין דיווח הצוות לדיווח המשתתפים בחמש מדידות (יולי 2009 – מרץ 2012)
	רשימת לוחות
18	לוח 1: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של המשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים", חמש המדידות
37	לוח 2: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של המשתתפים בתכנית "הד צפון", חמש המדידות
54	לוח 3: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של המשתתפים בשתי התכניות, כפי שדיווחו במדידה הראשונה שלהם

55	רמת התפקוד של משתתפי התכניות "מרכז אלמוג לצעירים" ו"הד צפון" בסמוך להצטרפותם לתכנית בממדי תפקוד נבחרים	לוח 4 :
56	תפקוד במקום השירות הלאומי (ב"הד צפון") וההתנסות בעבודה ("מרכז אלמוג לצעירים") של משתתפי התכניות בסמוך להצטרפותם לתכנית	לוח 5 :
57	תפיסת הרווחה האישית (שאלון החלמה) של משתתפי התכניות "מרכז אלמוג לצעירים" ו"הד צפון" בסמוך להצטרפותם לתכנית	לוח 6 :
62	תשומות מרכזיות של התכניות "הד צפון" ו"מרכז אלמוג לצעירים"	לוח 7 :
68	שינויים שחלו ברמת התפקוד של המשתתפים בתכניות "מרכז אלמוג לצעירים" ו"הד צפון", השוואת הדיווח העצמי של המשתתפים במדידה הראשונה והאחרונה	לוח 8 :
69	שינויים שחלו ברמת התפקוד של המשתתפים במקום השירות הלאומי (ב"הד צפון") ובהתנסות בעבודה ("מרכז אלמוג לצעירים") השוואה בין המדידה הראשונה לאחרונה*, פירוט לפי מקבצים נבחרים בסקלה	לוח 9 :
70	שינויים שחלו בתפיסת הרווחה האישית (שאלון החלמה) של משתתפי התכניות "מרכז אלמוג לצעירים" ו"הד צפון", השוואה בין המדידה הראשונה לאחרונה	לוח 10 :
72	אשפוזים במהלך התכנית של המשתתפים בתכניות "מרכז אלמוג לצעירים" ו"הד צפון" ובסופה, נכון לינואר 2012	לוח 11 :
72	עיסוק הבוגרים לאחר סיום התכנית בתכניות "מרכז אלמוג לצעירים" ו"הד צפון", נכון לינואר 2012	לוח 12 :

רשימת תרשימים

11	מערך ההערכה של התכניות "מרכז אלמוג לצעירים" ו"הד צפון" בין החודשים פברואר 2009 למרץ 2011.	תרשים 1 :
22	תרומת מרכיבי התכנית למשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים", השוואה בין המדידה הראשונה ביולי 2009 למדידה האחרונה במרץ 2011	תרשים 2 :
26	תרשים מסכם של השינוי שחל ברמת התפקוד של המשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים" בתחומים השונים שנבדקו, השוואה בין המדידה הראשונה לאחרונה של משתתפים שנמדדו בשתי מדידות ויותר	תרשים 3 :
28	תרשים מסכם של השינוי שחל ברמת התפקוד של המשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים" בתחומים שונים של התנסות בעבודה, השוואה בין המדידה הראשונה לאחרונה של משתתפים שנמדדו בשתי מדידות ויותר	תרשים 4 :
42	תרומת מרכיבי התכנית למשתתפים בתכנית "הד צפון", השוואה בין המדידה הראשונה ביולי 2009 למדידה האחרונה במרץ 2011	תרשים 5 :
45	תרשים מסכם של השינוי שחל ברמת התפקוד של המשתתפים בתכנית "הד צפון" בתחומים השונים שנבדקו, השוואה בין המדידה הראשונה לאחרונה של משתתפים שנמדדו בשתי מדידות ויותר	תרשים 6 :

- תרשים 7 : תרשים מסכם של השינוי שחל ברמת התפקוד של המשתתפים בתכנית "הד צפון" בתחומים שונים של השירות הלאומי, השוואה בין המדידה הראשונה לאחרונה של משתתפים שנמדדו בשתי מדידות ויותר
- 47
- תרשים 8 : תפיסת המשתתפים את תרומת מרכיבי התכנית במדידה האחרונה של כל משתתף בתכניות "מרכז אלמוג לצעירים" ו"הד צפון"
- 64
- תרשים 9 : תרומת מרכיבי התכנית למשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים", השוואה בין המדידה הראשונה לאחרונה ברמת כל משתתף
- 66
- תרשים 10 : תרומת מרכיבי התכנית למשתתפים ב"הד צפון", השוואה בין המדידה הראשונה לאחרונה ברמת כל משתתף
- 67

מבוא

אל-מיסוד, שיקום פסיכיאטרי בקהילה וגישת ההחלמה

התכניות לשיקום אנשים המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית בקהילה הן חלק מיוזמה כלל ארצית אשר החלה בשנים האחרונות, שבמסגרתה חל מעבר מטיפול הכרוך באשפוז לתקופות ממושכות בבתי חולים פסיכיאטריים לשיקום במסגרות שונות בתוך הקהילה. תפיסה זו נוצרה בארצות הברית בשנות השישים והתקבלה בישראל החל משנות השבעים (אבירם וגינת, 2006; שטרך ואחרים, 2009; Roe, et al. 2009). ההערכה היא כי בין רבע לשליש מהאוכלוסייה יזדקקו לשירותי בריאות הנפש (WHO, בתוך אבירם ודהאן, 2007), וכי 95% מהם נמצאים רוב זמנם בקהילה. בשנים האחרונות קיימות יותר ויותר יוזמות של תכניות שיקום, המיועדות לסייע לאנשים המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית, ולצעירים בפרט, לחיות חיים בעלי משמעות בקהילה.

השינוי בגישה הביא לרפורמת האל מיסוד. בשנת 2000 נחקק "חוק שיקום נכי נפש בקהילה", ובעקבותיו החלה תנופה גדולה של ייזום מגוון תכניות בתחום השיקום בקהילה. התפיסה השיקומית של החוק (בשונה מהתפיסה הרפואית) מעודדת כל אדם בעל מוגבלות פסיכיאטרית להשתלב בקהילה ולהחלים, תוך ניצול זכויותיו ועידודו למלא את חובותיו האזרחיות. ההזדמנות לחיות בקהילה ולמלא תפקידים מוערכים נתפסת כזכות של כל אדם, והיא כוללת את תחומי הדיור, התעסוקה הבריאות, החינוך, ההשכלה והפנאי. המטרות האישיות של המשתקם מהוות בסיס לתכנית השיקום, והתכנית נבנית במשותף עם המשתקמים. הצלחת השיקום תלויה בשיתוף פעולה ובתמיכה של גורמים בקהילת המשתקם ובמשפחתו. היקף הניצול של חוק זה מצומצם בהיקפו (הדס לידור ולכמן, 2007; ורבלוף, 2011).

אחת התפיסות המובילות בתחום השיקום הנה הגישה של "ניהול המחלה וההחלמה" (לכמן ורועה, 2003; דודאי והדס-לידור, 2008; לידור ולכמן, 2007; בלוש-קליימן והדס-לידור, 2010; Farkas, 2007; Resnick, 2005). לפי תפיסה זו, המתמודדים יכולים להשתלב באופן מלא בקהילה ולהחלים. החלמה אינה חזרה למצב שבו היה האדם לפני מחלתו, אלא בנייה של זהות אישית וחברתית חדשה מתוך הכרה במגבלות, על בסיס נטיות האדם ורצונותיו ומתוך חיבור למשפחה ולחברה שאליהן הוא משתייך. אדם הנמצא בתהליך החלמה מפתח מודעות עצמית ומחזיר לעצמו את עצמאותו ואת האחריות לחייו.

בהתוויית עקרונות השיקום, כותבות בלוש-קליימן והדס לידור (2010), כי תפקיד אנשי המקצוע בתחום השיקום הוא לאפשר למתמודד להיות אקטיבי ומוביל בתהליכים שהוא עובר בדרך ההחלמה: לסייע לו להגיע להישגים בכוחות עצמו, להעמיד לרשותו ידע והזדמנויות שיאפשרו לו לקבל החלטות באופן עצמאי, לסייע לו למצוא משמעות לחייו כדי שיאזור כוחות לארגן את חייו ולשנותם, לאפשר לו להרחיב את הקשרים שלו עם אנשים אחרים בקהילה ולחזק אצלו את התקווה, האופטימיות והתחושה של שליטה על העתיד באמצעות פתיחת הזדמנויות ואפשרויות בחירה.

מחקרים שנערכו בישראל (שטרוד, שרשבסקי, נאון ופישמן, 2011) כדי לבחון את תרומת השיקום בקהילה לצמצום היקף האשפוז הפסיכיאטרי מעידים שהשיקום בקהילה מוריד באופן משמעותי את היקף האשפוז, כולל ממוצע ימי האשפוז, אחוז המאושפזים ומספר הכניסות והיציאות מהאשפוז בשנה. ירידות חדות חלו בעיקר מאז החלה לפעול מערכת השיקום.

ייחודיות המאפיינים והצרכים של צעירים פגועי נפש

אחד האתגרים המשמעותיים העומדים בפני המערכת הוא יצירת מערכת בעלת מענים המותאמים למאפיינים ולצרכים הייחודיים של אוכלוסיית הצעירים. אוכלוסייה זו מאופיינת בכמה היבטים ייחודיים, הקשורים בין היתר בשלב ההתפתחותי של המעבר לבגרות המוקדמת. תקופת מעבר זו של סוף תקופת ההתבגרות ומעבר לבגרות המוקדמת, המהווה שלב מורכב עבור כל צעיר, הנה אתגר קשה במיוחד עבור צעירים המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית. זאת בעיקר היות שפעמים רבות הם מוצאים עצמם מנותקים משירותים שצרכו כבני נוער, ובהתחשב במורכבות של מערכת שירותי בריאות הנפש עבור מבוגרים (Gralinski-Bakker et al, 2005).

צעירים בכלל, והמתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית בפרט, הנמצאים בשלב קריטי של גיבוש הזהות, מתמודדים לרוב עם סוגיות של פיתוח תחושת אוטונומיה, יצירת מערכת יחסים בוגרת עם ההורים, יצירה ושמירה על קשרים קרובים עם חברים ורכישת מיומנויות הכרחיות לתפקוד רגשי, חברתי וכלכלי כמבוגר עצמאי (שם, 2005).

מחקרים נוספים (GAO, 2008) מדגישים כי האתגרים וההחלטות שעומדים בפני צעירים המתחילים את תקופת הבגרות דורשים בעיקר מיומנויות בין אישיות, כושר שיפוט, יכולת להציב מטרה ותחושה של אחריות אישית - תחומים שבהם צעירים פגועי נפש מתקשים במיוחד. בנוסף על כך ההתמודדות עם הפגיעה הנפשית בגיל צעיר פוגעת במקרים רבים גם ביכולתו של הצעיר לתפקד בצמתים מרכזיים בחייו, כגון סיום לימודים והתחלה של רכישת השכלה גבוהה או קריירה מקצועית. הקושי להיכנס לעולם הבוגרים מוביל במקרים רבים לקשיים כלכליים, לבידוד חברתי ובמקרים מסוימים אף לאובדנות.

כמה גורמי חוסן (Gralinski-Bakker et al, 2005) זוהו אצל צעירים פגועי נפש שלא נפגעו תפקודית ולא הסתבכו בפלילים. צעירים אלו יכלו לעצור לפני תגובה, לשקול את מעשיהם ולבחון את המוטיבציה שלהם לפעולותיהם וכך להגיע לתוצאות טובות יותר; הם לקחו אחריות על המעשים שלהם; הם היו מסוגלים טוב יותר מצעירים פגועי נפש אחרים להבין את עצמם; הם הצליחו לקבוע לעצמם מטרות ולהתמיד בחתירה לקראתן. כמו כן הנרטיב שלהם על סיפור חייהם, היה קוהרנטי יותר. הם ראו בחברויות ובקשרים קרובים את המשאב העיקרי בחייהם.

פיתוח תכניות התערבות מותאמות לשילוב ולשיקום של המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית בתעסוקה ובחברה

מומחים שונים מדגישים מרכיבים שונים בבואם להגדיר שיקום של אנשים המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית. ארוקיאסמי (Arokiasamy, 1983) מדגיש בהגדרתו את התפיסה ההוליסטית, שנועדה להעצים את המטופל ולהביא לחיזוק האוטונומיה האישית שלו ולתפקוד חברתי משמעותי ואפקטיבי.

אצל מסלוב, האוטונומיה האישית נתפסת בעיקר כלקיחת אחריות אישית רבה יותר על תפקוד בתחומי חיים שונים, כתוצאה מאינטראקציה בין היחיד לסביבה, והסתמכות על הכוחות והכישורונות של האדם ולא על גורם חוץ (Maslow, 1970). לצד זאת, ווייט (Wright, 1983) מרחיבה את התפיסה, ובהגדרתה אדם צריך להגיע ל- Interdependence – להיות מסוגל לסמוך על עצמו, אך גם להסתמך על אחרים, ולבקש ולקבל עזרה לפי צרכיו.

לאורך ההיסטוריה היו מחלות נפש כרוכות בסטיגמה ובסטריאוטיפים שליליים הקשורים בדעות קדומות, והן הובילו לדחייה ולאפליה. על אנשים שחלו במחלת נפש להתמודד הן עם הסימפטומים והמוגבלויות הנובעים מהמחלה, והן עם הסטריאוטיפים והדעות הקדומות הנובעים מהתפיסות המוטעות בנוגע למחלות אלו בקרב כלל הקהילה (Dubin & Fink, 1992; Corrigan & Penn, 1999; Fiske, 1998; Corrigan & Watson, 2002). רובד נוסף שאיתו מתמודדים נפגעי הנפש הנו הסטיגמה העצמית והשלכותיה על תפיסת העצמי שלהם. בניית תפיסת העצמי מבוססת על תהליכים בין אישיים של שיפוט, ייחוס והפנמה של עמדות בין אישיות (Station, 1994; Wright, 1983). מכאן, שלתהליכי התיוג יש השפעות מיוחדות על התפתחות האישיות והאוטונומיה האישית.

בישראל חלו במהלך השנים שינויים משמעותיים בגישה של המדינה והחברה לאנשים בעלי נכויות בכלל ולפגועי הנפש בפרט (רימרמן, אברמי וארטן-ברגמן, 2007):

- עד לשנות השבעים, המדיניות והחקיקה התבססו בעיקר על המודל הביו רפואי והתמקדו במתן קצבאות ובמתן שירותי שיקום דיפרנציאליים.
 - משנות השבעים ועד לאמצע שנות התשעים החל תהליך של הטמעת עקרונות השילוב בקהילה וגברה ההכרה כי ההרחקה מהחברה אינה מוסרית וכי יש לשאוף לשילובו של הנכה בתחום הדיור, התעסוקה והבילוי בקהילה (מבקר המדינה, 2002).
 - מאמצע שנות התשעים ואילך המדיניות הציבורית מתבססת על חקיקת שוויון זכויות לאנשים בעלי מוגבלויות ועל זכותו של כל אדם להשתתף באופן פעיל בכל תחומי החיים בחברה (Rimmerman, Araten-Bergman & Avrami, 2005).
 - בשנת 2000 נחקק חוק שיקום נכה הנפש בקהילה, חקיקה ששינתה מהותית את מצבו, מעמדו ואיכות חייו של האדם בעל המגבלה הנפשית (דודאי ולידור, 2008).
- למרות ההצהרות על חשיבות השוויון עדיין קיימים קשיים באכיפת מדיניות זו בחברה. קיימות יותר ויותר עדויות על קושי ביישום הגישה בפועל (אחד הביטויים לכך הן הוועדות השונות שהוקמו כדי לבחון סוגייה זו).

בשנים האחרונות ניתן לזהות שתי גישות מרכזיות, המבטאות מדיניות דואלית כלפי אנשים בעלי נכויות: הגישה הסוציאלית, הממוקדת במתן מענה סלקטיבי וייחודי לאנשים בעלי נכויות, וגישת הזכויות, המדגישה את עקרון השוויון ומניעת האפליה. בארץ וכן באירופה ובארצות הברית, נשמעת קריאה למדיניות קוהרנטית יותר כדי להגביר את שילובם של אנשים בעלי נכויות בחברה (רימרמן וכץ, 2004).

נייר עמדה של ארגון הבריאות הבינלאומי האירופאי (Europe WHO, 2005) ממליץ על כמה דרכי פעולה מרכזיות להתמודדות עם סוגיית פגועי הנפש, ומשלב שני מרכיבים מרכזיים של השקעה במניעה וטיפול בקהילה:

(1) השקעה במניעת התופעה כוללת כמה זירות פעולה מרכזיות: חיזוק אוכלוסיות בסיכון, השקעה בפעילות הסברתית, התמודדות עם תופעת הסטיגמה המובילה לאפליה בקרב כלל הקהילה, בניית תכניות התערבות מותאמות לאוכלוסיות העלולות להיות במצב של סיכון לבריאות הנפשית, העלאת המודעות של החברה לסימפטומים של אנשים הנמצאים בסיכון (חרדה, דיכאון ונטייה אובדנית), השקעה בשינוי תפיסות הציבור וכן פיתוח רשת חברתית התומכת בקבוצות הסיכון ובבני משפחותיהם.

(2) השקעה בטיפול בקהילה כוללת כמה המלצות מרכזיות:

- הגדלת הנגישות של שירותי הסיוע הראשוניים בתחום בריאות הנפש, כולל זמינות של אנשי מקצוע כמו פסיכולוגים, פסיכיאטרים, עובדים סוציאליים, אנשי סיעוד ורפוי בעיסוק בקהילה, וזאת ללא צורך בגורם מתווך.
- פיתוח שירותים בקהילה הכוללים סיוע, שיקום והעצמה במצבי משבר, באמצעות צוותים מולטי-דיסציפלינריים, המשלבים גם פעילות בתחום ההסברה בנוגע לבעיות נפשיות לפגועי הנפש ולמשפחותיהם. כמו כן יש לכלול השקעה בהפצת מודלים מוצלחים, טיפוח מנהיגות, חשיפה לזכויות החוקיות של פגועי הנפש ופיקוח על איכות הטיפול.
- פיתוח מרכזי שירותים כוללניים כדי להקל על המטופלים בקבלת השירות ולעודד שיתופי פעולה ומערכות קשרים מקצועיים בין צוותים מולטי-דיסציפלינריים שונים.¹
- עידוד וטיפול שינוי בתפיסות ובערכים של הצוותים המטופלים, כולל הגדרה מחדש של התפקידים ותחומי האחריות של הצוות והרחבת הידע והמיומנויות המקצועיות שלו.
- פיתוח מערכת מדדים ואיסוף נתונים אשר תהווה בסיס להערכה ולמדידה של מגוון השירותים הניתנים לפגועי הנפש באופן שוטף, כדי לוודא שהם עונים על צרכי המטופלים ומשיגים את יעדיהם.
- הערכת מודלים שונים של שירותים כאמצעי לפיתוח, לזיהוי ולהפצה של המודלים המוצלחים ביותר (implement best practice) להתמודדות עם צרכי האוכלוסייה של פגועי הנפש. במסגרת זו יש לבחון את ההשפעה של מערכת השירותים על המטופלים לאורך זמן.

¹ בהקשר זה יש לתת את הדעת לכך שריכוז השירותים לא ייצור בידול של מקבלי השירות.

בישראל מנחים את מפעילי היוזמות לשילוב ולשיקום חברתי של נפגעי נפש בקהילה כמה עקרונות פעולה מרכזיים: שילוב נפגעי נפש בהפעלת התכניות, עבודה עם בני המשפחה של פגועי הנפש, התבססות על רשתות תמיכה (משפחה, גורמים פורמאליים ובלתי פורמאליים), טיפול פרטני ודגש על התקווה כי "השינוי הוא בר השגה" (הדס-לידור, 2007; הדס-לידור ואחרים, 2007; אוסטרובסקי, 2008).

תפיסות חדשניות נוספות (ליאון ואחרים, 2007) מציגות "מודל חברתי" (לעומת "המודל הרפואי"), המדגיש את הצורך בהשקעה בשינוי העמדות של חברי הקהילה שבה חיים פגועי הנפש, כחלק מתהליך השיקום שלהם.

שילוב בעבודה כאמצעי לשיקום: ההשתלבות בשוק העבודה הנה אחד המרכיבים המרכזיים לשיקום נפגעי הנפש ולשילובם בחברה הכללית, הן לפי תפיסת הממסד (פפרמן, 2004) והן לפי תפיסת נפגעי הנפש עצמם (לכמן, 1998), וכן של גורמי סגור וטיפול ציבוריים (מטה השיקום באגף בריאות הנפש במשרד הבריאות, המועצה הארצית לשיקום נכה הנפש בקהילה והשדולה בכנסת למען שילוב אנשים עם מוגבלות בחברה, 2006). בכוחה של ההשתלבות להעניק משמעות לחייהם של נפגעי הנפש, להגדיל את תחושת ההערכה העצמית שלהם ולחזק את ביטחונם העצמי ואת הדימוי העצמי שלהם (בנפשו, 2008). כיום, הקבוצה הגדולה ביותר (31.5%) ממקבלי קצבת נכות היא הקבוצה של נפגעי הנפש. מדוח מכון ברוקדייל (2006) עולה כי 16% בלבד מבני קבוצה זו נמצאים במסגרת תעסוקתית. לצד זאת מחקרם של נאון וקינג (2006) מצביע על כך ש"מעל לשליש מנפגעי הנפש מעוניינים לעבוד או לבקר במסגרת תעסוקתית כלשהי". כיום קיימים כמה סוגי מסגרות לתעסוקת נכים, המדורגות לפי רמת התפקוד של הנכים: מרכז יום טיפולי, מרכזי כישורי חיים, מועדונים תעסוקתיים, עבודה מוגנת, תעסוקה מעברית, עבודה נתמכת, ליווי ביזמות עסקית ועבודה בשוק הפתוח. אולם, נראה כי מסגרות אלו אינן מצליחות להביא לשילוב של אוכלוסיית נפגעי הנפש בהיקף משמעותי בשוק העבודה.

השמה בתעסוקה מוגנת מאפשרת שקט נפשי וקבלה של המחלה של פגוע הנפש, אך מעלה בעיות מרכזיות כגון: שכר נמוך, שעמום, תחושה של חוסר מסוגלות, העדר מיצוי עצמי והעדר תחושת סיפוק, תחושת עלבון וחיזוק הסטיגמה והמחלה (לכמן, 1998; פפרמן, 2004).

אחד האתגרים של העוסקים בתחום השיקום התעסוקתי הוא השמת פגוע הנפש בעבודה או בלימודים באמצעות תכנית המותאמת לצרכיו הייחודיים, תוך מיצוי יכולתו התפקודית. כיום קיימת מודעות לצורך לסייע לצעירים המתמודדים עם פגיעה נפשית בפיתוח קריירה אישית והתמקצעות באמצעות הכשרות מקצועיות.

החוקים שנחקקו בשנים האחרונות (חוק "שוויון זכויות החולה" [1996] וחוק "שיקום נכי נפש בקהילה" [2000]), הביאו ליוזמות המעודדות תכניות לשיקום ולשילוב חברתי ותעסוקתי של נפגעי נפש בקהילה.

מיזם הקרן למפעלים מיוחדים: פיילוט מלווה בהערכה

במהלך השנתיים וחצי האחרונות (מתחילת 2009 ועד לאמצע 2011) נערך במימון הקרן למפעלים מיוחדים מחקר הערכה מלווה לשתי תכניות פיילוט לשיקום צעירים פגועי נפש בקהילה: "הד חבר" ו"מרכז אלמוג לצעירים".

הקרן למפעלים מיוחדים של הביטוח הלאומי יצאה במהלך שנת 2006-2007 ב"קול קורא" לקבלת הצעות מהקהילה לפיתוח שירותים בתחום בריאות הנפש בקהילה. חלק מהתכניות שאושרו מתמקדות בתחום השיקום התעסוקתי של צעירים, וכוללות מקבץ של שתי תכניות, המקיף מגוון אוכלוסיות ומודלים מגוונים של התערבות ויוזמות שיקומיות. ההתמקדות בצעירים נועדה למנוע כרוניזציה של המחלה והזדמנות למניעה של סטיגמה אישית וחברתית.

היוזמה נועדה לעודד פיתוח מודלים חדשניים בתחום השיקום והתעסוקה באמצעות עבודה נתמכת בשוק החופשי, יזמות ומסגרות שיקום בקהילה. מטרת הסיוע הן:

- (1) הרחבת ההזדמנויות לחיים עצמאים משמעותיים עבור מתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית;
- (2) הרחבת המודעות למתמודדים עם מחלה נפשית ושינוי עמדות בתחום בריאות הנפש בקרב האוכלוסייה הרחבה ואנשי המקצוע;
- (3) שיפור רווחתם של נפגעי הנפש ומשפחותיהם באמצעות העצמה והדרכה.

בבחירת התכניות ניתנה עדיפות לתכניות המאופיינות בחדשנות ובשדרוג תהליכי העבודה ובגישה מערכתית; לתכניות המיועדות לסל שיקום המתמקדות בהתאמת השירותים לאוכלוסייה זו, אשר מופעלות באמצעות גורמים בעלי ניסיון מקצועי ורמה מקצועית גבוהה המשלבות את המתמודדים בצוות התוכנית ומעניקות להם גמול כספי הולם, אשר גם מחויבות להמשכיות של השירות לאחר התקופה הניסיונית; וכן לתכניות המאגמות תקציבים עם גורמים מממנים נוספים.

כקרן המשקיעה בטיפוח מודלים ראשוניים ובהפצתם, וזאת לאחר זיהוי מרכיבים התורמים להצלחת ההפעלה של תכניות פיילוט, הקרן למפעלים מיוחדים ראתה בהערכה כלי לשיפור האפקטיביות של התכניות בהשגת יעדיהן. מטרת הקרן בביצוע ההערכה היו סיוע בהגדרה אופרטיבית של יעדים ותפוקות, זיהוי נקודות חולשה וחוזק בהפעלתן והצעת דרכים לשיפורן, וזאת לצד בחינת מידת השגת התוצאות המצופות של התכנית בקרב אוכלוסיית היעד וסיוע בהטמעת התכניות. לצורך מיצוי משאבי ההערכה הקרן קיימה פורום של ועדת היגוי מקצועית, שכלל בעלי מקצוע בכירים מגופים השותפים לביצוע התכנית, נציגים מהצוות המפעיל ומשתתפים בתכנית. פורום זה והמפגש עם הצוותים המפעילים לאורך ביצוע ההערכה אפשרו ביצוע של הערכה מתפתחת.

הערכת התכניות נערכה במשך כשנתיים וחצי. במהלכן בוצעו חמש מדידות באמצעות מגוון מקורות מידע. נאסף מידע ממשותפים, מבוגרים, מהורים ומהצוות המפעיל.

יישום ההערכה על בסיס התפיסה של "הערכה מתפתחת" ("developmental evaluation") [Patton, 2009], הביא לתהליך של עבודה בשיתוף עם מפעילי התכניות, מממניהן והנציגים בוועדות ההיגוי בכל השלבים – בגיבוש כלי ההערכה (שהתבססו גם על כלים שנעשה בהם שימוש בתכניות), בניתוח הממצאים, ובזיהוי התובנות המרכזיות לשיפור התכניות. ממצאי ההערכה הוצגו לוועדות ההיגוי כשלושה חודשים לאחר ביצוע המדידות.

ייחודיות מאפייני התכניות במימון הקרן והצורך בהערכה מלווה

שתי תכניות הממוקדות בתחום השיקום והשילוב התעסוקתי והחברתי לצעירים המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית מומנו על ידי הקרן:

- (1) "חבר הד" – שותפות קהילתית לשיקום נכי נפש צעירים של עמותת "גוונים בנגב" הממוקמת בשדרות (מופעלת בשלושה מרכזים – בשדרות, בבית שמש וביקנעם).
- (2) "אלמוג" לצעירים – היחידה לפיתוח כישורי חיים לצעירים, של אגודת "סעד לחולה בישראל", אגודת הידידים של המרכז לבריאות הנפש ע"ש אברבנאל (מרכז בחולון).

התכניות לשיקום צעירים (גילאי 18-30) המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית בקהילה נועדו לשיקום ולשילוב של הצעירים, למניעת מעגל הכרוניות ולקידום השתלבות והסתגלות עצמאית בקהילה. תכניות אלו מהוות אתגר עבור הצעירים המשתתפים בהן, מפעיליהן ומממניהן ועבור מבצעי ההערכה. ההערכה לוותה לאורך שלבי התהליך בנציגה מטעם הקרן למפעלים מיוחדים ובשתי ועדות היגוי מלוות (אחת לכל תכנית). הפעלת התכניות מאתגרת בשני מישורים מרכזיים – במרכיבי ההפעלה ובעקרונות ההפעלה.

- **מרכיבי ההפעלה:** שתי התכניות פועלות באינטנסיביות רבה וכוללות מרכיבים של מפגשי קבוצות למידה ומפגשים חברתיים, ליווי אישי והשתלבות בחברה במסגרות נורמטיביות בשירות הלאומי ("חבר הד") ובתעסוקה בשוק החופשי ("מרכז אלמוג לצעירים").
- **עקרונות ההפעלה:** צוותי התכניות פועלים בהתאם לעקרונות המעודדים החלמה (בניית חיים משמעותיים ומספקים בהתאם ליכולות ולרצונות של המשתתפים) במינונים שונים, כגון מערכת יחסים נעימה ומכבדת, ניסיון לבנות במשותף עם המשתתף תכנית אישית, זיהוי מטרות אישיות, נטילת חלק פעיל בייזום התכניות מצד המשתתפים, תפיסה אופטימית מתוך תקווה ועוד.

הערכה ומדידה בתכניות השיקום: אנשי המקצוע הצביעו על כמה סוגיות חשובות שיש לבחון במסגרת הערכת תכניות לשיקום ולשילוב בקהילה, ובתכניות אלו בפרט.

סוגיות לבחינה ברמת הצעיר המשתתף בתכנית:

- מידת ההתקדמות שחלה ברמת התפקוד של הצעירים לעבר תפקוד עצמאי בקהילה (ברמת הרווחה הנפשית, השתלבות חברתית, פעילות פנאי וזוגיות);
- היקף האשפוזים של המשתתפים בעת ההשתתפות בתכנית ולאחריה;
- מידת היכולת של הצעירים להשתלב בעבודה, כצעד לקראת הרחבת העצמאות הכלכלית.

סוגיות לבחינה ברמת המערכת והתכנית :

- מידת הצלחת היישום של תכניות שיקום לצעירים בקהילה, כולל יישומים החושפים את הצעירים לקהילה ככל הניתן, הכללת מרכיבים של החלמה בתכנית (כמו שיתוף הצעירים בבניית התכנית האישית ובהפעלה השוטפת, תמיכה הדדית בין המתמודדים), תיעוד ומעקב פנימי ומרכיבים המסייעים להמשך התפקוד לאחר סיום התכנית;
- בדיקה באיזו מידה ניתן להרחיב את התכניות להיקף גדול יותר של משתתפים ולהגיע לאוכלוסייה רחבה יותר.

מסמך משותף של מטה השיקום באגף בריאות הנפש במשרד הבריאות, המועצה הארצית לשיקום נכה הנפש והשדולה בכנסת למען שילוב אנשים עם מוגבלות בחברה (2006) מצביע על כמה אתגרים בתחום הערכת התכניות לשיקום בקהילה, כולל הגדרה שיטתית של מדדי תוצאה לשילוב בקהילה בתחומים של מגורים, תעסוקה, השכלה, בריאות, פנאי, רוחניות, אזרחות ומעורבות אזרחית, תפקידים חברתיים, תמיכה הדדית והגדרה עצמית.

מדדי תוצאה: המסמך מציג כמה מדדי תוצאה על בסיס ניסיונם של גופים אלו ברמת הצרכן, כולל עידוד תקווה, יכולת לבנות רשתות תמיכה להחלמה, צמצום אשפוז ומשברים, שיפור בניהול המחלה, הפחתת המינון התרופתי, שיפור מיומנויות חברתיות, השתתפות באירועים קהילתיים, שילוב בתעסוקה, שיפור מיומנויות תעסוקה, שיפור הכנסות, הרחבת אפשרויות בבחירת תעסוקה, חיזוק הקשרים עם המשפחה וצמצום הקונפליקטים המשפחתיים. המסמך מציג גם שורה של מדדים ברמת המשפחה, כולל היבטים של תמיכה, הבנת המחלה, צמצום תחושות הסטיגמה, שיפור הקשרים עם אנשי מקצוע, שביעות רצון ושיפור הקשרים בתוך המשפחה.

המסמך מציג כמה מדדים להצלחת תכניות ההתערבות בתחום זה: הפעלת תכניות משלבות במסגרות נורמטיביות, פיתוח מגוון תעסוקתי, הגדלת מספר המשתלבים בתעסוקה ב- 10%-20%, הגדלת מספר המשתלבים בתעסוקה בקרב משתקמים בעלי כישורים גבוהים והרחבת מגוון מקומות העבודה שבהם מועסקים המשתקמים. כמו כן המסמך מצביע על הצורך בקידום לנורמטיביות במסגרות לימודיות ובדירור.

במסמך מודגש הצורך בהכשרה אינטנסיבית של הצוותים ברמות השונות, היות שמדובר בתורה שונה מזו המקובלת במערכת הרפואית והטיפולית בתחום בריאות הנפש. כן מודגשת חשיבות הליווי המחקרי של השיטות והגישות החדשות המתמקדות ברמת הפרט במהלך תהליך השיקום ובסיומו, ונלווית לכך המלצה להמשיך את הפיתוח והתקצוב הייחודי לתכניות המטפלות באוכלוסיות בעלות צרכים ייחודיים ברוח ההמלצה של המועצה הארצית לשיקום "צורך בפיתוח שירותים לאוכלוסיות ספציפיות בעלות צרכים מיוחדים" (המועצה הארצית לשיקום נכי נפש בקהילה תש"ע, תכניות העבודה והתקציב לשנים 2011-2012).

ממצאים שעלו בתום כשנתיים וחצי של הערכה מצביעים על הצלחה משמעותית של התכניות במדדי תהליך ותוצאה שנבדקו. בין היתר עולה מהממצאים, כי בשתי התכניות הצעירים המצטרפים לתכניות הם בעלי מוטיבציה לקיים חיים נורמטיביים בקהילה, משתתפים באופן פעיל בתכניות ורואים את מרבית מרכיבי התכנית כמשמעותיים לשיקומם. ההשתתפות בתכניות מעודדת ברוב המקרים יצירת קשרים בין אישיים בין משתתפיה וקשר משמעותי עם איש הצוות המלווה. לרוב הצוות פועל בהתאם לעקרונות המעודדים החלמה (בניית חיים משמעותיים, מספקים ומעודדים תקווה בהתאם ליכולות ולרצונות של המשתתפים) במינוחים שונים, כגון מערכת יחסים נעימה ומכבדת, ניסיון לבנות במשותף את התכנית, זיהוי מטרות אישיות, נטילת חלק פעיל בייזום ובהפעלה של התכניות ועוד.

מחקר ההערכה התמקד בהערכת התכניות, ובמקביל נערך גם מעקב טלפוני מצומצם אחר בוגריהן. במסגרת ראיונות עם הבוגרים והוריהם, דיווחו הבוגרים על תכניותיהם בתחום התעסוקה ולימודי ההמשך. לצד זאת חלקם דיווחו על "נפילה" - על מצב של מצוקה נפשית וירידה משמעותית ברמת תפקודם בתחום האישי-רגשי והבין אישי. הורים שילדיהם עמדו בפני סיום התכנית הדגישו את התרומה הרבה של התכניות להתקדמות בתפקוד העצמאי ובמוטיבציה של ילדיהם להמשיך ולהשתלב במסגרות בקהילה, אך לצד זאת הביעו דאגה רבה מאוד מהפסקת ההשתתפות בתכנית וחשש כי לילדיהם לא תימצא מסגרת המשך תומכת. בעקבות ממצאי ההערכה חלו תמורות בדרך ההפעלה של התכניות, על מנת לחזק מיומנויות שונות של הבוגרים לקראת סיום התכניות והבניה של תהליך המעבר למסגרות המשך.

הדוח הנוכחי מהווה חלק מההשקעה הציבורית במעקב אחר התערבויות שיקומיות חדשניות ובבניית מדדים להערכת התכניות ברמת הפרט וברמת תכנית ההתערבות.

בדוח הנוכחי יוצג תהליך ההערכה וממצאי ההערכה של התכניות "מרכז אלמוג לצעירים" ו"חבר הד" של עמותת "גוונים בנגב" המופעלת ביקנעם (להלן "הד צפון").

מטרות ההערכה

ההערכה עוסקת בזיהוי תרומת ההשתתפות בתכנית למשתתפים בה ובבחינת השיפור שחל במשתתפים בזירות שונות של שיקום, והיא ממוקדת בשני מישורים מרכזיים שבהם פועלות התכניות:

(1) **בחינת מידת ההקניה של ידע ומיומנויות במסגרת התכנית למשתתפים בשני תחומים:**

- **הקניית כישורי חיים ומיומנויות נדרשות, המחזקים את יכולות המשתתפים להשתלב באופן נורמטיבי בקהילה, כולל כישורים אישיים ובין אישיים, ביסוס קשרים בקהילת היעד ורכישת מיומנויות בשימוש בשירותי קהילה (תוך צמצום אשפוז מוסדי), וכן הידוק הקשר בין המשתתפים לבין עצמם והקשר עם צוות התכנית.**
- **הקניית מיומנויות וכישורים להשתלבות בשוק העבודה, באמצעות קורסים להכשרה מקצועית או קורסים אחרים, ליווי אישי וכן זימון התנסויות של השתלבות בעבודה בהתנדבות או בתשלום בשוק החופשי.**

(2) **זיהוי תוצאות החשיפה לתכנית בתחומים שונים של תפקוד נורמטיבי בקהילה:**

- **תפקוד נורמטיבי ב"משימות חיים", כגון דיור, צריכת שירותים קהילתיים נורמטיביים, חיזוק הקשר עם מעגל משאבים משמעותיים נוספים עבורם (בני משפחה וחברים) וכן צמצום האשפוז המוסדי בעתיד.**
- **השתלבות בעבודה או בלימודים במסגרות נורמטיביות בקהילה, כולל השתלבות בלימודים במסגרת אקדמית.**

שיטה

אוכלוסיית המחקר: באוכלוסיית המחקר נכללים כל הצעירים (בגילאי 18-30) אשר השתתפו בשתי תכניות המיועדות לשיקום אנשים המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית בקהילה בתקופה שבין יולי 2009 ועד מרץ 2011 – 53 משתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים" (עבור 28 משתתפים נאסף מידע בשתי מדידות או יותר); ו-24 משתתפים בתכנית "חבר הד" בצפון (עבור 15 משתתפים נאסף מידע בשתי מדידות או יותר). כל המשתתפים אושפזו לפחות פעם אחת בבית חולים פסיכיאטרי, וכמעט כולם זכאים לסל שיקום ממשרד הבריאות (ראו נספח א).

שיטת עריכת המחקר: ההערכה נערכה בין החודשים פברואר 2009 למרץ 2011, והיא משלבת שימוש בכלי מחקר איכותניים וכמותיים והתייחסות לתהליך הפעלת התכניות ולתוצאותיהן בקרב אוכלוסיית המחקר.

המחקר התבצע לפי התפיסה של הערכה מתפתחת ("developmental evaluation" Paton, 2009), כך שלאחר כל מדידה הוצגו הממצאים לצוות המפעיל של התכנית, לעתים עוד קודם הצגתם לוועדת ההיגוי המלווה. ב"מרכז אלמוג לצעירים" נערכו מפגשים עם צוות התכנית גם לאחר הצגת הממצאים לוועדת ההיגוי לצורך עיבוד והעמקה של התובנות העולות מהממצאים. בעקבות המפגשים עם צוות התכנית ועם פורום ועדת ההיגוי הותאמו כלי המחקר. המחקר כלל כמה שלבים מרכזיים, לפי המפורט בתרשים 1.

תרשים 1: מערך ההערכה של התכניות ב"מרכז אלמוג לצעירים" וב"הד צפון" בין החודשים פברואר 2009 למרץ 2011

חודשים	שלבים בביצוע המחקר	הערות
פברואר 2009	מפגש היכרות עם הצוותים המפעילים ועם התכניות עוד קודם להפעלת התכניות	
אפריל - מאי 2009	בניית כלי מחקר	תוך התבססות בין היתר על כלים פנימיים שנעשה בהם שימוש בתכניות (הכלי הטכנולוגי של תכנית "חבר הד" וטופסי האינטייק של "מרכז אלמוג לצעירים") וכלים אחרים המקובלים בספרות המחקר.
מאי 2009	ביצוע פיילוט של השאלון	בתכנית "חבר הד" בשדרות
יולי 2009 - מרץ 2011	ביצוע חמש מדידות לאורך תקופה של כשנתיים	המדידות נערכו במועדים: יולי 2009, ינואר 2010, מאי 2010, אוקטובר 2010, מרץ 2011.
פברואר - אוקטובר 2011	ביצוע ראיונות טלפוניים עם חלק מהורי המשתתפים וכן עם גורמים שונים בקהילה.	ב"מרכז אלמוג לצעירים" נערך גם ראיון קבוצתי עם חלק מההורים. בקהילה רואיינו רכזות השירות הלאומי.
פברואר - אוקטובר 2011	ביצוע ראיונות טלפוניים עם בוגרי התכניות שאותרו וראיונות משלימים עם מעסיקים ובעלי תפקידים אחרים בתכנית.	הבוגרים נשאלו על סוגיות הנוגעות בהשתלבות בעבודה, תפקוד בתחום החברתי והמשפחתי ורווחה אישית. המעסיקים נשאלו על היבטים שונים של תפקוד המשתתפים בתכנית במסגרת העבודה

במסגרת המחקר נעשה שימוש במגוון כלים איכותניים וכמותיים, כולל שאלון למשתתף, שאלון פרטני לאיש צוות (על כל משתתף), ראיון קבוצתי לצוות המפעיל, שאלון איכותני למנהל התכנית ותצפית משתתפת בפעילות התכנית. חלק מהמשתתפים רואיינו כמה פעמים. במגמה לקבל מגוון זוויות ראייה רואיינו גם הורים, מעסיקים וגורמים מקצועיים וקהילתיים הנמצאים בקשר רצוף עם המשתתפים בתכנית ובוגרים של התכנית (ראו נספח ב).

אופן ביצוע הראיונות: כל משתתף קיבל שאלון למילוי עצמי ומילא אותו ביחד עם מראיין מצוות ההערכה. המראיינים יכלו לבחור למלא את השאלון או חלקים ממנו באופן עצמאי וחלקים אחרים (הפתוחים בדרך כלל) מולאו על ידי המראיין. משך הראיון היה כ- 35 דקות בממוצע. השאלון לא היה אנונימי, אך הובטחה סודיות.

המשתתפים התבקשו לדרג את רמת התפקוד שלהם במגוון תחומים רלוונטיים (ראו גם נספח ג, שאלון למשתתף):

- בתחום הדיור, מקבץ ההיגדים כלל פריטים כגון שמירה על ניקיון החדר והדירה, התחלקות עם בני הבית במטלות הבית, ניהול תקציב עצמאי, תחושה נוחה בבית וכד'.
- בתחום הקשרים עם המשפחה, מקבץ ההיגדים כלל פריטים כגון תלות כלכלית במשפחה, ריבוי ויכוחים ומריבות, שביעות רצון כללית מהקשר, תחושת המשתתף שבני המשפחה אוהבים אותו ותחושה שהמשפחה מגישה עזרה ותמיכה רגשית כשצריך.
- לגבי הדימוי העצמי, נעשה שימוש בשאלון דימוי העצמי מתוקף של רוזנברג בעברית "Rosenberg, Self-Esteem Scale" (Rosenberg, 1965).
- לגבי קשרים חברתיים, המשתתפים נשאלו על קיומו של חבר קרוב, מסוגלות לקבל ביקורת מחברים ומאנשי צוות, הזדקקות לתשומת לב של הצוות, מסוגלות להביע רגשות בקשרים, יצירת קשר עם אנשים אחרים, תחושת בדידות, פנייה לעזרה כשיש צורך, הימצאות חברים בעת צרה, התייעצות עם אחרים וקיומם של קשרים חברתיים.
- לגבי פעילויות פנאי, המשתתפים נשאלו על צפייה בטלוויזיה, קריאת עיתון או ספר, הליכה למסעדות, יציאה לטיולים, השתתפות בחוג, שימוש במחשב ובאינטרנט, האזנה למוסיקה, הליכה לסרט או לספרייה, השתתפות בפעילויות ספורט ובברכה, עיסוק באמנות והליכה למועדון חברתי.
- בתחום כישורי החיים, מקבץ ההיגדים כלל פריטים כגון עצמאות בקימה בבוקר, בשימוש בכספים, בהגעה באמצעות תחבורה ציבורית, בבחירת ביגוד, בהיגינה אישית, בלקיחת תרופות, בהכנת ארוחה קלה ובשימוש בטלפון.
- בתחום הרווחה האישית, נעשה שימוש בשאלון החלמה (התקבל מד"ר ו' בלוש, והוא עובד על בסיס מקבצים מהמאמר של קוריגן ואחרים [2004]), הכולל אשכולות בתחום ביטחון עצמי ותקווה, מכוונות למטרה ולהצלחה, נכוונות לסמוך ולהישען על אחרים וכן תחושה של הנשאל שאינו נשלט על ידי הסימפטומים.

- בתחום איכות החיים, המשתתף נשאל על שביעות רצונו מחייו באופן כללי, מהתעסוקה שלו, ממצבו הכלכלי, משעות הפנאי, מהקשר עם החברים והמשפחה, וממצב בריאותו ובריאותו הנפשית.
- בהתנסות בתעסוקה (מרכז אלמוג לצעירים), נכללו ממדים של שביעות רצון כללית מההתנסות, תפקוד בסיסי, פרואקטיביות ואסרטיביות בעבודה, וקשרים בין אישיים.
- בהתנסות בשירות הלאומי (הד צפון), נכללו ממדים של שביעות רצון כללית מההתנסות, תפקוד בסיסי, פרואקטיביות ואסרטיביות, קשרים בין אישיים, תחושת נחיצות, תחושת אחריות בעבודה בשירות הלאומי והתרומה לביטחון העצמי.
- לגבי תפיסת תמונת העתיד, המשתתפים נשאלו על הערכתם את מצבם בעוד כחמש שנים בתחום התעסוקה, הלימודים, הדיור, הזוגיות, ההתנדבות והיזמות העסקית.

השאלון למשתתפים כלל גם שאלות פתוחות על תפיסת התפקוד של הצעירים במגוון התחומים שהתכנית מעוניינת לקדם. השאלון כלל סקלות מתוקפות, הן ממחקרים אחרים והן בתחומים שנבדקו באמצעות כלים פנימיים של התכנית. שאלות אחרות נוספו בהתאם לצורכי ההערכה הנוכחית. תוצאות בדיקת מהימנות לפי אלפא של קרונבך גבוהות, כפי שמפורט להלן: משוב על מרכיבי התכנית והשפעתה ($\alpha=.84$); כישורי חיים יום יומיים ($\alpha=.64$); תפקוד בשירות הלאומי/בהתנסות בעבודה ($\alpha=.78$); תפקוד במרכז ($\alpha=.86$); דיור ($\alpha=.74$); קשר עם משפחה ($\alpha=.79$); קשרים חברתיים ($\alpha=.76$); פעילות פנאי והשתלבות בקהילה ($\alpha=.73$); ממדים של דימוי עצמי (רוזנברג) ($\alpha=.84$); מיקוד שליטה ($\alpha=.67$); תמונת עתיד ($\alpha=.61$); שאלון החלמה ($\alpha=.91$); ממדים של איכות חיים ($\alpha=.81$).

בנוסף לכך איש צוות שנפגש באופן שוטף עם המשתתף מילא אף הוא שאלון קצר למילוי עצמי על ממדים שונים של תפקוד המשתתף, אשר כלל מבחר מצומצם יותר של פרמטרים מכל ממד בכל תחום (אך עם היגדים זהים לאלו שמילאו המשתתפים). השאלון לאיש הצוות כולל סקלות בתחומים הבאים:

- היבטים של תפקוד במקום העבודה / בשירות הלאומי – הגעה באופן עצמאי, דיוק בזמני ההגעה למקום העבודה, הקפדה על הופעה הולמת, דאגה ליידע את הממונה על היעדרויות, היעדרויות מוצדקות, פנייה לעזרה בעת הצורך, תחושת עמידה בדרישות העבודה, שביעות רצון של האחראי מהתפקוד בעבודה, תרומת ההתנסות לביטחון העצמי, התמדה במילוי משימות, עמידה בחוקים ובנהלים וקבלת סמכות (13 פריטים).
- תרומת מרכיבי התכנית – תרומת התכנית להתקדמות בחיים, תרומת המפגשים האישיים, תרומת המפגשים הקבוצתיים, תרומת הדיור בתכנית ועוד (8 פריטים).
- כישורי חיים יום יומיים – עצמאות בהגעה ממקום למקום בתחבורה ציבורית, שמירה על היגיינה, עצמאות בלקיחת תרופות (3 פריטים).
- קשרים חברתיים – מסוגלות לקבל ביקורת מחברים ומאנשי צוות, הזדקקות לתשומת לב של הצוות, מסוגלות להביע רגשות וצרכים בקשרים עם אחרים (3 פריטים)

השוואה בין דיווח המשתתפים לדיווח הצוות מעלה מגמות דומות בתיאור רמת התפקוד של המשתתפים בזירות השונות שנבדקו.

ניתוח הממצאים נערך לפי כמה צירים מרכזיים :

- ברמת הפרט של המשתתפים בתכניות, השוואה של רמת התפקוד בין תחומי תפקוד שונים ;
- ברמת הפרט, השוואת של רמת התפקוד של המשתתף בין מועדי מדידה שונים ;
- ברמת הפרט של המשתתפים בתכניות, השוואה בין דיווח המשתתף לדיווח איש הצוות המלווה ;
- השוואה בין רמת התפקוד של משתתפים בתכניות, בין שתי התכניות ;
- השוואה בין מקורות מידע שונים (איכותניים וכמותיים) של המשתתף : הוריו, מעסיקים ואנשי מקצוע בקהילה.

מגבלות המחקר

ראוי להעלות בהקשר זה את מגבלות המחקר, שהייתה עשויה להיות להן השפעה על תקפות הממצאים ועל היכולת להכליל מהם.

- קבוצה להשוואה – ממצאי ההערכה בדוח זה מתבססים על מעקב שיטתי לאורך זמן אחר הצעירים המשתתפים בשתי תכניות. במסגרת ההערכה נערכה השוואה בין כמה מדידות של משתתף אחד, בין התקדמות המשתתף בתחומי תפקוד שונים, ובין משתתפים בשתי התכניות ב"מרכז אלמוג לצעירים" וב"הד חבר" (הממצאים לא הוצגו במאמר זה). בנוסף, נערכה השוואה בין המידע האיכותני שנאסף (תצפיות וראיונות עומק עם הצוות והמשתתפים) לבין המידע הכמותי. לצד זאת נעשו כמה ניסיונות לאיתור קבוצה נוספת להשוואה, הדומה לפרופיל הצעירים בתכנית. אחת האפשרויות הייתה שימוש במשוב של משתתפים בגילאים דומים בתכניות שיקום שונות של פגועי נפש (מועדון חברתי, מפעל מוגן, הוסטל ודירור מוגן). התקבל מידע מסוג זה מתכניות אחרות, אולם, אין אפשרות לזהות מהם המרכיבים של התכניות, היות שיש בידנו מדידה אחת בלבד. רצוי היה כי תיערך השוואה בין המשתתפים בשתי התכניות לבין צעירים שאינם משתתפים בתכנית כלשהי. למרות המאמצים שהושקעו, נתקל צוות המחקר בקושי לקבל נתונים של צעירים המתמודדים עם מחלה נפשית ולעקוב אחריהם.
- צורך בניתוח מעמיק של פרמטרים כלכליים – היות שתכניות שיקום כרוכות בהשקעה ציבורית רחבה, ישנה חשיבות לבחון בצורה מקיפה את היבט הכלכלי של התכנית, תוך בדיקת "עלות-תועלת" בהפעלתה. היבט זה לא נבדק במסגרת הערכה זו.

ממצאים

שתי התכניות – "מרכז אלמוג לצעירים" בחולון ותכנית "הד חבר" ביקנעם מציעות "מסגרת המאפשרת לצעירים, אשר חוו משבר נפשי משמעותי לשוב למסלול חיים נורמטיבי" בקהילה (אתר האינטרנט של גוונים בקהילה). התכניות נועדו למנוע את מעגל הכרוניות ולקדם השתלבות והסתגלות עצמאית בקהילה. התכניות במימון סל שיקום. ממצאי ההערכה מתייחסים ליישום התכניות ב"מרכז אלמוג לצעירים" וב"הד חבר" ביקנעם (להלן "הד צפון") - שם מופעלת התכנית על ידי עמותת "שחר". הממצאים נוגעים בכמה סוגיות מרכזיות בהפעלת כל תכנית ובתוצאותיה:

- בנוגע לדרך הפעלת התכנית, יש בדוח התייחסות למאפיינים ולעקרונות ההפעלה של כל תכנית, למאפייני המשתתפים, למאפייני הצוות המפעיל ולתפקידיו המרכזיים, למודל ההתערבות ולמשוב של המשתתפים על מרכיבי התכנית ותרומתם.
- בנוגע לתוצאות התכנית, יש בדוח התייחסות לרמת התפקוד של המשתתפים בתכנית ולמידת השיפור שחל בה מזווית הראייה של המשתתפים ושל הצוות המפעיל. בנוסף, יש דיווח קצר על מסלולי המשך ועל תפקוד הבוגרים.

מרכז אלמוג לצעירים

"מרכז אלמוג לצעירים" הוקם בשנת 2007, ב"מרכז אלמוג לשיקום", המשרת מבוגרים המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית. מרכז זה נועד לספק מסגרת שיקומית, תעסוקתית וחברתית בקהילה. המרכז לצעירים הוקם "...על מנת לתת מענה ייחודי ומותאם לצעירים המחפשים מסגרת שתסייע להם להגיע לחיים עצמאים יותר" (אתר מרכז אלמוג לשיקום, פברואר 2012), מתוך אמונה שהתערבות מוקדמת בגיל צעיר תמנע את מעגל הכרוניות ואת תופעת "הדלת המסתובבת" (כניסה ויציאה חוזרות של אשפוז מוסדי). צוות המרכז שם דגש על סיוע לצעירים ברכישת מיומנויות עבודה ובטיפול כישורי חיים, "תוך שימת דגש על זהותם התעסוקתית... ובמותאם לצרכים הייחודיים של צעירים" (מנהלת המרכז, פברואר 2012).

לפי תפיסת צוות המרכז, "... המשבר הנפשי בגיל צעיר קוטע את רצף ההתפתחות הנורמטיבית ואת ההבשלה של זהות עיסוקית. צעירים שאינם חווים משבר זה מתנסים במגוון תפקידים עיסוקיים בהיותם תלמידים (כמו מחויבות אישית, הדרכה בתנועת נוער וכד') ולאחר מכן בשירותם הצבאי. התנסויות אלו חשובות לגיבוש ראייה מציאותית חיובית של העצמי, כאדם עובד ותורם לחברה. צעירים שחוו משבר נפשי קשה מגיעים לגיל ההתבגרות עם חסך עצום מחד ועם ציפייה חברתית גבוהה מאידך להשתלב במעגל החיים והעבודה. המרכז מסייע לצעירים בהמשך התפתחותם בתחומים בהם נחוה פער או חסך, בדגש על פיתוח זהותם המקצועית..." (מנהלת המרכז, פברואר 2012).

התכנית מיועדת לצעירים בגילאי 18-29 וממוקדת בארבע מטרות מרכזיות:

- (1) שיפור התפקוד היום יומי ופיתוח עצמאות בניהול עצמי (בתחומי תזונה, תקציב, משק בית, מעקב רפואי, ניידות, שימוש במוסדות הקהילה, טיפוח אישי וסגור עצמי);
- (2) פיתוח זהות עיסוקית, כולל מודעות ליכולת המציאותית והתייחסות חיובית לעצמי כאדם עובד ותורם לקהילה;
- (3) עזרה בבחירת כיוון מקצועי, כולל הכוונה והכנה לקורסים או להכשרה מקצועית;
- (4) שימור וטיפוח היחסים הבין אישיים בסביבות משתנות, בסביבות של עבודה, משפחה, קהילה ומסגרת חברתית.

במהלך השנתיים האחרונות הוקם מועדון חברתי הפועל פעמיים בשבוע בשעות אחר הצהריים והודקו הקשרים עם מרכז יה"ל למשפחות (ייעוץ והכוונה למשפחות נפגעי נפש), שני שירותים שהצעירים ובני משפחותיהם הצביעו על צורך בהם. בבניין המרכז פועל גם שירות של תעסוקה מעברית ותעסוקה נתמכת, המאפשרים רצף של שירותים עבור צעירי המרכז.

מרבית המשתתפים במרכז מדווחים כי הופנו למרכז על ידי בית החולים שבו אושפזו, על ידי בני משפחה או על ידי מטפל (פסיכולוג, פסיכיאטר או עובד סוציאלי) ובהפניית ועדות סל שיקום. הסיבות שהם מציינים להצטרפותם למרכז הן בעיקר רצון להשתלב במסגרת כלשהי (מסגרת חברתית, מסגרת עבודה או כל מסגרת בעלת סדר יום קבוע), כדי להשתקם ו"לחזור ליכולות האמיתיות שלי" – בתחום הפיזי והקוגניטיבי, וכדי להצליח להשתלב בעבודה. מרפאה בעיסוק המפנה לתכנית מבית החולים אברבנאל מציינת כי חשיבות המרכז היא בהרכב החברתי (של צעירים בלבד), בעבודה עם הצעיר על תחומים שהוא זקוק לעזרה בהם - בעיקר חיזוק הביטחון ותחושת המסוגלות העצמית, וכן בהכנה להשתלבות בתעסוקה ובעבודה עם משפחות הצעירים.

כאמור, הדיווח על פעילות המרכז ותוצאותיה מתבסס על כלי מחקר כמותיים ואיכותניים ומציג מגוון זוויות ראייה: משתתפים (רואיינו כל 53 המשתתפים בחמש מדידות מיולי 2009 ועד למרץ 2011, כמחציתם רואיינו פעמיים או יותר), מנהלת המרכז ואנשי הצוות (המדווחים על כל צעיר באופן פרטני ועל פעילות המרכז בכללותה, 5 פעמים), הורים (9), בוגרים (19), מעסיקים (3), אנשי מקצוע אחרים שנמצאים בקשר עם הצעירים והמרכז (4). בנוסף לכך באות לידי ביטוי תובנות מרכזיות מדיוני ועדת ההיגוי המקצועית שליוותה את המחקר בכל שלביו ושממצאיו הוצגו בפניה בעקבות כל מדידה.

מאפייני ההפעלה של התכנית

המרכז פועל חמישה ימים בשבוע במרכז הממוקם במרכז העיר, במקום מטופח ואסתטי מאוד, המשדר אווירה נעימה ומסבירת פנים. במרכז קיימים מגוון מרכיבים לקידום תהליך השיקום של המשתתפים, ברמה האישית והקבוצתית: נבנית תכנית אישית המותאמת לכל משתתף; בפגישה חד שבועית עם איש מקצוע מתקיימים אבחונים, נערכות שיחות אישיות ונבנית תכנית שיקום; נערכים מפגשי למידה קבוצתיים בנושאים שונים הרלוונטיים לחיי המשתתפים מתאפשרת התנסות מעשית

בשלושה מקומות עבודה, הנבחרים במשותף עם המשתתפים בתכנית. בנוסף לכך מתקיימת פעילות העשרה ופנאי כאמצעי לגיבוש הקבוצה ולחיזוק התמיכה ההדדית ותחושת השייכות.

הרוב הגדול של המשתתפים מעורבים באופן פעיל בתכנית ומגיעים כמה ימים בשבוע לתכנית. למעלה ממחציתם נחשפים למרכיב של התנסות מעשית בעבודה (לפי שלב השיקום של המשתתף).

התכנית פועלת כ"מסגרת חברתית" המזמנת מפגש חברתי ופעילות קבוצתית ואישית למשתתפיה. המשתתפים חשים כי הם משתתפים בפעילות נורמטיבית. החשיפה למקומות עבודה בשוק החופשי מהווה עבורם הזדמנות להיחשף לעולם העבודה הנורמטיבי ולהתנסות בו. מרכיבים אלו תורמים בדרך עקיפה גם להתמודדות עם סוגיית הסטיגמה האישית והסטיגמה החברתית.

העקרונות המנחים את מפעילי התכנית הנם ברוח תפיסת ה"החלמה" (בניית חיים משמעותיים ומספקים בהתאם ליכולות ולרצונות של המשתתף, עידוד למעורבות אקטיבית של המשתתף ודגש על תקווה) במינוחים שונים, באמצעות קיום מערכת יחסים נעימה ומכבדת בין צוות התכנית לבין המשתתפים ודיאלוג "בגובה העיניים". יש ניסיון לבנות ביחד עם המשתתפים את התכנית שלהם במסגרת ולבחור את מרכיביה ואת מקום ההתנסות, וכן לבנות את המטרות האישיות שלהם במשותף. המשתתפים גם לוקחים חלק פעיל בייזום ובהפעלה של חלק מהפעילויות.

התכנית פועלת כתכנית דינמית לומדת, שבה הפתיחות ללמידה, הגמישות והרצון לשיפור מביאים לדיאלוג מקצועי מעמיק ופורה עם ועדת ההיגוי המלווה ועם צוות ההערכה ולמפגשי למידה משותפים נוספים. בעקבות המשובים של ועדת ההיגוי המקצועית המלווה וממצאי ההערכה, קיים הצוות תהליך של חשיבה מחדש על פעילויות המרכז ביחד עם המשתתפים. כך לדוגמה, בשנים 2009-2010 ממצאי ההערכה העלו לדיון כמה סוגיות. האחת, תחושת העמימות של המשתתפים לגבי מטרותיהם האישיות ומידת התקדמותם – דבר שהביא ליתר המשגה ומיקוד של הצוות בעבודתו עם המשתתפים. הסוגייה השנייה התמקדה במידת המעורבות וההשתתפות הפעילה של הצעירים בתכנית. מנהלת התכנית והצוות דנו בפתרונות ההולמים לכך עם הצעירים, ובעקבות כך מודל ההפעלה של התכנית עבר למודל שיתופי יותר. בעקבות מהלך זה נוספו יותר אפשרויות בחירה למשתתפי התכנית וגברה רמת המעורבות של הצעירים בהפעלה ובתכנון של הפעילות השוטפת של התכנית. כיום כל אחד מהמשתתפים מקבל תפקיד התורם למכלול העשייה במרכז. בנוסף לכך נציגים של משתתפי התכנית השתתפו באופן שוטף במפגשי ועדת ההיגוי המקצועית שליוותה את ההפעלה והמחקר. בעקבות שינויים אלו חל שיפור בקשרים הבין אישיים בין הצעירים ובתחושת הערך העצמי שלהם.

סוגייה נוספת שעלתה היה הצורך ברצף של שירותים עבור בוגרי התכנית המתקשים לאתר מסגרת תומכת נוספת בסוף התכנית. כמענה לבעיה זו החל מינואר 2012 לפעול במרכז לצעירים שירות של תעסוקה מעברית ותעסוקה נתמכת מטעם העמותה. צוות התכנית מקיים קשר שוטף עם שירותים אלו, והם מאפשרים רצף של שירותים בין סיום שהותו של צעיר במרכז לצעירים לבין מסגרות המשך תעסוקתיות ומעודדים צעירים רבים להתחיל בתהליך של חיפוש תעסוקה ומציאת מקום עבודה עוד בזמן שהותם בתכנית.

מאפייני המשתתפים בתכנית

"מרכז אלמוג לצעירים" מספק שירותים לצעירים מאזור חולון, בת ים והסביבה (ללא מגורים). כ- 24-18 צעירים משתתפים בפעילות המרכז. רוב הצעירים מופנים למרכז ממגוון מקומות, כולל מתאמי טיפול של קרן הס, ועדות סל שיקום בבית חולים אברבנאל, מרפאות שונות, פסיכולוגים פרטיים ובעקבות המלצות של חברים.

לוח 1: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של המשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים", חמש המדידות (מספרים מוחלטים ובאחוזים)

מאפיין		יולי 2009		ינואר 2010		מאי 2010		אוקטובר 2010		מרץ 2011	
		%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
סה"כ		100	18	100	19	100	18	100	23	100	18
גברים		67	12	47	9	56	10	65	15	61	11
גיל											
20-18		-	-	-	-	11	2	26	6	28	5
23-21		22	4	44	8	28	5	35	8	28	5
26-24		45	8	44	8	39	7	22	5	11	2
29-27		28	5	17	3	17	3	13	3	28	4
33-31		6	1	-	-	6	1	4	1	11	2
מספר שנות לימוד											
12 שנות לימוד		39	7	50	9	72	13	65	15	67	12
בעלי תעודת בגרות מלאה		17	3	17	3	44	8	39	9	33	6
בעלי תעודת בגרות חלקית		33	6	39	7	39	7	30	7	44	8
מגורים											
אצל ההורים		89	16	94	17	100	18	87	20	83	**15
הוסטל		6	1	6	1	-	-	-	-	6	1
לבד		6	1	-	-	-	-	13	*3	11	2
שירות צבאי/לאומי											
שירות צבאי מלא		6	1	6	1	6	1	17	4	11	2
שירות לאומי מלא		11	2	17	3	11	2	-	-	11	2
שירות צבאי חלקי		17	3	17	3	22	4	13	3	11	2
שירות לאומי חלקי		6	1	-	-	6	1	9	2	6	1
לא שירת כלל		61	11	61	11	56	10	61	14	61	11
ותק בתכנית											
עד 3 חודשים		39	7	37	7	39	7	39	9	17	3
4-6 חודשים		17	3	11	2	22	4	35	8	22	4
7-9 חודשים		17	3	11	2	5	1	13	3	33	6
10-12		-	-	2	4	17	3	-	-	17	3
12 חודשים ומעלה		28	5	21	4	17	3	13	3	11	2

**אחד המשתתפים גר בעבר בדירת שותפים.

תהליך הקבלה לתכנית מובנה ומדורג, וכולל כמה שלבים: (1) פגישה עם הרכזת להיכרות עם היחידה, בנוכחות הצעיר, המטפל ו/או הוריו. במפגש מתבצעים אינטייק וקבלה רשמית ליחידה בנוכחות רכזת, נערך תיאום ציפיות וניתן הסבר על היחידה. (2) שהות של שבוע ניסיון ביחידה. בשבוע זה, מוצמד צעיר ותיק כחונך ומתקיים מפגש ראשון עם איש קשר.² (3) נערכת היכרות מעמיקה, הכוללת תהליך אבחוני של שלושה חודשים וקבלת תפקיד פעיל בפעילות המרכז. (4) בחודש הרביעי הצעיר יוצא להתנסויות, בליווי מדורג של מלווה התנסויות. (5) יציאה לשתי

² הצמדת איש קשר נובעת מהבנה שהצעיר זקוק ליחס אישי ולליווי כבר בשלבים הראשונים של קליטתו.

התנסויות נוספות, קבלת תפקיד עצמאי ורחב היקף יותר, שילוב במערך התנדבותי מחוץ ליחידה. (6) חודשיים לפני העזיבה מתקיים תהליך אינטנסיבי של הכנה לתעסוקה.

כמעט כל הצעירים העוברים תהליך מדורג זה נשארים במרכז, רק 2 מתוך 53 הצעירים שהשתתפו במחקר עזבו את המרכז לאחר 3 חודשים או פחות.³ מרבית הצעירים שוהים במרכז כשנה עד שנה וחצי (לפי הצורך ומידת הבשלות של הצעיר ליציאה לעבודה) (לוח 1).

כל הצעירים במרכז בעלי יכולת ניידות (הגעה למרכז באופן עצמאי), וכמעט כולם מתגוררים בבית הוריהם. ממדידה למדידה חל שיפור ברמת ההשכלה של המשתתפים, ובמרבית המדידות למעלה ממחצית המשתתפים למדו 12 שנות לימוד והיו בעלי תעודת בגרות חלקית או מלאה (לוח 1).

מאפייני הצוות המפעיל של התכנית ותפקידיו המרכזיים

צוות המרכז הנו צוות רב מקצועי, הכולל את רכזת היחידה שהיא מרפאה בעיסוק ומגוון אנשי צוות מתחומי התמחות מקצועית שונים, כולל עובד סוציאלי, מרפאות בעיסוק, ומטפלת בתנועה (חמישה אנשי צוות, העובדים כשלושה ימים בשבוע). כל איש קשר עובד עם חמישה עד שישה צעירים, ומסייעות לו סטודנטיות לריפוי בעיסוק. במועדון החברתי פועלת "מדריכה מובילה: העובדת ברבע משרה ושלושה מתנדבים. שני מלווים בשכר ושני סטודנטים מלווים את הצעירים להתנסות בתעסוקה.

הצוות מקיים ישיבות צוות שבועיות באופן קבוע ושוטף, ומדווח על אווירה חיובית, שיתוף פעולה הדוק בין חברי הצוות, התייעצות וחשיבה משותפת. הצוות מקבל הנחיה וליווי מקצועיים ממרפאה בעיסוק בפורום קבוצתי והנחיה פרטנית למנהלת המרכז, לאנשי הקשר ולרכזת ההתנסויות. הצוות משתתף גם בימי עיון ובקורסים חיצוניים בנושאים של ניהול מחלה והחלמה, סגור עצמי ועוד.

לאורך השנים האחרונות (2009-2011) הצוות פעל בצורה רציפה ושמר על גרעין קבוע וציב של אנשי צוות, דבר שאפשר לחלק גדול מהצעירים להיות בליווי של איש קשר קבוע לאורך כל שהותם במרכז. הצוות יוזם קשרים עם גורמים מפנים שונים ונמצא בקשר שוטף עם גורמים נוספים בקהילה: המסגרות המפנות, רכזות סל שיקום, מעסיקים ומסגרות פנאי פוטנציאליות (מתנ"סים ומסגרות חברתיות אחרות), וכן עם מסגרות המשך. מרפאה בעיסוק המפנה למרכז מציינת כי אחת המוטיבציות של הצעירים להשתלב במרכז היא כי "...הם רואים שהצוות צעיר, מבין עניין ונעים..."

מודל ההתערבות של התכנית

מודל ההתערבות של התכנית מופעל בדגש על המודל הקוגניטיבי (Dynamic Cognitive Intervention), המבוסס על ההנחה שדפוסי חשיבה משפיעים על ההתנהגות. התכנית משקיעה בלמידה ובניתוח לוגי-שכלתני של דפוסי ההתנהגות והחשיבה של הצעירים, וכוללת מרכיבים של למידה ודיון בתחומים הרלוונטיים לסוגיות ולהתלבטויות מחיי היום יום של

³ ארבעה צעירים נוספים השתתפו זמן קצר בתכנית, אך עזבו ולא רואינו במסגרת המחקר.

המשתתפים, הקניית אסטרטגיות חשיבה, התנסות בעבודה, ניתוח של ההתנסות ביחד עם מלווה ועוד.

גישות נוספות שהמודל מתבסס עליהן הן גישת ה- Negotiation Centered, הנגזרת מגישת ה"הלקוח במרכז" - Client Centered, שבה המשתתפים הם שותפים מלאים באחריות על שיקומם ומובילים את התהליך; גישת הלמידה מהתנסות, המזמנת למשתתף התנסות חווייתית משמעותית המעודדת הפנמת המידע ויכולת ליישומו, וכן גישת ה- Peer Support (תמיכת עמיתים), של תמיכה הדדית וחניכה של חונכים בוגרים את אלו שבראשית דרכם, אשר מגבירה את המוטיבציה והאמונה בהצלחת תהליך השיקום (מנהלת התכנית, פברואר 2012).

קיימת הלימה בין התפיסה התאורטית של התכנית לעקרונות ולמאפייני הפעילות היום יומית של התכנית. העבודה עם הצעירים היא בעלת אופי מיוחד, המאופיין במרכז שבו סממנים נורמטיביים של סביבה אסתטית נקייה ונעימה, שכבת גיל הומוגנית של מבוגרים צעירים מבוגרים וקיום דיונים על דילמות בתחומי התמודדות המשותפים להם ולשאר בני גילם. היחידה פועלת חמישה ימים בשבוע, וכוללת עבודה קבוצתית, פרטנית והתנסות בעבודה בקהילה.

● **קבוצות למידה של כישורי חיים וגיבוש זהות** – הפעילות במרכז כוללת כשלוש קבוצות לימוד ביום בתחומים שונים הנוגעים לצורכי הצעירים ולנושאים המעסיקים אותם. מטרת ההתערבות של קבוצות הלימוד ממוקדות בטיפול מודעות, אחריות, התמודדות, עצמאות ותפקודי יום יום. כל קבוצת לימוד מועברת על ידי אחד או שניים מאנשי הצוות. הקבוצות כוללות נושאים כגון: אסטרטגיות חשיבה, ניהול מחלה והחלמה, פיתוח זהות אישית ועצמאית, מטרות אישיות, סגור עצמי, הכנה לעבודה, מודעות לבריאות, בילוי שעות הפנאי, ביטול, מיומנויות חברתיות, זוגיות ועוד.

● **עבודה פרטנית עם המשתתפים** – לכל צעיר יש איש קשר הבונה איתו תכנית שיקום אישית. הפגישות האישיות נערכות פעם בשבוע, וכוללות מעקב שבועי אחר התקדמות תכנית השיקום, הערכת מידת השגת המטרות האישיות שהוגדרו, בירור עצמי בשאלת "מה המחסומים שלי" ונושאים נוספים העולים במהלך שבוע הפעילות.

● **התנסות בעבודה** – יום בשבוע מוקדש על ידי מרבית הצעירים להתנסות בעבודה בשוק החופשי, בליווי חונכים אישיים. התהליך הנו הדרגתי, ונערך בהתאם להתקדמותו האישית של הצעיר. בסוף היום נערך משוב בין הצעיר למלווה לגבי תפקודו, תוך זיהוי נקודות חוזק וחולשה, ונבחנות המלצות לשיפור. השיחה מאפשרת עיבוד המתרחש במקום ההתנסות. בנוסף לכך נערך עיבוד מתקדם בקבוצת "הכנה לעבודה". מקומות ההתנסות מגוונים ומותאמים באופן אישי לרצונותיו וליכולותיו של הצעיר, למשל: ACE, ששת, מסעדת 24 רופי, ספריית המדיה-טק ועוד.

● **קשר עם ההורים וערבי משפחה** – צוות התכנית נמצא בקשר טלפוני קבוע מדי שבוע עם משפחות הצעירים. ההיכרות עם ההורים נערכת עוד בשלב הכניסה לתכנית, ומפעם לפעם המשפחה מקבלת דיווח על תפקוד הצעיר במרכז. בנוסף לכך אחת לחודש-חודשיים לערך מתקיימים ערבי משפחה, המאפשרים להורים להיות שותפים לתהליכים של הצעירים ביחידה ולהתעדכן לגבי הפעילות במרכז.

שירותים נוספים שפותחו במהלך ההפעלה ומתוך איתור צרכים שעלו מהצעירים והוריהם, אם כי בהיקף פעילות מצומצם יחסית:

- **פעילויות העשרה ופנאי** – בנוסף לפעילויות הקבועות, נערכות מפעם לפעם פעילויות חברתיות, כאמצעי לגיבוש הקבוצה הצעירה ולחיזוק התמיכה ההדדית ותחושת השייכות. פעילויות קיץ כגון יום סרטים, יציאה לבאולינג, לים, לסיור במוזיאון, לטיול, וכן פעילויות מיוחדות לציון החגים – ראש שנה, יום כיפור, סוכות וחנוכה. רבות מהפעילויות מאורגנות על ידי הצעירים, בסיוע הצוות.

- **מועדון חברתי בשעות אחרי הצהריים** – בשנת 2011 החל לפעול פעמיים בשבוע מועדון חברתי בשעות אחר הצהריים באמצעות אחת מאנשי הצוות ומתנדבים. במסגרת מועדון הצעירים בוגרים ומתמודדים אחרים (שאינם במרכז) יכולים להשתתף בפעילות המועברת על ידי איש צוות או מתנדבים, לצפות בסרטים, להשתתף במשחקי חברה או לפעול באופן חופשי. לפעילות מגיעים בין עשרה לחמישה עשר צעירים.

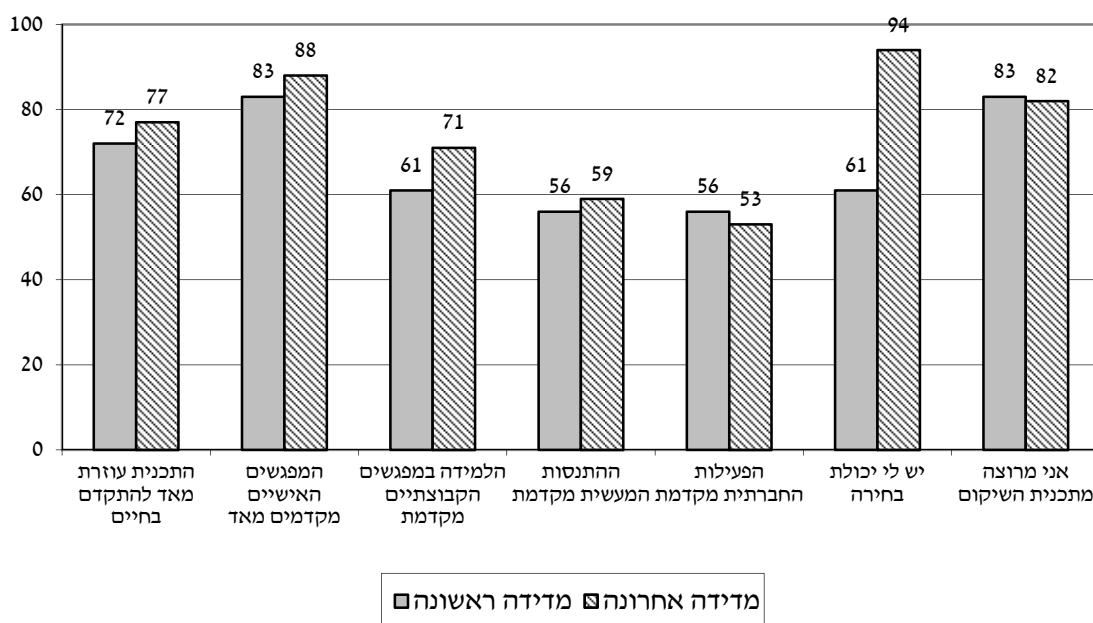
ראוי לציין, כי מרכיבי ההפעלה אינם כוללים מרכיב פורמלי המעודד תמיכה הדדית בין המשתתפים, אם כי קיים דיאלוג משמעותי ועשייה משותפת בפורום הקבוצות, בפעילויות הפנאי ובמועדון החברתי.

משוב המשתתפים על מרכיבי התכנית

תרשים 2 מציג את משוב המשתתפים על תרומת מגוון מרכיבי התכנית, ועורך השוואה בין המשוב במדידה הראשונה ($n=18$) לבין המדידה האחרונה ($n=18$), (אין אלו אותם המשתתפים).

רוב המשתתפים מדווחים על שביעות רצון רבה מתכנית השיקום באופן כללי ומהמפגשים האישיים. שביעות רצון נמוכה יותר הובעה לגבי הפעילות החברתית וההתנסות המעשית. בשני תחומים מרכזיים חל שיפור משמעותי בדיווח המשתתפים – בתחושה שיש להם יכולת בחירה בתכנית ובתחושת הלמידה במפגשים הקבוצתיים.

תרשים 2: תרומת מרכיבי התכנית למשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים" (אחוה המשתתפים המשיבים "מסכים" או "מסכים מאוד"), השוואה בין המדידה הראשונה ביולי 2009 (n=18) למדידה האחרונה במרץ 2011 (n=18)*

* התרשים מציג את משוב המשתתפים בתכנית בשתי נקודות זמן, כפי שנאסף מקבוצת הצעירים שהשתתפו בתכנית באותו מועד. המשתתפים היו בעלי ותק שונה בתכנית. התרשים מביא לידי ביטוי את התארגנות התכנית - בכל נקודת זמן מוויית הראייה של המשתתפים. עיבוד המציג את תהליך השינוי האישי שעבר כל משתתף מופיע בהמשך.

בתשובה לשאלה פתוחה על תרומת מרכיבי התכנית, רוב גדול של המשתתפים מדווחים על תרומת מרכיבים שונים להתקדמותם האישית.

- **"מסגרת לקום אליה בבוקר" ורכישת הרגלים** – המשתתפים רואים חשיבות רבה בכך שהם אינם שוהים כל הזמן בבית, אלא יש להם סיבה לקום בבוקר ולעסוק בעשייה משמעותית. כך לדברי אחת המשתתפות: "...התכנית נותנת לי מסגרת והזדמנות להשלים קשרים עם אנשים וכישורי חיים.... היא מתרכזת בדברים שחשובים לי ואני נהנית להיות בסביבה שמעודדת אותי להתמודדות עם הבעיות שלי...". השגרה של "לקום מוקדם" עשויה להיות משמעותית גם בכל הנוגע להשגת מקום עבודה בעתיד.
- **צוות אכפתי ומפגשים אישיים** – כמעט בכל המדידות (למעט המדידה הראשונה) חלק ניכר מהמשתתפים (4-6 משתתפים) מדווחים על סיוע משמעותי של הצוות ובעיקר של איש הקשר. הליווי האישי של איש הקשר מאפשר מעקב ומתן סיוע פרטני לכל משתתף בשלב שהוא זקוק לתמיכה ולהכוונה. במסגרת זו גם נבנית התכנית האישית, מזוהות המטרות האישיות ונערך מעקב אחר ההתקדמות בהן.
- **חיי החברה במרכז** – כמעט בכל המדידות (למעט המדידה הראשונה) חלק ניכר מהמשתתפים (4-6 משתתפים) מדגישים את חשיבות הקבוצה: "השייכות לקבוצה ולהיות חלק מקבוצה – זה מחבר אותי לעצמי שלי במקומות שלא הייתי מכיר...". המשתתפים רואים בתפקוד בחברה אמצעי לחיזוק הביטחון העצמי ותחושת הנורמטיביות והערך העצמי.

• **למידה בקבוצות הלמידה** – הלימודים במסגרת יוצקים משמעות לשהות במרכז בהתייחסם לתחומים הרלוונטיים לתחומי ההתמודדות של המשתתפים. המשתתפים (3-4 משתתפים בכל מדידה) מצביעים על כך ש"השיעורים עצמם חשובים, כי יש מקום להפעיל קצת את הראש...", או "כי מדברים שם על נושאים שהם חשובים, כמו תקשורת, סגור עצמי והכנה לעבודה...". מעבר לכך ההשתתפות הפעילה של הצעירים בקבוצות מחזקת אותם: "... לדעתי, הדיבור בפומבי, כלומר בקבוצה, זה דבר שמתגמל ומחזק, במיוחד את הביטחון העצמי. זה שיש לך מקום להיות בו וש אפשר בו להביע את דעותיך...". במדידות האחרונות המשתתפים מדווחים על "ישיבות החברים" והחשיבות שלהן כבמה להבעת רצונותיהם ודעותיהם לגבי פעילות המרכז.

התנסות בעבודה – במשוב המילולי בודדים בלבד הצביעו על תרומת ההתנסויות בעבודה. ייתכן כי הפער הקיים בין השאיפה של הצעירים למקום עבודה לבין מקום העבודה שבו ניתן לשלב הנוכחי מהווה אחת הסיבות לכך. אפשר, שהוספת עיבוד משמעותי ברמת הפרט של ההתנסות בעבודה ובניית אבני דרך של ההתקדמות האישית בה, יסייעו להפיכת מרכיב זה למשמעותי יותר עבור המשתתפים (ראה גם תרשים 3 להלן).

הבדלים בין חמש המדידות – קיימים הבדלים בין דיווח המשתתפים במדידה הראשונה לבין יתר ארבע המדידות. במדידה הראשונה רוב הדיווחים על תרומת התכנית התמקדו בכך שיש למשתתפים מסגרת להגיע אליה בבוקר: "... התכנית עוזרת לי להיות במסגרת...", ובכך שהיא מציעה רכישת מידע רלוונטי היכול לסייע בתחומים כמו בישול, סגור עצמי, ניהול מחלה והחלמה והתנהלות כלכלית.

בארבע המדידות האחרונות (בין היתר בעקבות שינוי משמעותי באופן הפעלת התכנית והרחבת המרכיבים שהצעירים לוקחים חלק בהחלטה על קיומם ובהפעלתם), משוב המשתתפים עשיר יותר בהסברים על תרומת התכנית, ושם דגש על שני היבטים מרכזיים: האקלים החיובי בתכנית ועל התרומה הייחודית של השיחות האישיות – האקלים בו "כולנו אגודה אחת", בא לידי ביטוי הן ביחסים הבין אישיים בין המשתתפים ובחיי החברה והן בקשר המשמעותי עם חברי הצוות. בשפת המשתתפים: "המדריכות מסבירות פנים והגישה חיובית", "...החיבה מהחברים ומהצוות...". המשתתפים מדגישים יותר גם את "הנכונות של הצוות לעזור...", ובעיקר את השיחות האישיות עם איש הקשר.

בכל חמש המדידות רק בודדים מדווחים כי "התכנית אינה מקדמת אותם" – חמישה במדידה הראשונה והשלישית, ומשתתף אחד או שניים ביתר המדידות, מביניהם כמעט כולם נמצאים בשלבים הראשונים של שהותם במרכז (בין שבועיים לשלושה חודשים). רק אחדים מהמדווחים כך משתתפים בתכנית מעל שנה.

מעורבות פעילה של המשתתפים בתכנית ותרומתם להפעלתה – הצעירים נשאלו בשתי המדידות האחרונות גם על תרומתם לתכנית. זאת בעקבות השינוי המשמעותי באופי ההפעלה של התכנית והכנסת יותר ויותר מרכיבים של פעילות אקטיבית של המשתתפים. המשתתפים מדווחים על

תרומתם במעורבות בעיצוב הפעילות במרכז: "כשאני אומר מה שאני חושב או מציע דברים איך לשפר את המקום", בסיוע למשתתפים אחרים: "אני עוזרת למשתתפים אחרים כאשר יש להם בעיה לפתור אותה..." בפעילויות התנדבות: "בבית תמחוי שפעם הייתי הולך..." וכן במגוון הפעילויות שעל המשתתפים לבצע: "אני תורם במטלות שמבקשים לעשות – בתורניות (שטיפת כלים במטבח, סיכום דיונים), ובקבוצות מתחלפות (יש למידה של נושאים שונים)".

תחומי קושי שהעלו המשתתפים – מדיווח המשתתפים במדידות הראשונה והאחרונה על המרכיבים השונים עולה כי בשתי המדידות שיעור נמוך יחסית מהמשתתפים (כמחציתם בלבד) חשים כי הפעילות החברתית וההתנסות המעשית מקדמות אותם (תרשים 2).

לגבי הפעילות הקבוצתית, חלק מהמשתתפים דיווחו כי לא תמיד הם חשים כי יש למידה משמעותית בקבוצות, וחלקם מביעים חוסר עניין בתחומים הנלמדים והיו מעדיפים ללמוד תחומים אחרים. ראוי לציין כי לרוב התחומים נבחרים עם המשתתפים, ובחלקם מועברים ביחד איתם או בהובלתם. ייתכן כי שילוב רב יותר של מרכיבי התנסות חווייתית והפעלה אתגרית היו משפרים את רמת שביעות הרצון של המשתתפים. כמו כן היות שהמשתתפים אינם מיומנים דיים בהפעלת קבוצות, לעתים המפגשים שהם מעבירים פחות מוצלחים.

לגבי ההתנסות המעשית, ייתכן כי המשובים הנמוכים יחסית בתחום זה נובעים מכך שחלק ניכר מהמשתתפים אינו משולב בהתנסות מעשית. בנוסף לכך ייתכן כי בתעסוקות שניתן לשלב בהן את המשתתפים לא תמיד יש עניין והנאה מרובה מההתנסות. אפשרות נוספת היא כי יש צורך בשילוב רב יותר של תהליכי עיבוד ורפלקציה של ההתנסות, על מנת שיהוו מקור ללמידה משמעותית ולשיפור עבור המשתתפים.

בתשובה לשאלה על מרכיבים החסרים למשתתפים בתכנית, המשתתפים הצביעו על רצון ללמידה ברמה גבוהה יותר: "... יותר קבוצות שפועלות על חשיבה וקוגניציה מאשר כישורי חיים בסיסיים (כמו הגיינה)...", וכן "הכנסת תוכן יותר מעניין לקבוצות כמו דפי פויירשטיין ופיתוח חשיבה מאשר תכנים כמו קבלת החלטות, פתרון בעיות והצבת מטרות". כן הציעו הפעלה אקטיבית יותר של המשתתפים, כמו פעילויות ספורט או "פעילויות פיזיות ולא תאורטיות". בנוסף לכך חלק מהמשתתפים הציעו התנסות באמנות וביצירה כחלק מהרחבת הגיוון בפעילויות.

השוואה בין דיווח המשתתפים לדיווח הצוות על תרומת התכנית למשתתפים⁴ – השוואה מעלה כי קיימת תמימות דעים בין דיווח הצוות לבין דיווח המשתתפים ברוב גדול של המקרים ולגבי כל הממדים שעליהם נשאלו. בחלק מהמקרים (5-1 מקרים) הצוות העריך גבוה יותר את תרומת התכנית בהשוואה להערכת המשתתפים בהתייחס לתרומת מרכיבים שונים בתכנית (הליווי האישי, המפגשים הקבוצתיים, ההתנסות המעשית, הגמישות ועוד).

⁴ הצוות מילא "שאלונים לדיווח עצמי" על כל אחד מהמשתתפים. פרטי הדיווח (ההיגדים) היו זהים לאלו שקיבלו המשתתפים, אך במספר מצומצם יותר (ראו פירוט בנספח ה).

רמת התפקוד של המשתתפים בעקבות החשיפה לתכנית

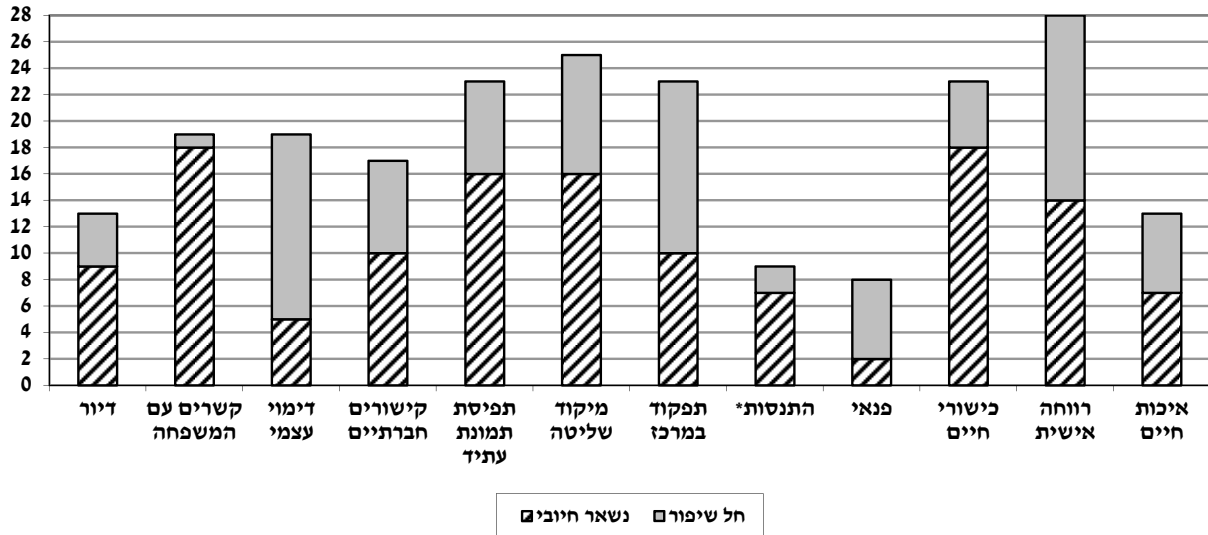
כאמור, "מרכז אלמוג לצעירים" מיועד לצעירים בגילאי 18-29 ונועד לספק להם מסגרת שתסייע להם להגיע לחיים עצמאיים יותר, תוך שימת דגש על סיוע ברכישת מיומנויות עבודה, טיפוח כישורי חיים וזהות תעסוקתית המותאמת לצורכי הצעירים. ממצאי ההערכה של התכנית מצביעים על התקדמות משמעותית ועל יתר עצמאות של רוב הנחשפים לתכנית בתחומי התפקוד היום יומי, על הרחבת הכישורים האישיים והבין אישיים, על פיתוח זהות עיסוקית, ובהיקף מצומצם יותר בהכוונה בתחום התעסוקה.

תרשים 3 מציג את השינוי שחל ברמת התפקוד של כל אחד מ-28 המשתתפים שנמדדו בשתי מדידות לפחות במגוון רחב של תחומי תפקוד. כאמור, כל תחום תפקוד נבדק על פני סקלה ורמת התפקוד נבדקה על בסיס אחוז המדרגים עצמם בשתי הדרגות החיוביות ("מסכים" או "מסכים מאוד" בסקלה של 5 דרגות⁵). (לפירוט ההתקדמות של כל אחד מהמשתתפים בכל תחום ותחום שנבדק ראו נספח ד).

- מהממצאים עולה כי כבר במדידה הראשונה קיימת שונות ברמת התפקוד של המשתתפים (בינם לבין עצמם) בתחומים שנבדקו. בכמה תחומים רמת התפקוד של כמחצית מהמשתתפים גבוהה כבר במדידה הראשונה: קשרים עם המשפחה, כישורי חיים, מיקוד שליטה פנימי, תפיסת תמונת העתיד והרווחה האישית. עובדה זו מעידה בין היתר על כך שקיימת הטרוגניות רבה בין המשתתפים בתחומי תפקוד אלו.
- השוואה בין המדידה הראשונה לאחרונה של כל אחד מהמשתתפים מצביעה על כך ש אצל כשליש מהמשתתפים ואף יותר חל שיפור משמעותי ברמת התפקוד בחלק ניכר מהתחומים במהלך התכנית, בעיקר בתחומים של דימוי עצמי, תפיסת הרווחה האישית, מיקוד שליטה פנימי ותפקוד יום יומי במרכז. כרבע מהמשתתפים מדווחים על רמת תפקוד המצביעה על התקדמות בקשרים חברתיים ובתפיסת תמונת העתיד. בנוסף לכך כרבע מהמשתתפים מדווחים על שיפור בקשרים החברתיים ובתפיסת תמונת העתיד.
- אחוזים נמוכים יותר (כחמישית) מדווחים על שיפור באיכות חייהם ובבילוי בשעות הפנאי.
- בתחומים שרמת התפקוד בהם הייתה גבוהה כבר במדידה הראשונה, התכנית ממשיכה לטפח ו"לתחזק" רמת תפקוד גבוהה זו לאורך התכנית (קשרים עם המשפחה וכישורי חיים).
- יש לתת את הדעת לכך שבתחומים של בילוי בשעות הפנאי והתנסות בעבודה שיעור המדווחים על רמת תפקוד גבוהה הנו כשליש או פחות, ובתחומים של איכות החיים והדיור כמחצית בלבד מהמשתתפים מדווחים על רמת תפקוד גבוהה.

⁵ הסקלות כוללות של חמש דרגות: 1=מסכים מאוד; 2=מסכים; 3=לא בטוח; 4=לא מסכים; 5=לא מסכים כלל.

תרשים 3: תרשים מסכם של השינוי שחל ברמת התפקוד של המשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים" בתחומים השונים שנבדקו, השוואה בין המדידה הראשונה לאחרונה של משתתפים שנמדדו בשתי מדידות ויותר (n=28). (בכל תחום, חושב אחוז המדרגים עצמם בשתי הדרגות החיוביות "מסכים מאוד" ו"מסכים")*

* 7 צעירים נוספים מתוך ה-28 דיווחו על התנסות אך רק במדידה אחת, כך שאין לגביהם מידע על התקדמות לאורך זמן.
 ** צעירים שדיווחו על רמת תפקוד גבוהה בשתי המדידות וירדו רק בפריט אחד שובצו בקטגוריה 'נשאר חיובי'.
 המשתתפים סמנו כל פריט על סקלה של 5 : 1=מסכים מאד, 2=מסכים; 3=לא בטוח; 4=לא מסכים; 5=לא מסכים כלל.
 העיבוד המצורף כולל סקלות מסכמות של דירוג המשתתפים.

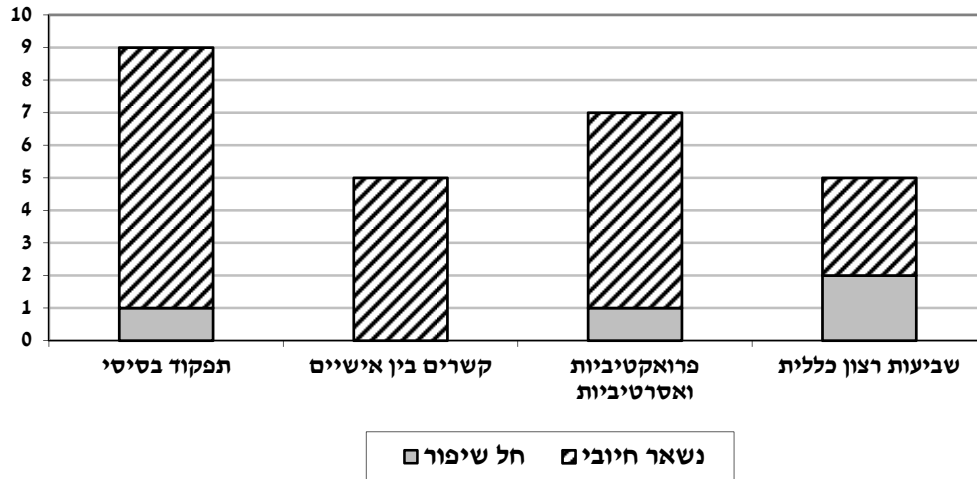
מהמידע האיכותני שנאסף מהמשתתפים עולות כמה מגמות מעודדות, המדגישות את תרומת השהייה ב"מרכז אלמוג לצעירים" להתקדמות המשתתפים.

- **תחושת "התקדמות"** – חלק קטן מהמשתתפים (8 מתוך 18) במדידה הראשונה ומרבית המשתתפים (15 מתוך 18) במדידה האחרונה מדווחים על "התקדמות" ברמת התפקוד שלהם "בזמן האחרון". בתשובה לשאלה "האם חל שינוי ברמת התפקוד שלך בזמן האחרון", רוב המשתתפים מדווחים על שינוי לטובה ברמת התפקוד שלהם, על היותם "יותר עצמאיים" (7 משתתפים במדידה האחרונה), ועל השגת המטרות האישיות שלהם (או חלקן). ההתבטאויות בארבע המדידות האחרונות מתייחסות לשיפור שחל בהיבט החברתי, בחיזוק תחושת הערך העצמי, על יתר פעילות ועל אופטימיות ותקווה לעתיד.

- **המשמעות של החברים לקבוצה** – כמעט כל המשתתפים מדברים באופן משמעותי על חבריהם בקבוצה: "...מכיר אנשים שגם נמצאים באותה סירה. מרגיש שאני לא לבד...". ועל הפעילויות שהם עושים בקבוצה: מסיבות יום הולדת, מציאת זוגיות ובילויים משותפים כמו "על האש" בשעות הערב ועל התקדמות בתחום החברתי: "... יש לי יותר אינטראקציה ותקשורת עם אנשים בני גילי...", או כפי שמעיד משתתף אחר: "...אני יותר פתוח ומביע את עצמי יותר...". נראה כי בעקבות המעורבות הפעילה של המשתתפים בהפעלת התכנית והעידוד שהם מקבלים מהצוות להביע את דעתם ולקבל על עצמם תפקידים שונים בהפעלת התכנית, חל שינוי משמעותי בתחום זה והנוכחות של המשתתפים משמעותית עבור עמיתיהם לקבוצה.

- **חיזוק תחושת הערך העצמי** – המשתתפים מספרים גם על חיזוק תחושת הערך העצמי שלהם: " ... המסגרת אפשרה לי להיפתח ולהגיד את דעותיי בפני המתמודדים האחרים..." , והתפיסה העצמית שלהם משתפרת: " ... כל הזמן אני משתנה. חלק מהתכונות שלי נשארות – נתקעות – ואני ממשיך לעבוד עליהן, אך לרוב, התכונות הכי גרועות נעלמות עם קצת עבודה עצמית..." . נראה כי המעורבות של המשתתפים בהפעלת התכנית (כולל השתתפות של נציגים מהמשתתפים בתכנית בישיבות ועדת ההיגוי המקצועית) והתחושה שלהם שהם תורמים לעשייה המוצלחת בתכנית חיזקה את תחושת הערך העצמי שלהם.
 - **אופטימיות ושמחה** – משתתפים מעידים על תחושת אופטימיות ושמחה: " ... כל היחס שלי לחיים הוא שונה בעקבות השהייה והמסגרת התומכת באלמוג..." , וכן "החברים גורמים לי להיות יותר שמח ולהרגשה יותר טובה..." .
 - **התנהגות פרואקטיבית** – משתתפים מתבטאים במינוחים יותר פרואקטיביים: "אני יותר פעיל... בשעות אחר הצהריים רוב הזמן אני בבית, כי טוב לי בבית, אבל אני לא יושב על הטלוויזיה ולא עושה כלום, אני מחפש מטלות ויוזם..." . משתתף אחר מספר: " ...ממצב של אפתיה, נהייה יותר אכפת לי מעצמי..." , וכן "יש לי יותר מוטיבציה לעשות דברים..." . ישנם משתתפים שאמרו: " ... כשאני באלמוג צריך לקום בבוקר ולהתחיל את היום. אם לא הייתי הולך לאלמוג, לא יודע אם הייתי קם בבוקר..." . אימוץ של התנהגות נורמטיבית משמעותי ביותר עבור המשתתפים לזירות שונות של תפקוד בעתיד (עבודה, לימודים, משפחה).
 - **השגת המטרות האישיות** – חלק קטן (2 מתוך 18) מהמשתתפים בתכנית במדידה הראשונה ומרבית המשתתפים (14 מתוך 18) שרואינו במדידה האחרונה מעידים כי השיגו את מטרותיהם האישיות. בעקבות שימוש בטרמינולוגיה זו, בניית אבני דרך מדידות ובנות השגה בכל שלב ושלב, עבודה עם המשתתפים על הגדרה ממוקדת ובניית תכנית ריאלית להשגת המטרות וזיהוי המטרות שהושגו, חל שיפור משמעותי בתחושת המשתתפים בתחום זה, ונראה כי יש לכך השפעה גם על ביטויי האופטימיות של חלק ניכר מהמשתתפים.
 - **שיפור בתחום התעסוקה** – גם בתחום התעסוקה המשתתפים מעידים על שיפור: "יכולת התפקוד שלי עלתה ואפילו מצאתי עבודה..." . משתתף אחר מספר: "מאוד התאמצתי להגיע כל יום למרכז והתמדתי בהתנסויות בעבודה. אם עושים משהו בהתמדה, אז סביר להניח שיהיה שינוי ולא קיבעון..." . משתתפים מעידים כי הליווי בהתנסות ועצם הלמידה כיצד מתנהגים במסגרת עשויים לסייע להם להצליח להשתלב בעבודה בעתיד.
- בתשובה לשאלה ישירה על רמת התפקוד של המשתתפים בהתנסות בתעסוקה עולה כי מתוך עשרה משיבים (מתוך 28) שהשיבו על שאלות אלו בשתי המדידות (תרשים 4), רוב המשיבים מדווחים על תפקוד בסיסי הולם ועל פרואקטיביות ואסרטיביות בתפקודם באופן שוטף במקום העבודה. לצד זאת רק כמחצית מהמשיבים מדווחים על שביעות רצון כללית מתפקודם בעבודה ועל קשרים בין אישיים תקינים.

תרשים 4: תרשים מסכם של השינוי שחל ברמת התפקוד של המשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים" בתחומים שונים של התנסות בעבודה, השוואה בין המדידה הראשונה לאחרונה של משתתפים שנמדדו בשתי מדידות ויותר (אחוז המדרגים עצמם בשתי הדרגות החיוביות "תמיד" או "לעתים קרובות")*

* צעירים שדיווחו על רמת תפקוד גבוהה בשתי המדידות וירדו רק בפריט אחד שובצו בקטגוריה "נשאר חיוביים". המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 5 דרגות לפי הפירוט: 1= תמיד; 2= לעתים קרובות; 3= לפעמים כן ולפעמים לא; 4= לעתים רחוקות; 5= אף פעם. העיבוד המצורף כולל סקלה מסכמת של דירוג המשתתפים.

השוואה בין דיווח המשתתפים לדיווח הצוות ביחס לרמת התפקוד של המשתתפים בכל התחומים שנבדקו⁶ – ההשוואה מעלה כי קיימת תמימות דעים בין דיווח הצוות לבין דיווח המשתתפים בתחומים של כישורי חיים יום יומיים, למעט מקרים בודדים (אחד או שניים). מגמה דומה קיימת בתחום התפקוד במקום העבודה בשתי המדידות האחרונות (אוקטובר 2010 ומרץ 2011). במדידות אלו ברוב הגדול של המקרים קיימת תמימות דעים בין דיווח הצוות לדיווח המשתתף. בתחום הקשרים הבין אישיים קיימת תמימות דעים בין דיווח הצוות לדיווח המשתתף בכמחצית מהמקרים. בכרבע מהמקרים דירוג הצוות גבוה יותר מדירוג המשתתף ובכרבע נוסף דירוג המשתתף גבוה יותר מדירוג הצוות.

משוב מתהליך ההתנסות במקום העבודה – כאמור, צעירים המשתתפים בתכנית משולבים במגוון רחב של מקומות עבודה, כגון AIC קנה ובנה, עיריית חולון, חנות פרחים, בית קפה, ספרייה עירונית, מזכירות באוניברסיטה ועוד. החשיפה למקומות העבודה מדורגת ומגוונת. הצעירים משתלבים בעבודה יום בשבוע למשך כשלושה עד ארבעה חודשים, כך שיספיקו להתנסות בשלושה מקומות עבודה במהלך שנת ההשתתפות בתכנית. הצעירים עובדים בין שלוש לשש שעות בכל יום עבודה.

בחינת תהליך השתלבות הצעירים במקומות העבודה נערכה באמצעות ראיונות עם שתי מלוות בהתנסויות, שלושה מעסיקים ומלווה של מסיימי התכנית המצויים בתהליך של חיפוש עבודה והשתלבות בה.

⁶ כאמור, הצוות מילא "שאלונים לדיווח עצמי" על כל אחד מהמשתתפים בכל מדידה ומדידה. פרטי הדיווח (ההיגדים) היו זהים לאלו שקיבלו המשתתפים, אך במספר מצומצם יותר (ראו פירוט בנספח ג).

הצעירים מלווים במלוות התנסויות, שמטרתה לסייע להם לצאת לעבוד באופן עצמאי בשוק החופשי ולהקנות להם כלים מתאימים ליישום בעבודה, כך שיוכלו לעבוד בלי ליווי. הליווי מתוכנן באופן מדורג. בתחילה מלוות ההתנסויות מלווה את הצעירים במקום ההתנסות באופן צמוד (בהתאם ליכולות שלהם "יש כאלה שצריך להחזיק להם את היד ולא באופן מטפורי..."), ובהדרגה בתדירות נמוכה יותר.

המלווה דנה איתם על מגוון תחומים הנובעים מההתנסות – החל ממיומנויות בסיסיות של הגעה בזמן, התמדה, לבוש הולם והאוטובוס המתאים להגעה לעבודה ועד לדיון על בעיות שעלו במהלך העבודה ואסטרטגיות המתאימות לפתרון. הניתוח נעשה במשותף והפתרון מתבסס על חשיבה עם הצעיר. מלווה מספרת: "כאשר עוברים ממקום עבודה אחד לאחר – הליווי יהיה פחות צמוד והתפקוד יהיה יותר עצמאי. אני לאט לאט משחררת. בהתחלה הייתי ממש עליו ולאט לאט אני נותנת לו יותר עצמאות. סוג של דף חדש. שיראו אותו עצמאי ולא עם מלווה צמודה. ואני מכינה אותו לקראת זה... גם המעסיק סיפר שהוא נראה אחרת ביום שהוא בא לבד – 'הוא קצת יותר חופשי וגאה בעצמו' (לדברי המעסיק)... באותו מקום ועם אותם אנשים...".

סוגיות נוספות העשויות לעלות בסיום יום עבודה הן האם מתאים לצאת ולשוחח בטלפון במהלך העבודה, איך פונים לבקש עזרה בצורה ממוקדת וברורה, וכן "האם לעבוד עצמאית או לחכות שיגידו לו... האם התקשורת מותאמת... יש אחת שמדברת בקול מאוד מאוד שקט, ומישהי שמדברת מאוד קרוב, חזק ומהר... לא נותנת לסיים את המשפט וישר עונה...". המלווה מנסה להציג את זווית הראייה של המעסיק והלקוחות בסיטואציות שונות, להגיע להמשגה ולהבנה של התהליך ולחזק את המודעות של הצעירים ליכולות שלהם, כך שיוכלו ליישם את הלמידה במקום העבודה הבא.

המלווה מספרת כי העבודה עם הצעירים מתגמלת, וכי לרוב היא רואה שיפור ברמת התפקוד ורצון של הצעירים להשתדל ולהצליח (גם בהשוואה למבוגרים שהיא מלווה בתכניות אחרות). צעירים משפרים את הופעתם להופעה אסתטית יותר לאחר שיחה איתם, ובהדרגה מעלים בעיות ופונים בבקשה לעזרה מהמעסיק בעת הצורך ואף מתארגנים כדי למצות את זמן העבודה (הכנה של סנדוויץ' בבית וכד').

המלווה מציינת כי מעסיקים במקומות עבודה הרואים בכך שליחות ומתייחסים לצעירים באופן סבלני בתחילת ההשתלבות, מסייעים להצלחתה. בשלב הנוכחי הצעירים אינם עובדים יותר מיום בשבוע במקום עבודתם, ולרוב הצעירים עובדים במקום העבודה תקופה קצרה בלבד. בתשובה לשאלה האם המעסיקים רואים בצעירים משאב ענתה המלווה כי "אינה בטוחה" וכי "חשוב להשקיע בלשנות זאת ולהביא לכך שהתוצרים יהיו איכותיים וניתן יהיה להשתמש בהם...".

מעסיקים שרואיינו סיפרו כי העסיקו שישה או שבעה צעירים מהתכנית במהלך השנתיים האחרונות ללא שכר. המעסיקים מעידים כי לרוב הצעירים למדו מהר את דרישות העבודה (הקפדה על דייקנות, קשר נעים עם לקוחות ועמיתים לעבודה) וביצעו את מלאכתם נאמנה – התמידו להגיע, ניהלו תקשורת נעימה עם האנשים שהיו איתם בקשר, ביקשו עזרה בעת הצורך, היו בעלי הרגלי

עבודה מתאימים, והיו קשובים ובעלי רצון להשתפר ולהצליח. לתחושתם של המעסיקים, הצעירים נהנו מהעבודה ונתרמו ממנה.

חלק מהמעסיקים אמרו כי אילו הצעירים היו שוהים זמן ממושך יותר, ייתכן כי היו יכולים להגיע למיצוי רב יותר של מגוון התפקידים במקום העבודה. כך לדוגמה דברי אחת המעסיקות: "... ישנו מכלול ענק של עבודות ולוקח זמן להשתלב. עד שהצעירים היו לומדים ומתאקלמים, הם כבר היו צריכים לסיים וזה חבל. לוקח זמן להרגיש בנוח ולדעת את העבודה. תחושה שנקטע באמצע..."

המלווה מטעם תעסוקה נתמכת מסבירה כי היא מלווה את הצעירים בתהליך חיפוש העבודה וההשתלבות במקום עבודה חדש בשוק החופשי. המלווה מסייעת לבוגרי התכנית בפרסום מודעה בעיתון ובכתובת קורות חיים, ומלווה אותם באתגרים השוטפים במקום העבודה החדש.

המלווה מספרת, כי מנהלת "מרכז אלמוג לצעירים" וצוות המרכז ממשיכים להיות בקשר עם הצעירים והמלווה, לעודד אותם ולשמש אוזן קשבת גם לאחר סיום התכנית. כך נוצרת המשכיות בין השהות במרכז לתהליך ההשתלבות בעבודה: "... הם (המנהלת ואחד המדריכים) מאוד נותנים גיבוי ורעיונות, נורא אכפתיים. לא נותנים לשילוב הזה ליפול. הם נשאים בקשר... יש גב לחברה האלה ואם הם לא מצליחים זה חשוב מאוד, עד שיהיה שילוב טוב. אני מעדכנת אותם אם היינו בראיון עבודה או לא... וגם אם יש בעיה, יש לי למי לפנות..."; "... כל הצוות שם עם חשיבה תמיד קדימה... תמיד הם חושבים על איך אפשר לעשות עוד דברים שיקדמו את הצעירים, כדי לתת לצעירים קידום וכלים לעתיד...". היא מספרת כי "שיתוף הפעולה איתם עבד יפה מאוד וזה מה שמחזיק מתמודד בדרך כלל, שיש צוות עוטף סביבו..."

לדבריה, הצעירים מקבלים במסגרת התכנית כלים להשתלבות במקומות עבודה: "הצעירים בשלב מוקדם מאד של גיבוש זהות, זה מאוד טרי (המחלה) ... והם מקבלים הזדמנות לצאת לעולם קצת יותר מוכנים..."; "אלמוג עושים שלב מעבר שמכין קצת לעולם הזה וזה מאוד עוזר..."; "בתכנית ההכשרה שלהם הם עובדים על נהלי עבודה, יחסי עובד מעביד..."

לצד זאת לא תמיד ניתן לחזות מראש את האתגרים בשוק החופשי: "אפשר לעשות המון הכנה אבל בשטח זה משתנה וצצים המון דברים שלא היו קודם...". צעירים נתקלים בקושי להשתלב בעבודה בשוק החופשי על רקע "מראה חיצוני והזנחה", או "אם יש הרבה פערים בין אינטליגנציה לביטחון עצמי. אם אתה משדר שאתה לא שווה כלום – זה מחסום...". או "בשוק החופשי צריך לגלות יוזמה ותושייה..."

תפיסת תרומת התכנית מזווית הראייה של ההורים – תשעה הורים של משתתפים או בוגרים רואיינו במסגרת המחקר. כולם סיפרו על קשר רציף עם התכנית ועל כך שתמיד כשהם חשים צורך הם מרגישים נוח להיות בקשר עם צוות התכנית. חלקם חשים כי לעתים צוות התכנית מבין את ילדיהם יותר מהם.

ההורים מדגישים את נחיצות התכנית ותרומתה. כל ההורים מעידים כי ללא התכנית ילדיהם לא היו יוצאים מהבית, וכי המפגש הקבוצתי מחזק אותם. כך מעידה אחת האימהות: "קודם הייתה בבית והסתגרה. כשהם באים לתכנית הם מקבלים חיזוקים מחברים, מגלים שהם לא לבד וזה עושה להם טוב...". אם אחרת מספרת: "ייתכן ש(אם לא היה בתכנית), אפילו היה צריך אשפוז – להחזיק אותו ולתמוך בו...". הורים מדווחים כי בעקבות ההשתלבות בתכנית חל שינוי לטובה ברווחה האישית של ילדיהם: "הוא חוזר הביתה עם חיוך על הפנים ואומר שהיה לו כף... שהשתתף ולמד...". עם זאת הורים מספרים כי תהליך השינוי הוא תהליך איטי וארוך.

כל ההורים מדווחים כי התמיכה והליווי האישי (לכל משתתף יש איש צוות המלווה אותו ועורך עימו פגישה אישית אחת לשבוע), לצד המפגשים הקבוצתיים, מחזקים את מיומנויות התקשורת והקשרים הבין אישיים של הצעירים בתכנית. לדבריהם, לצעירים יש הזדמנות להתבטא במפגשים הקבוצתיים ובשיחות האישיות עם איש הצוות, יש להם חברים בתכנית, וכתוצאה מכך "הוא השתנה... הוא יותר פתוח בתקשורת עם אנשים...". חלק מההורים מספרים כי ילדיהם בקשר עם חברים לקבוצה.

הורי הצעירים בתכנית מספרים גם על שינוי שחל בבית – על כך שהצעירים המשתתפים בתכנית יותר פעילים בבית מבחינה כלכלית, בשטיפת כלים ובקניות. כך מספרת אחת האימהות: "... פתאום הוא יוזם, שוטף כלים, מוריד את הזבל ועושה דברים עם עצמו...". ההורים מדווחים כי הצעירים גם משתתפים בהוצאות הבית ויותר מחושבים בהוצאות הכספים שלהם: "לומד איך לחסוך...". אם אחרת מספרת: "הוא מוכן לעזור בבית מבחינה כספית. לפני כן, בשום פנים ואופן לא היה מוכן... עושה קניות...". בנוסף לכך הורים מספרים על כך שהצעירים יותר פתוחים בתקשורת עם ההורים והאחים הצעירים: "הוא יושב יותר ומשחק עם האחרים שלו... עוזר לאחים...". ניתן לזקוף שינויים אלו לתחושת ביטחון ולחיזוק הערך העצמי המחוזקים בתכנית.

הורים מעידים על כך שילדיהם יותר עצמאים גם במיומנויות היום יומיות: "הוא יכין לעצמו ארוחת בוקר ואם אין אוכל הוא יכין שניצלים ויוריד ויתלה כביסה...", ולומדים כיצד לתקשר תקשורת הולמת: "הוא למד לתקשר בצורה נכונה... יודע איך להתנהג במקומות ציבוריים ובמסעדות". אחרים מספרים כי ילדם מטפח את עצמו יותר בעקבות היציאה מהבית למפגשים הקבוצתיים בתכנית: "... הוא יותר שומר על אסתטיקה".

הורים מספרים גם על שינוי בדפוסי בילוי הפנאי של הצעירים בתכנית – על הרשמה למכון כושר, ייזום של פעילות גופנית, למידה של פיתוח קול, התנדבות עם ילדים בחוות בעלי חיים ויציאה לבילוי משותף עם חברים.

חלק מההורים סיפרו גם על חשיבות הלמידה הקבוצתית, כתהליך שיאפשר לצעיר להשתלב בלימודים בשלבים מתקדמים יותר.

הורים למשתתפים מתייחסים בדאגה לצורך העתידי של ילדיהם להשתלב בעבודה. חלקם מספרים כי הילדים מתנסים בעבודה ורכשו יותר הבנה לדרישות המעסיקים (הגעה בזמן, התמדה, ביצוע של

המטלות המתבקשות ויוזמה לעתים), אולם הם חוששים מהשלב של איתור מקום תעסוקה ותפקוד עצמאי במקום עבודה בעתיד.

הורי משתתפים העומדים לפני סיום או שסיימו את התכנית מדווחים אל אשת מקצוע, לרוב מטעם התכנית, אשר מלווה את הצעירים בתהליך חיפוש העבודה. אולם לצד זאת הם חשים כי רצוי היה שילדם ישולב בתחום שבו יש לו עניין, הנאה ותחושה כי הוא נדרש ("בפעילויות פחות מונוטוניות ופיזיות").

בתשובה לשאלה על מרכיבים שהיה רצוי להוסיף לתכנית העלו הורים את הצורך בקיומה של ארוחת צהריים משותפת והארכת הפעילות היומית לשעות מאוחרות יותר (הועלה גם על ידי המרפאה בעיסוק והמפנה מבית חולים אברבנאל). בעקבות זאת צוות התכנית יזם אפשרות לאכול ארוחת צהריים במרכז מדי יום ופעמיים בשבוע מתקיימת פעילות של מועדון חברתי. על מנת לחזק את ההיבט החברתי הציעו הורים לקיים פעילויות חוץ נוספות, מתוך תחושה שילדיהם מאוד נהנים בפעילויות אלו (הליכה לסרט, ביקור בתערוכה ועוד) ואין להם הזדמנויות לכך.

ייחודיות המרכז צוינה לטובה גם על ידי רכזת סל שיקום המחוזית, שציינה את החשיבות בהשקעה בצעירים בשלב קריטי זה, כאמצעי "למניעת הכניסה למעגל הכרוניות... והצגת שלבי יציאה".

הרכזת הצביעה על כמה מרכיבי הפעלה חשובים בתכנית: בניית תכנית במשותף עם הצעירים, ליווי והכלה של הצעירים "בהישגים ובכישלונות" מתוך תפיסת ניהול מחלה והחלמה, עבודה עם ההורים המתמודדים עם קשיים רבים ומהווים מקור משמעותי להצלחת הצעירים, תפיסה דינמית ופתוחה מאוד לשינויים ולביקורת של המנהלת וצוות המרכז, – הדוגלת בשילוב צעירים בוועדת היגוי מלווה ובבנייה ותכנון משותפים של התכנית על ידי הצעירים והצוות תוך שילוב הצעירים בהפעלה כבעלי תפקידים מרכזיים וכמפעלי קבוצות למידה והפעלת קבוצת סגור, וכן שיתוף פעולה פורה עם צוות מחקר ההערכה המלווה את התכנית לאורך שלוש שנים.

רכזת סל שיקום המחוזית מצביעה על האתגרים העומדים בפני מפעילי המרכז: השקעה אינטנסיבית בשיווק המרכז בכלי התקשורת ובהרחבת שותפויות עם לקוחות ומפנים פוטנציאליים לתכנית וכן הבניית תכנית לימודים ברורה יותר.

הבוגרים: תפקוד ומסלולי המשך

מעקב אחר משתתפי התכנית ובוגריה בפברואר 2012 מעלה כי מבין 53 הצעירים שנערך אחריהם מעקב בתכנית במהלך השנים 2009-2011, רוב המשתתפים (67%) עברו את התכנית ללא אשפוזים במהלכה וכמעט כולם אינם מאושפזים היום.

- **ב"מרכז אלמוג לצעירים" (36%):** 19 משתתפים עדיין בתכנית במרכז, ומתוכם 12 בתהליך של חיפוש מסגרת תעסוקתית מתאימה.
- **מסיימים (56%):** 30 בוגרים סיימו את התכנית ומשולבים במסגרות שונות.

- **משולבים בתעסוקה (48%):** 6 בוגרים עובדים בשוק החופשי (10%), 10 בוגרים נמצאים בתעסוקה נתמכת (19%), 5 בוגרים בתעסוקה מעברית (9%), 2 בוגרים במפעל מוגן (4%) ו- 3 בוגרים משולבים במועדון תעסוקתי על מנת לאתר תעסוקה הולמת בעתיד (6%).
- **עברו למסגרות אחרות (8%):** צעיר אחד השתלב בשירות לאומי, 2 צעירים לומדים וצעיר נוסף עבר למסגרת "סמט".
- **עברו לאשפוז ולא חזרו (8%):** 4 צעירים התאשפזו ולא חזרו. 13 משתתפים נוספים התאשפזו וחזרו לתכנית (25% נוספים).

כאמור, כמעט כל המשתתפים בתכנית מצליחים להשתלב בה ולמצות את המשאבים העומדים לרשותם בתכנית. צוות התכנית התומך באופן עקיב במשתתפים לאורך שהותם ובהתאם לצורכיהם, מסייע למשתתפים – גם לאלה המתחילים בנקודת פתיחה נמוכה, להשתלב במגוון התנסויות בעבודה ולאחר כשנה עד שנה וחצי לעזוב ולהשתלב לאחר זמן בעבודה.

ההטרוגניות המאפיינת את פרופיל המשתלבים בתכנית משפיעה גם על המשך ההשתלבות בשוק העבודה ובזירות אחרות בחיי הבוגרים. כל המסיימים מציינים כי סיימו את התכנית לאחר שחשו, במשותף עם צוות התכנית, כי התכנית אינה יכולה לקדם אותם יותר. רוב המשתתפים מציינים כי אילו העבודה בהתנסות הייתה בשכר, הם היו מעוניינים להמשיך ולשהות במרכז.

מרבית הבוגרים השתלבו בעבודה במגוון תעסוקות: בנגינה, בסדנאות, בדוכני מכירות בקניונים, בקייטרינג, או כטכנאי PC. אולם חלק קטן מהבוגרים עזב את מקום העבודה לאחר כמה חודשים, בעיקר בשל חוסר שביעות רצון מסוג העבודה שהם מבצעים. חלק מהעוזבים עדיין לא מצאו עבודה שתהלוך את רצונותיהם.

שניים מהבוגרים משולבים במסגרות לימודיות – במזכירות רפואית ובמחשבים. צעיר נוסף לומד בישיבה.

הבוגרים מספרים בהערכה רבה על המפגשים האישיים שהיו להם עם איש הצוות בתכנית, שהיו עבורם מקום לפרוק את תחושותיהם, לאתר את תחומי החוזק שלהם ולשוחח על דברים שקשה להם איתם ועל דרכי התמודדות. הבוגרים מתייחסים למפגשים הקבוצתיים כמנוף למפגש חברתי עבורם.

לצד זאת, כיום לאחר סיום התכנית חלקם אינם מעוניינים להגיע למועדון החברתי של המרכז, היות שאינם מעוניינים להשתייך יותר למקום של "אנשים חולים". מרביתם שומרים על קשר ונפגשים עם חלק מבוגרי התכנית שהכירו בעת השתתפותם בתכנית, אך באופן פרטי. ייתכן כי הבוגרים עשויים לשמש משאב משמעותי כחונכים למשתתפי התכנית, אך לא כשותפים קבועים במועדון החברתי של המרכז. חניכה זו תחזק את הערך העצמי של המשתתפים ותסייע להם בזיהוי ההתקדמות

המשמעותית שחלה ברמת התפקוד שלהם, ואף תסייע להם להמשיך ולשמר את רמת התפקוד הגבוהה שלהם לאורך זמן.

בעקבות דיווח של צוות ההערכה כי חלק מהבוגרים מספרים כי לאחר סיום התכנית חוו דיכאון וקושי לתפקד וזאת במקביל לקושי לאתר מקום עבודה, מציע כיום המרכז ליווי נוסף של תמיכה בבוגרים בשלב של חיפוש עבודה. מרבית הבוגרים מדווחים כי הם מלווים במלווה תעסוקתי או בחונך המסייע להם במציאת מקום עבודה מתאים.

כל הצעירים מדווחים כי הם מתפקדים היטב ביום יום: קמים בבוקר, נפגשים עם חברים, לוקחים באופן שוטף את התרופות שלהם (בלי או עם סיוע) ומודעים לצורך לצאת ולפרנס את עצמם באופן עצמאי. מרבית הצעירים הממשיכים להתגורר בבית ההורים מביעים רצון עז לצאת ולהתגורר באופן עצמאי בהוסטל או בדיר מוגן. כמעט כל הצעירים (למעט שניים) מדווחים כי אין להם בת זוג או בן זוג, אך היו מעוניינים בכך.

ליווי של הערכה מתפתחת להפעלת התכנית

יישום ההערכה על בסיס התפיסה של הערכה מתפתחת ("developmental evaluation", Patton, 2009), הביא לתהליך של עבודה בשיתוף עם מפעילי התכנית, מממניה והנציגים בוועדות ההיגוי בכל שלבי ביצוע ההערכה. העבודה המשותפת יושמה במגוון היבטים של ביצוע ההערכה, החל מגיבוש כלי ההערכה (שהתבססו גם על כלים פנימיים שנעשה בהם שימוש בתכנית), ניתוח שוטף של הממצאים וזיהוי התובנות המרכזיות לשיפור התכנית. ממצאי ההערכה הוצגו לוועדות ההיגוי כשלושה חודשים לאחר ביצוע המדידות.

תהליך ההערכה הביא לכמה תוצרים מרכזיים: כלי המחקר הותאמו במהלך ההערכה לצורכי הצוות המפעיל, הועמד מידע מקצועי עדכני של ממצאי ההערכה לבעלי עניין מרכזיים במשרדי הממשלה השותפים העשוי לסייע בזיהוי הדרכים האפקטיביות לביצוע התכנית ובגיבוש תכניות דומות בשדה, וכמו כן הוצגו משוב שוטף ודוחות ביניים על נקודות החולשה והחוזק של התכנית ומידת השגת מטרותיהן כבר במהלך ביצוע ההערכה לשם שיפור המודל בפני הצוות המפעיל והשותפים במימון ובהפעלה.

הדיאלוג השוטף והמתמשך בין הצוות המפעיל, צוות ההערכה והצוות המקצועי המלווה בפורום ועדת ההיגוי המלווה לתכנית, אשר נעשה בהובלת נציגת הקרן, הביאו לעדכון הדדי, לגיבוש משותף של תובנות ולהשפעה מתמדת על העשייה המקצועית תוך כדי הפעלה של התכנית והעשרה של כל בעלי המקצוע, כל אחד בתחומו.

תכנית "חבר הד" בצפון ("הד צפון")

"חבר הד" (להלן: הד צפון) הנה מסגרת המאפשרת לצעירים בגילאי 18-28 אשר חוו משבר נפשי משמעותי לשוב למסלול חיים נורמטיבי, תוך קבלת ליווי ותמיכה מתאימים. התכנית נועדה למנוע את מעגל הכרוניות ולקדם השתלבות והסתגלות עצמאית בקהילה. התכנית במימון סל שיקום. לתכנית שני שלבים: הראשון - תרומה לקהילה ותפקוד עצמאי במסגרת שירות לאומי ומגורים בדיר מוגן; השני - השתלבות בתעסוקה בשוק החופשי ורכישת השכלה.

תכניות "חבר הד", המיושמות באמצעות שותפות קהילתית של עמותת גוונים, פועלות בשלושה מרכזים: בשדרות, בבית שמש וביקנעם. ממצאי ההערכה מתייחסים ליישום התכנית ביקנעם, המופעלת על ידי עמותת "שחרות", שהוקמה על ידי קהילת "שחר", קהילת צעירים מיקנעם.

מרבית המשתתפים מדווחים כי הופנו לתכנית על ידי בני משפחה או מטפל (פסיכולוג, פסיכיאטר או עובד סוציאלי) ובהפניית ועדות סל שיקום. הסיבות שהם מציינים להצטרפותם לתכנית הן ברמה האישית, הבין אישית והחברתית כאחת. ברמה האישית, כמעט כל המשתתפים רואים בתכנית אמצעי לשיקום ברמה האישית והבין אישית – "להכיר טוב יותר את היכולות שלי", "ללמוד לטפל בעצמי ולהתכונן לחיים עצמאיים", וכן "להכיר אנשים אחרים". לצד זאת רוב גדול של המשתתפים מביעים עניין "להתנדב ולעזור לאנשים אחרים", הצהרה המעידה על מודעות לחשיבות הנתינה וייתכן שאף על תחושת ערך עצמית והרגשה ש"יש להם מה לתת לאחרים".

כאמור, הדיווח על פעילות התכנית ותוצאותיה מתבסס על כלי מחקר כמותיים ואיכותניים, ומאפשר מגוון זוויות ראייה – של משתתפים (רואיינו 24 משתתפים, כמחציתם פעמיים או יותר, כל המשתתפים בתכנית נמדדו בחמש מדידות בין יולי 2009 למרץ 2011), מנהלות התכנית (ארצית ומקומית) ואנשי צוות (המדווחים על כל צעיר באופן פרטני ועל פעילות המרכז בכללותה, 5 פעמים), הורים (6), בוגרים (6), מעסיקים (4) ואנשי מקצוע אחרים שנמצאים בקשר עם הצעירים והמרכז (4). בנוסף לכך באות לידי ביטוי תובנות מרכזיות מדיוני ועדת ההיגוי המקצועית שליוותה את המחקר אשר ממצאיו הוצגו בפניה בעקבות כל מדידה.

מאפייני הפעלה של התכנית

התכנית כוללת כמה מרכיבי הפעלה מרכזיים: (1) השתתפות בשירות לאומי (כ-30-40 שעות שבועיות חמישה ימים בשבוע); (2) דיר עצמאי בדירות מגורים מטעם התכנית ביישוב (בהדרכת מדריכת התכנית בתחום כישורי חיים); (3) פעילות חברתית (מפגשים קבוצתיים וארוחת ערב משותפת); (4) אפשרות להשתלבות בלימודים או בעבודה (בשלב השני של התכנית). המשתתפים מעודדים לפתח ולהרחיב את עיסוקי הפנאי שלהם.

התכנית פועלת לאור עקרונות של שיקום בקהילה והחלמה (לכמן ורועה, 2003; דודאי והדס-לידור, 2008; בלוש-קליימן והדס-לידור, 2010; Resnick, 2005; Farkas, 2007), מתוך תפיסה כי המתמודדים יכולים להשתלב באופן מלא בקהילה ולהחלים. תכנית השיקום האישית נבנית ביחד עם המשתתפים, והם מכוונים להשתתף באופן מלא בפעילות קהילתית ולמלא תפקידים מוערכים.

מושם דגש רב על מתן עצמאות ואחריות למשתתפים בחיי היום יום ובשירות הלאומי, מתוך טיפוח תקווה, אופטימיות ואמונה ביכולותיהם להשתנות בהדרגה ולהצליח בעתיד.

צוות התכנית פועל להרחיב את אפשרויות הבחירה של המשתתפים בהווה ובעתיד. שילוב המשתתפים בזירות נורמטיביות שונות של שירות לאומי, עבודה ולימודים מחוץ לתכנית, בד בבד עם המפגשים החברתיים והתהליכים האישיים שהם עוברים מבית, מסייעים גם בהתמודדות עם סוגיית הסטיגמה החברתית והעצמית.

בקיץ האחרון (יוני-אוגוסט 2011), בעקבות תהליך הדרגתי ומובנה של הצוות בהובלת המדריכה החברתית, הפעילו משתתפי התכנית כמה פעילויות קיץ באופן עצמאי או במשותף עם חברים מקהילת "שחר". יוזמה זו היוותה אבן דרך משמעותית באופי ההפעלה של התכנית, והביאה את הצעירים ליותר מעורבות בהפעלת התכנית ולדיאלוג פנימי משמעותי יותר בין המשתתפים. כיום, עם הפעלת השלב השני של התכנית, עומדת בפני המשתתפים אפשרות לאופק לימודי ותעסוקתי נגיש. המעבר בחודשים האחרונים לדיור אחר בדירה מטופחת, בסמוך למשרדי העמותה וקרוב לדירות הצעירים בתכנית מסייע לאווירה המשפחתית ולהידוק הקשרים החברתיים בתכנית.

מאפייני המשתתפים בתכנית

התכנית נועדה לצעירים שעברו משבר נפשי ומאופיינים כבעלי "פוטנציאל תפקודי טוב... אך נמצאים בסיכון להידרדרות בתחומי תפקוד אלו" (הד צפון, מסמך פנימי). התכנית באופייה אינה טיפולית, והצעירים מעודדים להיות בטיפול מחוץ למסגרת התכנית כדי לקבל מענה לצרכים שאינם ניתנים במסגרתה. התכנית מספקת דיור ושירותים לצעירים ברמה הכלל-ארצית. רוב הצעירים מופנים למרכז ממגוון מקומות, כולל מרפאות שונות, פסיכולוגים פרטיים, ועדות סל שיקום שונות ובעקבות המלצות של חברים.

תהליך הקבלה לתכנית מובנה ומדורג וכולל כמה שלבים: (1) מפגש היכרות של הצעיר והוריו עם מנהלת התכנית והעובדת הסוציאלית; (2) היכרות עם המשתתפים והכרת האקלים החברתי בתכנית באמצעות השתתפות במפגש קבוצתי וביקור בדירות המגורים של המשתתפים בתכנית; (3) תהליך קבלה של הצעיר, כולל "אינטייק", באמצעות העובדת הסוציאלית של התכנית. הצעיר מביע את העדפותיו לגבי מקום השירות הלאומי; (4) שיבוץ במקום השירות הלאומי.

רובם הגדול של הצעירים העוברים תהליך מדורג זה נשארים בתכנית. כחמישית⁷ מתוך 24 הצעירים שנערך עליהם מעקב עזבו את התכנית לאחר שלושה חודשים או פחות. מרבית הצעירים השתתפו בתכנית בין שנה לשנתיים (בסיום השירות הלאומי הם שולבו בשלב השני שלה - בלימודים או בתעסוקה).

⁷ 5 מתוך 24. בפועל, 8 צעירים נוספים השתתפו זמן קצר בתכנית, אך הם לא רואינו במסגרת המחקר.

לאורך שנות המחקר מספר המשתתפים בתכנית הלך וגדל, והתכנית התייצבה על כ-15 משתתפים במרץ 2011 (ראו להלן, לוח 2). בינואר 2012 השתתפו בתכנית 17 צעירים, מהם שמונה משרתים שנת שירות שנייה ושניים המשתתפים בשלב השני של התכנית – בעבודה ובלימודים.

התכנית מיועדת לצעירים (גילאי 18-28) בעלי יכולת תפקודית גבוהה. כך, המשתתפים משרתים בשנת שירות ביקנעם ובסביבתה (בשעות הבוקר ואחר הצהריים) ומתגוררים באופן עצמאי בחמש דירות המגורים של התכנית. רובם הגדול של הצעירים סיימו 12 שנות לימוד והם בעלי תעודת בגרות חלקית או מלאה.

לוח 2: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של המשתתפים בתכנית "הד צפון", חמש המדידות (מספרים מוחלטים ואחוזים)

המאפיין	יולי 2009		דצמבר 2009		מאי 2010		אוקטובר 2010		מרץ 2011	
	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
סה"כ	100	4	100	9	100	8	100	14	100	14
גברים	50	2	67	6	63	5	43	6	43	6
גיל										
20-18	75	3	78	7	75	6	86	12	64	9
23-21	25	1	22	2	25	2	14	2	36	5
מס' שנות לימוד										
12	75	3	100	9	100	8	100	14	93	13
11	-	-	-	-	-	-	-	-	7	1
9	25	1	-	-	-	-	-	-	-	-
בעלי תעודת בגרות מלאה	50	2	33	3	88	7	29	4	14	2
בעלי תעודת בגרות חלקית	25	1	67	6	12	1	57	8	71	10
מגורים										
בדיר של התכנית	100	4	100	9	100	8	86	12	71	10
אצל ההורים – אקסטרוני	-	-	-	-	-	-	7	1	*29	*4
בדירה שכורה, לא במסגרת התכנית	-	-	-	-	-	-	**7	**1	-	-
שירות צבאי/לאומי										
משרתים שירות לאומי מלא	100	4	100	9	100	8	***86	***12	100	14
שירתו חלקית בשירות לאומי לפני התכנית	-	-	56	5	50	4	21	3	14	2
ותק בתכנית										
פחות מחודש	-	-	22	2	-	-	21	3	-	-
3-1 חודשים	50	2	56	5	-	-	43	4	29	4
4-9 חודשים	25	1	22	2	88	7	-	1	43	6
10 חודשים	-	-	-	-	-	-	21	3	-	-
שנה ומעלה	25	1	-	-	12	1	21	3	29	4

* שני צעירים מילאו את השאלון סמוך לעזיבתם את התכנית, לאחר שחזרו לבית ההורים. שני צעירים נוספים מתגוררים אצל ההורים במסגרת התכנית כאקסטרוני.
 ** אחד המשתתפים הצטרף לתכנית כמה ימים לפני מילוי השאלון ונכנס לדיר של התכנית בשבוע שלאחריו.
 *** שניים מהמשתתפים הצטרפו לתכנית כמה ימים לפני מילוי השאלון והתחילו בפועל את השירות הלאומי בשבוע שלאחריו.

מאפייני הצוות המפעיל של התכנית ותפקידיו המרכזיים

הצוות המפעיל את התכנית כולל את מנהלת התכנית ועובדת סוציאלית (כל אחת ב-75% משרה), ומדריכת בית ומדריכה חברתית (כל אחת ב-50% משרה). בסך הכול יש ארבעה אנשי צוות המטפלים כיום בשבעה עשר משתתפים. התכנית מנוהלת ב-Co, כלומר בעבודה משותפת של זוג אנשי מקצוע, בכל הסניפים. מנהל אחד מתמחה בתחום החינוכי-קהילתי ומנהל נוסף בתחום

הטיפול. קיימת חלוקת תפקידים בין המנהלים, אך יש תחומי ניהול באחריות משותפת. הניהול כולל תפקידים מגוונים, כולל בניית תכניות אישיות לצעירים, ניהול תהליכי קליטה ועזיבה של צעירים, ניהול אדמיניסטרטיבי וכוללני של התכנית, שיווק התכנית, ניהול תהליכי חיבור לקהילה הרחבה (ביקנעם מדובר בקשר למרכז צעירים, למתנ"ס וכד') וחיבור לקהילה המקומית (קהילת "שחר"), הדרכת הצוות, ועוד.

- **מדריכת הבית** – מלווה את הצעירים בכל הדרוש לכישורים יום יומיים ולתפקוד בדירות, נפגשת איתם באופן פרטני וכן עורכת פגישות דירתיות אחת לשבוע. כל צעיר מגדיר ביחד עם איש צוות מטרות אישיות בתחום התפקוד העצמאי, ומדריכת הבית מלווה ומדריכה אותו לצורך השגת המטרות. מדריכת הבית מנחה את הצעירים בהתארגנות ובהכנה של ארוחת הערב בכל יום א לכל הקבוצה. כל זוג צעירים מקבל הדרכה בהתאם לצורך, כך שיוכל להכין באופן עצמאי את הארוחה המשותפת עבור הקבוצה. הארוחה מהווה הזדמנות למפגש קבוצתי עם החזרה מחופשת השבת בבית.

- **המדריכה החברתית** – מלווה ואחראית בכל שבוע לשני מפגשים חברתיים שברובם מועברים כיום על ידי המשתתפים. המפגשים כוללים פעילות חברתית קבוצתית בנושאים שונים. המדריכה אחראית גם על מפגש ארוחת הערב הקבוצתי, הנערך על ידי זוג צעירים. בנוסף לכך המדריכה עובדת באופן פרטני עם כל משתתף בעניינים הנוגעים לתחום הפנאי ולהתנדבות.

אחת לחודש המדריכה מובילה מפגשי למידה קבוצתיים, המהווים הזדמנות למפגש למידה משותף של המשתתפים והצוות, ובהם דנים בדילמות ערכיות של התכנית (כמו שייכות ומחויבות לקבוצה, נטילת תרופות, נהלים ועוד).

- **העובדת הסוציאלית ומנהלת התכנית** – מנהלות שיחות אישיות עם כל צעיר, בנוגע לתכנית האישית שלו ובהתאם לצרכיו.

שינויים בהרכב ובמספר אנשי הצוות: לאורך השנים 2009-2011, צוות התכנית עבר תקופות של תחלופה רבה של כוח אדם (מנהלת, מדריך, אם בית), ותקופות ממושכות שבהן עבד בחסר של כוח אדם (עד למציאת מחליף מתאים).

הדרכה וליווי מקצועי לצוות המפעיל: מרבית תהליכי ההדרכה המקצועית השוטפת נערכים בתוך התכנית, באמצעות צוות התכנית. העובדת הסוציאלית מספקת הכוונה מקצועית טיפולית לצוות המפעיל. בנוסף לכך פעם בשבועיים העובדת הסוציאלית מקבלת ליווי מקצועי של פסיכולוגית קלינית ומנהלת התכנית והעובדת הסוציאלית מקבלות הדרכה מרכזת התכנית בדרום הארץ. בשל עומסי עבודה וטיפול באירועים דחופים, לא תמיד מתקיימות הדרכות אלה.

בכל שבוע, הצוות מקיים ישיבה מקצועית לדיון בסוגיות שוטפות ובערות. אחת לחודש נערכת ישיבה של מנהלי התכניות מכל סניפי "חבר הד", ובה דנים בדילמות שוטפות ומוקנית העשרה

מקצועית. בנוסף לכך נערך מפגש של כל מנהלי התכניות לצעירים של עמותת "גוונים". כמה פעמים בשנה נערכת השתלמות מתמשכת בהנחיית בתיה גלאס ופרופ' גלי צינמון על ייעוץ בנושא קריירה לצעירים, וכן מתקיימות השתלמות של משרד הבריאות.

לאחרונה, משתתפת העובדת הסוציאלית בהדרכה של תכנית "פעמונים" על מנת להרחיב את ארגז הכלים בהתמודדות עם סוגיית ניהול התקציב של המשתתפים.

מודל ההתערבות של התכנית

כאמור, מודל ההתערבות של התכנית מופעל בדגש על תפיסת השיקום וההחלמה. התכנית כוללת שני שלבים מרכזיים: השלב הראשון – תרומה לקהילה וחיים עצמאיים במסגרת של שירות לאומי ומגורים בדירור מוגן. השלב השני – השתלבות בתעסוקה בשוק החופשי ורכישת השכלה. המודל מופעל כמודל של מגורים עצמאיים מחוץ לבית ההורים. הוא פועל בתוך קהילה של קיבוץ עירוני, ונועד לקדם את המשתתף בקשת של תפקידי חיים (עבודה, השכלה, פנאי, תרומה, זוגיות ועצמאות). המודל מעמיד לרשות הצעירים והצוות כלי אינטרנטי ("מערכת צעירים") למדידה ולמעקב ארוך טווח אחר ההתפתחות ברמת התפקוד של הצעירים המשתתפים בתכנית.

קיימת הלימה בין התפיסה התאורטית של התכנית ועקרונותיה המדגישים שיקום והחלמה לבין מאפייני הפעילות היום יומית של התכנית. הביטויים לכך הם שילוב בין מגוון מרכיבי ההפעלה של התכנית, המזמנים למשתתפים התנסות והשתלבות בקהילה, והדרכה וליווי יום יומיים, המרחיבים בהדרגה מיומנויות שונות של הצעירים לקראת יציאה לחיים עצמאיים:

- **השתלבות פעילה בקהילה** – הצעירים משרתים במסגרת שירות לאומי (שנה או שנתיים), ככל מתנדב אחר בשירות הלאומי, ועוסקים במגוון רחב של פעילויות בתחומי החינוך (בגני ילדים, בצהרונים ובבית ספר, כחונכים, כמסייעים לאנשי צוות או כמקנים נושאים שונים), בספריות עירוניות, בתחום הבריאות ובעבודות פקידותיות (בעמותה, בקופת חולים).

חלק ניכר מהמשתתפים עוסקים בפעילויות פנאי, כגון כדורגל, ליצנות רפואית, לימודי נהיגה, לימודי איפור, פעילות במכון כושר ועוד (ינואר, 2012).

בנוסף לכך מרבית המשתתפים משקיעים מאמצים באיתור מקום לימודים הולם עבורם באמצעות הכנה למבחן הפסיכומטרי, קורס באורנים, השלמת בגרות, או הרשמה ללימודים במכללת עמק יזרעאל.

- **השתייכות לקהילה ספציפית** – התכנית הממוקמת בקיבוץ העירוני ביקנעם מעודדת פעילות משותפת עם חברי הקיבוץ באמצעות הפעלה משותפת (של חברי קיבוץ וצעירים בתכנית) של ערבים קבוצתיים למשתתפי התכנית, השתתפות הצעירים בערבים ובפעילויות של הקיבוץ העירוני (באירועים מיוחדים ובחגים), וכן באירוח הצעירים בשבתות במשפחות בקהילה והעסקתם בפרויקטים של העמותה. תפיסת התכנית מדגישה את חשיבות ההשתייכות לקהילה לכל אדם, הבאה לידי ביטוי במחויבות ובתחושות של שייכות ומשמעות, כך שכל אדם חש שיש

משמעות לנוכחות שלו ובהדרגה הוא מרגיש מחויב ואחראי לסביבה הקרובה לו מבחינה חברתית וקהילתית.

- **מודל התערבות המופעל ביחד עם המשתתף** – רוב מרכיבי התכנית מופעלים בשותפות עם הצעירים המשתתפים בתכנית – כך לגבי בניית התכניות האישיות, הכנת ארוחות הערב על ידי זוג תורנים, הפעלת המפגשים החברתיים, הפצה ושיווק של התכנית ועוד. הן מדריכת הבית והן המדריכה החברתית מלוות את הצעירים בתכנון ובביצוע. כל אחד מקבל סיוע בתחומים שהוא זקוק (קניות או תכנון תפריט לקראת ארוחת הערב, תכנון והכנה של מרכיבי הפעלה לקראת הפעילות הקבוצתית), ובאופן הדרגתי הן מרפות כאשר אין צורך בליווי ובהדרכה.

- **דגש על עצמאות ואחריות** – בתכנית מושם דגש רב על הרחבת המיומנויות והיכולת העצמית של המשתתפים (באמצעות התנסות והדרכה), כך שיגיעו לתפקוד עצמאי בכמה תחומים:

בניהול משק בית (באמצעות מגורים משותפים והקניית הדרכה אישית בענייני תחזוקה), הגיינה, ניקיון, בישול וניהול תקציב – בכל שבוע מדריכת הבית נפגשת עם דיירי כל דירה, וכן באופן אישי עם כל משתתף בנוגע למטרותיו האישיות בתחום כישורי החיים היום יומיים ובהתאם לצרכיו וליכולותיו. בנוסף לכך על המשתתפים מוטלת גם האחריות על הניקיון וההפעלה של המועדון החברתי.

בתפקוד בשירות הלאומי – המשתתפים נמצאים במגוון מקומות שירות בתפקידים בעלי אחריות רבה חמישה ימים בשבוע, כ-30-40 שעות שבועיות. תנאי השירות שלהם הנם תנאים זהים לכל מתנדב. בנוסף לכך מלווה אותם נציגת תכנית "משלבים", המגיעה פעם בשבועיים לשיחה משותפת עם המתנדב והמעסיק על מנת לטפל בסוגיות שוטפות לפי הצורך.

בהתנהלות הבין אישית בין חברי הקבוצה ומול בעלי תפקידים בשירות הלאומי – ניתנת הדרכה ואפשרות להתייעצות שוטפת כיצד להתנהל מול חברים, עמיתים לחדר וממונים בשירות הלאומי ובעבודה. אולם, אין עשייה "במקום" המשתתפים, בסופו של דבר הם בעצמם צריכים להתנהל בזירות החברתיות והתעסוקתיות השונות.

בקבלת ליווי נפשי לפי הצורך מגורם מטפל בקהילה – משתתפים פונים לקבלת טיפול נפשי-רגשי בהתאם לצורך באופן אישי.

חשוב לציין כי היציאה מבית ההורים עצמה, הכוללת מכלול אתגרים של חיים במקום מגורים חדש, בקבוצה חברתית חדשה ובמקום "עבודה" חדש, מכריחים את הצעירים "לצאת מהבועה" ולהשתלב בזירות פעילות חדשות בקהילה באופן עצמאי.

- **מסגרת קבוצתית מאתגרת** – המגורים המשותפים והמפגשים הקבוצתיים מזמנים למשתתפים הזדמנות להתנסות ביחד עם בני גילם בחיי היום יום ולהיות באינטראקציות חברתיות בקבוצת השווים, המעשירות את "ארגז הכלים" של המשתתפים בתחום החברתי.

החיים המשותפים מחוץ לבית ההורים מאתגרים את המשתתפים, אך גם מעמידים אותם בסיטואציה הדומה לזו של יתר בני גילם המתגייסים לצבא או לשירות הלאומי. כמו כן המפגשים הקבוצתיים מאפשרים להם להתנסות בדיאלוג ובלמידה משותפת, בהעברת תכנים ובעבודה משותפת בארגון פעילויות המרכז: ארוחות משותפות, פעילויות קבוצתיות, ערבי לימוד, קבוצת שיווק, ארגון פעילויות פנאי במהלך השנה ובקיץ ועוד.

- **הפעלת "מערכת צעירים" (השימוש בכלי האינטרנטי) –** המערכת נועדה לתעד ולעקוב אחר תהליך השינוי וההתפתחות של הצעיר ולעודד דיאלוג בינו לבין הצוות המפעיל. היא מאפשרת מעקב אחר תהליך השינוי וההתפתחות של הצעיר בקשת של תפקידי חיים. השימוש בכלי מתבסס על ערכים של אחריות ואקטיביות של הצעיר, תהליכי חקירה ולמידה עצמאית ואינטראקטיבית (עם הצוות), וכן מיקוד בעשייה ובהתקדמות, ומאפשר בחירת התחומים שבהם תתמקד פעילותו של הצעיר.

ההקמה וההטמעה של השימוש במערכת הן מתוך מטרה לאפשר למשתתף ולצוות להתבונן בתפקוד הצעיר בנקודות זמן שונות, לעודד דיאלוג מתמיד בינו לבין איש הצוות ולזהות תחומי התקדמות ותחומי קושי. קיימת שקיפות מלאה של המידע לצעיר. הכלי מאפשר גם השוואה ומעקב ברמה היישובית והכלל ארצית בין מרכזים שונים.

משוב המשתתפים על מרכיבי התכנית

תרשים 5 מציג את הערכת המשתתפים בתכנית את תרומת מרכיבי השונים, ועורך השוואה בין המשוב במדידה הראשונה ($n=4$) לזה שבמדידה האחרונה ($n=14$) (אין אלו אותם משתתפים).

- **תפיסה חיובית של התכנית ותרומתה –** רוב המשתתפים בשתי המדידות מדווחים על שביעות רצון רבה מהתכנית. לכולם תחושה כללית כי התכנית מקדמת אותם מאוד, וכך גם לגבי מרכיבים ספציפיים בה.

- **הליווי והייעוץ האישי –** בשתי המדידות רוב גדול של המשתתפים חשים כי המפגשים האישיים עם הצוות מקדמים אותם. גם בשיחות איתם המשתתפים מייחסים חשיבות לכך "שיש לי עם מי לדבר על הקשיים שלי. שיש מי שאפשר לדבר איתו. ויש פתרונות טובים ודברים ועצות נבונות שעוזרות..." או "השיחות עוזרות, כי אתה מביא דברים אישיים - יושב, מדבר - בעיקר הפתיחות..."

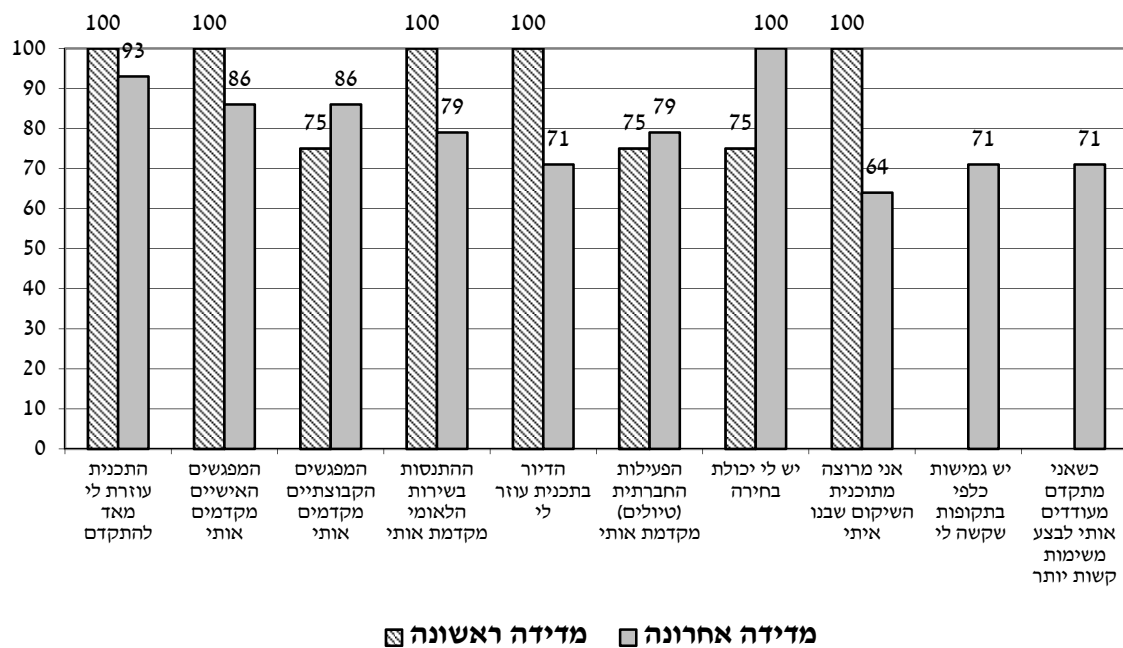
- **משמעות החברים בקבוצה –** כפי שניתן היה לצפות, במדידה האחרונה שבה מספר המשתתפים היה גדול יותר חל שיפור או נשמרה רמה גבוהה של שביעות רצון המשתתפים לגבי ממדים חברתיים – המפגשים הקבוצתיים והפעילות החברתית בתכנית. בראיונות המשתתפים מספרים כי הקבוצה מאפשרת להם "לדעת שאני לא לבד, שיש עוד אנשים כמוני", והמשתתפים רואים בחבריהם לקבוצה גם אחר משמעותי שאיתו ניתן לשוחח על קשיים: "חברים זה כף. אני יכול לדבר איתם על דברים אישיים והם איתך. אתם באותו גיל ובאותו מצב כמעט..." או "לדעת שאני לא לבד, שיש עוד אנשים כמוני, שיש לי עם מי לדבר על הקשיים שלי..."

- **השירות הלאומי –** במדידה האחרונה רוב המשתתפים (70% ויותר) מדווחים כי הדיוור וההתנסות בשירות הלאומי תורמים להם. בשיחה איתם המשתתפים מייחסים משמעות רבה

להתנדבות בשירות הלאומי, כמקום הנותן לחייהם משמעות ומקנה להם הרגלים לתפקוד נורמטיבי בקהילה: "בעקבות השירות הלאומי שאני עושה באותו המקום בגן הילדים, נבנתה ההתמדה שלי, נוצרה היכרות של תחום העבודה עם הילדים, למידת העבודה בצוות...". או "...לפני השירות הלאומי הייתי ישן כל יום עד מאוחר ועכשיו אני קם מוקדם והולך לעבוד...".

- **גמישות והתאמה** – כמה היגדים מעידים על גמישות והתאמה של התכנית לצורכי המשתתפים ולמאפייניהם. חל שיפור משמעותי בתחושת המשתתפים כלפי יכולת הבחירה שלהם.

תרשים 5: תרומת מרכיבי התכנית למשתתפים בתכנית "הד צפון", (אחוה המשתתפים המשיבים "מסכים" או "מסכים מאוד"), השוואה בין המדידה הראשונה ביולי 2009 (N=4) למדידה האחרונה במרץ 2011 (N=14) *

* התרשים מציג את משוב המשתתפים בתכנית בשתי נקודות זמן, כפי שנאסף מקבוצת הצעירים שהשתתפו בתכנית. עיבוד המציג את תהליך השינוי האישי שעבר כל משתתף מופיע בהמשך.

תחומי קושי: מהשוואה של דיווח המשתתפים במדידה האחרונה בין התחומים השונים עולה כי שיעור נמוך יותר מהמשתתפים מדווחים על שביעות רצון מתכנית השיקום שבנו איתם ומהדיוור. ייתכן כי תחומים אלו הם גם התחומים שבהם הם מתקשים ביותר – בניית תכנית המותאמת לרצונותיהם ובת יישום ומגורים משותפים עם עמיתים לחדר ולדירה. כך מסביר אחד המשתתפים: "...לפעמים לא פשוט לחיות בדירה עם עוד אנשים. למרות שזה משהו שאני ממש אוהב. ויש אנשים שאתה ככה רוצה לשנות אותם. שאתה חושב שהם יכולים להיות יותר טובים".

בתשובה לשאלה ישירה, המשתתפים (4 מתוך 14) מדווחים על קושי בעיקר בזירה החברתית, כאשר הם חשים שאינם מסתדרים עם מישהו בתכנית או כשחבר שנקשרו אליו עוזב את התכנית.

השוואה בין דיווח המשתתפים לדיווח הצוות לגבי תרומת התכנית למשתתפים⁸ – ההשוואה מעלה כי קיימת תמימות דעים בין דיווח הצוות לבין דיווח המשתתפים. בשלוש המדידות האחרונות (מאי 2010, אוקטובר 2010 ומרץ 2011), במקרים בודדים (2-3 מקרים) הצוות העריך גבוה יותר את תרומת התכנית בהשוואה להערכת המשתתפים את התרומה של מרכיבים שונים בתכנית (הליווי האישי, המפגשים הקבוצתיים, ההתנסות המעשית, הגמישות ועוד).

• השימוש בכלי האינטרנטי – אחד הכלים שנעשה בהם שימוש הנו "הכלי האינטרנטי", המאפשר למשתתף ולאיש הצוות המלווה אותו מיפוי רמת התפקוד של המשתתפים בנקודות זמן שונות (התכנון המקורי היה אחת לכשלושה חודשים). כלי זה מספק הזדמנות עבור המשתמשים בו ליישם באופן שיטתי תפיסת טיפול קוגניטיבית, (תפיסה המניחה כי דפוסי החשיבה משפיעים על ההתנהגות, משקיעה בלמידה ובניתוח לוגי-שכלתני של דפוסי התנהגות ומקנה אסטרטגיות חשיבה תוך ניתוח ההתנסויות).

הדיווח על השימוש בכלי ותפיסת התרומה שלו אינם אחידים.⁹ רוב המשתתפים (11 מתוך 14) מדווחים כי עשו שימוש בכלי, אך בתדירות נמוכה יותר. העבודה עם הכלי, לפי דיווח המשתתפים, נעשתה עם אנשי צוות שונים, ולעתים נוצלו רק חלקים ממנו.

כמחצית מהמשתתפים ומאנשי הצוות רואים בכלי האינטרנטי הזדמנות למיפוי שיטתי של רמת התפקוד של המשתתפים, טריגר המעודד שיחה מעמיקה על הנושאים שעלו בשאלון ואפשרות למעקב שוטף אחר התקדמות או שינוי ברמת התפקוד. משתתפים שחשו כי הכלי תרם להם מספרים כי "...זה גורם לי לעצור שנייה ובאמת לחשוב על כל דבר...", או "זה מיקד אותי. מבחינה רגשית, לזהות מטרות, צדדי חוזק וחולשות...". המשתתפים מספרים כי "...טוב לדעת ולהבין איפה אני עומד, מה היכולת שלך ואיפה להשתפר. זה ממש חשוב, כדאי לעשות ומקווה שאעשה בקרוב. אפילו רק להיכנס להסתכל על מה שרשמתי לראות אם השתנה לטובה...".

אחת המרואיינות מחדדת את פוטנציאל התרומה של הכלי (בביקור שלנו בינואר 2012): "הכלי הזה עם הציונים? זה לא עשה לי כלום עד הפעם האחרונה. שנאתי לעשות את זה, ובפעם האחרונה עשיתי את זה בקשר לשירות הלאומי וזה ממש פתח את עיני ועשה לי אינטרוספקציה – איך השתנתי, ולקרא מה שכתבתי לפני שנה והיום – איך שהשתנתי...".

רמת התפקוד של המשתתפים בעקבות החשיפה לתכנית

כאמור, תכנית "חבר הד" נועדה לאפשר לצעירים אשר חוו משבר נפשי משמעותי לשוב למסלול חיים נורמטיבי בקהילה, למנוע את מעגל הכרוניות ולקדם השתלבות והסתגלות עצמאית בקהילה. ממצאי ההערכה מצביעים על התקדמות משמעותית ברמת התפקוד של המשתתפים לקראת השתלבות והסתגלות עצמית לקהילה בשני מישורים מרכזיים:

⁸ הצוות מילא "שאלונים לדיווח עצמי" על כל אחד מהמשתתפים. פרטי הדיווח (ההיגדים) היו זהים לאלו שקיבלו המשתתפים, אך במספר מצומצם יותר.

⁹ אף אחד מהמראיינים (אנשי צוות וצעירים כאחד) לא ציין ביוזמתו את הכלי האינטרנטי במהלך הראיון עימו.

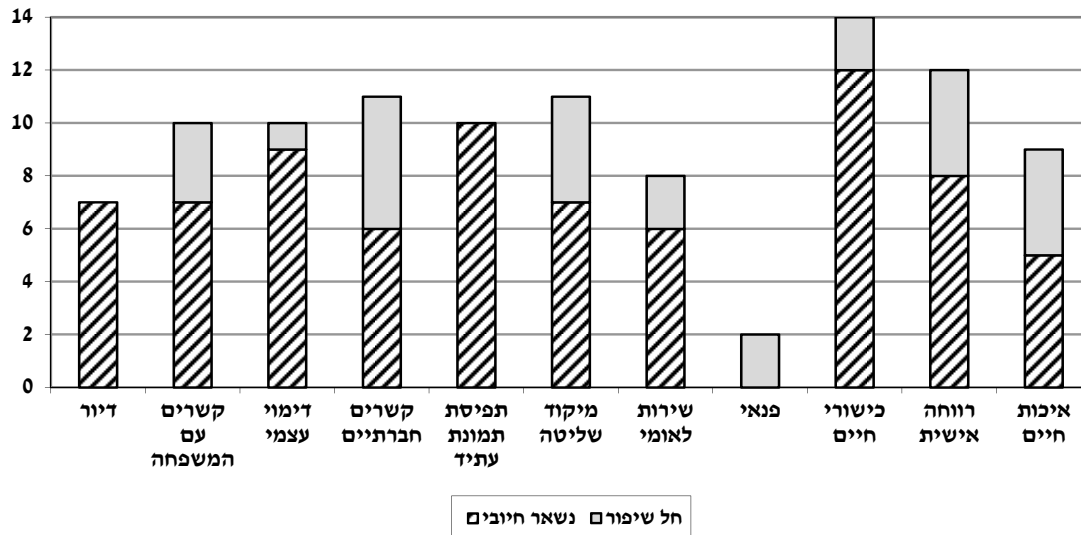
- (1) הקניית כישורי חיים ומיומנויות המחזקות את היכולת להשתלב באופן נורמטיבי בקהילה – הדבר כולל פיתוח כישורים אישיים ובין אישיים, צמצום האשפוז המוסדי והידוק הקשרים בין המשתתפים לבין עצמם ובין לבין צוות התכנית.
- (2) תפקוד נורמטיבי במשימות חיים בפועל – כולל דיור, צריכת שירותים קהילתיים נורמטיביים, חיזוק הקשר עם משאבים נוספים (משפחה וחברים) והשתלבות בעבודה או בלימודים במסגרות נורמטיביות בקהילה.

תרשים 6 מציג את השינוי שחל ברמת התפקוד של כל אחד מ-14 המשתתפים במהלך החשיפה לתכנית, כפי שנמדד בשתי מדידות לפחות, במגוון רחב של תחומי תפקוד. כאמור, כל תחום תפקוד נבדק על פני סקלה ורמת התפקוד נבדקה על בסיס שיעור המדרגים עצמם בשתי הקטגוריות החיוביות ("מסכים" או "מסכים מאוד" בסקלה של 5 דרגות¹⁰). (פירוט ההתקדמות של כל אחד מהמשתתפים בכל תחום ותחום שנבדק, ראו נספח ו) מהממצאים עולות המסקנות שלהלן:

- בחלק גדול מהתחומים שנבדקו מרבית המשתתפים מתפקדים היטב כבר במדידה הראשונה – כך לגבי כישורי חיים, תפיסת תמונת העתיד והרווחה האישית. כמחצית מהמשתתפים מדווחים על תפקוד ברמה גבוהה בתחומים נוספים – בדיור, בקשרים עם המשפחה ובמיקוד שליטה פנימי. גם בתכנית זאת קיימת הטרוגניות בין המשתתפים, אם כי נקודת הפתיחה היא גבוהה יותר.
- השוואה בין המדידה הראשונה לאחרונה של כל משתתף מצביעה על כך שבחלק ניכר מהתחומים חל שיפור (אצל כשליש מהמשתתפים או יותר) ברמת התפקוד שלהם במהלך שהותם במרכז – בעיקר בתחומים של קשרים חברתיים, רווחה אישית, מיקוד שליטה פנימי ואיכות חיים. בנוסף לכך כחמישית מהמשתתפים מדווחים על שיפור בקשרים עם המשפחה. שיעור נמוך יותר מהמשתתפים (כ-15%) מדווח על שיפור בבילוי בשעות הפנאי, בכישורי חיים ובהתנסות בעבודה.
- בתחומים שבהם רמת התפקוד הייתה גבוהה במדידה הראשונה, התכנית ממשיכה לטפח ו"מתחזקת" רמת תפקוד גבוהה זו לאורך שהייה במרכז (בכישורי חיים, בתפיסת תמונת העתיד ובדימוי העצמי).
- יש לתת את הדעת לכך שבתחום של בילוי בשעות הפנאי שיעור המדווחים על רמת תפקוד גבוהה נמוך ממחצית, ובתחום הדיור כמחצית מהמשתתפים מדווחים על רמת תפקוד גבוהה.

¹⁰ הסקלות כוללות מדרג של 5 דרגות: 1=מסכים מאוד; 2=מסכים; 3=לא בטוח; 4=לא מסכים; 5=לא מסכים כלל.

תרשים 6: תרשים מסכם של השינוי שחל ברמת התפקוד של המשתתפים בתכנית "הד צפון" בתחומים השונים שנבדקו, השוואה בין המדידה הראשונה לאחרונה של משתתפים בעלי שתי מדידות ויותר (n=14) (בכל תחום, חושב אחוז המדרגים עצמם בשתי הדרגות החיוביות "מסכים מאוד" או "מסכים")*

* צעירים שדיווחו על רמת תפקוד גבוהה בשתי המדידות, וירדו רק בפריט אחד, שובצו בקטגוריה "נשאר חיוביים". המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 5 דרגות: 1= מסכים מאוד; 2= מסכים; 3= לא בטוח; 4= לא מסכים; 5= לא מסכים כלל. העיבוד המצורף כולל סקלה מסכמת של דירוג המשתתפים.

המידע האיכותני שהתקבל מהמשתתפים בראיונות עומק איתם מאשש את הממצאים הכמותיים המעודדים. בכל חמש המדידות רוב גדול של המשתתפים חשים כי חל שיפור ברמת התפקוד שלהם בתחומים שונים (במדידה האחרונה מדווחים על כך 12 מתוך 14 משתתפים). המשתתפים מדווחים על מגוון ממדים שהם חשים שחל בהם שיפור.

○ **התבגרות, בשלות אישית ועצמאות** – מדיווח המשתתפים עולה כי הם עוברים תהליך של התבגרות והבשלה אישית, הכולל קבלה עצמית, אחריות ובגרות: "אני לומדת להתמודד עם דברים שהחיים מזמנים. אני מרגישה שהתבגרתי".

משתתף נוסף מדווח כי "אני מתחיל לשים לב איזה דברים גורמים לי להיתקע... עכשיו יש לי גם כלים עם אנשים שיכולים לעזור לי לרוץ קדימה ולא להישאר מאחור... בגלל התכנית. הכרתי אנשים, נקלעתי למצבים שגרמו לי להבין ולאט לאט צפות בעיות ואני מתחיל להתמודד איתן...".

○ **תחושת מסוגלות עצמית** – הצעירים מספרים שהם מאמינים יותר בעצמם, ונראה כי תחושת המסוגלות העצמית שלהם מתחזקת. משתתף אחר מספר: "הדברים שהשתנו אצלי הם שיש לי כוח רצון גדול יותר להצליח בחיים ולהתמודד עם קשיים, שאני מאמין בעצמי מאוד...". אחרים מדגישים שיפור ביכולת התפקוד ובהתמדה במקום השירות: "...הידע שלי התרחב, העברתי גם כמה פעמים שיעורים לכיתה ועזרתי לילדים בשיעורי בית. הפכתי קצת למורה...". או "יש לי הסתכלות אחרת, ממקום אחר, פרופורציות, ויכולת להתמיד...". אחד המשתתפים מדווח ש"רמת

התפקוד שלי עלתה, אני יותר מתמודד עם הדברים שקורים לי, עם הסביבה שלי, מקבל את עצמי ואני פחות במשבירים, הרצונות שלי לעשייה מתגברים ואני מחייך..."

היבט נוסף בדברי המשתתפים המחזק תחושות אלו בא לידי ביטוי בתחושה של רוב המשתתפים כי השיגו את המטרות האישיות שהציבו לעצמם, במלואן או בחלקן. במדידה האחרונה, 5 מתוך 14 המשתתפים מדווחים כי השיגו את המטרות שהציבו לעצמם. כך לדוגמה מספרת אחת המשתתפות שהשיגה את מטרותיה: "להעביר שיעורים בהצלחה. להתמיד בשגרה, בשבוע שלי. ולתרום ולהתנדב כמה שיותר, גם מעבר לשעות שאני צריכה". חמישה משתתפים נוספים ציינו כי השיגו חלקית את מטרותיהם: "... עוד לא השגתי אותן במלואן, אבל אני מרגישה שאני בדרך הנכונה..."

○ **התחזקות הקשרים הבין אישיים** – הצעירים מדווחים כי התכנית מזמנת להם התנסות וחיזוק של הקשרים הבין אישיים שלהם, המביאים ליתר פתיחות בשיח שלהם עם אחרים: "אני נוטה יותר לספר על עצמי", או "הגישה שלי אל אנשים השתנתה, כי הגעתי למקום שבו מצאתי אנשים יותר דומים לי ולכן אני מרגישה איתם בנוח..."

○ **שמחת חיים** – בארבע המדידות האחרונות (שרואיינו בהן אותם משתתפים) עולה כי חל שיפור בשמחת החיים של המשתתפים, והם משתמשים בביטויים של הנאה בעקבות החשיפה לתכנית.

כך לדוגמה משתתפים מדווחים כי "בזכות התכנית אני הרבה יותר שמח, יותר טוב לי בחיים ואיכות חיי השתפרה..." או ".... התחלתי ליהנות מהחיים ולהיות יותר שמח", או "מאז התכנית אני הרבה יותר שמחה...". משתתף אחר מספר על התחזקות רגשית: "...אני מרגיש טוב יותר מבחינה נפשית. אין חרדות, פחות מחשבות ואין דיכאון...". נראה כי המגורים המשותפים הפעילויות המשותפות והשהייה במועדון יוצרים אקלים משפחתי נעים עבור המשתתפים: "...בחברה יש שיתוף, כיף צחוקים..."

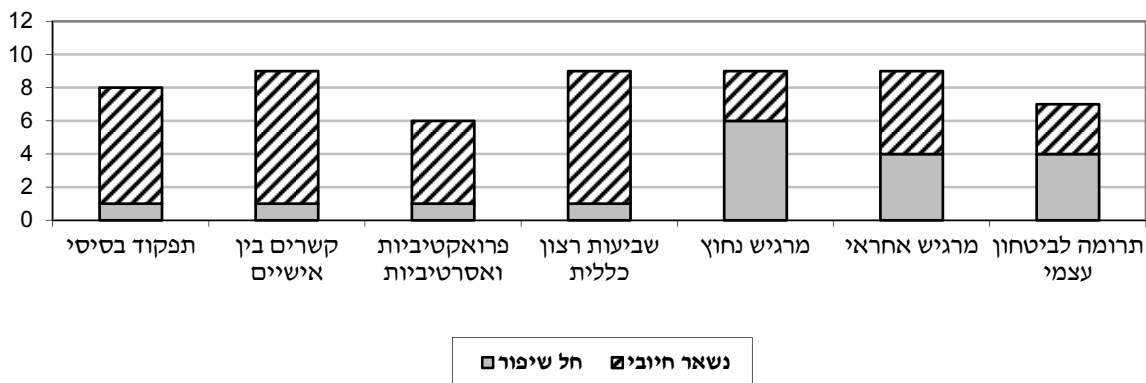
○ **תרומה לקהילת התכנית ולקהילה בכלל** – המשתתפים בקבוצה חשים כי הם תורמים לפעילות הקבוצתית בכך שהם קשובים זה לזה ולקהילה בכללותה: "אני תורמת... בארוחת ערב שאני מבשלת, שאני מנקה את המועדון, שאני משתפת פעולה בפעילות...", או משתתפת אחרת: "... אני אחראית על פעילות התנדבותית בפורים..."

המשתתפים חשים שהם תורמים בשירות הלאומי, בעיקר בתחומי החינוך – כחונכים או כמדריכים במסגרות הגן, בית הספר או הצהרונים: "אני עוזרת לילדים בשיעורי בית ובפינת חי...". משתתפים אחרים מספרים: "... אני מקריא להם סיפורים, משחק איתם – זה אדיר, עוזר בהכנת פעילויות...", או "... אני משגיחה על הילדים ודואגת לענייני האוכל... עובדת איתם ביצירה בקבוצות קטנות...", וכן "אני עורכת ניסויים מדעיים עם הילדים ומלמדת אותם כל מיני דברים הקשורים במדע..." ועוד.

- **גיבוש תמונת עתיד** – ניתן לזהות בראיונות כי הצעירים עסוקים בתכנון עתידם – בתחומי לימודים או תעסוקה כבר בסוף השנה הראשונה, ובעיקר לקראת השלב השני של התכנית. העובדה שהתכנית כוללת שלב נוסף של לימודים או עבודה מעודדת את המשתתפים לחשוב ולתכנן את עתידם, ויוצרת המשך ומעבר טבעי מהתכנית להמשך הלימודים או לתעסוקה. הנוכחות של בוגרי שלב א בתכנית, וההמשך שלהם בלימודים או בעבודה, מעמידים בפני המשתתפים האחרים מודל לחיקוי, מדגישים את ישימות המהלך ומעודדים ללכת בעקבותיהם. בראיונות המשתתפים מביעים את רצונותיהם לעתיד: "התקדמתי קצת. אבל יש לי עוד להתקדם. במה? רוצה ללמוד תיאטרון או בימוי. עכשיו אנחנו מתעניינים בקריית טבעון". המסיימים מחפשים ביחד עם צוות התוכנית מקומות להמשך השתלבותם בעבודה או בלימודים, התואמים לשאיפות האישיות שלהם.
- **השירות הלאומי** – באופן כללי, הצעירים מדווחים על רמת תפקוד גבוהה בשירות הלאומי (תרשים 7). ההשוואה בדיווח הצעירים בין המדידות מצביעה על כך שבמרבית התחומים 9 מתוך 12 המשתתפים מדווחים באופן חיובי על מגוון ממדים בשירות הלאומי. הם מדווחים על קשרים בין אישיים טובים ועל כך שהם מרגישים נחוצים ואחראיים.

רמה נמוכה יותר של תפקוד דווחה בממדים של פרואקטיביות ואסרטיביות (כלומר, קיימת פחות יוזמה), וכן בממדים של תפקוד בסיסי ותרומה של השירות הלאומי לביטחון העצמי.

תרשים 7: תרשים מסכם של השינוי שחל ברמת התפקוד של המשתתפים בתכנית "הד צפון" בתחומים ספציפיים שונים של השירות הלאומי, השוואה בין המדידה הראשונה לאחרונה של משתתפים בעלי שתי מדידות ויותר (n=12) (אחוז המדרגים את עצמם בשתי הדרגות החיוביות "תמיד" או "לעתים קרובות")*

* צעירים שדיווחו על רמת תפקוד גבוהה בשתי המדידות, וירדו רק בפריט אחד, שובצו בקטגוריה "נשאר חיובי". המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 5 דרגות: 1= תמיד; 2= לעתים קרובות; 3= לפעמים כן ולפעמים לא; 4= לעתים רחוקות; 5= אף פעם. העיבוד המצורף כולל סקלה מסכמת של דירוג המשתתפים.

השוואה בין דיווח המשתתפים לדיווח הצוות לגבי רמת התפקוד של המשתתפים בכל התחומים שנבדקו¹¹ – ההשוואה מעלה כי קיימת תמימות דעים בין דיווח הצוות לבין דיווח המשתתפים, למעט מקרים בודדים (מקרה אחד או שניים). בשתי המדידות האחרונות (אוקטובר 2010 ומרץ 2011) במקרים בודדים הצוות דיווח על רמת תפקוד גבוהה יותר של המשתתפים לגבי שביעות רצון

¹¹ הצוות מילא שאלונים לדיווח עצמי על כל אחד מהמשתתפים. פרטי הדיווח (ההיגדים) היו זהים לאלו שקיבלו המשתתפים, אך מצומצמים יותר.

הממונה בשירות הלאומי והעבודה כחלק מצוות, ובמקביל על רמה נמוכה יותר של תפקוד לגבי הזדקקות לתשומת לב רבה מהצוות ויכולת להביע רגשות או צרכים בקשרים עם אחרים.

משוב מהשירות הלאומי: הפעילות בשירות הלאומי מגוונת מאוד ומתבצעת בגני ילדים, במועדוני ילדים ונוער בשעות אחר הצהריים, בספרייה, בהדרכת ילדים בגיל הרך ובני נוער בפינת חי בקיבוץ, בתחום הכספים במשרדי העמותה, בתמיכה טכנית במחשבים ובבניית אתרים ועוד. הצעירים מקבלים עבור ההתנדבות בשירות הלאומי דמי קיום ומקום מגורים.

רכזת השירות הלאומי המלווה את הצעירים מספרת על תרומה רבה של הצעירים במקומות השירות הלאומי. לדבריה, המעסיקים בשירות הלאומי מעוניינים בעזרה ומעידים כי "הצעירים תורמים מאוד... החברה של החינוך תורמים מעל ומעבר – עבדתי עם בני שירות לאומי במקומות אחרים והם לא נופלים בשום דבר, בצהרונים, בגנים או בחונכויות אישיות בתוך בית הספר... חונך ילדים עם קשיים גדולים בבית הספר – בוקר בוקר ומצליח לתת תמיכה למישהו אחר... בצהרונים – רובם צהרונים של רווחה, כל אחד עוזר במשהו אחר – אחת עושה איתם אומנות, והנוכחות שלהם – יש להם קשר מאוד חזק עם הילדים, והם מכירים את הקשיים של הילדים והרצונות של הילדים מאוד מאוד טוב...".

ארבעה מעסיקים שרואיינו במסגרת המחקר דיווחו על התרומה המשמעותית של המשתתפים שהועסקו אצלם. כל המשרתים בשירות הלאומי מועסקים בתפקידים בעלי אחריות רבה. הם אינם משמשים מחליפים או "עוזרים" של בעל התפקיד, אלא ממלאים את התפקיד במלואו. המעסיקים מתארים תהליך של למידה והתקדמות הדרגתית של המשתתפים בתכנית בזירות הפעילות השונות (התמדה בהגעה, פנייה לקבלת עזרה בעת הצורך ונקיטת יוזמה לאחר היכרות עם מקום העבודה). המעסיקים מדווחים על קשרים נעימים בין הצעירים לבין יתר אנשי הצוות במסגרות. במסגרות החינוך המעסיקים מדווחים על הקשר המיוחד שנוצר בין הילדים לבין הצעירים, ועל חשיבות הפעילות של המשתתפים בתכנית במסגרותיהם. כל המעסיקים מדגישים כי לא היו ממשיכים להעסיק את הצעירים אילו לא היו תורמים למסגרת שהם משרתים בה.

בחלק ממקומות ההעסקה מעלים היום המעסיקים והצעירים את האפשרות להמשיך העסקה בשכר במקומות השירות הלאומי: בצהרונים או בבתי הספר כסייעות, בספרייה כעוזרים לספרנים ובעמותה בעזרה לאחראית על הכספים.

תפיסת תרומת התכנית מזווית הראייה של ההורים – שישה הורי משתתפים והורי בוגרים שרואיינו מציינים לטובה את התרומה המשמעותית של התכנית לשיפור שחל ברמת התפקוד של ילדיהם. אחד האבות מספר: "עזרתם לו מאוד להתקדם בחיים...", הורה אחר אומר: "יש אצלה שינוי ענק ומדהים. היא מתפקדת. היא תקופה ממש לא תפקדה... היא נורא רצתה, אבל כל דבר היה נורא מפיח עד כדי שיתוק. עכשיו היא עובדת ומתפקדת בתכנית", או "היא התקדמה המון...". כדברי אחת האמהות: "התכנית נתנה לה הזדמנות להרגיש את הכוח והיכולות שיש לה...".

ההורים מעידים על כך שילדיהם יותר עצמאיים בפעילותם באופן כללי בעקבות היציאה מהבית והתפקוד בדיוור עצמאי, וכי יש להם יותר שמחת חיים. ההורים מזהים שיפור משמעותי ברמת התפקוד של ילדיהם בכמה זירות מרכזיות.

- ההורים מספרים כי ילדיהם יותר אקטיביים ופעילים בקהילה – בהשתתפות בקבוצת כדורגל, בעיסוק באמנות, ביציאה לתיאטרון, ביציאה לבית כנסת, בפעילות בחוגים ובמכון כושר ועוד.
- ההורים מדווחים על שיפור בקשרים הבין אישיים, בין היתר בעקבות השהייה בקבוצה והפעילות הקבוצתית, וכן על מציאת זוגיות.
- ההורים מצביעים על שיפור במערכת היחסים בבית ההורים, עם ההורים והאחים. ההורים מעידים על עזרה רבה יותר בבית מצד הצעירים (בניקיון ובקניות), ועל מערכת יחסים נעימה יותר עם ההורים והאחים. באחד המקרים המשתתף חזר להיות בקשר עם אימו לאחר שנים של ניתוק. נראה כי המרחק מהבית וההשתלבות במסגרת נורמטיבית מאפשרים לצעירים להתחזק ולשנות תדמית גם בדיאלוג עם ההורים והאחים בבית.

כל ההורים שרואיינו מספרים בגאווה על העיסוק של ילדיהם, על תרומתם בשירות הלאומי ועל כך שההשתלבות בשירות הלאומי סייעה לזהות את היכולות ותחומי החוזק של ילדיהם, חיזקה אצלם את ביטחונם העצמי וגרמה להם לחוש שהם תורמים באופן משמעותי כל אחד בתחום ההתמחות שלו (מחשבים, עבודה עם ילדים, אמנות, עבודה עם בעלי חיים ועוד).

ההורים מספרים בהרחבה עד כמה ילדיהם מוכשרים. כך מספר אחד האבות: "רואים שיש לו יכולת לנהל שיעור. זה לא דבר של מה בכך. תסתכלי על ההישגים שלו. הוא מאוד מוכשר. המנהלת שלו מאוד מרוצה והתלמידים מאוד אוהבים אותו. מכבדים ואוהבים אותו. מנהל מטעם משרד החינוך בא לראות איך הוא עובד עם הילדים והתרשם לטובה, הוא מעיר למפריעים ועושה את העבודה שלו טוב. יש עליו ביקורת טובה מאוד...". אם אחרת מספרת: "היא גילתה כמה שהיא יכולה ומבינה כמה שהיא חכמה עכשיו... יש לה הרבה יכולות... היא עושה עבודה עם הרבה אחריות, היא עוזרת במחשוב ומארגנת כל מיני תערוכות והרצאות... היא אחראית ויש לה הרבה יכולות...". אם נוספת אומרת: "יש לי ילדה מדהימה ונורא חכמה ועירנית...".

כל ההורים מספרים גם על התכניות של ילדיהם להמשך, בתחום העבודה ובלמודים, בדיוור עצמאי עם בן או בת זוג (או לבד). ייתכן כי הבניית שלב ב בתוך התכנית, הכולל תמיכה של אנשי מקצוע ומודלים לחיקוי מבוגרי התכנית, מקלים על המשתתפים את ההתארגנות בהשתלבות בלימודים ובתעסוקה, הן בתוך התכנית והן מחוצה לה.

רוב ההורים מעלים את הצורך בהידוק המעורבות של ההורים בתכנית בעבודה עם ילדיהם, ומספרים על בעיות ארגוניות שונות שראוי לטפל בהן כדי למצות את משאבי התכנית.

תפקוד ומסלולי המשך של בוגרי התכנית

מעקב אחר המרוויינים במסגרת התכנית (פברואר 2012) מעלה, כי רובם הגדול של המשתתפים מסיימים את התכנית (19 מתוך 24 שנערך עליהם מעקב), וכי מרבית המסיימים משולבים בעבודה או בלימודים, או בודקים אפשרויות ללימודי המשך במוסדות להשכלה גבוהה.

מבין 24 הצעירים שנערך עליהם מעקב בתכנית במהלך השנים 2009-2011, כמעט כל המשתתפים (למעט 2) עברו את התכנית ללא אשפוזים במהלכה, ואיש מהם אינו מאושפז כיום:

- **מסיימים (42%):** עשרה צעירים סיימו את התכנית לאחר כשנה עד שנה וחצי, ארבעה מהם משולבים בלימודים או בודקים אפשרויות של לימודי המשך במוסד להשכלה גבוהה (לאחר שכבר למדו במסגרת התכנית) ושלושה עובדים. אין מידע על שלושה צעירים נוספים.
- **בתכנית בשירות לאומי (29%):** שבעה צעירים הנמצאים בתכנית משרתים בשירות לאומי (חלקם בשנה שנייה), ארבעה מהם מתכננים להמשיך לשלב ב (של לימודים או עבודה).
- **שלב ב של לימודים ועבודה (8%):** שני צעירים בשלב ב של התכנית. אחד משולב בעבודה בהוראה בתכניות העשרה של "קרן קרב" והשנייה לומדת במכינה באוניברסיטת חיפה.
- **עוזבים (21%):** חמישה צעירים עזבו את התכנית לאחר שלושה חודשים או פחות: שלושה שהצטרפו לתכנית במהלך שנת 2009 (אחד מהם עובד), צעיר שהצטרף ב- 2010 ומשתתף נוסף שהצטרף בתחילת 2011 (נמצא כיום בדיוור מוגן).

אשפוזים: קיים מידע על שניים מהבוגרים שהתאשפזו במהלך התכנית לתקופות שונות. אחד מהם חזר לתכנית וכיום משתלב בשלב ב בעבודה. לא ידוע על אשפוזים לאחר סיום התכנית.

משוב בוגרים: בוגרים שרואיינו באופן אישי (6 בוגרים) מדווחים כי ההשתתפות בתכנית היתה משמעותית מאוד עבור ההתפתחות האישית שלהם: "...אחרי הרבה שנים שלא היה לי דבר כזה, הייתה לי רוטינה (שגרה) שאפשר לצמוח ממנה...".

לדברי הבוגרים התכנית חיזקה את הביטחון העצמי שלהם באפשרות להשיג פינה לעצמם ודיוור עצמאי, הרחיבה את היכולות הבין אישיות שלהם בעקבות השהות בקבוצה של חברת שווים, וכן חיזקה את המיומנויות שלהם להשתלב בעבודה שנרכשו במסגרת ההעסקה והתמיכה שקיבלו בשירות הלאומי.

כל הבוגרים מספרים שהם מתגוררים באופן עצמאי מחוץ לבית ההורים (לאחר התנסות בדיוור עצמאי במסגרת התכנית), על השתלבות בעבודה בתחומים שיש להם עניין בהם (חברתי או מקצועי), וכמו כן על תכניות המשך לימודים במגוון רחב של תחומים (וטרינריה, אמנות, הוראה וחינוך).

הבוגרים מצביעים על שלושה דברים מרכזיים שראוי לחזק בתכנית: הרחבת התמיכה הרגשית והנפשית לזקוקים לכך (כיום התכנית חיזקה מרכיב זה), צורך ביתר גמישות בתכנית וכן התאמת התכנית לרצונות ולתחומי העניין של הצעירים, הן בהתנהלות היום יומית והן בתחומי העיסוק בשירות הלאומי.

לסיום, ראוי להביא את תפיסת הצוות המפעיל לגבי המרכיב המשמעותי ביותר התורם להתקדמות המשתתפים בתכנית:

"...פה קיימת אמונה חסרת גבולות של הצוות ביכולת שלהם – שכשאתה רוצה אתה יכול על אף המגבלות, ואנחנו אומרים: זה לא מעניין אותנו מה היה עד עכשיו ומפה אנו פותחים מחדש. כשאתה מרגיש שמישהו מאמין בך, אבל גם לא יותר עליון דרך זה שהוא לא יותר לך – זה מאפשר לך להסתכל קדימה בביטחון..."

שינויים לאורך זמן: בחודשים האחרונים (סוף 2011 ותחילת 2012), לצד ההתייצבות במספר המשתתפים בתכנית (כ-17 משתתפים), מתחזקות כמה מגמות מרכזיות בהפעלת התכנית:

- **התרחבות תהליכים של חשיבה, ייזום והפעלה משותפת של הצוות והמשתתפים בתכנית** – מגמה זו באה לידי ביטוי בפעילויות קיץ, במפגשי למידה ובמעורבות בארגון פעילויות שונות. תהליך זה קיבל תאוצה בעיקר בעקבות פעילויות לקראת הקיץ ובמהלכו, כאשר המדריכה החברתית תכננה בשיתוף עם המשתתפים את פעילויות הקיץ והן יושמו במהלכו (כשבחלק מהזמן המדריכה הייתה בחופשה).
 - **התחזקות מרכיבים קוגניטיביים בתכנית** – התרחבות הלמידה והיציאה לעבודה בעקבות ההתארגנות לקראת המעבר בפועל לשלב ב, השימוש בכלי האינטרנטי וקיומם של ערבי לימוד אחת לחודש.
 - **התבססות התכנית כמקום להשתייכות חברתית חיובית** – המועדון החברתי עבר לדירת מגורים נקייה ומטופחת המצוידת במטבח מאובזר. בשעות אחר הצהריים ולקראת הערב הצעירים שוהים בה, כאשר ברקע קולות צחוק ושמחה.
 - **חיבור לקהילה ודגש על ערכי קהילה** – פעילות המחברת את הקבוצה לקהילת "שחר" - בקיץ, בערבי לימוד, בייזום של פעילויות משותפות ועוד, בעיקר בהובלת המדריכה החברתית.
 - **התגברות ביטויים של חיים עצמאיים** – השתלבות של חלק ניכר מהמשתתפים במגוון פעילויות פנאי (ספורט, מוסיקה ואמנות), יציאה לעבודה בשכר והשתלבות במסגרות המשך של לימודים ועבודה הנם התחלות של חיים עצמאיים בעתיד.
 - **הרחבה של תמיכה לגיטימית ומגוונת** – התמיכה כוללת אפשרות לסומכת או מדריכה המלוות בתפקוד יום יומי. נראה כי בשלב הנוכחי קיימת פתיחות רבה יותר לסייע בשלבים ראשוניים של השתלבות בתכנית.
 - **חשיבה על העתיד והבניית שלבי מעבר מכינים** – כחלק מהתכנית, כבר במהלך שנת השירות הראשונה הצעירים עסוקים בזיהוי מקומות עבודה ולימוד להשתלבות בעתיד. שיח זה עולה בכל המפגשים, הן עם הצוות והן עם הצעירים.
- שילוב המשתתפים בזירות חוץ נורמטיביות שונות של שירות לאומי, עבודה, פנאי ולימודים יחד עם המגורים מחוץ לבית ההורים, המפגשים החברתיים עם קבוצת השווים והתהליכים האישיים שעוברים המשתתפים מבית (בתוך התכנית), כל אלה מסייעים גם בהתמודדות עם סוגיית הסטיגמה החברתית והעצמית.**

לצד ההישגים הרבים של התכנית, ראוי לתת את הדעת לכמה אתגרים מרכזיים:

- הבטחת היציבות של צוות התכנית, ויצירת יחס הולם בין היקף המשתתפים בתכנית למספר אנשי הצוות המקצועי המטפל.
- הרחבת ההדרכה והלמידה של תכנים מחוץ לתכנית, והרחבת ההדרכה השוטפת לצוות הזוטר של המדריכות (מדריכות הבית והמדריכה החברתית).
- המשך ההבניה של מפגשי הצוות (תוך איזון הדיונים בין דחוף לחשוב).
- יותר הבניה, התמדה ושיטתיות במפגשים האישיים עם משתתפי התכנית (כולל תדירות המפגשים, שימוש בכלי האינטרנטי ומפגשי ליווי בתחום הרגשי).
- המשך הבטחת האפשרות לתמיכה ("פיגומים") עבור המשתתפים בשלבים הראשוניים של ההשתלבות בתכנית.
- המודל אינו משלב קשר עם ההורים, אלא באמצעות המשתתף בתכנית. ראוי לזהות דרכים להרחבת הקשר עם ההורים גם במסגרת תנאי זה.

שלב ב – היות שחלק מהמשתתפים החלו את שלב ב, צוות התכנית עסוק בלמידה ובהבניה של שלב זה. הפעילות של המשתתפים בשלבים א ו-ב הנה משותפת כיום (ינואר 2012), מכיוון שלתחומת הצוות קיימת הפריה הדדית והשפעה מבורכת של המשתתפים בשלב ב על התכנית כולה.

קיימות כמה דילמות בהפעלת שלב זה, רובן לגבי מידת הליווי והמעורבות של הצוות בשלבים שונים של השתלבות המשתתפים בעולם התעסוקה והלימודים.

שלב זה מהווה מרכיב מפתח להבניה של המשך ההשתלבות של בוגרי התכנית בחיים עצמאיים ונורמטיביים בקהילה.

ניתוח אינטגרטיבי ודיון

הדוח הנוכחי הוא חלק מההשקעה הציבורית לעקוב אחר התערבויות שיקומיות חדשניות, בקרב צעירים המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית ולבנות מדדי תוצאה להערכת תכניות ברמת הפרט וברמת תכנית ההתערבות. היוזמה לתכניות מיוחדות לצעירים עולה מתוך הרצון למנוע את מעגל הכרוניות טרם כניסת הצעירים למערכות הטיפול המוסדיות וצמצום של תופעת "הדלת המסתובבת" במוסדות הפסיכיאטריים.

תכניות "מרכז אלמוג לצעירים" והתכנית "הד צפון" ביקנעם פועלות בעקבות חקיקת חוק שיקום נכי נפש בקהילה (2000), מתוך רצון "להגיע לאנשים בהדרה ולגרום להם להיות חלק ממשי בצורה שוויונית בחברה בה הם חיים" (הדס-לידור ולכמן, 2007). הערכת תכניות אלו נועדה להעמיד לרשות בעלי עניין מרכזיים, העוסקים בקידום תפיסת השיקום של צעירים המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית בקהילה, מידע על תרומתן של שתי תכניות הפיילוט לצעירים המשתתפים בהן ועל מידת השיפור שחל ברמת התפקוד של המשתתפים בעקבות החשיפה לתכניות אלו.

השוואה בין שתי תכניות אלו מהווה הזדמנות לבחון את ההשפעה של מודלים שונים של התערבות לקידום צעירים המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית בקהילה. ההשוואה תתייחס לכמה ממדים מרכזיים:

- (1) נקודת ההתחלה של המשתתפים, במאפיינים סוציו-דמוגרפיים ובמגוון תחומי תפקוד אחרים;
- (2) אסטרטגיית ההתערבות של כל תכנית ותכנית והשלכותיה;
- (3) משוב המשתתפים על מרכיבים שונים של התכניות;
- (4) מידת השיפור בקרב המשתתפים בעקבות החשיפה לתכנית, לפי תחומי תפקוד במועד המדידה האחרון (בסמוך לעזיבה);
- (5) רמת התפקוד של הבוגרים לאחר היציאה מהתכנית.

נקודת ההתחלה של משתתפים בתכניות

נקודת ההתחלה של הצעירים המשתתפים בשתי התכניות תאופיין באמצעות שני היבטים מרכזיים: המאפיינים הסוציו-דמוגרפיים של המשתתפים ורמת התפקוד ההתחלתית שלהם.

מאפיינים סוציו-דמוגרפיים: לוח 3 מציג את המאפיינים הסוציו-דמוגרפיים של כל המשתתפים בשתי התכניות בתקופה שבין יולי 2009 ועד למרץ 2011. השוואה בין המשתתפים בשתי התכניות מעלה כי כל או כמעט כל המשתתפים אושפזו קודם לכן. עם זאת נקודת ההתחלה של הצעירים בתכנית "הד צפון" גבוהה יותר מזו של משתתפי "מרכז אלמוג לצעירים" בכל הממדים שנבדקו: המשתתפים ב"הד צפון" צעירים מעט יותר, שיעור גבוה יותר מהם למדו 12 שנות לימוד, הם מתגוררים באופן עצמאי בדיור של התכנית וכולם מתפקדים במסגרת נורמטיבית של שירות לאומי. שתי סיבות מרכזיות הביאו לנקודת פתיחה שונה זו. האחת, תכנית "הד צפון" משלבת צעירים בשנת שירות, ומכאן שיכולים להצטרף אליה צעירים בגיל שנת שירות בלבד (19-21); והשנייה, סף הקבלה לתכנית זו גבוה, וקיימת ציפייה מהמשתתף לתפקוד עצמאי בתכנית. משתתפים שאינם

שורדים תנאים אלו נושרים מהתכנית כבר בחודשים הראשונים. בפועל, היקף הנשירה של צעירים שאינם מתאימים לתנאי סף אלו מהתכנית הינו גבוה.

לוח 3: מאפיינים סוציו-דמוגרפים של המשתתפים בשתי התכניות, כפי שדיווחו במדידה הראשונה שלהם (במספרים מוחלטים ובאחוזים)

המאפיין	אלמוג		הד צפון	
	%	N	%	N
סך הכול	100	50	100	22
גברים	62	31	50	11
גיל				
18-20	20	10	91	20
21-23	30	15	9	2
24-29	44	22	-	-
30-33	6	3	-	-
מספר שנות לימוד				
8	4	2	-	-
9	8	4	5	1
10	10	5	-	-
11	16	8	5	1
12	52	26	91	20
מעל 12 (חינוך מיוחד)	6	3	-	-
תואר ראשון	2	1	-	-
בעלי תעודת בגרות מלאה	32	16	27	6
בעלי תעודת בגרות חלקית	34	17	59	13
מגורים				
אצל ההורים	84	*42	14	**3
הוסטל או דיור מוגן	4	2	-	-
בדירה שכורה	10	5	-	-
בדיור של התוכנית	/	/	86	19
שירות צבאי/לאומי בעבר				
שירות צבאי מלא	10	5	-	-
שירות לאומי מלא	8	4	14	3
שירות צבאי חלקי	12	6	-	-
שירות לאומי חלקי	6	3	9	2
לא שירת כלל	62	31	77	17
שירתו שירות לאומי מלא בעת מילוי השאלון	/	/	100	22
אושפזו לפני התכנית	100	50	95	21
עזבו את התכנית לאחר 3 חודשים או פחות***	4	2	21	5

*אחד המשתתפים גר בעבר בדירת שותפים.
 **שני צעירים התגוררו אצל ההורים במסגרת התכנית כאקסטרוניים, משתתף נוסף נכנס לתכנית כמה ימים לפני מילוי השאלון ונכנס לדיור של התכנית בשבוע שלאחריו.
 *** יש משתתפים נוספים שלא רואיינו עקב נשירה מוקדמת מהתכנית – 4 משתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים" ו-8 משתתפים ב"הד צפון".

רמת תפקוד התחלתית: השוואה בין המדידה הראשונה של כל המשתתפים בשתי התכניות (לוח 4), מצביעה על רמת תפקוד גבוהה יותר של משתתפי "הד צפון" בהשוואה למשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים", כמעט בכל התחומים שנבדקו. מציאות זו מציבה אתגר משמעותי בפני מפעילי המרכז.

לוח 4: רמת התפקוד של משתתפי התכניות "מרכז אלמוג לצעירים" ו"הד צפון" בסמוך להצטרפותם לתכנית בממדי תפקוד נבחרים (אחוז המשתתפים המדרגים את רמת התפקוד שלהם "חיובי" ו"חיובי מאוד")*

הד צפון	מרכז אלמוג לצעירים	מדדי תפקוד נבחרים
22	50	סך הכול במספרים מוחלטים
61	62	קשר עם המשפחה (5 פריטים)
33	23	אחוז המשיבים "חיובי מאוד"
28	39	אחוז המשיבים "חיובי"
72	55	קשרים חברתיים (11 פריטים)
28	17	אחוז המשיבים "חיובי מאוד"
44	38	אחוז המשיבים "חיובי"
88	78	היבטים של תפקוד בתחום כישורי החיים היום יומיים (9 פריטים)
80	61	אחוז המשיבים "חיובי מאוד"
8	17	אחוז המשיבים "חיובי"
72	55	תפקוד בתחום הדיור (6 פריטים)
46	34	אחוז המשיבים "חיובי מאוד"
26	21	אחוז המשיבים "חיובי"
64	31	שביעות רצון ממצב הבריאות הנפשית (פריט 1)
27	10	אחוז המשיבים "חיובי מאוד"
36	21	אחוז המשיבים "חיובי"
70	69	תפקוד בשירות הלאומי (הד צפון)/ התנסות בעבודה (מרכז אלמוג) (18 פ')
47	49	אחוז המשיבים "חיובי מאוד"
23	21	אחוז המשיבים "חיובי"
80	65	תפיסת הרווחה האישית (שאלון החלמה) (20 פריטים)
46	24	אחוז המשיבים "חיובי מאוד"
34	41	אחוז המשיבים "חיובי"
32	36	פעילות בקהילה ופעילות פנאי (14 פריטים)
13	15	אחוז המשיבים "חיובי מאוד"
20	21	אחוז המשיבים "חיובי"
76	63	מיקוד שליטה פנימי והתמודדות עם קשיים (11 פריטים)
41	18	אחוז המשיבים "חיובי מאוד"
36	45	אחוז המשיבים "חיובי"
70	46	דימוי עצמי (10 פריטים)
23	16	אחוז המשיבים "חיובי מאוד"
47	30	אחוז המשיבים "חיובי"
76	54	תפיסת תמונת העתיד (9 פריטים)
39	15	אחוז המשיבים "חיובי מאוד"
37	39	אחוז המשיבים "חיובי"
62	49	ממדים של איכות חיים (10 פריטים)
27	14	אחוז המשיבים "חיובי מאוד"
35	35	אחוז המשיבים "חיובי"

¹ על פי דיווח המשתתפים במדידה הראשונה, מתוך סקלה של 4 דרגות: 1=מסכים מאוד; 2=מסכים; 3=לא כל כך מסכים; 4=לא מסכים כלל; יש בלוח זה התייחסות לשתי הדרגות הגבוהות.

בתחומים אחדים רמת התפקוד של המשתתפים בשתי התכניות גבוהה – 60% ויותר מדווחים על רמת תפקוד טובה (לוח 4):

- מרבית המשתתפים בשתי התכניות מדרגים את רמת התפקוד שלהם כחיובית או כחיובית מאוד בנוגע למדדים של קשר עם המשפחה (כ-60% מהמשתתפים), ותפקוד בשירות הלאומי או בהתנסות במקום העבודה (כ-70% מהמשתתפים).
- לצד זאת, בתפקוד בכישורי חיים יום יומיים, בתחום הרווחה האישית ובמיקוד שליטה פנימי אמנם מרבית המשתתפים בשתי התכניות מדרגים את רמת התפקוד שלהם ברמה חיובית או חיובית מאוד, אך יש פער של 10%-15% לטובת המשתתפים ב"הד צפון".

פערים גדולים ברמת התפקוד קיימים גם בתחומים אחרים שנבדקו: בקשרים החברתיים, בתחום הדיוור, ובאיכות החיים (של כ-15% לטובת משתתפי "הד צפון"). הבדלים גדולים אף יותר (של כ-25%), נמדדו בתחומים של דימוי עצמי, תפיסת תמונת העתיד ושביעות רצון ממצב הבריאות הנפשית.

בתחום הפנאי רמת התפקוד נמוכה בשתי התכניות, וכשליש בלבד מהמשתתפים דיווחו על רמת תפקוד גבוהה בסמוך למועד ההצטרפות לתכנית.

תפקוד בשירות הלאומי או בהתנסות בעבודה: לוח 5, המציג ממדים שונים של תפקוד בעבודה, מצביע על כך שההבדל המשמעותי בין שתי הקבוצות הוא ברמת שביעות הרצון הכללית מהעבודה. שיעור גבוה יותר מהמשתתפים ב"הד צפון" מדווחים על שביעות רצון כללית גבוהה בהשוואה למשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים".

לוח 5: תפקוד במקום השירות הלאומי (ב"הד צפון") וההתנסות בעבודה ("מרכז אלמוג לצעירים") של משתתפי התכניות בסמוך להצטרפות לתכנית*, פירוט לפי מקבצים נבחרים בסקלה
(אחוז המשתתפים המדרגים עצמם "תמיד" ו"לעתים קרובות")

מדדי תפקוד נבחרים	מרכז אלמוג לצעירים	הד צפון
סך הכול במספרים מוחלטים	50	22
תפקוד בסיסי בעבודה (8 פריטים)	86	81
קשרים בין אישיים עם עמיתים ומעסיקים (2 פריטים)	77	73
פרואקטיביות ואסרטיביות (3 פריטים)	59	54
שביעות רצון כללית מהעבודה (5 פריטים)	47	60

* דיווח המשתתפים במדידה הראשונה, מתוך סקלה של ארבע דרגות: 1=תמיד; 2=לעתים קרובות; 3=לעתים רחוקות; 4=אף פעם לא.

מעסיקים ומלווים של המשתתפים בשתי התכניות מצביעים על תרומת הצעירים בעבודתם. ואולם משלחי היד שבהם מועסקים הצעירים בתכנית "הד צפון" מצריכים מיומנויות ברמה גבוהה יותר ויתר פרואקטיביות. כמו כן התרומה של משתתפי "הד צפון" הנה ייחודית, היות שהם אינם "מסייעים" לבעל תפקיד, אלא ממלאים תפקיד ללא מחליף. התחושה שלהם ושל המעסיקים שהם תורמים באופן משמעותי במקום העבודה מחזקת את תחושת הביטחון והערך עצמי שלהם, וייתכן כי מכאן גם נובעים ההבדלים בדיווח המשתתפים בשתי התכניות. נראה כי הצעירים ב"הד צפון" מביעים שביעות רצון כללית גבוהה יותר מהעבודה כפועל יוצא של תחושות תרומה והנאה ממנה.

העסקת הצעירים ב"מרכז אלמוג לצעירים" בעבודה של יום בשבוע תוך החלפת מקום העבודה אחת לארבעה חודשים יוצרת הזדמנויות להיכרות ולהתנסות במגוון מקומות עבודה, אך אינה מאפשרת יציבות לאורך זמן ללימוד המקצוע ולתחושה של המשתתף שהוא תורם באופן משמעותי למקום העבודה. אפשר כי הדבר משפיע על רמת שביעות הרצון שלו מהעבודה (ייתכן כי רמת שביעות הרצון תעלה אם המשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים" יתנדבו לאורך זמן במקום כלשהו).

תפיסת הרווחה האישית: בחינת תפיסת הרווחה האישית של שתי הקבוצות, המוצגת בלוח 6, מצביעה על כמה קווי דמיון ושוני בעיקר בדיווח הצעירים על רמת הביטחון העצמי והתקווה (הדרושים כל כך להחלמה) ועל כך שאינם נשלטים על ידי הסימפטומים של המחלה. שיעור גבוה יותר מהמשתתפים ב"הד צפון" מדווחים על רמת תפקוד גבוהה בהשוואה למשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים". התחושה של צעירים כי הם נשלטים על ידי הסימפטומים של המחלה מאפילה על הרצון לקבל אחריות והובלה על חייהם.

לוח 6: תפיסת הרווחה האישית (שאלון החלמה) של משתתפי התכניות "מרכז אלמוג לצעירים" ו"הד צפון" בסמוך להצטרפותם לתכנית¹² (אחוז המשתתפים המדרגים עצמם "מסכים" ו"מסכים מאוד")

הד צפון	מרכז אלמוג לצעירים	מדדי תפקוד נבחרים
22	50	סך הכול במספרים מוחלטים
80	65	ביטחון עצמי ותקווה (5 פריטים)
74	74	נכונות לבקש עזרה (3 פריטים)
86	71	מכוונות למטרה ולהצלחה (5 פריטים)
83	77	נכונות לסמוך ולהישען על אחרים (4 פריטים)
68	50	לא נשלט על ידי הסימפטומים (3 פריטים)

¹² דיווח המשתתפים במדידה הראשונה.

אסטרטגיות ההתערבות של התכניות והשלכותיהן

בשתי התכניות מודל ההתערבות משלב אלמנטים של תפיסות שיקומיות חדשות, מתוך רצון לסייע לצעירים בעלי מוגבלות פסיכיאטרית להשתלב בקהילה באופן מיטבי ולבנות בה חיים משמעותיים. שתי התכניות פועלות מתוך תפיסת החלמה, המעודדת מעורבות אקטיבית של המשתתף בבניית תכנית אישית ובהגדרת מטרות אישיות בהתאם ליכולותיו ולרצונותיו מתוך חיבור למשפחה (ב"מרכז אלמוג לצעירים") או לקהילה (ב"הד צפון") שהוא שייך אליה, וזאת בדגש על תקווה, אופטימיות ואמונה בהצלחתו בעתיד.

בשתי התכניות יש שלושה מרכיבים מרכזיים:

- (1) **בניית תכנית אישית** – הצעיר בונה ביחד עם איש הצוות ובאמצעות דיאלוג מכבד, תכנית אישית מותאמת, המכוונת לתפקוד עצמאי בקהילה בזירות של כישורי חיים יום יומיים, כלכלה ותקצוב, דיור, קשרים בין אישיים עם משפחה וחברים, תעסוקה, השכלה, ניהול המחלה ופנאי;
- (2) **השתייכות לקבוצה חברתית ולומדת** – הצעיר משתייך לקבוצה ושותף אקטיבי בפעילות קבוצתית (בתכנון ובהפעלה) של קבוצת השווים, פעילות המשלבת למידה ואינטראקציה בין אישית בתוך הקבוצה;
- (3) **השתלבות בתעסוקה** – הצעיר משולב במקום עבודה או בשירות לאומי באופן שוטף לאורך זמן, ובמהלכו הוא לומד להתמודד עם סוגיות של עולם התעסוקה.

הרכב הצוותים, יציבות ותרבות ארגונית: שתי התכניות מעסיקות הרכב הכולל אנשי מקצוע וצוות סמך מקצועי, התומך בצעירים בחיי היום יום.

- ב"מרכז אלמוג לצעירים", רוב הצוות מורכב מאנשי מקצוע מתחום הטיפול והשיקום - המנהלת היא מרפאה בעיסוק ועמה עובד צוות של מרפאות בתחומים שונים ועובד סוציאלי (וכן מלוות התנסויות סמך מקצועית). הרכב הצוות שומר על יציבות לאורך זמן. צוות זה עובד בצורה מובנית, ועורך ישיבות צוות ומעקב שבועי אחר ההתקדמות ברמת הפרט וברמת התכנית. האקלים בצוות הוא משפחתי, ופורום ישיבות הצוות השבועי מאפשר למידה וחשיבה משותפת. הקשר עם הצעירים קרוב, מכיל ותומך.
- ב"הד צפון", הצוות מורכב משתי מנהלות (עובדת סוציאלית ואקדמאית שאינה מתחום הטיפול) ומדריכות סמך מקצועיות (אם בית ומדריכה חברתית). לאורך השנים נערכו חילופים בהרכב הצוות. המעקב אחר התקדמות הפרט והתכנית נערך בצורה פחות מובנית ופורמלית ונעשה גם באמצעות כלי אינטרנטי. הקשר בתוך הצוות ועם המשתתפים בעל אופי משפחתי וקרוב. ישיבות הצוות השוטפות נערכות בהשתתפות מנהלות התכנית וכן בשיתוף מידע עם מנהלים של תכניות דומות בארץ.

הכשרה מקצועית שוטפת לצוות המפעיל: שני הצוותים מקיימים מפגשי הדרכה מקצועית שוטפים בתוך התכנית, פועלים כארגונים לומדים בפורומים של צוות התכנית ומקבלים ייעוץ מאנשי מקצוע חיצוניים.

מעבר הדרגתי למודל עבודה משתף: שתי התכניות החלו לפעול כשעיקר הסמכויות וקבלת ההחלטות היו בידי הצוות המפעיל. בהדרגה, חל מעבר למודל עבודה חברתי יותר, השם דגש על החלקים הבריאים והמתפקדים של הצעירים ופועל מתוך גישה שוויונית ושיתופית יותר.

- ב"מרכז אלמוג לצעירים" כבר לאחר הצגת ממצאי ההערכה בפעם הראשונה, כחצי שנה לאחר המדידה הראשונה, חל שינוי בדרך הפעלת המרכז, לאור חשיבה ותכנון משותפים עם הצעירים שנמשכו כשבועיים. במודל ההפעלה החדש הצעירים מעורבים יותר בתכנון ובהפעלת קבוצות הלמידה, כל צעיר בעל תפקיד ואחריות בתכנית, הצעירים שותפים יותר בבניית התכנית האישית שלהם ובבחירת מקומות ההתנסות בעבודה, מעורבים בשיווק התכנית ומשתתפים בוועדת ההיגוי המקצועית המלווה. חלקם חונכים מצטרפים חדשים וחלקם שותפים בהפעלת המועדון החברתי בשעות אחר הצהריים.
- ב"הד צפון" המעבר למודל עבודה משתף חל בהדרגה. כך לאורך השנים, צעירים היו שותפים יותר בהפעלת המפגשים החברתיים (ארוחות ערב וערבי למידה) ובתכנון הטיולים, נטלו חלק גדול יותר בשיווק התכנית ובהפעלת אתר האינטרנט שלה. בקיץ האחרון (יולי-אוגוסט 2011), בעקבות נסיבות שונות, הצעירים הובילו ביחד עם אנשי הקיבוץ העירוני את הפעילות הקבוצתית בחופשת הקיץ, וכיום הם אקטיביים יותר בהפעלת התכנית (ניקיון החללים המשותפים וייזום פעילויות שונות).

העבודה עם ההורים והמשפחה: רוב האנשים הסובלים ממחלות פסיכיאטריות ושוהים בקהילה נמצאים במסגרת משפחתם, אם כי לא תמיד מתוך בחירה. רוב העומס והתמיכה מוטל על ההורים והמשפחה. מסיבה זו מומלץ לראות במשפחות שותף ולזהות את הדרך המתאימה לשתפם בתהליך הטיפול כמשאב וכגורם משמעותי אשר ילווה את הצעירים לאורך חייהם. ב"מרכז אלמוג לצעירים" יש קשר שוטף עם המשפחות הכולל עדכון קבוע, שיתוף ותפיסה כי המשפחה ברוב המקרים הנה משאב שניתן להיעזר בו. ב"הד צפון", הקשר עם המשפחה הוא בעיקר בהתחלה, היות רצון שהשאיפה היא לעבוד עם הצעיר באופן עצמאי ללא מעורבות ההורים, כפי שקיים במסגרות שירות לאומי מקבילות.

קשר עם גורמים נוספים בקהילה: הנהלות שתי התכניות מקיימות קשרים עם מגוון רחב של גופים בקהילה העשויים להפנות אליהם מועמדים להשתתפות בתכנית: רכזי תעסוקה, רכזי ועדות סל שיקום, בתי חולים ומסגרות פסיכיאטריות לצעירים ולנוער, וכן עם מעסיקים בגופים ציבוריים ובשוק הפרטי. תכנית "הד צפון" מקיימת קשר הדוק עם עמותת "שחר" (הקיבוץ העירוני) ומתקיימת פעילות משותפת בכמה מישורים: העסקת הצעירים במסגרות העמותה, פעילות משותפת בחגים ובאירועים מיוחדים ואירוח של הצעירים במשפחות העמותה.

פעילויות פנאי: בשתי התכניות רוב הצעירים מדווחים על מעורבות נמוכה בפעילויות פנאי קהילתיות למרות העידוד של הצוות והצורך של הצעירים להתנסות בצריכת שירותים אלו בקהילה. הצעירים מתרצים זאת באינטנסיביות התכנית ובכך שלא נותר להם זמן לכך. לצד זאת חלק

מהצעירים מדווח על השתלבות בפעילויות פנאי. כך לדוגמה ב"הד צפון" צעירים מדווחים על הליכה למכון כושר ועל השתתפות בשיעורי נגינה בגיטרה. לאחרונה, הצוות מעודד את המשתתפים להשתלב בלימודים בשעות הפנאי (בהשלמת בגרות, בקורסים במכללה או במכינות קדם אקדמיות). ב"מרכז אלמוג לצעירים" לחלק ניכר מהצעירים יש חונך אחר הצהריים פעמיים בשבוע, וחלקם הולכים למועדון חברתי או לחוגים בתכנית של משרד הבריאות.

ההתמודדות עם הסטיגמה העצמית והחברתית: בשתי התכניות קיומה של מסגרת בעלת אופי נורמטיבי, המשלבת השתלבות בעבודה או בשירות לאומי ומפגשים קבוצתיים של צעירים לפעילות חברתית ולימודית, מסייעת בהתמודדות עם הסטיגמה. לכך תורמים הן הרכב המשתתפים והן מאפייני הפעילות של המסגרת. ב"מרכז אלמוג לצעירים" משתתפים צעירים ברמת תפקוד בינונית או גבוהה, היוצאים באופן עצמאי מהבית ומתפקדים במסגרת לימודית יום יומית, שוהים במועדון חברתי לימודי לצעירים אסתטי ובעל אקלים נעים; ב"הד צפון" כל המשתתפים הנם צעירים המשרתים במסגרת נורמטיבית של שירות לאומי, התובעת תפקוד יום יומי בשירות הלאומי ובדיוור עצמאי (לוח 7).

הבדלים מרכזיים באסטרטגיות של שתי התכניות: קיימים הבדלים משמעותיים במודל העבודה של שתי התכניות, שחלקם נובעים מההבדלים במאפייני הצעירים ובנקודות הפתיחה שלהם בכל תכנית, וחלקם מהבדלים בתפיסות המקצועיות של הצוותים (ראו גם לוח 7 להלן):

- **גישה "עוטפת" לעומת גישה תובענית יותר** – ב"מרכז אלמוג לצעירים" קיימת גישה מכילה ומגוננת יותר. כך, ההשתלבות בתכנית נערכת בהדרגה וכוללת שבוע ניסיון וקבלה הדרגתית של תפקידים ותחומי אחריות, בליווי של משתתף ותיק כחונך. בהתנסות בעבודה הצעירים מלווים על ידי מלוות התנסויות, המכוונת אותם בסוגיות שוטפות שעולות במהלך העבודה, כגון יחסים בין אישיים והתארגנות מקצועית (טיפוח והגינה אישית, גובה קול ומידת קרבה מתאימים בשיחה עם אדם אחר, מתי קיים צורך לפנות בבקשה לעזרה או ביוזמה אישית, התארגנות להגעה בזמן ולמיצוי זמן במהלך העבודה, משך ההפסקות ומועדן, זיהוי זירות להתפתחות ומיצוי כישורים אישיים ועוד). גישה זו מצמצמת את ממדי הנשירה של הצעירים מהתכנית באופן משמעותי.

הגישה ב"הד צפון" תובעת מהצעיר בעת ההצטרפות לתכנית תפקוד עצמאי ונורמטיבי בדיוור, בפעילות החברתית המשותפת ובשירות הלאומי. גישה זו מביאה להיקף נשירה גבוה, לצד יצירת גרעין צעירים המתפקד ברמה גבוהה ויוצר גאווה למשתייך אליו.

- **אינטנסיביות והבניה של העבודה הפרטנית והקבוצתית** – הליווי האישי השוטף והלמידה בקבוצות נערכים בצורה אינטנסיבית ומובנית יותר ב"מרכז אלמוג לצעירים". המפגשים האישיים במרכז נערכים אחת לשבוע עם איש צוות קבוע, ובמסגרתם נערך מעקב אחר ההתקדמות בהשוואה לתכנית האישית ולמטרות האישיות שנקבעו במשותף עם הצעיר. בנוסף לכך במסגרת ההשתלבות בעבודה מתלווה לכל מתמודד "מלווה התנסויות". בתכנית "הד צפון" הליווי האישי נערך לפי הצורך, ובאמצעות בעל התפקיד המתאים (עובדת סוציאלית, מדריכת בית או מדריכה אישית), בהתאם לתחום שבו הצעיר זקוק להכוונה ולליווי.

מפגשי הלמידה הקבוצתיים ב"מרכז אלמוג לצעירים" נערכים ארבעה ימים בשבוע במשך יום שלם בתחומי לימוד שונים. תכנית הלימוד בכל נושא מובנית ומועברת על ידי אנשי המקצוע השונים ונוגעת בתחומים שלצעירים יש צורך בהם, כגון סגור, ניהול תקציב, פנאי, זוגיות ועוד. ב"הד צפון" מפגשי הלימוד הקבוצתיים נערכים פעם בשבוע בערב, לצורך העשרה ועידוד לנטילת יוזמה ולהתנסות. אחת לחודש נערכת "שיחת דירה" של כל השותפים בדירת המגורים בסוגיות של תורנויות ובעיות שוטפות ומוקנית הדרכה בתחזוקה השוטפת של הדירה.

- **התיעוד בתכניות** – בשתי התכנית לכל משתתף יש תיק אישי ובו תיעוד של רמת התפקוד ההתחלתית של המשתתף, כולל האינטייק בעת ההצטרפות לתכנית, ותיעוד של תהליך העבודה המשותפת איתו. ב"מרכז אלמוג לצעירים" התיק האישי כולל גם את חוזה ההתקשרות, כללי המסגרת, טופס ויתור סודיות, זכויות המשתתף ותכנית השיקום. האינטייק נערך באמצעות כלי אבחון שונים, והתיק מעודכן באופן יומי ושוטף על ידי איש צוות קבוע ולאחר כל מפגש או שיחת טלפון עם המשתתף או הוריו. המידע אינו תמיד כמותי ופחות זמין למשתתף.

ב"הד צפון" לאחר האינטייק הראשוני של העובדת הסוציאלית, נערך עדכון של התיק בעקבות המפגשים עם המשתתף, אך המפגשים נערכים בהתאם לצרכים (ולא עם כל המשתתפים באופן שוטף). בתכנית זו נעשה שימוש בשאלון אינטרנטי כמותי המאפשר לצעיר ולאיש הצוות (איש הצוות משתנה בהתאם לתחום ההתערבות), לזהות את רמת התפקוד של המשתתף בתחומי תפקוד שונים לאורך זמן. מידע זה מאפשר זיהוי ההתקדמות של המשתתפים בדיון משותף של איש הצוות עם המשתתף.

- **אינטנסיביות החשיפה לתעסוקה** – ההיכרות ומשך השהות בעולם העבודה שונים בשתי התכניות. ב"מרכז אלמוג לצעירים" קיימת גישה של טעימות, שהות קצרה במקום העבודה וחשיפה למגוון מקומות עבודה. הצעיר מתנסה בעבודה יום אחד בשבוע למשך ארבעה עד שישה חודשים, ובחלק ניכר מהפעמים בעבודה שלא תמיד הוא נהנה ממנה. ב"הד צפון" השהות ממושכת (במשך כשנה) במקום אחד. לרוב הצעירים משמשים בתפקיד משמעותי וללא מחלפים. הצעירים רוכשים מיומנויות וניסיון בעבודה, הם מתקדמים ברמת התפקוד שלהם ולאחר כשנה חשים את התרומה המשמעותית שלהם למסגרת ולמקבלי השירות.

- **תהליך השיבוץ במקום העבודה** – בשתי התכניות יש רצון להתאים את השיבוץ בתעסוקה (התנסות או שירות לאומי) לרצון המשתתף ולתחומי ההתעניינות שלו. לצד זאת בתהליך השיבוץ יש צורך להתייחס גם לדרישות ולצרכים של המעסיקים ולכישורי המשתתף. כפי שהוצג בתחילת הפרק, רמת התפקוד של המשתתפים ב"הד צפון" גבוהה מרמת התפקוד של משתתפי "מרכז אלמוג לצעירים" ומאפשרת שיבוץ בעבודות הדורשות יותר כישורים קוגניטיביים וחברתיים. לצד זאת ב"מרכז אלמוג לצעירים" האפשרות לעבור בין שלושה מקומות עבודה מאפשרת היכרות עם מגוון רחב יותר של מקומות עבודה ותהליך של השתפרות במעבר בין מקום עבודה אחד לשני (בעקבות שיפור ברמת התפקוד ומיקוד ובהירות רבה יותר של המשתתף לגבי מקום העבודה הרצוי והמתאים לו). ב"הד צפון" יש רצון להיענות לרצונות המשתתפים, אך המעבר בין מקום שירות אחד לשני נערך רק לאחר ניסיון מאומץ להשתלב במקום השיבוץ הראשוני (כפי שיעשה עם כל אחד אחר המשרת בשירות הלאומי).

לוח 7: תשומות מרכזיות של התכניות "הד צפון" ו"מרכז אלמוג לצעירים"

תשומות מרכזיות של התכנית	מרכז אלמוג לצעירים	הד צפון
סך כל מספר המשתתפים במחקר (מיולי 2009 ועד למרץ 2011)	53	24
היקף הנשירה באחוזים בסמוך להצטרפות לתכנית בתקופה זו (של מרואיינים שהשתתפו בהערכה*)	4	21
אינטנסיביות החשיפה למקומות עבודה		
מספר ימי פעילות בשבוע	5	5
מספר ימי השתלבות בעבודה או בשירות הלאומי בשבוע	1	5
משך השהות במקום העבודה או השירות הלאומי (בחודשים)	4-5	10-12
צעירים בעלי משימות ותחומי אחריות בתכנית	√	√
קיום שיחות אישיות שוטפות עם הצעירים	חצי שעה כל שבוע, עם איש צוות קבוע	לא סדיר לפי הצורך, עם איש צוות מותאם לצורך
מלווה בפעילות בעבודה ושירות הלאומי	2 מלוות התנסויות	רכזת שירות לאומי
בניית תכנית אישית	√	√
ביצוע מעקב שוטף אחר התקדמות המשתתף	באמצעות אינטייק בהתחלה ומעקב אחר התכנית האישית	באמצעות הכלי האינטרנטי, לא אחיד
קשר ומעורבות של הורי הצעירים	באופן שוטף, לשם עדכון וקיום ערבי הורים מדי כמה חודשים והפניה למרכז יה"ל להורים	בעיקר בשלב ההצטרפות לתכנית
מרכיבים ייחודיים בכל תכנית		
מסגרות למפגש חברתי	מועדון חברתי בשעות אחר הצהריים פעמיים בשבוע	מפגש חברתי וארוחת ערב פעם בשבוע
קבוצות לימוד	4 ימים בשבוע	ערב בשבוע
פעילויות חוץ ופעילויות חברתיות אחרות	לעתים, סיורים לימודיים והתנסות בפעילויות פנאי בקיץ או סביב חגים	לעתים טיולים כולל לינה
פעילות התנדבותית כחלק ממעורבות אזרחית חברתית	כמעט ולא קיים, התנדבות בליווי מצטרפים חדשים	כמעט ולא קיים, אלא במסגרת השירות הלאומי
מעורבות בפעילויות שיווק	משתתפים מחזיקים את אתר המרכז	משתתפים שותפים לפעילות השיווק של התכנית
קשר עם הקהילה	מעטים מתנדבים	מעורבים בפעילות עם הקהילה (הקיבוץ העירוני)

* קיימים משתתפים שהערכה לא הספיקה לאסוף מהם מידע.

- **יצירת רצף של מענים והמשכיות בסיום התכנית** – צעירים המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית מתקשים בצומתי מעבר, והמעבר ממסגרת למסגרת מאיים עליהם. הם נזקקים לזמן כדי להתרגל לסיטואציה או למסגרת החדשה. תמיכה בצמתים אלו עשויה לשמר את ההישגים שהצעיר הגיע אליהם במסגרת התכנית וליצור רצף והמשכיות בטיפול בתוך התכנית.

בתכנית "הד צפון" מובנית הזדמנות לרצף בטיפול. לצעירים יש אפשרות להמשיך בהתנדבות שנה נוספת במסגרת השירות הלאומי, ולעתים אף לעבודה בשכר. כמו כן הצעירים יכולים לקבל סיוע ולהתארגן להמשך לימודיהם, תוך שהם ממשיכים להתגורר במגורי התכנית. לאחרונה גם ב"מרכז אלמוג לצעירים" קיימת הדרגתיות בהשתלבות בתכנית, הן בשלבים הראשונים והן לקראת סיום התכנית - הצעירים מקבלים סיוע, הכוונה וליווי בתהליך מציאת מקום עבודה ובאיתור מסגרת מגורים עצמאית באמצעות מסגרות של תעסוקה מעברית ותעסוקה נתמכת.

- **מעורבות אזרחית ומילוי תפקידים חברתיים בקהילה** – מעורבות אזרחית ומילוי תפקידים חברתיים בקהילה מחזקים את תחושת ההשתייכות והתרומה של הצעיר לקהילתו. ההתנדבות בשירות הלאומי ב"הד צפון" הנה מרכיב אינהרנטי בתכנית. בנוסף, הצעירים ממלאים תפקידים במרחב הקבוצתי, כגון ניקיון המועדון, הכנת ארוחת ערב משותפת, העברת מפגש חברתי, תחזוקת אתר התכנית ומעורבות בשיווקה. ב"מרכז אלמוג לצעירים" ההתנדבות הנה בתוך קהילת המרכז ופחות בקהילת היישוב, וכוללת ליווי חברים חדשים, העברת מפגש למידה קבוצתי ומעורבות בשיווק התכנית. הפעילות מחזקת את תחושת המסוגלות העצמית של הצעיר, מוסיפה משמעות לחייו ועשויה להוות מרכיב מרכזי גם לאחר עזיבה של הצעיר את התכנית.

- **מידת מעורבות ההורים בתכנית** – ב"מרכז אלמוג לצעירים" תפיסת הצוות היא של עידוד מעורבות ההורים ועבודה במשותף איתם, תפיסה המאפשרת בניית תשתית תומכת של המשפחה והבניית הדיאלוג בין המשתתפים להוריהם. ב"הד צפון" העבודה בעיקרה בנייתוק מההורים, למעט בשלבי ההצטרפות של הצעירים. הנתק מציב את הצעיר במרכז הדיאלוג עם הצוות והאחריות על התפקוד התקין מוטלת עליו בלבד. לצד זאת, הצוות מעיד כי "...זה משהו שמדברים עליו כל הזמן, אך הקשר דרך הצעירים ולא ישירות".

- **מידת החשיפה לזירות תפקוד שונות בקהילה** – ב"מרכז אלמוג לצעירים" החשיפה לזירות שונות בקהילה היא הדרגתית. כך לדוגמה היציאה לעבודה אינה מיידית, אלא במועד שהצעיר והצוות חשים שהוא מוכן לכך. לעומת זאת ב"הד צפון" מודל העבודה מזמן חשיפה מסיבית ופחות מדורגת לקהילה באמצעות ההתנדבות בשירות הלאומי והקשר עם הקהילה של הקיבוץ העירוני. לאורך התהליך גישה זו תובעת תפקוד הולם (ולא כל צעיר המתמודד עם מחלה פסיכיאטרית מסוגל לעמוד בכך). אולם, בסופו של התהליך המעבר ל"עולם האמיתי" קל יותר לצעירים, ומרביתם ממשיכים לשלבים מתקדמים יותר של דיור עצמאי, ולעתים אף המעסיקים מעוניינים להמשיך ולהעסיק את הצעירים בשכר.

שינויים לאורך זמן: בשתי התכניות הצוות עבר תהליך של הבשלה מקצועית בעקבות קיום שיח מקצועי בין חברי הצוות המפעיל, בין המשתתפים לבין עצמם ותהליכים של דיאלוג פתוח

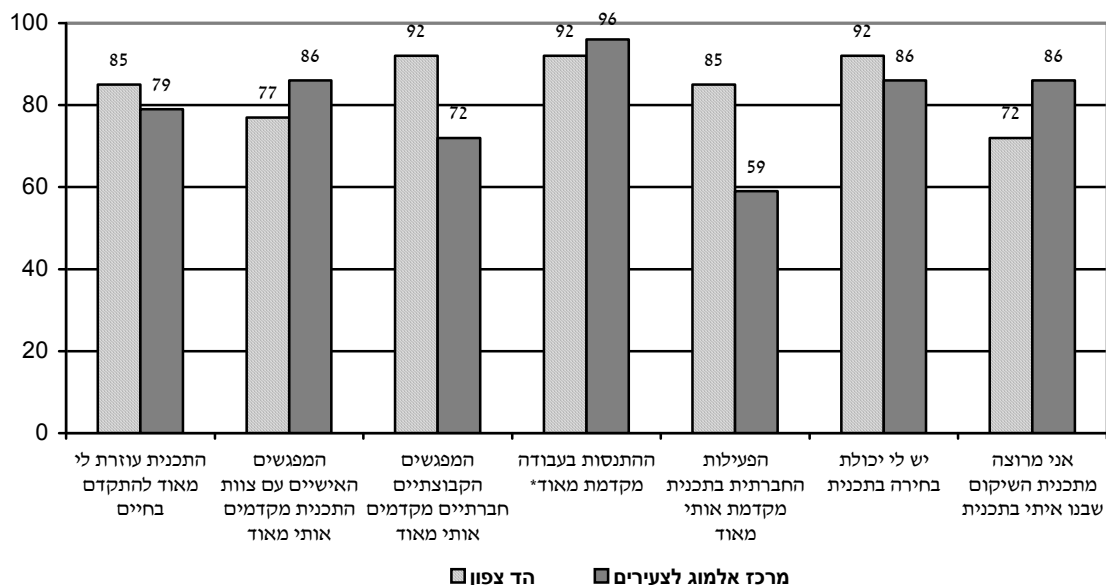
ואינטנסיבי בין הצוות למשתתפי התכנית. כיום בשתי התכניות מודל ההתערבות ברור, מובנה וממוקד יותר, ובשתיהן חל מעבר למודל חברתי משתף יותר.

- ב"מרכז אלמוג לצעירים" חל תהליך של יתר הבניה במשימות המרכזיות (בבניית התכניות האישיות ובמיקודן במטרות המשתתף, בקשר עם המשפחות, באסטרטגיית ההעברה, בתהליך העברת האחריות לצעירים, בהבניית השותפות ועוד). למודל נוספו כמה מרכיבים: הבנייה והדרגה של תהליך הקבלה וההשתלבות במרכז, הוספת מועדון חברתי, אפשרות לארוחת צהריים והמשכיות לבוגרי התכנית בשילוב בעבודה, במסגרת תעסוקה מעברית או נתמכת.
- ב"הד צפון" חל תהליך של זיהוי האיזונים ההולמים לעבודה עם המשתתפים: ברמת הפרט נוצר איזון בין מידת התמיכה והעידוד לבין היקף הציפייה לתפקוד עצמאי, ברמת הקבוצה התגבשה מידת השותפות ומעורבות הצעירים בהובלת הפעילות הקבוצתית. בתכנית זו חוזקו מרכיבים של פעילויות משותפות עם קהילת "שחר", אלמנטים של שיח פנימי בין הצעירים וכן למידה אינטלקטואלית, ונוספו מרכיבים של השתלבות בלימודים בשעות הפנאי ואפשרות המשך לשלב (של לימודים ותעסוקה בשכר).

משוב המשתתפים על מרכיבים שונים של התכנית

תרשים 8 מציג את תפיסת המשתתפים את תרומת מרכיבי התכנית במדידה האחרונה להשתתפותם בתכנית. ככלל, רוב המשתתפים בשתי התכניות חשים כי מרכיבי התכנית תרמו להתקדמות שלהם. בשתי התכניות הצעירים מציינים כי "ההתנסות בעבודה או בשירות הלאומי מקדמת אותם" (למעלה מ-90%); הם חשים ש"התכנית עוזרת להם מאוד להתקדם בחיים" (כ-80%); ומרביתם מציינים כי יש להם יכולת בחירה בתכנית (כ-90%).

תרשים 8: תפיסת המשתתפים את תרומת מרכיבי התכנית במדידה האחרונה של כל משתתף בתכניות "מרכז אלמוג לצעירים" (n=29) ו"הד צפון" (n=13) (אחוז המשתתפים המשיבים "מסכים" או "מסכים מאוד") (משוב ממשתתפים שרואיניו ביותר מנקודת זמן אחת)

- ב"מרכז אלמוג לצעירים", משתתפים מביעים שביעות רצון רבה יותר ממרכיבים אישיים: הם מרוצים מתכנית השיקום שבנו איתם (86% לעומת 72% מהמשתתפים ב"הד צפון"), ומציינים לטובה את המפגשים האישיים (86% לעומת 77% ב"הד צפון"). ממצאים אלו מקבלים אישור גם במידע האיכותני שהתקבל מהבוגרים של "מרכז אלמוג לצעירים", המייחסים חשיבות רבה למפגשים האישיים עם איש הצוות בתכנית ורואים בהם מרכיב מרכזי בהתקדמותם.

לצד זאת רוב המשתתפים בתכנית תופסים את המפגשים הקבוצתיים והחברתיים כמקדמים מאוד (72% ו-59% בהתאמה). המידע האיכותני מצביע על כך שהצעירים עדיין בשלב שהם צריכים להשקיע מאמץ רב לתפקד בקבוצות הלמידה (ריכוז וקשב לאורך זמן, הקשבה ליתר החברים בקבוצה). ייתכן שניתן לשלב מרכיבים אקטיביים יותר בחלק מהקבוצות (משתתפים דיווחו שנהנו במיוחד מפעילויות של ריקוד ובישול). ראוי להוסיף כי בדיווח על הדברים המשמחים בתכנית הציגו המשתתפים בעיקר את הפעילויות החברתיות החווייתיות, כמו יציאה ל"על האש", יום בפארק הירקון, חגיגת יום הולדת, הכנת מתכון בבישול משותף, ריקוד והיכרות עם חברים ועם בני המין השני.

- ב"הד צפון" המשתתפים מביעים שביעות רצון רבה יותר ממרכיבים **קבוצתיים וחברתיים**: הם מציינים כי "המפגשים הקבוצתיים מקדמים אותי מאוד" (92% לעומת 72% ב"מרכז אלמוג לצעירים"), ומדווחים כי "הפעילות החברתית בתכנית מקדמת אותי מאוד" (85% לעומת 59% ב"מרכז אלמוג לצעירים"). בתכנית זו החיים החברתיים בדיוור משותף, בארוחות ערב ובערבי לימוד משותפים נושאים אופייניים, ונראה כי הם תורמים לתחושה הנעימה ולהתקדמות בתפקוד החברתי של המשתתפים בתכנית.

לצד זאת גם בתכנית "הד צפון" רוב המשתתפים (77%) חשים כי המפגשים האישיים תורמים להם, ומהמידע האיכותני עולה כי אנשי הצוות נתפסים על ידי מרבית המשתתפים כמקור משמעותי לתמיכה ולהתייעצות.

קבוצת הצעירים כמשאב – בשתי התכניות מעודדים דיאלוג משמעותי בין חברי הקבוצה וקיימת חלוקת תפקידים ותורנויות המערבת את חברי הקבוצה בפעילות. בדרך זו הם מהווים משאב עבור הקבוצה. מדיווח המשתתפים בתשובה לשאלות פתוחות עולה כי הם חשים שהם תורמים לקבוצה וכי ההשתתפות בקבוצה מחזקת את הרווחה האישית ומעודדת שמחה ("כיף וצחוקים"). ב"הד צפון" החברים מדגישים את ההשתייכות לקבוצה כתורמת להתקדמותם ומדווחים על החברים כמשאב עבורם: "כשאני מוקף בחברה אני מחייך יותר ויותר שמח".

היציאה לעבודה – בשתי התכניות היציאה לעבודה (התנסות או שירות לאומי) נתפסת על ידי כמעט כל המשתתפים כתורמת משמעותית להתקדמות בתפקוד היום יומי וכשלב לקראת תפקוד עצמאי (גם בהיבטיו הכלכליים). ב"מרכז אלמוג לצעירים" המשתתפים מדווחים בשאלות פתוחות על שביעות רצונם מהתפקוד השוטף שלהם (הגעה, התמדה וביצוע המשימות, תקשורת בין אישית) ועל

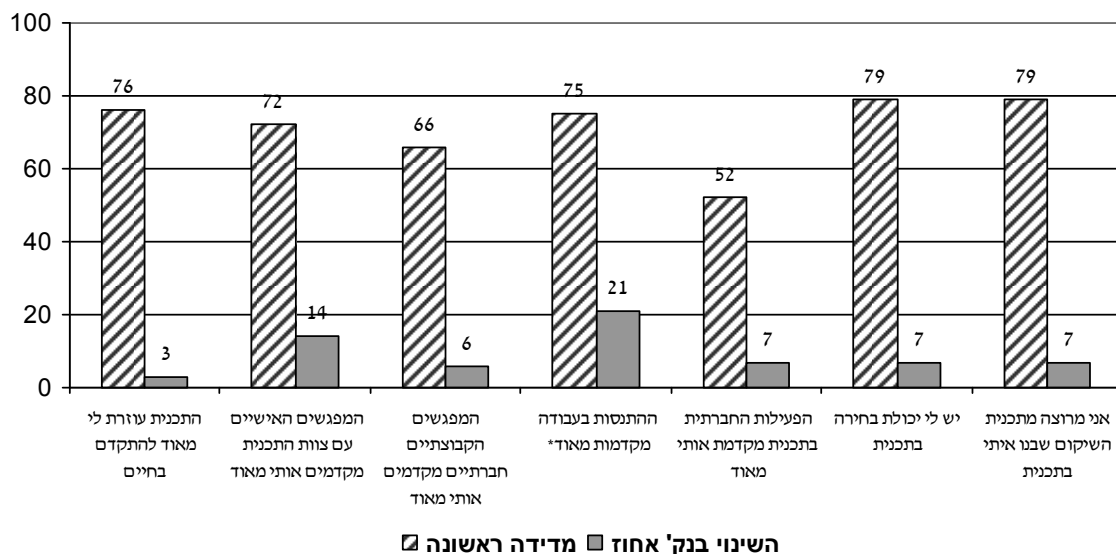
שביעות רצון המעסיקים; וב"הד צפון" הצעירים מדגישים את התרומה המשמעותית של הצוות המפעיל במקום העבודה ושל עבודתם עם מקבלי השירות לחיזוק תדמיתם האישית.

סוגיית הדיור הנה מרכזית עבור הצעירים בשתי התכניות. בתכנית "הד צפון" הצעירים מדווחים בשאלות פתוחות על התרומה של "דירה משל עצמי" ושל המגורים העצמאיים ללא ההורים כתורמים משמעותית לתפקודם העצמאי ולתחושת הרווחה האישית שלהם. במקביל חלק ניכר מהצעירים והבוגרים ב"מרכז אלמוג לצעירים" מדווחים על רצון להתגורר בדיור עצמאי.

שינויים בתפיסת המשתתפים את תרומת מרכיבי התכנית לאורך זמן: השוואה בין משוב המשתתפים במדידה הראשונה למשוב במדידה האחרונה מעלה כי במרבית התחומים לא חל שינוי משמעותי בתפיסת המשתתפים את תרומת מרכיבי התכנית, ורוב גדול של המשתתפים חשים כי מרכיבי התכנית השונים תורמים להתקדמותם. (תרשימים 9 ו-10)

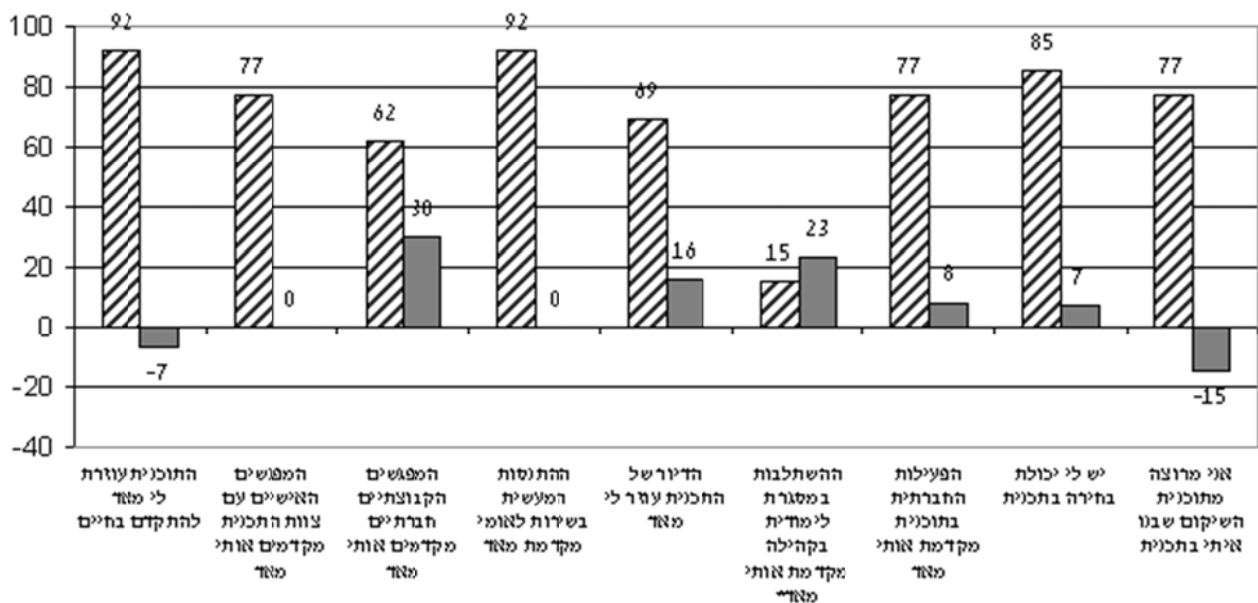
- ב"מרכז אלמוג לצעירים" חלו שינויים לטובה בתפיסת המשתתפים את תרומת ההתנסות בעבודה (שיפור של 21%) ואת תרומת המפגשים האישיים עם איש הצוות בתכנית (שיפור של 14%) (תרשים 9).
 - בתכנית "הד צפון" חל שיפור בתפיסת המשתתפים את תרומת המפגשים הקבוצתיים (שיפור של 30%), את תרומת המסגרת הלימודית (שיפור של 23%) ואת תרומת הדיור של התכנית (שיפור של 16%). בתכנית זו חלה נסיגה של 15% בשביעות הרצון של המשתתפים מתכנית השיקום האישית שבנו איתם. ייתכן כי הדבר נובע מציפיות גבוהות במיוחד בעת ההצטרפות לתכנית (תרשים 10).
- ייתכן כי השונות בדיווחים קשורה גם לרמת התפקוד של המשתתפים ולצורכיהם השונים.

תרשים 9: תרומת מרכיבי התכנית למשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים", השוואה בין המדידה הראשונה לאחרונה ברמת כל משתתף* (אחוז המשתתפים המשיבים "מסכים" או "מסכים מאוד"), (N=29)

* התרשים מציג משוב מ-29 משתתפים שרואיינו ביותר מנקודת זמן אחת.

תרשים 10: תרומת מרכיבי התכנית למשתתפים ב"הד צפון", השוואה בין המדידה הראשונה לאחרונה ברמת כל משתתף* (אחוז המשתתפים המשיבים "מסכים" או "מסכים מאוד") (N=13)

השינוי בנק' אחה ■ מדידה ראשונה

* התרשים מציג משוב מ-13 משתתפים שרואיינו ביותר מנקודת זמן אחת.

השיפור שחל בקרב המשתתפים בעקבות החשיפה לתכנית

לוח 8 מציג את השינויים שחלו ברמת התפקוד של המשתתפים. מוצגים השינויים שנמדדו לפחות פעמיים בשתי התכניות, תוך השוואה בין המדידה הראשונה לאחרונה של כל משתתף. בלוח מוצגים אחוז המדווחים על רמת תפקוד גבוהה בשתי המדידות ("שימור של תפקוד חיובי") ואחוז המדווחים על רמת תפקוד גבוהה במדידה השנייה בלבד ("שיפור"). בשתי התכניות הצעירים מדווחים על שיפור משמעותי ברמת התפקוד שלהם בעקבות החשיפה לתכנית. כאמור, נקודת הפתיחה של הצעירים ב"מרכז אלמוג לצעירים" הייתה נמוכה יותר מזו של המשתתפים ב"הד צפון", הן במאפיינים הסוציו-דמוגרפיים והן ברמת התפקוד ההתחלתי.

- ב"מרכז אלמוג לצעירים" המשתתפים מדווחים על שיפור גדול ומשמעותי ברמת התפקוד במגוון תחומים אישיים-רגשיים: בדימוי העצמי וברווחה האישית (שיפור של 50%), במיקוד שליטה פנימי (שיפור של 32%) ובתמונת העתיד (שיפור של 25%), ובשיעורים נמוכים יותר באיכות החיים ובילוי בשעות הפנאי (של 21%).
- ב"הד צפון" הצעירים מדווחים על שיפור משמעותי ברמת התפקוד, אם כי בהיקף מעט קטן יותר, בעיקר בתחומים הבין אישיים: בקשרים החברתיים (36%), בקשרים במשפחה (21%), ובאיכות החיים, במיקוד שליטה פנימי וברווחה האישית (28%).

**לוח 8: השינויים שחלו ברמת התפקוד של המשתתפים בתכניות "מרכז אלמוג לצעירים" ו"הד צפון",
 השוואת הדיווח העצמי של המשתתפים במדידה הראשונה והאחרונה (אחוז המדרגים עצמם
 בשתי הקטגוריות החיוביות "מסכים" או "מסכים מאוד")**

הד צפון	מרכז אלמוג לצעירים	תחומי תפקוד
14	28	סך הכול במספרים מוחלטים
50	48	דיוור (שימור ושיפור)
50	32	שימור של התפקוד החיובי בדיווח הראשון
-	14	השיפור שחל ברמת התפקוד
71	68	קשרים עם המשפחה (שימור ושיפור)
50	64	שימור של התפקוד החיובי בדיווח הראשון
21	4	השיפור שחל ברמת התפקוד
71	68	דימוי עצמי (שימור ושיפור)
64	18	שימור של התפקוד החיובי בדיווח הראשון
7	50	השיפור שחל ברמת התפקוד
79	81	קשרים חברתיים (שימור ושיפור)
43	36	שימור של התפקוד החיובי בדיווח הראשון
36	25	השיפור שחל ברמת התפקוד
78	89	מיקוד שליטה עצמי (שימור ושיפור)
50	57	שימור של התפקוד חיובי בדיווח הראשון
28	32	השיפור שחל ברמת התפקוד
14	28	בילוי בשעות הפנאי (סה"כ שימור ושיפור)
-	7	שימור של התפקוד חיובי בדיווח הראשון
14	21	השיפור שחל ברמת התפקוד
100	82	כישורי חיים (שאלון החלמה) (סה"כ שימור ושיפור)
86	64	שימור של התפקוד החיובי בדיווח הראשון
14	18	השיפור שחל ברמת התפקוד
85	100	רווחה אישית (שימור ושיפור)
57	50	שימור של התפקוד החיובי בדיווח הראשון
28	50	השיפור שחל ברמת התפקוד
64	49	איכות חיים (שימור ושיפור)
36	28	שימור של התפקוד החיובי בדיווח הראשון
28	21	השיפור שחל ברמת התפקוד
57	35	תפקוד בהתנסות בעבודה / בשירות הלאומי (שימור ושיפור)
43	28	שימור של התפקוד החיובי בדיווח הראשון
14	7	השיפור שחל ברמת התפקוד
71	83	תמונת עתיד (שימור ושיפור)
71	57	שימור של התפקוד החיובי בדיווח הראשון
-	25	השיפור שחל ברמת התפקוד

מהמידע האיכותני עולה כי המשתתפים בשתי התכניות מדווחים על התקדמות, יותר עצמאות והשגת המטרות האישיות. ב"מרכז אלמוג לצעירים" מדגישים את השגת המטרות האישיות, וב"הד צפון" מדווחים יותר על התבגרות ובשלות. בשתי התכניות מדווחים על התחזקות ביכולת ליצור קשרים בין אישיים (עם חברים, בני המשפחה ואחרים), על חיזוק הדימוי העצמי ותחושת המסוגלות העצמית, על אופטימיות ושמחת חיים ועל תחושה של מעורבות ותרומה להפעלת התכנית. בתכנית "הד צפון" מדגישים את התרומה לקהילה ותמונת העתיד מגובשת יותר (וזאת בעקבות החיבור לשלב ב המאפשר המשך לימודים, עבודה ומגורים במקום).

בבחינת תת-מקבצים בתחום התעסוקה והרווחה האישית עולות מגמות שונות.

השתלבות בעבודה (התנסות ושירות לאומי): שיעור גבוה יותר מהמשתתפים ב"הד צפון" מדווחים על שימור רמת תפקוד גבוהה או על שיפור בהשוואה למשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים". אחת הסיבות המרכזיות לכך היא שחלק ניכר מהמשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים" לא שולבו בהתנסות בעבודה (היו בסמוך לכניסה לתכנית או בין מקומות עבודה) בשתי המדידות, ומאחרים נאסף מידע רק במדידה אחת (לוח 9).

לוח 9: שינויים שחלו ברמת התפקוד של המשתתפים במקום השירות הלאומי (ב"הד צפון")
ובהתנסות בעבודה ("מרכז אלמוג לצעירים") השוואה בין המדידה הראשונה לאחרונה*,
פירוט לפי מקבצים נבחרים בסקלה (אחוז המשתתפים המדרגים עצמם "תמיד" ו"לעיתים קרובות")

מדדי תפקוד נבחרים	מרכז אלמוג לצעירים	הד צפון
סך הכול במספרים מוחלטים	**21	14
תפקוד בסיסי בעבודה (8 פריטים) שימור של התפקוד החיובי בדיווח הראשון השיפור שחל ברמת התפקוד	35 31 4	77 54 23
קשרים בין אישיים עם עמיתים ומעסיקים (2 פריטים) שימור של התפקוד החיובי בדיווח הראשון השיפור שחל ברמת התפקוד	35 28 7	62 58 4
פראקטיביות ואסרטיביות (3 פריטים) שימור של התפקוד החיובי בדיווח הראשון השיפור שחל ברמת התפקוד	25 20 5	54 40 14
שביעות רצון כללית מהעבודה (5 פריטים) שימור של התפקוד החיובי בדיווח הראשון השיפור שחל ברמת התפקוד	15 9 6	62 45 17

* דיווח המשתתפים במדידה הראשונה והאחרונה, מתוך סקלה של ארבע דרגות: 1=תמיד; 2=לעיתים קרובות; 3=לעיתים רחוקות; 4=ואף פעם לא.
 ** 7 צעירים נוספים מתוך ה- 28 דיווחו על התנסות רק במדידה אחת.

בשתי התכניות המעסיקים הביעו שביעות רצון רבה מתפקוד המשתתפים בעבודה (תפקוד יום יומי, קשרים בין אישיים ופרואקטיביות). אולם ב"הד צפון" המעסיקים העסיקו את המשתתפים בתכנית כבעלי תפקידים לכל דבר, ואילו ב"מרכז אלמוג לצעירים" המשתתפים לקחו חלק בעבודה לטווח קצר. חלק מהמעסיקים של משתתפי "מרכז אלמוג לצעירים" ציינו כי ייתכן שהמשתתפים היו יכולים למצות יותר את ההתנסות, אילו היו שוהים זמן ממושך יותר. קבלת תפקיד משמעותי ב"הד צפון" הביאה למיצוי רב יותר של ההשתלבות במקום העבודה – לחיזוק התחושה של תרומה משמעותית, לסיפוק ולתחושת מסוגלות עצמית בקרב המשתתפים.

תחושת הרווחה האישית: בשתי התכניות כשליש מהמשתתפים מעידים על התקדמות משמעותית בתחום הרווחה האישית. כמחצית המשתתפים ב"הד צפון" מדווחים על שיפור ביכולתם לפנות ולבקש עזרה (היבט המעיד על פרואקטיביות ויכולת התבוננות עצמית בתחום הקשרים הבין אישיים). כמחצית ממשתתפי "מרכז אלמוג לצעירים" מדווחים כי אינם נשלטים על ידי הסימפטומים (היבט המעיד על יכולת טובה לנהל את המחלה ועבודה עצמית אינטנסיבית). (לוח 10).

לוח 10: שינויים שחלו בתפיסת הרווחה האישית (שאלון החלמה) של משתתפי התכניות "מרכז אלמוג לצעירים" ו"הד צפון", השוואה בין המדידה הראשונה לאחרונה* (שיעור המשתתפים המדרגים עצמם "מסכים" ו"מסכים מאוד")

מדדי תפקוד נבחרים	מרכז אלמוג לצעירים	הד צפון
סך הכול (מספרים מוחלטים)	28	14
ביטחון עצמי ותקווה (5 פריטים)	65	77
שימור של התפקוד החיובי בדיווח הראשון	33	49
השיפור שחל ברמת התפקוד	32	28
נכונות לבקש עזרה (3 פריטים)	70	85
שימור של התפקוד החיובי בדיווח הראשון	39	37
השיפור שחל ברמת התפקוד	31	48
מכוונות למטרה ולהצלחה (5 פריטים)	70	92
שימור של התפקוד החיובי בדיווח הראשון	36	56
השיפור שחל ברמת התפקוד	34	36
נכונות לסמוך ולהישען על אחרים (4 פריטים)	80	92
שימור של התפקוד החיובי בדיווח הראשון	43	53
השיפור שחל ברמת התפקוד	37	39
לא נשלט על ידי הסימפטומים (3 פריטים)	65	77
שימור של התפקוד החיובי בדיווח הראשון	17	43
השיפור שחל ברמת התפקוד	48	34

דיווח המשתתפים במדידה הראשונה.

דיווח הצוות המפעיל: ככלל, בשתי התכניות קיימת התאמה בין דיווח הצוות המפעיל לדיווח המשתתפים, למעט מקרים בודדים.

- ב"מרכז אלמוג לצעירים" קיימת תמימות דעים בין דיווח הצוות לדיווח המשתתפים ברוב התחומים שנבדקו. אולם בתחומים הבין אישיים קיימת תמימות דעים רק במחצית מהמקרים. בכרבע מהמקרים הצוות מעריך את תפקוד המשתתפים כגבוה יותר, ובכרבע נוסף המשתתפים מעריכים את תפקודם גבוה יותר בהשוואה לדיווח הצוות.
- ב"הד צפון" קיימת תמימות דעים בין דיווח הצוות לדיווח המשתתפים ברוב התחומים שנבדקו. אולם בתחום העבודה בחלק מהמקרים הצוות העריך את תפקוד המשתתפים כגבוה יותר, ובצורך לתשומת לב רבה מהצוות וביכולת להביע רגשות וצרכים בקשרים עם אחרים – המשתתפים העריכו את תפקודם כגבוה יותר בהשוואה לדיווח הצוות המפעיל.

זווית הראייה של ההורים: בשתי התכניות ההורים מעידים על שיפור גדול מאוד שחל אצל ילדיהם בתפקוד היום יומי, בקשרים הבין אישיים ובדפוסי בילוי הפנאי. לדברי ההורים, ילדיהם מתפקדים באופן עצמאי יותר, מבלי יותר עם בני גילם ויוצאים לבילוי פנאי מחוץ לבית. חלק מההורים ב"מרכז אלמוג לצעירים" הביעו חשש כי אילו ילדיהם לא היו משולבים בתכנית, מצבם הנפשי היה מתדרדר והיה חשש לאשפוזם. בנוסף לכך ההורים ב"הד צפון" הדגישו עד כמה ילדיהם מוכשרים, ציינו בגאווה את תרומתם בשירות הלאומי וסיפרו על תכניותיהם לעתיד (עבודה ו/או לימודים ומגורים מחוץ לבית).

ההורים ב"מרכז אלמוג לצעירים" ציינו לטובה את הקשר הרצוף שיש להם עם צוות המרכז, בעוד הורי המשתתפים ב"הד צפון" מדווחים על צורך בהידוק הקשר עם צוות התכנית.

היציאה מהתכנית ורמת התפקוד של הבוגרים לאחר היציאה מהתכנית

עזיבה לפני סיום התכנית: היציאה מהתכנית עשויה לנבוע מהפסקת ההשתתפות בתכנית או מסיומה. מלוח 11, המציג את היקף הפסקת ההשתתפות בתכנית, עולה כי ב"מרכז אלמוג לצעירים" היקף העזיבה את התכנית בשלושת החודשים הראשונים לאחר ההצטרפות אליה בשל חוסר התאמה הנו מצומצם. ההשתלבות בפעילות המרכז הדרגתית וקיימת תמיכה אינטנסיבית של הצוות והמשתתפים במרכז על מנת לצמצם תופעה זו. היקף העזיבה מתכנית "הד צפון", התובעת ממשתתפיה תפקוד רגיל בשירות הלאומי ומלווה בתמיכה מצומצמת יותר מביא להיקף עזיבה גבוה יותר מהתכנית.

עזיבה לצורך אשפוז קיימת ב"מרכז אלמוג לצעירים", בעיקר מכיוון שמלכתחילה המרכז מקבל משתתפים ברמת תפקוד נמוכה יותר. במקרים אלו צוות המרכז מקיים קשר רציף עם המשפחה והצעיר, הצוות מבקר את הצעיר המאושפז וממליץ לו לשוב לתכנית בתום האשפוז. גישה זו מאפשרת לצעיר לחוש כי "יש לו לאן לחזור וזה לא סוף העולם שעכשיו הוא צריך עזרה", כדברי

מנהלת המרכז. מסיבה זו ניתן לראות כי חלק ניכר מהעוזבים את המרכז לצורך אשפוז חוזרים לתכנית עם סיומו ומסיימים לאחר מכן את התכנית.

לוח 11: אשפוזים במהלך התכנית של המשתתפים בתכניות "מרכז אלמוג לצעירים" ו"הד צפון" (בסופה, נכון לינואר 2012) (באחוזים, לפי דיווח צוות התכנית והראיונות עם הבוגרים)

הד צפון	מרכז אלמוג לצעירים	מדדי תוצאה נוספים
24	53	סך הכול (מספרים מוחלטים)
95	100	אשפוזים לפני התכנית*
4	25	אשפוזים במהלך התכנית
4	8	מאושפזים שיצאו לאשפוז וחזרו לתכנית
		מאושפזים שיצאו לאשפוז ולא חזרו
21	4	משתתפים העוזבים את התכנית לאחר 3 חודשים ופחות**

* לפחות פעם אחת.
** ישנם משתתפים נוספים שלא רואיינו עקב השתתפות קצרה בתכנית – 4 משתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים" ו- 8 משתתפים ב"הד צפון".

הבוגרים: מועד סיום התכנית ועימו המעבר לשגרת חיים חדשה מהווה צומת קריטי עבור המשתתפים, היות שההשתלבות במסגרת חדשה מהווה אתגר וצורך ומעמידה בפניהם התמודדות חדשה. לוח 12 מציג את דפוסי ההשתלבות של הבוגרים במסגרות שונות של תעסוקה ולימודים.

לוח 12: עיסוק הבוגרים לאחר סיום התכנית בתכניות "מרכז אלמוג לצעירים" ו"הד צפון", נכון לינואר 2012 (באחוזים, לפי דיווח צוות התכנית והראיונות עם הבוגרים)

הד צפון	מרכז אלמוג לצעירים	מדדי תוצאה נוספים
24	53	סה"כ (מספרים מוחלטים)
58	36	עדיין משתתפים בתכנית
17	-	מתכננים להמשיך לשלב ב (של לימודים או עבודה)
8		בשלב ב של התכנית
-	23	בתהליך של חיפוש מסגרת תעסוקתית מתאימה
13	48	בוגרים המשולבים במסגרות נורמטיביות לצעירים
9	10	סה"כ השתלבות בתעסוקה בסיום התכנית
	19	בשוק החופשי
	9	בתעסוקה נתמכת
	9	בתעסוקה מעברית
4	4	בתעסוקה מוגנת
	6	במועדון תעסוקתי
25	8	מסיימים המשולבים במסגרות נורמטיביות לצעירים:
17	4	לימודים או תכנית אחרת
8	2	השתלבות בלימודים גבוהים
(שנה שנייה)	2	השתלבות בשירות לאומי
	2	השתלבות ב'סמט'

בתכנית "הד צפון" קיימת האפשרות להמשיך את ההשתתפות בתכנית במסגרות של עבודה או לימודים במגורי במקום המגורים מטעם התכנית, מרכיב המסייע לבוגרים להמשיך במסגרות תעסוקה או לימודים. הדיון וההכנות לקראת היציאה מהתכנית נערכים לקראת סיום ההשתתפות באמצעות חיפוש אחר מסגרות מתאימות ושילוב במסגרות לימודיות העשויות לסייע (כמו לימודי פסיכומטרי או התחלה של לימודים בקורסים בודדים במוסד להשכלה גבוהה). כמו כן לחלק מהמשתתפים מוצע להמשיך ולעבוד בשכר במסגרות שבהן התנדבו במסגרת שנת השירות.

ב"מרכז אלמוג לצעירים" הצוות שומר על קשר עם הבוגרים, ובמרכז מועסקת כיום מלווה מטעם תעסוקה נתמכת ומתקיים מועדון תעסוקתי על מנת להקל על הבוגרים בשלב זה ולסייע להם להשתלב בעבודה הולמת. בעקבות כך כמעט כל המסיימים משולבים במסגרות תעסוקה שונות, או במועדון תעסוקתי. לצד זאת עדיין חלק מהבוגרים נתקלים בקושי להשתלב בתעסוקה, ולעתים הבוגרים מדווחים על "ירידה" ברמת התפקוד בעקבות עזיבת התכנית עד למציאת מקום תעסוקה מתאים לכישוריהם. בנוסף לכך חלק מהבוגרים אשר מצאו עבודה מדווחים על עזיבתה לאחר מספר חודשים, לאחר שחשו כי אינה הולמת את תחומי העניין שלהם ואת העדפותיהם.

דיון מסכם והמלצות

שתי התכניות מהוות אבן דרך חשובה בפיתוח מסגרות שיקום והחלמה בקהילה, המותאמות לצורכי צעירים המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית. בשתי התכניות נצבר ניסיון רב בפיתוח מודלים של התערבות המותאמים לעבודה עם האוכלוסייה הצעירה, וכמעט כל בוגריהן משולבים במסגרות שונות של תעסוקה או לימודים. מהממצאים עולות כמה המלצות מרכזיות:

- **היכרות וליווי בהתחלה** – בשלב ההצטרפות לתכנית יש חשיבות למרכיבים של תמיכה וליווי אישי (של הצוות והמשתתפים הוותיקים), היכולים לסייע בהשתלבות הדרגתית של המצטרפים החדשים לתכניות ולמנוע נשירה בהיקף גדול. שמירה על קשר רציף וביקור משתתפים שעזבו את התכנית לאשפוז הם אמצעי להחזרת משתתפים אלו לתכנית ולצמצום ממדי ה"נפילה" באשפוז הודות לתחושה ש"יש לאן לחזור".
- **מודל משתף** – מודל המשתף את הצעירים בממדים שונים של הפעלה (תכנון, ייזום, הפעלה משותפת ועצמאית של מרכיבים, שיווק) מחזק את תחושת התרומה של הצעירים לתכנית, מחזק את תחושת המסוגלות והדימוי העצמי שלהם ומעודד קשרים בין אישיים.
- **הצעירים וקבוצת הצעירים כמשאב** – קיימת חשיבות לזיהוי התחומים שהצעירים יכולים לתמוך בהם ולהוות משאב זה עבור זה כקבוצה וכיחידים.
- **אינטנסיביות החשיפה לעבודה** – חשיפה לעבודה לזמן ממושך בתחומים שבהם הצעירים תורמים תרומה משמעותית לאורך זמן מאפשרת לצעירים להכיר את דרישות העבודה ולהשתלב ולתרום תרומה משמעותית יותר בעבודה (ולמעסיקים להכיר טוב יותר את כישורי הצעירים).
- **מרכיבי התנדבות ותרומה לקהילה** – מחזקים את תחושת התרומה של הצעירים ומחזקים את תחושת המסוגלות שלהם ואת החיבור שלהם לקהילה.

- **מודל מדורג לקראת היציאה** – על מנת למנוע "נפילה" של הבוגרים לאחר סיום התכנית, קיימת חשיבות להבניה של תכנית מדורגת המכשירה את הצעיר לקראת מועד היציאה ותובעת ממנו בהדרגה תפקוד עצמאי יותר ובזירה של תעסוקה (ואולי גם פנאי ומגורים).
- **חיבור ויצירת רצף שירותים והמשכיות** – בשל הקושי של הצעירים בצומתי מעבר חשוב לקיים בתוך התכניות מרכיבי המשך, שיקלו על הבוגרים את ההשתלבות במסגרות המשך של תעסוקה ולימודים. ראוי גם לסייע לצעירים במציאת מקום מגורים עצמאי. כל אלו יסייעו לצעירים להגיע לעצמאות כלכלית וחברתית.
- **מרכיבים משלימים** – זוהה צורך במרכיבים משלימים על ידי המשתתפים והוריהם: ב"מרכז אלמוג לצעירים" נוסדו מועדון חברתי בשעות אחר הצהריים וארוחת צהריים משותפת, ובשתי התכניות עלה הצורך בעידוד ההשתלבות במסגרות פנאי, לימודי המשך ודיוור עצמאי.
- **העבודה עם ההורים** – ראוי לזהות את האיזון המתאים לעבודה בשיתוף עם ההורים, המהווים משאב ומקור תמיכה לילדיהם לאורך השנים.
- **צורך בהכשרה מקצועית שוטפת לצוותים** – זהו תחום חדש ומורכב הדורש ידע והתייעצות רבים, ובנוסף לכך לצוותים יש צורך בתמיכה שוטפת בשל האתגר הטיפולי לאורך זמן.
- **הרחבת המודל** – ראוי לשקול הרחבת שני המודלים המוצלחים שהוערכו (הפונים כל אחד לאוכלוסייה מעט שונה) לאתרים נוספים, ולהסתייע בידע ובניסיון המקצועי הרב שנצברו בהם לאורך השנים.
- **ביצוע מעקב אחר בוגרי התכניות לאורך זמן** – היות שצומתי המעבר זהו כמועד קריטי בתהליך שיקום המתמודדים, קיימת חשיבות לבצע מחקר מעקב, שיהיה ממוקד בתהליכי המעבר שחווים הבוגרים בין סיום התכניות לבין ההשתלבות במסגרות המשך ובטווח הרחוק יותר.
- **תעריף מותאם לתכניות לצעירים והשלכות התקצוב על הרכב הצוות המפעיל והמשאבים העומדים לרשותו** – בשתי התכניות קיים מאבק קיומי מתמיד לשמירה על איכות השירות לצעירים. הבטחת מקורות מימון רציפים וקביעת תעריף מותאם לתכניות לצעירים יאפשרו לתכניות להעסיק צוות מקצועי, ולהשקיע במניעת נשירה ובתמיכה מקצועית בצעירים בעת הצורך.

יש לתמחר את התכניות לצעירים בדרך שתאפשר מתן שירותים רציף ומקצועי בשלב שעדיין ניתן למנוע בו את תופעת הכרוניות (כולל עלויות של הכשרה מקצועית שוטפת לצוותים). דבר זה יצמצם את היקף האשפוזים החוזרים של הצעירים, יעודד את הצעירים להשתלב בעבודה או בלימודים ויקטין את הצורך של המערכת והמשפחות לתמוך בהם לאורך השנים.

ביבליוגרפיה

- אבירם, א' וגינת, י' (2007). שירותי בריאות הנפש בישראל : מגמות וסוגיות – הקדמה. מתוך: א' אבירם וי' גינת (עורכים), **שירותי בריאות הנפש בישראל : מגמות וסוגיות**. תל-אביב : צ'ריקובר מוציאים לאור.
- בלוש-קליימן, ו' והדס-לידור, נ' (2010). קולה של הבחירה ושבירת המעגל של חוסר האונים במסע ההחלמה. **MEDICINE פסיכיאטריה**, יוני-יולי 2010, 15 : 44-47.
- דודאי, ר' והדס-לידור, נ' (2008). השיקום התעסוקתי בישראל 2008. **MEDICINE פסיכיאטריה**, 10, 19-21.
- הדס-לידור, נ' ולכמן, מ' (2007). (עורכים). **שיקום והחלמה בבריאות הנפש : קריאה מנקודות מבט שונות - פרקטיקה, מדיניות ומחקר**. כפר יונה : הוצאת ליתם.
- הדס-לידור, נ' ולכמן, מ' (2007). **בדרך אל ההחלמה - שיקום ושילוב אנשים עם מוגבלויות נפשיות בקהילה**. בתוך : נ' הדס-לידור ומ' לכמן (2007). (עורכים). **שיקום והחלמה בבריאות הנפש : קריאה מנקודות מבט שונות : פרקטיקה, מדיניות ומחקר**. כפר יונה : הוצאת ליתם.
- ורבלוף, נ' (2011). **שיקום פסיכיאטרי בקהילה**. הרצאה בפורום בית הספר לעבודה סוציאלית. אשקלון : המכללה האקדמית אשקלון.
- ליפשיץ, ח' ובן ברוך, ש' (2011). **הערכת התכניות לשיקום 'חבר-הד' ומרכז אלמו"ג לצעירים, במימון 'הקרן למפעלים מיוחדים של הביטוח הלאומי'**. ירושלים : מכון ברנקו וייס.
- לחמן, מ' רועה, ד' (2003). התפתחות הידע על החלמה מסכיזופרניה וממחלות נפש ממושכות. **שיחות**, י"ח, 1, 38-45.
- מטה השקום באגף בריאות הנפש במשרד הבריאות, המועצה הארצית לשיקום נכה הנפש והשדולה בכנסת למען שילוב אנשים עם מוגבלות בחברה (2006). **יעדים במערכת השיקום בבריאות הנפש 2006-2008**. ביחד - צרכנים, משפחות ואנשי מקצוע.
- רועה, ד', טל, א', בלוש-קליינמן, ו', שרשבסקי, י', הדס-לידור, נ', תלם, ע' ולכמן, מ' (2011). השיקום הפסיכיאטרי בדרך לפרופסיה. **בטחון סוציאלי**, אב תשע"א, יולי, 86 : 85-105.
- שטרך, נ', שרשבסקי, י', נאון, ד', דניאל, נ', ופישמן, נ' (2010). **אנשים עם בעיות נפשיות קשות בישראל : ראייה משולבת של מערכות השירותים**. ירושלים : מכון ברוקדייל.
- שטרך, נ', שרשבסקי, י', נאון, ד' ופישמן, נ' (2011). **תרומת השיקום בקהילה לצמצום היקף האשפוז הפסיכיאטרי במערכת בריאות הנפש**. ירושלים : מכון ברוקדייל.
- Corrigan, P. W., Salzer, M., Ralph, R. O., Sangster, Y., and Keck, L. (2004). Examining the factor structure of the recovery assessment scale. *Schizophrenia Bulletin*, 30, 4: 1041-1035.
- Farkas, M. (2007). The vision of recovery today: what it is and what it means for services. *World Psychiatry*, 6, 68-74.
- GAO, *Young Adults with Serious Mental Illness: Some States and Federal Agencies are Taking Steps to Address Their Transition Challenges.*, GAO-08-678 (Washington, D.C.: Jun 23, 2008).

- Gralinski-Bakker, J. H., Hauser, S., Billings, R., & Allen, A., Lyons, P. Jr, & Melton, G., (2005). *Transitioning to Adulthood for Young Adults with Mental Health Issues*. [Electronic version]. *The Network on the Transitions to Adulthood, Policy & Issue Briefs Issue 21*. Retrieved September 26, 2011, from <http://transitions.s410.sureserver.com/wp-content/uploads/2011/08/mental-health-formatted.pdf>.
- Resnick, S. G., Fontana, A., Lehman, A. F., & Rosenheck, R. A. (2005) An empirical conceptualization of the recovery orientation. *Schizophrenia Research*, 75, 119–128.
- Roe, D., Lachman, M., & Mueser, K. T. (2009). "Editorial: Introduction to Special Issue. The emerging field of psychiatric rehabilitation". *Israel Journal of Psychiatry*. Special section on: The Emerging Field of Psychiatric Rehabilitation Part I Vol 46 (2). 82–83.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

נספחים

נספח א: משתתפים שרואיינו ב"מרכז אלמוג לצעירים" וב"הד צפון", לפי מועד איסוף הנתונים

תרשים 1: מיפוי המשתתפים שרואיינו ב"מרכז אלמוג לצעירים", לפי מועד איסוף הנתונים

מס' משתתף																	מועד ראיון		
19	18	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3		2	1
	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	2009 יולי
+	-	+	+	+	-	+	+	-	+	+	+	+	-	-	+	-	+	+	2010 ינואר
+	-	-	-	+	-	+	-	-	-	+	-	-	-	-	+	-	+	+	2010 מאי
+															+			+	2010 אוקטובר
															+			+	2011 מרץ

מס' משתתף																מועד ראיון
37	36	34	33	32	31	30	29	28	25	24	23	22	21	20		
																2009 יולי
									+	+	+	+	+	+	2010 ינואר	
		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	2010 מאי	
+	+	+	+	+	+			+			+				2010 אוקטובר	
+	+	+			+			+							2011 מרץ	

מס' משתתף																מועד ראיון
53	52	51	50	49	48	47	46	45	44	43	42	41	40	39	38	
																2009 יולי
																2010 ינואר
																2010 מאי
				+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	2010 אוקטובר
+	+	+	+			+		+		+	+	+		+	+	2011 מרץ

תרשים 2: מיפוי המשתתפים שרואיינו בתכנית "הד צפון", לפי מועד איסוף הנתונים

מס' משתתף																				מועד ראיון						
24	23	22	21	20	19	18	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5		4	3	2	1		
																					-	+	+	+	+	2009 - יולי
												-	+	+	+	+	+	+	+	+				+	+	2010 ינואר
												-	+	+	+	+	+	+	+	+				+	+	2010 מאי
			-	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+		+	+	+	+	+				+	+	2010 אוקטובר
+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+			+		+	+	+	+				+	+	+	2011 - מרץ

נספח ב: סיכום איסוף נתונים במסגרת הערכת תכנית שיקום לצעירים המתמודדים עם מחלה פסיכיאטרית, "מרכז אלמוג" ו"חבר הד" (יולי 2009 – דצמבר 2011)

איסוף מידע איכותני				איסוף מידע כמותי*					סה"כ כללי	מקורות מידע	
אנשי מפתח בקהילה	הורים	בוגרים	צוות	מס' מדידות							
				5 מרץ- אפריל 2011	4 אוקט' 2010	3 מאי 2010	2 דצמ' 2009	1 יולי 2009			
נערכו ראיונות עם רכזת סל שיקום, מלווה לתעסוקה נתמכת, מרפאה בעיסוק מאברבנאל ועם 2 מלוות של ההתנסויות + ראיונות עם 3 מעסיקים	קבוצת מיקוד עם הורים של שלושה מהצעירים, ראיונות טלפוניים עם 6 הורים נוספים	ראיונות טלפוניים עם 19 בוגרים, ומעקב פרטני אחר 53 המשתתפים שרואיינו במחקר.	5 ראיונות קבוצתיים עם הצוות + ראיון עומק עם מנהלת התכנית							1. מרכז אלמוג שאלון משתתף	
				18	23	18	19	18	53		
			ראיונות טלפוניים אישיים עם הצוות (5)	19	24	18	19	17	53		שאלון איש צוות
				9	7	8	5	-	20		שאלון צוות על עוזבים
				1	1	1	1	1	5	שאלון מנהל	
נערכו ראיונות עם רכזת השירות הלאומי, רכז סל שיקום באזור, חברת קהילה וכן עם רכז התעסוקה מטעם משרד הבריאות. + ראיונות עם 4 מעסיקים	נערכו 6 ראיונות טלפוניים עם הורים	ראיונות טלפוניים עם 6 בוגרים, ומעקב פרטני אחר 24 המשתתפים שרואיינו במחקר.	4 ראיונות קבוצתיים עם הצוות + ראיון עומק עם מנהלת התכנית							2. הד צפון שאלון משתתף שאלון איש צוות על משתתפים שאלון צוות על עוזבים שאלון מנהל	
				13	14	7	9	4	23		
				15	14	8	10	4	23		
			ראיונות טלפוניים עם הצוות (4)	1	2	1	2+5	8	18		
				1		1	1	1	4		
נערכו ראיונות עם מתאמת טיפול אזורית מסל שיקום, רכזת שירות לאומי, וכן עם מעסיק ואיש קיבוץ תמוז.	נערכו ראיונות טלפוניים עם הוריהם של 3 מהמשתתפים.									3. הד מרכז שאלון משתתף שאלון איש צוות שאלון צוות על עוזבים שאלון מנהל	
					5	5	3	-	-		13
					5	6	3	-	-		14
					4	3	2	-	-		9
						1	-	-	1		

* בכלי המחקר הכמותיים משולבות גם שאלות פתוחות.

1.3.11

**הערכת מקבץ תוכניות של הקרן למפעלים מיוחדים
'חבר הד צפון' ומרכז אלמוג לצעירים**

**שאלון לדיווח עצמי למשתתף בתכנית
אלמוג לצעירים**

סודי – לצרכי הערכה בלבד

למשתתף בתוכנית שלום,

במסגרת הערכת תוכניות 'חבר הד' ומרכז אלמוג לצעירים, חשוב לנו לקבל את המשוב שלך כמשתתף בתכנית - על התכנית: במה היא עוזרת לך? איפה עדיין צריך אתה מרגיש שאתה צריך עזרה? ובמה אתה מרגיש שהתקדמת במיוחד, או שעדיין קשה לך במיוחד? והכל מזווית הראיה שלך.

שימוש שיעשה במידע יהיה לצורך הפעלה טובה יותר של תוכנית ייחודית זו, ולא יועבר לכל גורם חיצוני לתכנית.

כמו כן, דיווחים פרטניים לא יועברו גם לצוות התוכנית עצמו.

אם יש שאלות שגורמות לך אי נוחות ואינך רוצה לענות עליהן, אינך צריך לענות עליהן.

השאלון מיועד לנשים ולגברים, אך מנוסח בלשון זכר.

תודה רבה על שיתוף הפעולה.

צוות ההערכה.

שם פרטי: _____

תאריך מילוי השאלון: _____

א. פרטים כלליים

1. מין:

1. זכר

2. נקבה

2. בן כמה אתה? __ שנים

3. הכיתה האחרונה שסיימת ללמוד בה: כיתה __.

4. האם יש לך תעודת בגרות?

1. כן

2. לא האם עברת חלק מבחינות הבגרות? 1. כן / 2. לא

ב. השתלבות בתכנית

5. איפה אתה גר?

1. אצל ההורים

2. במקום אחר. פרט איפה _____

6. איפה גרת קודם?

1. אצל ההורים

2. במקום אחר. פרט איפה _____

7. האם שרתת בצבא או בשירות לאומי לפני שהגעת למרכז אלמוג?

1. לא

2. כן, בצבא

3. כן, בשירות הלאומי.

4. חלקית (בצבא / בשירות לאומי)

9. כמה זמן אתה כבר מגיע לאלמוג? _____ חודשים

10. כמה ימים בשבוע אתה משתתף בפעילויות של המרכז? _____ פעמים

11. באיזה פעילויות אתה משתתף? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת).

1. אני משתתף בכל הקבוצות.

2. אני משתתף בחלק מהקבוצות. פרט אילו _____

3. אני מתנסה בעבודה במסגרת התכנית. פרט איפה _____

4. אני מגיע לשיחות אישיות עם איש קשר.

5. אני מגיע לפעילויות חברתיות (כמו טיולים, מסיבות, פעילויות חוץ וכו').

6. אני משתתף בפעילויות חברתיות מחוץ למסגרת (מועדון חברתי, חוגים במתנ"ס וכו'). פרט

אילו _____

7. אני מתנדב (פרט איפה וכמה פעמים בשבוע) _____

12. איך הצטרפת למרכז אלמוג? (לממלאים בפעם הראשונה)

13. למה הצטרפת למרכז? (לממלאים בפעם הראשונה)

מה חשוב לך לקבל מהמרכז?

חשוב מאד	חשוב	לא חשוב	לא חשוב בכלל	
1	2	3	4	14. להכיר אנשים אחרים
1	2	3	4	15. להכיר טוב יותר את היכולות שלי
1	2	3	4	16. ללמוד לטפל בעצמי ולהתכונן לחיים עצמאיים
1	2	3	4	17. ללמוד תחומי לימוד חדשים
1	2	3	4	18. להתנדב ולעזור לאנשים אחרים
1	2	3	4	19. לרכוש מקצוע כדי שאוכל לעבוד בעתיד
1	2	3	4	20. להכיר את זכויותי כאזרח עם מוגבלות
1	2	3	4	21. לפתח מיומנויות חברתיות וקשרים חברתיים
1	2	3	4	22. להתמודד עם קשיים בקבוצה של אנשים דומים לי
1	2	3	4	23. להשתלב בחברה רגילה

האם אתה מסכים עם ההיגדים הבאים?

מסכים מאד	מסכים	לא מסכים	מאד לא מסכים	
1	2	3	4	24. יש לי זכות להחליט לגבי תחומי חיי השונים.
1	2	3	4	25. אני יודע למי לפנות כשאני זקוק לעזרה.
1	2	3	4	26. הרעיונות והדעות שלי נחשבים בבניית התוכנית השיקומית שלי.
1	2	3	4	27. כאשר אני מתכנן תוכניות אני כמעט בטוח שהן יצליחו.
1	2	3	4	28. כאשר אני מקבל את מה שאני רוצה, זה בגלל שיש לי הרבה מזל.
1	2	3	4	29. החיים שלי נשלטים על ידי אנשים אחרים שיש להם כוח והשפעה.
1	2	3	4	30. אני לא יכול לקבוע במידה רבה את מה שיקרה בחיים שלי.
1	2	3	4	31. בדרך כלל אני משיג את מה שאני רוצה, בגלל שעבדתי קשה.
1	2	3	4	32. אני מנסה להתמודד ולפתור בעיות באופן ישיר ומיידי.
1	2	3	4	33. כשיש לי קשיים, אני נוטה להתעלם מהם ולא להתעסק איתם יותר מדי.
1	2	3	4	34. אני עייף ומרגיש שאין לי כוח להתמודד עם הבעיות שלי.
1	2	3	4	340. כאשר אני עושה משהו חדש אני בטוח בעצמי

כיצד אתה מדמיין את עצמך בעוד 5 שנים?

מסכים מאד	מסכים	לא מסכים	מאד לא מסכים	
1	2	3	4	35. יהיה לי מקצוע
1	2	3	4	36. תהיה לי עבודה
1	2	3	4	37. אני אלמד
1	2	3	4	38. אגור בדירה שלי
1	2	3	4	39. אטייל בעולם
1	2	3	4	40. אחזור לגור עם ההורים שלי
1	2	3	4	41. אקים משפחה
1	2	3	4	42. אתנדב לעזור לאוכלוסיות קשות
1	2	3	4	43. אקים פרויקט חדש / אפתח עסק

ג. משוב על מרכיבי התכנית

163. האם אתה מרגיש שמשהו השתנה אצלך בזמן האחרון? מה השתנה?

למה זה השתנה?

באיזו מידה אתה מרגיש שהמרכיבים הבאים של מרכז אלמוג עוזרים לך?

מסכים מאוד	מסכים	לא כל כך מסכים	כלל לא מסכים		
1	2	3	4	אלמוג עוזר לי מאד להתקדם בחיים	44
1	2	3	4	המפגשים האישיים עם צוות התכנית מקדמים אותי מאד	45
1	2	3	4	הלמידה במפגשים הקבוצתיים מקדמת אותי מאד	46
1	2	3	4	ההתנסות המעשית בעבודה מקדמת אותי מאד	47
1	2	3	4	הפעילות החברתית בתוכנית (טיולים, מסיבות, פעילויות חוץ וכו')	48
1	2	3	4	מקדמת אותי מאד	49
1	2	3	4	יש לי יכולת בחירה בתכנית.	50
1	2	3	4	אני מרוצה מתוכנית השיקום שבנו איתי בתכנית	501
1	2	3	4	יש גמישות בתכנית באלמוג, בתקופות שיותר קשה לי	502
1	2	3	4	כאשר אני מתקדם מעודדים אותי באלמוג לבצע משימות קשות יותר	

מפגשים אישיים עם איש צוות:

a.50. כל כמה זמן אתה נפגש עם איש צוות

1. יותר מפעם בשבוע
2. פעם בשבוע
3. פעם בשבועיים
4. פעם בשלושה שבועות
5. פעם בחודש
6. אחר

b.50. אילו סוגים של נושאים עולים במפגשים? (לדוג' - דברים הקשורים להתנסות, קשיים ומטרות אישיות, נושאים הקשורים למשפחה/לפעילות הקבוצתית, וכו')

c50. במה תורמים/עוזרים לך מפגשים אלו?

ד. דיווח על הפעילות היום יומית

השאלות הבאות מתייחסות לכל מיני תחומים של פעילות יום יומית שלך:

ד1. תפקוד במסגרת הפעילות במרכז

תמיד	לעיתים קרובות	לפעמים כן ולפעמים לא	לעיתים רחוקות	אף פעם		
1	2	3	4	5	אני עומד בזמנים	51
1	2	3	4	5	אני מתמיד במילוי משימות	52
1	2	3	4	5	הופעתי מכובדת ומסודרת	53
1	2	3	4	5	אני עומד בחוקים ובנהלים	54
1	2	3	4	5	אני מקבל סמכות	55
1	2	3	4	5	אני יוזם קשרים חברתיים	56
1	2	3	4	5	אני שומר על קשרים חברתיים עם אנשים מאלמו"ג מחוץ למרכז	57
1	2	3	4	5	אני מרגיש בנוח לשתף את איש הקשר כשיש לי בעיה/קושי	58
1	2	3	4	5	אני שבע רצון מהתפקוד שלי	59
1	2	3	4	5	אני יוזם - לוקח על עצמי משימות מעבר למה שאני נדרש	60
1	2	3	4	5	אני מרגיש נחוץ, שאני תורם	61
1	2	3	4	5	אני מרגיש אחראי	62

ד2. תעסוקה

63. האם אתה משתלב בהתנסות בעבודה?

1. כן

2. לא ---- < דלג לחלק הבא (ד3 – פעילות בקהילה)

138. מה אתה עושה בהתנסות?

תמיד	לעיתים קרובות	לפעמים כן ולפעמים לא	לעיתים רחוקות	אף פעם	
1	2	3	4	5	64. אני מגיע באופן עצמאי למקום העבודה.
1	2	3	4	5	65. אני מדייק בזמני ההגעה בבוקר ובמהלך היום לאחר ההפסקות.
1	2	3	4	5	66. אני מתמיד בהגעה למקום העבודה.
1	2	3	4	5	67. אני מקפיד על הופעה הולמת בעבודה (לבוש, הגיינה אישית וכד')
1	2	3	4	5	68. אני דואג ליידע את הגורמים המתאימים בהיעדרויות.
1	2	3	4	5	69. היעדרויותיי מוצדקות.
1	2	3	4	5	70. אני חש בנוח עם האחראי עלי בעבודה.
1	2	3	4	5	71. אני חש בנוח בחברת האנשים איתם אני עובד. (אני מרגיש שהשתלבתי בצוות)
1	2	3	4	5	72. אני פונה לעזרה / לבירור / לשאלה, כשאני נתקל בבעיה במהלך העבודה.
1	2	3	4	5	73. יש בעיות שאני פותר באופן עצמאי.
1	2	3	4	5	74. אני יכול לטרב לבקשות שאינן נראות לי כחלק מתפקידי.
1	2	3	4	5	75. אני נהנה מסוג העבודה שבה אני עוסק. (לומד דברים חדשים, יש לי סיפוק ואתגר בעבודה).
1	2	3	4	5	76. אני מעוניין להמשיך לאורך השנה בסוג עבודה זה.
1	2	3	4	5	77. אני חש מתח / לחץ / תסכול / כעס במהלך יום העבודה.
1	2	3	4	5	78. אני חש שאני עומד היטב בדרישות העבודה (מבחינת הספק או איכות).
1	2	3	4	5	79. אני חושב שהאחראי שבע רצון מהתפקוד שלי בעבודה
1	2	3	4	5	80. אני מרגיש שהמלווה עוזר להשתלבותי במקום העבודה
1	2	3	4	5	81. ההתנסות בעבודה תורמת לביטחון העצמי שלי

82. האם יש דברים בהם אתה רוצה להשתפר בהתנסות בעבודה? אם כן, במה?

83. הרחבת פעילות בקהילה או פעילות פנאי

באיזה תדירות אתה עושה את כל אחת מהפעילויות הבאות?

תמיד	לעיתים קרובות	לפעמים כן ולפעמים לא	לעיתים רחוקות	אף פעם	הפעילות
1	2	3	4	5	83. צופה בטלוויזיה
1	2	3	4	5	84. קורא עיתון
1	2	3	4	5	85. קורא ספר
1	2	3	4	5	86. הולך למסעדה או לבית קפה

תמיד	לעיתים קרובות	לפעמים כן ולפעמים לא	לעיתים רחוקות	אף פעם	הפעילות
1	2	3	4	5	87. יוצא לטיול
1	2	3	4	5	88. משתתף בחוג כלשהו באופן קבוע
1	2	3	4	5	89. גולש באינטרנט / משתמש במחשב
1	2	3	4	5	90. מקשיב למוסיקה
1	2	3	4	5	91. הולך לסרט
1	2	3	4	5	92. הולך לספריה
1	2	3	4	5	93. הולך או משתתף בפעילויות ספורט (כמו משחק כדורגל).
1	2	3	4	5	94. הולך לחדר כושר / בריכה וכד'.
1	2	3	4	5	95. עוסק באומנות בבית
1	2	3	4	5	96. הולך למועדון חברתי

ד.4. לימודים

97. האם אתה משתלב במסגרת לימודית כלשהי מחוץ למרכז אלמוג?

1. כן. איזו? _____

2. לא ---- < דלג לחלק הבא (ד5 – דיור)

תמיד	לעיתים קרובות	לפעמים כן ולפעמים לא	לעיתים רחוקות	אף פעם	
1	2	3	4	5	98. אני מצליח במשימות של הלימודים (מבחנים, עבודות ועוד)
1	2	3	4	5	99. אני נהנה מהלימודים שלי
1	2	3	4	5	100. אני שבע רצון מתפקודי כסטודנט/תלמיד
1	2	3	4	5	101. המורים שלי שבעי רצון מתפקודי

ד.5. דיור (בבית או בדיוור אחר)

תמיד	לעיתים קרובות	לפעמים כן ולפעמים לא	לעיתים רחוקות	אף פעם	
1	2	3	4	5	102. אני שומר על ניקיון החדר שלי
1	2	3	4	5	103. אני שומר על ניקיון וטיפוח הדירה/הבית שלי
1	2	3	4	5	104. אני מתחלק עם בני הבית בניקיון, קניות ובבישול
1	2	3	4	5	105. אני מנהל תקציב בצורה מאורגנת ועצמאית
1	2	3	4	5	106. אני מתמיד במילוי משימות (תורנויות ועוד)
1	2	3	4	5	107. אני מרגיש בדירה "בבית" / בנוח

ד6. כישורי חיים יום יומיים

תמיד	לעיתים קרובות	לפעמים כן ולפעמים לא	לעיתים רחוקות	אף פעם	
1	2	3	4	5	108 אני מתעורר לבד כל בוקר.
1	2	3	4	5	109 אני מצליח להתארגן ולהגיע למסגרת בזמן (צחצוח שיניים, בחירת בגדים, אכילה, שתיה ויציאה בזמן מהבית).
1	2	3	4	5	110 אני עצמאי בשימוש בכסף (יש לי ארנק, אני קונה לעצמי דברים, קורא מחירים, מחשב עודף וכד').
1	2	3	4	5	111 אני עצמאי בהגעה ממקום למקום באמצעות תחבורה ציבורית (לא תלוי בהורים בנסיעה, מכיר את התחנות הלוך-חזור, את קווי האוטובוס ויודע מתי לרדת).
1	2	3	4	5	112 אני מסוגל להתאים לעצמי ביגוד בהתאם למקום או לעונה. (מסוגל לקנות בגדים חדשים שחסרים לי).
1	2	3	4	5	113 אני עצמאי בהגינה בסיסית (רחצה, החלפת בגדים, שימוש בתכשירי טיפוח בסיסיים – דאודורנט, שמפו וכו').
1	2	3	4	5	114 אני עצמאי בלקיחת תרופות (זוכר לקחת לבד ולא זקוק לתזכורת).
1	2	3	4	5	115 אני מסוגל להכין לעצמי ארוחה קלה או סנדוויץ'.
1	2	3	4	5	116 אני משתמש בטלפון באופן עצמאי, לקביעת תור או בירור מידע וכד'.

ד7. קשרים חברתיים

מסכים מאוד	מסכים	לא כל כך מסכים	כלל לא מסכים	
1	2	3	4	117 יש לי חבר קרוב לשוחח איתו.
1	2	3	4	118 אני מסוגל לקבל ביקורת מחברים או מאנשי צוות.
1	2	3	4	119 אני זקוק לתשומת לב רבה מהצוות.
1	2	3	4	120 אני מסוגל להביע רגשות או צרכים בקשרים שלי עם אחרים (לומר לא כשלא מתאים לי, להציע הצעות משלי, לומר שנפגעת וכו').
1	2	3	4	121 אני יוצר קשרים עם אנשים אחרים
1	2	3	4	122 לרוב אני מרגיש בדידות.
1	2	3	4	123 כשאני צריך עזרה, אני יודע למי לפנות.
1	2	3	4	124 אני יכול לסמוך על החברים שלי כאשר מתעוררות בעיות.
1	2	3	4	125 כשיש לי בעיה אני מתייעץ עם אחרים.
1	2	3	4	126 יש לי חברים שבאמת מנסים לעזור לי.
1	2	3	4	127 אין לי הרבה קשרים עם חברים, מכרים או קרובים.

127א. האם יש לך בן/בת זוג?

1. כן

2. לא

ד8. קשר עם המשפחה

מסכים מאוד	מסכים	לא כל כך מסכים	כלל לא מסכים		
1	2	3	4	אני תלוי כלכלית במשפחתי.	128
1	2	3	4	יש לי הרבה ויכוחים או ריבים עם בני המשפחה שלי	129
1	2	3	4	אני מרוצה מהקשר שלי עם המשפחה שלי	130
1	2	3	4	יש לי חברים ומשפחה שאוהבים אותי	131
1	2	3	4	אני מקבל מהמשפחה שלי את העזרה והתמיכה הרגשית שאני צריך.	132
1	2	3	4	אני יכול יותר לשתף ולהסביר את עצמי במשפחה שלי/מול ההורים שלי	132a
1	2	3	4	המשפחה שלי מקבלת אותי כמו שאני	132b

ד9. היבטים אישיים

השאלות הבאות מתייחסות לאיך שאתה מרגיש עם עצמך ועם החיים באופן כללי באיזו מידה אתה מסכים עם ההיגדים הבאים?

מסכים מאוד	מסכים	לא בטוח	לא מסכים	לא בכלל מסכים		
1	2	3	4	5	יש לי רצון להצליח	133
1	2	3	4	5	יש לי תוכנית משלי כיצד להמשיך או להתחיל להרגיש טוב	134
1	2	3	4	5	יש לי יעדים בחיים שאני רוצה להשיג	135
1	2	3	4	5	אני מאמין שאוכל להשיג את יעדי האישיים	136
1	2	3	4	5	יש לי מטרה בחיים	137
1	2	3	4	5	אפילו כשלי לא אכפת מעצמי, יש אחרים שאכפת להם ממני	138
1	2	3	4	5	אני יכול להתמודד עם מה שקורה בחיי	139
1	2	3	4	5	אני אוהב את עצמי	140
1	2	3	4	5	אם אנשים היו מכירים אותי באמת, הם היו מחבבים אותי	141
1	2	3	4	5	בסופו של דבר, משהו טוב יקרה	142
1	2	3	4	5	יש לי תקווה לגבי העתיד שלי	143
1	2	3	4	5	ההתמודדות עם המחלה הנפשית שלי כבר אינה המוקד של חיי	144
1	2	3	4	5	הסימפטומים מפריעים לחיי פחות ופחות	145
1	2	3	4	5	הסימפטומים מהווים בעיה בשבילי לתקופות קצרות יותר בכל פעם שהם מופיעים	146
1	2	3	4	5	אני יודע מתי לבקש עזרה	147
1	2	3	4	5	אני מוכן לבקש עזרה	148
1	2	3	4	5	אני מבקש עזרה כשאני צריך אותה	149
1	2	3	4	5	יש לי אנשים שאני יכול לסמוך עליהם	150
1	2	3	4	5	אפילו כשאני לא מאמין בעצמי, יש אחרים שמאמינים בי	151
1	2	3	4	5	חשוב שיהיה מגוון של חברים	152

השאלות הבאות הן על החיים באופן כללי. עד כמה אתה מסכים עם ההיגדים הבאים?

מסכים מאוד	מסכים	לא בטוח	לא מסכים	לא בכלל מסכים		
1	2	3	4	5	באופן כללי אני מרוצה מעצמי.	153
1	2	3	4	5	יש זמנים בהם אני חושב שאני בכלל לא טוב.	154
1	2	3	4	5	אני מרגיש שיש לי מספר תכונות טובות.	155
1	2	3	4	5	אני מסוגל לעשות דברים טוב כמו מרבית האנשים האחרים.	156
1	2	3	4	5	אני מרגיש שאין לי הרבה במה להתגאות.	157
1	2	3	4	5	אני מרגיש לעיתים חסר תועלת.	158
1	2	3	4	5	אני מרגיש אדם בעל ערך, לפחות כמו אחרים.	159
1	2	3	4	5	הלוואי שהיה לי יותר כבוד לעצמי.	160
1	2	3	4	5	באופן כללי, אני נוטה להרגיש שאני כישלון.	161
1	2	3	4	5	אני נוקט עמדה חיובית כלפי עצמי.	162

מרוצה מאוד	מרוצה	לא מרוצה	כלל לא מרוצה	עד כמה אתה מרוצה:	
1	2	3	4	מחייך באופן כללי?	172
1	2	3	4	מהתעסוקה בה אתה נמצא?	173
1	2	3	4	מההכשרה/הלימודים שמהווים חלק מתחומי עיסוקך?	174
1	2	3	4	ממצבך הכלכלי?	175
1	2	3	4	ממספר החברים שיש לך ומאיכות הקשר שלך איתם?	176
1	2	3	4	מהפעילויות שלך בשעות הפנאי?	177
1	2	3	4	מהאנשים איתם אתה גר?	178
1	2	3	4	מהזוגיות שלך?	179
1	2	3	4	מהקשר שלך עם משפחתך?	180
1	2	3	4	ממצב בריאותך?	181
1	2	3	4	ממצב בריאותך הנפשי?	182

164. האם אתה מרגיש שהשגת את המטרות האישיות שלך בחצי שנה האחרונה?

165. האם יש לתוכנית השפעה על החיים שלך?
כיצד באה לידי ביטוי?

168. מה הכי עוזר לך באלמוג?

169. מה קשה לך במיוחד באלמוג?

170. מה הדבר הכי עצוב שקרה לך באלמוג?

171. מהם הדבר הכי משמח שקרה לך באלמוג?

172. יש משהו שחסר לך באלמוג? שהיית מוסיף?

173. איפה אתה הכי מרגיש שאתה תורם?

174. אתה מרגיש שזה תורם גם לך?

תודה רבה על העזרה ושיתוף הפעולה

צוות ההערכה

נספח ד: לוחות נבחרים "מרכז אלמוג לצעירים",
 דיווח משתתף בחמש מדידות (יולי 2009 – מרץ 2011)¹³

לוח 1: מאפיינים סוציו-דמוגרפים של המשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים", חמש המדידות
 (במספרים מוחלטים ובאחוזים)

מרץ 11		אוקטובר 2010		מאי 2010		ינואר 2010		יולי 09		
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	18	100	23	100	18	100	19	100	18	סה"כ
61	11	65	15	56	10	47	9	67	12	גברים
										גיל
28	5	26	6	11	2	-	-	-	-	18-20
28	5	35	8	28	5	44	8	22	4	21-23
11	2	22	5	39	7	44	8	45	8	24-26
28	4	13	3	17	3	17	3	28	5	27-29
11	2	4	1	6	1	-	-	6	1	31-33
										מספר שנות לימוד
-	-	-	-	6	1	6	1	11	2	8
6	1	9	2	6	1	11	2	11	2	9
11	2	-	-	6	1	22	4	22	4	10
17	3	26	6	11	2	11	2	17	3	11
67	12	65	15	72	13	50	9	39	7	12
33	6	39	9	44	8	17	3	17	3	בעלי תעודת בגרות מלאה
44	8	30	7	39	7	39	7	33	6	בעלי תעודת בגרות חלקית
										מגורים
83	*15	87	20	100	18	94	17	89	16	אצל ההורים
6	1	-	-	-	-	6	1	6	1	הוסטל
11	2	13	*3	-	-	-	-	6	1	לבד
										שירות צבאי/לאומי
11	2	17	4	6	1	6	1	6	1	שירות צבאי מלא
11	2	-	-	11	2	17	3	11	2	שירות לאומי מלא
11	2	13	3	22	4	17	3	17	3	שירות צבאי חלקי
6	1	9	2	6	1	-	-	6	1	שירות לאומי חלקי
61	11	61	14	56	10	61	11	61	11	לא שירת כלל

*אחד המשתתפים גר בעבר בדירת שותפים.

¹³ ייתכן פער של אחוז בשורות הסיכום בשל עיגול המספרים.

לוח 2: תפקוד במסגרת הפעילות ב"מרכז אלמוג לצעירים" (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "תמיד" או "לעתים קרובות")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		ינואר 2010		יולי 09		תפקוד במסגרת הפעילות באלמוג
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	17	100	23	100	18	100	19	100	18	סה"כ במספרים מוחלטים
94	16	83	19	61	11	69	13	61	11	אני עומד בזמנים.
65	11	57	13	33	6	32	6	39	7	תמיד
29	5	26	6	28	5	37	7	22	4	לעתים קרובות
41	7	69	16	67	12	63	12	66	12	אני מתמיד במילוי משימות.
35	6	30	7	39	7	37	7	44	8	תמיד
6	1	39	9	28	5	26	5	22	4	לעתים קרובות
94	16	83	19	83	15	90	17	95	17	הופעתי מכובדת ומסודרת.
77	13	65	15	61	11	74	14	67	12	תמיד
18	3	17	4	22	4	16	3	28	5	לעתים קרובות
100	17	91	21	78	14	89	16	94	17	אני עומד בחוקים ובנהלים.
53	9	65	15	39	7	78	14	72	13	תמיד
47	8	26	6	39	7	11	2	22	4	לעתים קרובות
94	16	83	19	78	14	65	11	72	13	אני מקבל סמכות.
65	11	48	11	44	8	47	8	50	9	תמיד
29	5	35	8	33	6	18	3	22	4	לעתים קרובות
77	13	61	14	61	11	63	12	50	9	אני יוזם קשרים חברתיים.
41	7	26	6	39	7	47	9	28	5	תמיד
35	6	35	8	22	4	16	3	22	4	לעתים קרובות
47	8	30	7	28	5	56	10	23	4	אני שומר על קשרים חברתיים עם אנשים מ"מרכז אלמוג" מחוץ למרכז.
18	3	13	3	11	2	28	5	17	3	תמיד
29	5	17	4	17	3	28	5	6	1	לעתים קרובות
88	15	65	15	56	10	63	12	83	15	אני מרגיש בנוח לשתף את איש הקשר שלי כשיש לי בעיה/קושי.
35	6	39	9	17	3	37	7	50	9	תמיד
52	9	26	6	39	7	26	5	33	6	לעתים קרובות
53	9	52	12	22	4	30	5	45	8	אני שבע רצון מהתפקוד שלי.
24	4	30	7	6	1	12	2	17	3	תמיד
29	5	22	5	17	3	18	3	28	5	לעתים קרובות
53	9	35	8	39	7	53	10	28	5	אני יוזם – לוקח על עצמי משימות מעבר למה שאני נדרש.
18	3	9	2	-	-	21	4	-	-	תמיד
35	6	26	6	39	7	32	6	28	5	לעתים קרובות
65	11	48	11	39	7	50	9	39	7	אני מרגיש נחוץ, שאני תורם.
29	5	30	7	6	1	17	3	17	3	תמיד
35	6	18	4	33	6	33	6	22	4	לעתים קרובות
71	12	65	15	50	9	69	13	56	10	אני מרגיש אחראי
35	6	43	10	11	2	32	6	28	5	תמיד
35	6	22	5	39	7	37	7	28	5	לעתים קרובות

המשתתפים וצוות התכנית סימנו כל פריט על סקלה של 5 דרגות: 1= תמיד; 2= לעתים קרובות; 3= לפעמים כן ולפעמים לא; 4= לעתים רחוקות; 5= אף פעם.

לוח 3: היבטים של תפקוד בעבודה של משתתפי התכנית ב"מרכז אלמוג לצעירים" (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "תמיד" או "לעתים קרובות")*

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		ינואר 2010		יולי 09		ממדים של תפקוד בעבודה
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	*9	100	*6	100	*9	100	*12	100	*9	סה"כ
89	8	100	6	100	9	100	12	100	9	אני מגיע באופן עצמאי למקום העבודה.
78	7		6	100	9	83	10	100	9	תמיד
11	1		-	-	-	17	2	-	-	לעתים קרובות
100	9	100	6	89	8	75	9	78	7	אני מדויק בזמני ההגעה בבוקר ובמהלך היום לאחר ההפסקות.
56	5	67	4	67	6	42	5	56	5	תמיד
44	4	33	2	22	2	33	4	22	2	לעתים קרובות
100	9	100	6	89	8	92	11	100	9	אני מתמיד בהגעה למקום העבודה.
89	8	83	5	78	7	75	9	89	8	תמיד
11	1	17	1	11	1	17	2	11	1	לעתים קרובות
100	9	83	5	100	9	92	11	100	9	אני מקפיד על הופעה הולמת בעבודה (לבוש, היגיינה אישית וכד').
89	8	83	5	89	8	75	9	89	8	תמיד
11	1	-	-	11	1	17	2	11	1	לעתים קרובות
67	6	100	6	89	8	91	10	89	8	אני דואג ליידיע את הגורמים המתאימים על היעדרויות.
33	3	83	5	78	7	82	9	67	6	תמיד
33	3	17	1	11	1	9	1	22	2	לעתים קרובות
78	7	100	6	100	9	90	10	78	7	היעדרויותיי מוצדקות.
44	4	67	4	89	8	60	6	78	7	תמיד
33	3	33	2	11	1	30	3	-	-	לעתים קרובות
100	9	83	5	67	6	72	11	89	8	אני חש בנוח עם האחראי עליי בעבודה.
89	8	50	3	22	2	36	4	67	6	תמיד
11	1	33	2	44	4	36	4	22	2	לעתים קרובות
89	8	67	4	67	6	75	9	89	8	אני חש בנוח בחברת האנשים שאני עובד איתם (אני מרגיש שהשתלבותי בצוות).
56	5	50	3	44	4	67	8	67	6	תמיד
33	3	17	1	22	2	8	1	22	2	לעתים קרובות
89	8	100	6	67	6	67	8	78	7	אני פונה לעזרה / לביורר / לשאלה, כשאני נתקל בבעיה במהלך העבודה.
67	6	67	4	44	4	42	5	67	6	תמיד
22	2	33	2	22	2	25	3	11	1	לעתים קרובות
67	6	66	4	89	8	50	6	33	3	יש בעיות שאני פותר באופן עצמאי.
22	2	33	2	44	4	25	3	22	2	תמיד
44	4	33	2	44	4	25	3	11	1	לעתים קרובות
22	2	67	4	56	5	33	4	55	5	אני יכול לסרב לבקשות שאינן נראות לי כחלק מתפקידי.
-	-	-	-	33	3	25	3	33	3	תמיד
22	2	67	4	22	2	8	1	22	2	לעתים קרובות
44	4	50	3	56	5	75	9	44	4	אני נהנה מסוג העבודה שבה אני עוסק (לומד דברים חדשים, יש לי סיפוק ואתגר בעבודה).
33	3	17	1	44	4	25	3	11	1	תמיד
11	1	33	3	11	1	50	6	33	3	לעתים קרובות
22	2	50	3	56	5	58	7	44	4	אני מעוניין להמשיך לאורך השנה בסוג עבודה זה.
22	2	-	-	33	3	33	4	11	1	תמיד
-	-	50	3	22	2	25	3	33	3	לעתים קרובות
11	1	-	-	22	2	9	11	44	4	אני חש מתח / לחץ / תסכול / כעס במהלך יום העבודה.

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		ינואר 2010		יולי 09		ממדים של תפקוד בעבודה
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
-	-	-	-	22	2	-	-	11	1	תמיד
11	1	-	-	-	-	9	1	33	3	לעתים קרובות
78	7	100	6	89	8	67	8	55	5	אני חש שאני עומד היטב בדרישות העבודה (מבחינת הספק או איכות).
44	4	83	5	89	8	25	3	22	2	תמיד
33	3	17	1	-	-	42	5	33	3	לעתים קרובות
78	7	100	6	100	9	75	9	44	4	אני חושב שהאחראי שבע רצון מהתפקוד שלי בעבודה.
33	3	50	3	89	8	58	7	33	3	תמיד
44	4	50	3	11	1	17	2	11	1	לעתים קרובות
78	7	50	2	56	5	73	11	77	7	אני מרגיש שהמלווה עוזר להשתלבותי במקום העבודה.
56	5	25	1	33	3	46	5	44	4	תמיד
22	2	25	1	22	2	27	3	33	3	לעתים קרובות
78	7	67	4	89	8	58	7	44	4	ההתנסות בעבודה תורמת לביטחון העצמי שלי
33	3	50	3	56	5	42	5	22	2	תמיד
44	4	17	1	33	3	17	2	22	2	לעתים קרובות

* ביולי 2009 התנסו במקום עבודה במסגרת "מרכז אלמוג לצעירים" תשעה מתוך המשתתפים המשיבים, בינואר 2010 – שנים עשר משתתפים, במאי 2010 – תשעה משתתפים, באוקטובר 2010 - שישה משתתפים ובמרץ 2011 – תשעה משתתפים.

המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 5 דרגות: 1 = תמיד; 2 = לעתים קרובות; 3 = לפעמים; 4 = לעתים רחוקות; 5 = אף פעם.

לוח 4: ממדים של תפקוד בתחום הדיור של משתתפי התכנית ב"מרכז אלמוג לצעירים" (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "תמיד" או "לעתים קרובות")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		ינואר 2010		יולי 09		ממדים של תפקוד בתחום הדיור
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	17	100	23	100	18	100	19	100	18	סה"כ
65	11	70	16	44	8	56	10	61	11	אני שומר על ניקיון החדר שלי.
24	4	39	9	28	5	28	5	33	6	תמיד
41	7	31	7	17	3	28	5	28	5	לעתים קרובות
47	8	30	7	33	6	39	7	50	9	אני שומר על ניקיון וטיפוח הדירה/הבית שלי.
24	4	22	5	22	4	28	5	22	4	תמיד
24	4	9	2	11	2	11	2	28	5	לעתים קרובות
53	9	39	9	33	6	47	9	34	6	אני מתחלק עם בני הבית בניקיון, בקניות ובבישול.
18	3	22	5	17	3	26	5	17	3	תמיד
35	6	17	4	17	3	21	4	17	3	לעתים קרובות
53	9	61	14	39	7	55	10	66	12	אני מנהל תקציב בצורה מאורגנת ועצמאית.
35	6	30	7	11	2	39	7	33	6	תמיד
18	3	30	7	28	5	16	3	33	6	לעתים קרובות
53	9	57	13	50	9	50	9	56	10	אני מתמיד במילוי משימות (תורנויות ועוד).
12	2	35	8	33	6	28	5	28	5	תמיד
41	7	22	5	17	3	22	4	28	5	לעתים קרובות
94	16	83	19	83	15	75	12	50	9	אני מרגיש בדירה "בבית" / בנוח.
59	10	61	14	61	11	50	8	33	6	תמיד
35	6	22	5	22	4	25	4	17	3	לעתים קרובות

המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 5 דרגות: 1= תמיד; 2= לעתים קרובות; 3= לפעמים כן ולפעמים לא; 4= לעתים רחוקות; 5= אף פעם.

לוח 5: **כישורי חיים יום יומיים של משתתפי התכנית ב"מרכז אלמוג לצעירים"** (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "תמיד" או "לעתים קרובות")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		ינואר 2010		יולי 09		היבטים של תפקוד בתחום כישורי החיים היום יומיים
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	17	100	23	100	18	100	19	100	18	סה"כ
82	14	56	13	44	8	63	12	72	13	אני מתעורר לבד כל בוקר.
59	10	39	9	44	8	47	9	61	11	תמיד
23	4	17	4	-	-	16	3	11	2	לעתים קרובות
100	17	78	18	67	12	74	14	72	13	אני מצליח להתארגן ולהגיע למסגרת בזמן (צחצוח שיניים, בחירת בגדים, אכילה, שתייה ויציאה בזמן מהבית).
65	11	52	12	56	10	37	7	39	7	תמיד
35	6	26	6	11	2	37	7	33	6	לעתים קרובות
82	14	87	20	83	15	84	16	78	14	אני עצמאי בשימוש בכסף (יש לי ארנק, אני קונה לעצמי דברים, קורא מחירים, מחשב עודף וכד').
65	11	65	15	61	11	74	14	61	11	תמיד
18	3	22	5	22	4	10	2	17	3	לעתים קרובות
82	14	70	16	83	15	74	14	78	14	אני עצמאי בהגעה ממקום למקום באמצעות תחבורה ציבורית (לא תלוי בהורים בנסיעה, מכיר את התחנות הלך-חזור, את קווי האוטובוס ויודע מתי לרדת).
53	9	52	12	67	12	63	12	67	12	תמיד
29	5	17	4	17	3	11	2	11	2	לעתים קרובות
71	12	74	17	83	15	83	15	84	15	אני מסוגל להתאים לעצמי ביגוד בהתאם למקום או לעונה. (מסוגל לקנות בגדים חדשים שחסרים לי).
35	6	48	11	61	11	67	12	67	12	תמיד
35	6	26	6	22	4	16	3	17	3	לעתים קרובות
100	17	96	22	89	16	90	17	89	16	אני עצמאי בהיגיינה בסיסית (רחצה, החלפת בגדים, שימוש בתכשירי טיפוח בסיסיים – דאודורנט, שמפו וכו').
82	14	78	18	50	9	79	15	83	15	תמיד
18	3	17	4	39	7	11	2	6	1	לעתים קרובות
88	15	78	18	83	15	72	13	73	13	אני עצמאי בלקיחת תרופות (זוכר לקחת לבד ולא זקוק לתזכורת).
59	10	61	14	56	10	39	7	56	10	תמיד
29	5	17	4	28	5	33	6	17	3	לעתים קרובות
94	16	69	16	72	13	89	17	94	17	אני מסוגל להכין לעצמי ארוחה קלה או סנדוויץ'.
77	13	52	12	39	7	84	16	61	11	תמיד
18	3	17	4	33	6	5	1	33	6	לעתים קרובות
65	11	83	19	56	10	72	13	78	14	אני משתמש בטלפון באופן עצמאי, לקביעת תור או לבירור מידע וכד'.
41	7	44	10	33	6	61	11	61	11	תמיד
24	4	39	9	22	4	11	2	17	3	לעתים קרובות

המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 5 דרגות: 1=תמיד; 2=לעתים קרובות; 3=לפעמים כן ולפעמים לא; 4=לעתים רחוקות; 5=אף פעם.

לוח 6: פעילות בקהילה ופעילות פנאי של משתתפי התכנית ב"מרכז אלמוג לצעירים" (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "תמיד" או "לעתים קרובות")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		ינואר 2010		יולי 09		פעילות בקהילה ופעילות פנאי
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	17	100	23	100	18	100	19	100	18	סה"כ
59	10	51	12	56	10	58	11	61	11	צופה בטלוויזיה.
24	4	17	4	17	3	32	6	39	7	תמיד
35	6	34	8	39	7	26	5	22	4	לעתים קרובות
35	6	39	9	28	5	37	7	28	5	קורא עיתון.
12	2	-	-	11	2	16	3	6	1	תמיד
24	4	39	9	17	3	21	4	22	4	לעתים קרובות
47	8	30	7	33	6	22	4	17	3	קורא ספר.
18	3	-	-	6	1	6	1	-	-	תמיד
29	5	30	7	28	5	16	3	17	3	לעתים קרובות
18	3	43	10	28	5	26	5	39	7	הולך למסעדה או לבית קפה.
6	1	-	-	6	1	-	-	6	1	תמיד
12	2	43	10	22	4	26	5	33	6	לעתים קרובות
12	2	18	4	33	6	24	4	39	7	יוצא לטיול.
6	1	9	2	-	-	-	-	6	1	תמיד
6	12	9	2	33	6	24	4	33	6	לעתים קרובות
47	8	26	6	28	5	16	3	23	4	משתתף בחוג כלשהו באופן קבוע.
29	5	17	4	22	4	16	3	17	3	תמיד
18	3	9	2	6	1	-	-	6	1	לעתים קרובות
82	14	74	17	72	13	90	17	66	12	גולש באינטרנט / משתמש במחשב.
53	9	39	9	56	10	53	10	22	4	תמיד
29	5	35	8	17	3	37	7	44	8	לעתים קרובות
88	15	83	19	78	14	72	13	78	14	מקשיב למוסיקה.
52.9	9	35	8	50	9	44	8	39	7	תמיד
35.3	6	48	11	28	5	28	5	39	7	לעתים קרובות
24	4	17	4	11	2	28	5	22	4	הולך לסרט.
12	2	-	-	6	1	6	1	-	-	תמיד
12	2	17	4	6	1	22	4	22	4	לעתים קרובות
18	3	4	1	6	1	16	3	11	2	הולך לספרייה.
12	2	-	-	-	-	-	-	-	-	תמיד
6	1	4	4	6	1	16	3	11	2	לעתים קרובות
41	7	22	5	22	4	21	4	28	5	הולך או משתתף בפעילויות ספורט (כמו משחק כדורגל).
12	2	9	2	6	1	16	3	17	3	תמיד
29	5	13	3	17	3	5	1	11	2	לעתים קרובות
29	5	13	3	11	2	22	4	28	5	הולך לחדר כושר / בריכה וכד'.
18	3	-	-	6	1	11	2	17	3	תמיד
12	2	13	3	6	1	11	2	11	2	לעתים קרובות
18	3	22	5	33	6	37	7	28	5	עוסק באמנות בבית.
6	1	9	2	11	2	21	4	11	2	תמיד
12	2	13	3	22	4	16	3	17	3	לעתים קרובות
41	7	26	6	33	6	22	4	33	6	הולך למועדון חברתי.
18	3	9	2	17	3	11	2	22	4	תמיד
24	4	17	4	17	3	11	2	11	2	לעתים קרובות

המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 5 דרגות: 1= תמיד; 2= לעתים קרובות; 3= לפעמים כן ולפעמים לא; 4= לעתים רחוקות; 5= אף פעם.

לוח 7: קשרים חברתיים של משתתפי התכנית ב"מרכז אלמוג לצעירים" (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "מסכים" או "מסכים מאוד")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		ינואר 2010		יולי 09		קשרים חברתיים
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	17	100	23	100	18	100	19	100	18	סה"כ
59	10	61	14	50	9	61	11	45	8	יש לי חבר קרוב לשוחח איתו.
18	3	35	8	17	3	28	5	17	3	מסכים מאוד
41	7	26	6	33	6	33	6	28	5	מסכים
82	14	83	19	61	11	72	13	66	12	אני מסוגל לקבל ביקורת מחברים או מאנשי צוות.
18	3	22	5	11	2	67	12	33	6	מסכים מאוד
65	11	61	14	50	9	6	1	33	6	מסכים
41	7	39	9	56	10	67	12	56	10	אני זקוק לתשומת לב רבה מהצוות.*
18	3	17	4	17	3	28	5	28	5	מסכים מאוד
24	4	22	5	39	7	39	7	28	5	מסכים
71	12	65	15	44	8	72	13	72	13	אני מסוגל להביע רגשות או צרכים בקשרים שלי עם אחרים (לומר לא כשלא מתאים לי, להציע הצעות משלי, לומר שנפגעת וכו').
18	3	17	4	17	3	22	4	33	6	מסכים מאוד
53	9	48	11	28	5	50	9	39	7	מסכים
71	12	87	20	78	14	58	11	67	12	אני יוצר קשרים עם אנשים אחרים.
-	-	17	4	11	2	16	3	17	3	מסכים מאוד
71	12	70	16	67	12	42	8	50	9	מסכים
35	6	30	7	50	9	66	12	61	11	לרוב אני מרגיש בדידות.
24	4	17	4	11	2	33	6	28	5	מסכים מאוד
12	2	13	3	39	7	33	6	33	6	מסכים
77	13	74	17	61	11	78	14	61	11	כשאני צריך עזרה, אני יודע למי לפנות.
29	5	22	5	6	1	28	5	39	7	מסכים מאוד
47	8	52	12	56	10	50	9	22	4	מסכים
47	8	60	14	33	6	39	7	34	6	אני יכול לסמוך על החברים שלי כאשר מתעוררות בעיות.
6	1	17	4	11	2	6	1	6	1	מסכים מאוד
42	7	43	10	22	4	33	6	28	5	מסכים
65	11	74	17	67	12	44	8	56	10	כשיש לי בעיה אני מתייעץ עם אחרים.
6	1	9	2	17	3	22	4	17	3	מסכים מאוד
56	10	65	15	50	9	22	4	39	7	מסכים
59	10	60	14	61	11	56	10	39	7	יש לי חברים שבאמת מנסים לעזור לי.
12	2	17	4	17	3	6	1	11	2	מסכים מאוד
47	8	43	10	44	8	50	9	28	5	מסכים
53	9	39	9	61	11	41	7	50	9	אין לי הרבה קשרים עם חברים, מכרים או קרובים.
6	1	17	4	11	2	24	4	33	6	מסכים מאוד
47	8	22	5	50	9	18	3	17	3	מסכים

*המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 4 דרגות: 1= מסכים מאוד; 2= מסכים; 3= לא כל כך מסכים; 4= כלל לא מסכים.

*הפריט נחשב כשלילי בעיבוד של התרשימים על התקדמות/שיפור פרטניים.

לוח 8: הקשר של משתתפי התכנית ב"מרכז אלמוג לצעירים" עם משפחותיהם (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים 'מסכים' או 'מסכים מאוד').

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		ינואר 2010		יולי 09		קשר עם המשפחה
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	17	100	23	100	18	100	19	100	18	סה"כ
65	11	65	15	72	13	61	11	67	12	אני תלוי כלכלית במשפחתי.*
6	1	4	1	28	5	28	5	28	5	מסכים מאוד
59	10	61	14	44	8	33	6	39	7	מסכים
24	4	26	6	50	9	42	8	50	9	יש לי הרבה ויכוחים או מריבות עם בני המשפחה שלי.*
6	1	9	2	17	3	32	6	22	4	מסכים מאוד
18	3	17	4	33	6	10	2	28	5	מסכים
71	12	91	21	56	10	74	14	67	12	אני מרוצה מהקשר שלי עם המשפחה שלי.
42	7	17	4	22	4	37	7	28	5	מסכים מאוד
29	5	71	17	33	6	37	7	39	7	מסכים
100	17	96	22	89	16	84	16	83	15	יש לי חברים ומשפחה שאוהבים אותי.
29	5	35	8	39	7	37	7	33	6	מסכים מאוד
71	12	61	14	50	9	47	9	50	9	מסכים
77	13	78	18	56	10	67	12	61	11	אני מקבל מהמשפחה שלי את העזרה והתמיכה הרגשית שאני צריך.
42	7	35	8	33	6	39	7	22	4	מסכים מאוד
35	6	43	10	22	4	28	5	39	7	מסכים

*המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 4 דרגות: 1=מסכים מאוד; 2=מסכים; 3=לא כל כך מסכים; 4=כלל לא מסכים.

*הפריט נחשב כשלילי בעיבוד של התרשימים על התקדמות/שיפור פרטניים.

לוח 9: מיקוד שליטה והתמודדות עם בעיות של משתתפי התכנית ב"מרכז אלמוג לצעירים"
 (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "מסכים" או "מסכים מאוד")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		ינואר 2010		יולי 09		מיקוד שליטה והתמודדות עם בעיות
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	*18	100	23	100	18	100	18	100	18	סה"כ במספרים מוחלטים
										יש לי זכות להחליט לגבי תחומי חיי השונים.
100	18	96	22	94	17	100	18	94	17	מסכים מאוד
39	7	43	10	50	9	50	9	44	8	מסכים
61	11	52	12	44	8	50	9	50	9	
89	16	87	20	72	13	89	16	72	13	אני יודע למי לפנות כשאני זקוק לעזרה.
33	6	30	7	17	3	33	6	22	4	מסכים מאוד
56	10	56	13	56	10	56	10	50	9	מסכים
										הרעיונות והדעות שלי נחשבים בבניית התכנית השיקומית שלי.
78	14	77	17	89	16	88	15	78	14	מסכים מאוד
33	6	17	4	28	5	24	4	22	4	מסכים
44	8	56	13	61	11	65	11	56	10	
										כאשר אני מתכנן תכניות, אני כמעט בטוח שהן יצליחו.
61	11	65	15	50	9	61	11	50	9	מסכים מאוד
6	1	13	3	6	1	11	2	6	1	מסכים
56	10	52	12	44	8	50	9	44	8	
										כאשר אני מקבל את מה שאני רוצה, זה בגלל שיש לי הרבה מזל.
33	6	39	9	72	13	65	11	28	5	מסכים מאוד
6	1	-	-	11	2	6	1	-	-	מסכים
28	5	39	9	61	11	59	10	28	5	
										החיים שלי נשלטים על ידי אנשים אחרים שיש להם כוח והשפעה.
22	4	26	6	39	7	78	14	33	6	מסכים מאוד
-	-	4	1	6	1	33	6	11	2	מסכים
22	4	22	5	33	6	45	8	22	4	
										אני לא יכול לקבוע במידה רבה מה יקרה בחיים שלי.
28	5	26	6	44	8	59	10	45	8	מסכים מאוד
5	1	9	2	11	2	18	3	17	3	מסכים
22	4	17	4	33	6	41	7	28	5	
										בדרך כלל אני משיג את מה שאני רוצה, בגלל שעבדתי קשה.
78	14	74	17	61	11	78	14	40	9	מסכים מאוד
28	5	9	2	6	1	33	6	11	2	מסכים
50	9	65	15	56	10	45	8	29	7	
										אני מנסה להתמודד ולפתור בעיות באופן ישיר ומיידי.
78	14	74	17	83	15	78	14	62	11	מסכים מאוד
33	6	9	2	28	5	28	5	6	1	מסכים
44	8	65	15	56	10	50	9	56	10	
										כשיש לי קשיים, אני נוטה להתעלם מהם ולא להתעסק איתם יותר מדי.
22	4	52	12	39	7	39	7	50	9	מסכים מאוד
11	2	4	1	-	-	6	1	6	1	מסכים
11	2	48	11	39	7	33	6	44	8	
										אני עיף ומרגיש שאין לי כוח להתמודד עם הבעיות שלי.
22	4	26	6	61	11	50	9	66	12	מסכים מאוד
11	2	4	1	28	5	17	3	33	6	מסכים
11	2	22	5	33	6	33	6	33	6	

המשתתפים סימנו כל פריט על סקאלה של 4: 1= מסכים מאוד, 2= מסכים, 3= לא מסכים, 4= מאוד לא מסכים.
 * עבור מקבץ שאלות זה התקבל מידע משמונה עשר צעירים, מאחר שאחת הצעירות מילאה שאלון חלקי.

לוח 10: ממצאים של דימוי עצמי של משתתפי התכנית ב"מרכז אלמוג לצעירים" (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "מסכים" או "מסכים מאוד")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		ינואר 2010		יולי 09		ממצאים של דימוי עצמי
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	17	100	23	100	18	100	19	100	18	סה"כ
71	12	43	10	39	7	61	11	61	11	באופן כללי אני מרוצה מעצמי.
24	4	17	4	11	2	11	2	11	2	מסכים מאוד
47	8	26	6	28	5	50	9	50	9	מסכים
53	9	43	10	67	12	66	12	39	7	יש זמנים שאני חושב שאני בכלל לא טוב.
12	2	13	3	28	5	22	4	6	1	מסכים מאוד
41	7	30	7	39	7	44	8	33	6	מסכים
100	17	83	19	100	18	89	16	94	17	אני מרגיש שיש לי כמה תכונות טובות.
12	2	35	8	17	3	44	8	28	5	מסכים מאוד
88	15	48	11	83	15	44	8	66	12	מסכים
59	10	74	17	61	11	61	11	67	12	אני מסוגל לעשות דברים טוב כמו מרבית האנשים האחרים.
24	4	26	6	17	3	28	5	17	3	מסכים מאוד
35	6	48	11	44	8	33	6	50	9	מסכים
24	4	35	8	44	8	39	7	39	7	אני מרגיש שאין לי הרבה במה להתגאות.
6	1	9	2	17	3	11	2	6	1	מסכים מאוד
18	3	26	6	28	5	28	5	33	6	מסכים
24	4	43	10	71	12	50	9	62	11	אני מרגיש לעתים חסר תועלת.
-	-	17	4	28	5	22	4	6	1	מסכים מאוד
24	4	26	6	39	7	28	5	56	10	מסכים
59	10	65	15	50	9	67	13	55	10	אני מרגיש אדם בעל ערך, לפחות כמו אחרים.
18	3	17	4	22	4	11	2	22	4	מסכים מאוד
41	7	48	11	28	5	56	10	33	6	מסכים
59	10	39	9	72	13	68	12	67	12	הלוואי שהיה לי יותר כבוד לעצמי.
24	4	13	3	33	6	28	5	28	5	מסכים מאוד
35	6	26	6	39	7	39	7	39	7	מסכים
12	2	8	2	28	5	33	6	34	6	באופן כללי, אני נוטה להרגיש שאני כישלון.
6	1	4	1	-	-	6	1	17	3	מסכים מאוד
6	1	4	1	28	5	28	5	17	3	מסכים
65	11	60	14	56	10	33	6	50	9	אני נוקט עמדה חיובית כלפי עצמי.
29	5	17	4	11	2	11	2	11	2	מסכים מאוד
35	6	43	10	44	8	22	4	39	7	מסכים

המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 5 דרגות: 1 = מסכים מאוד; 2 = מסכים; 3 = לא בטוח; 4 = לא מסכים; 5 = לא מסכים בכלל.

לוח 11: תפיסת תמונת העתיד של משתתפי התכנית ב"מרכז אלמוג לצעירים" (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "מסכים" או "מסכים מאוד")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		ינואר 2010		יולי 09		בעוד חמש שנים
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	*18	100	23	100	18	100	18	100	18	סה"כ במספרים מוחלטים
72	13	69	16	78	14	78	14	55	10	יהיה לי מקצוע.
11	2	13	3	11	2	17	3	11	2	מסכים מאוד
61	11	56	13	67	12	61	11	44	8	מסכים
100	18	91	21	84	15	89	16	61	11	תהיה לי עבודה.
33	6	13	3	6	1	33	6	22	4	מסכים מאוד
67	12	78	18	78	14	56	10	39	7	מסכים
61	11	61	14	73	13	89	16	55	10	אני אלמד.
22	4	9	2	17	3	33	6	11	2	מסכים מאוד
39	7	52	12	56	10	56	10	44	8	מסכים
83	15	65	15	61	11	78	14	72	13	אגור בדירה משלי.
33	6	17	4	6	1	17	3	22	4	מסכים מאוד
50	9	48	11	56	10	61	11	50	9	מסכים
67	12	52	12	73	13	61	11	39	7	אטייל בעולם.
39	7	13	3	11	2	28	5	6	1	מסכים מאוד
28	5	39	9	61	11	33	6	33	6	מסכים
										אחזור/אשאר לגור עם ההורים שלי.
28	5	26	6	39	7	33	6	28	5	שלי.
11	2	9	2	11	2	11	2	-	-	מסכים מאוד
17	3	17	4	28	5	22	4	28	5	מסכים
45	8	34	8	50	9	44	8	56	10	אקים משפחה.
17	3	4	1	17	3	11	2	28	5	מסכים מאוד
28	5	30	7	33	6	33	6	28	5	מסכים
										אתנדב לעזור לאוכלוסיות קשות.
50	9	36	8	34	6	50	8	17	3	קשות.
6	1	-	-	6	1	13	2	6	1	מסכים מאוד
44	8	35	8	28	5	37	6	11	2	מסכים
										אקים פרויקט חדש/אפתח עסק.
22	4	30	7	34	6	26	4	33	6	עסק.
-	-	26	6	17	3	13	2	11	2	מסכים מאוד
22	4	4	1	17	3	13	2	22	4	מסכים

המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 4 דרגות: 1= מסכים מאוד; 2= מסכים; 3= לא מסכים; 4= מאוד לא מסכים. * עבור מקבץ שאלות זה התקבל מידע משמונה עשר צעירים, מאחר שאחת הצעירות מילאה שאלון חלקי.

לוח 12: ממדים של איכות חיים של משתתפי התכנית ב"מרכז אלמוג לצעירים" (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "מרוצה" או "מרוצה מאוד")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		ינואר 2010		יולי 09		ממדים של איכות חיים
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	17	100	23	100	18	100	19	100	18	סה"כ
65	11	43	10	50	9	72	12	50	9	מחיך באופן כללי?
12	2	4	1	6	1	44	8	22	4	מרוצה מאוד
53	9	39	9	44	8	28	5	28	5	מרוצה
24	4	43	10	56	10	47	8	50	9	מהתעסוקה שאתה נמצא בה?
12	2	17	4	11	2	18	3	17	3	מרוצה מאוד
12	2	26	6	44	8	29	5	33	6	מרוצה
77	13	57	13	44	8	28	5	50	9	ממצבך הכלכלי?
18	3	9	2	11	2	11	2	17	3	מרוצה מאוד
59	10	48	11	33	6	17	3	33	6	מרוצה
53	9	25	8	56	10	47	7	39	7	ממספר החברים שיש לך ומאיכות הקשר שלך איתם?
12	2	9	2	6	1	13	2	11	2	מרוצה מאוד
41	7	26	6	50	9	33	5	28	5	מרוצה
65	11	52	12	72	13	61	11	50	9	מהפעילויות שלך בשעות הפנאי?
12	2	13	3	6	1	22	4	17	3	מרוצה מאוד
53	9	39	9	67	12	39	7	33	6	מרוצה
82	14	78	18	61	11	67	12	78	14	מהאנשים שאתה גר איתם?
29	5	26	6	-	-	11	2	22	4	מרוצה מאוד
53	9	52	12	61	11	56	10	56	10	מרוצה
35	6	31	7	67	12	73	11	39	7	מהזוגיות שלך? *
12	2	9	2	11	2	33	5	6	1	מרוצה מאוד
24	4	22	5	56	10	40	6	33	6	מרוצה
88	15	82	19	11	2	71	12	72	13	מהקשר שלך עם משפחתך?
29	5	26	6	-	-	18	3	28	5	מרוצה מאוד
59	10	56	13	11	2	53	9	44	8	מרוצה
71	12	82	19	56	10	55	10	61	11	ממצב בריאותך?
12	2	30	7	17	3	11	2	33	6	מרוצה מאוד
59	10	52	12	39	7	44	8	28	5	מרוצה
59	10	39	9	67	12	28	5	34	6	ממצב בריאותך הנפשי?
12	2	9	2	6	1	6	1	6	1	מרוצה מאוד
47	8	30	7	61	11	22	4	28	5	מרוצה

המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 4 דרגות: 1= מרוצה מאוד; 2= מרוצה; 3= לא מרוצה; 4= כלל לא מרוצה.

* במידה השנייה והשלישית שניים מהמשתתפים דיווחו כי יש להם בן/בת זוג.

לוח 13: היבטים אישיים של רווחה אישית (שאלון החלמה) של משתתפי התכנית ב"מרכז אלמוג לצעירים" (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "מסכים" או "מסכים מאוד")
 הפרטים קובצו על פי האשכולות שזוהו בניחות גורמים של השאלון (Corrigan et al., 2004).

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		ינואר 2010		יולי 09		רווחה אישית
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	17	100	23	100	18	100	19	100	18	סה"כ

ביטחון עצמי ותקווה

47	8	74	17	61	11	44	7	50	9	אני יכול להתמודד עם מה שקורה בחיי.
24	4	17	4	11	2	6	1	22	4	מסכים מאוד
24	4	57	13	50	9	38	6	28	5	מסכים
71	12	61	14	67	12	70	12	72	13	אני אוהב את עצמי.
41	7	39	9	33	6	35	6	33	6	מסכים מאוד
29	5	22	5	33	6	35	6	39	7	מסכים
77	13	74	17	78	14	88	15	83	15	אילו אנשים היו מכירים אותי באמת, הם היו מחבבים אותי.
24	4	26	6	22	4	53	9	44	8	מסכים מאוד
53	9	48	11	56	10	35	6	39	7	מסכים
65	11	78	18	61	11	78	14	78	14	בסופו של דבר, משהו טוב יקרה.
29	5	17	4	22	4	56	10	28	5	מסכים מאוד
35	6	61	14	39	7	22	4	50	9	מסכים
71	12	82	19	67	12	73	14	67	12	יש לי תקווה לגבי העתיד שלי.
29	5	17	4	33	6	47	9	11	2	מסכים מאוד
41	7	65	15	33	6	26	5	56	10	מסכים

נכונות לבקש עזרה

71	12	78	18	72	13	79	15	78	14	אני יודע מתי לבקש עזרה.
12	2	22	5	6	1	21	4	22	4	מסכים מאוד
59	10	56	13	67	12	58	11	56	10	מסכים
82	14	69	16	83	15	84	15	83	15	אני מוכן לבקש עזרה.
24	4	17	4	6	1	17	3	28	5	מסכים מאוד
59	10	52	12	78	14	67	12	55	10	מסכים
82	14	65	15	89	16	85	16	83	15	אני מבקש עזרה כשאני צריך.
18	3	13	3	17	3	32	6	33	6	מסכים מאוד
65	11	52	12	72	13	53	10	50	9	מסכים

מוכוונות למטרה והצלחה

88	15	87	20	94	17	90	17	83	15	יש לי רצון להצליח.
41	7	39	9	44	8	28	11	50	9	מסכים מאוד
47	8	48	11	50	9	32	6	33	6	מסכים
53	9	60	14	50	9	76	13	51	11	יש לי תכנית משלי כיצד להמשיך או להתחיל להרגיש טוב.
24	4	17	4	11	2	29	5	22	4	מסכים מאוד
29	5	43	10	39	7	47	8	39	7	מסכים
82	14	83	19	78	14	89	17	78	14	יש לי יעדים בחיים שאני רוצה להשיג.
41	7	26	6	22	4	42	8	28	5	מסכים מאוד
41	7	57	13	56	10	47	9	50	9	מסכים
71	12	70	16	56	10	63	12	50	9	אני מאמין שאוכל להשיג את יעדיי האישיים.
29	5	26	6	11	2	37	7	11	2	מסכים מאוד
41	7	43	10	44	8	26	5	39	7	מסכים
82	14	74	17	61	11	74	14	66	12	יש לי מטרה בחיים.
47	8	26	6	17	3	47	9	22	4	מסכים מאוד
35	6	48	11	44	8	26	5	44	8	מסכים

נכונות לסמוך ולהישען על אחרים

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		ינואר 2010		יולי 09		רווחה אישית
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	17	100	23	100	18	100	19	100	18	סה"כ
88	15	96	22	72	13	79	15	78	14	אפילו כשלי לא אכפת מעצמי, יש אחרים שאכפת להם ממני.
92	5	26	6	39	7	26	5	28	5	מסכים מאוד
59	10	70	16	33	6	53	10	50	9	מסכים
71	12	87	20	78	14	66	12	78	14	יש לי אנשים שאני יכול לסמוך עליהם.
29	5	26	6	33	6	33	6	39	7	מסכים מאוד
41	7	61	14	44	8	33	6	39	7	מסכים
88	15	83	19	72	13	95	18	84	15	אפילו כשאני לא מאמין בעצמי, יש אחרים שמאמינים בי.
25	6	22	5	22	4	37	7	28	5	מסכים מאוד
53	9	61	14	50	9	58	11	56	10	מסכים
77	13	78	18	83	15	77	14	72	13	חשוב שיהיה מגוון של חברים.
29	5	26	6	33	6	44	8	33	6	מסכים מאוד
47	8	52	12	50	9	33	6	39	7	מסכים
										לא נשלט על ידי הסימפטומים
65	11	74	17	33	6	48	8	22	4	ההתמודדות עם המחלה הנפשית שלי כבר אינה המוקד של חיי.
12	2	35	8	6	1	24	4	11	2	מסכים מאוד
53	9	39	9	28	5	24	4	11	2	מסכים
41	7	52	12	28	*5	61	11	34	6	הסימפטומים מפריעים לחיי פחות ופחות.
18	3	4	1	-	-	22	4	17	3	מסכים מאוד
24	4	48	11	28	5	39	7	17	3	מסכים
47	8	44	10	28	*5	55	10	39	7	הסימפטומים מהווים בעיה בשבילי לתקופות קצרות יותר בכל פעם שהם מופיעים.
12	2	9	2	-	-	11	2	6	1	מסכים מאוד
35	6	35	8	28	5	44	8	33	6	מסכים

*המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 5 דרגות: 1= מסכים מאוד; 2= מסכים; 3= לא בטוח; 4= לא מסכים; 5= לא מסכים בכלל.

* צעיר נוסף ציין כי מעולם לא היו לו סימפטומים.

לוח 14: תרומת מרכיבי התכנית למשתתפים ב"מרכז אלמוג לצעירים" (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "מסכים" או "מסכים מאוד")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		ינואר 2010		יולי 09		
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	17	100	23	100	18	100	18	100	18	סה"כ במספרים מוחלטים
77	13	62	15	83	15	94	17	72	13	התכנית עוזרת לי מאוד להתקדם בחיים.
29	5	13	3	11	2	33	6	28	5	מסכים מאוד
47	8	52	12	72	13	61	11	44	8	מסכים
88	15	65	15	67	12	94	18	83	15	המפגשים האישיים עם צוות התכנית מקדמים אותי מאוד.
12	2	22	5	17	3	47	9	11	2	מסכים מאוד
77	13	43	10	50	9	47	9	72	13	מסכים
71	12	74	17	74	14	74	14	61	11	הלמידה במפגשים הקבוצתיים מקדמת אותי מאוד.
29	5	9	2	11	2	37	7	17	3	מסכים מאוד
41	7	65	15	67	12	37	7	44	8	מסכים
59	10	22	5	56	10	92	12	56	10	ההתנסות המעשית בעבודה מקדמת אותי מאוד.
18	3	13	3	11	2	46	6	6	1	מסכים מאוד
41	7	9	2	44	8	46	6	50	9	מסכים
53	9	65	15	67	12	65	11	56	10	הפעילות החברתית בתכנית (טיולים, מסיבות, פעילויות חוץ וכו') מקדמת אותי מאוד.
24	4	4	1	17	3	35	6	17	3	מסכים מאוד
29	5	61	14	50	9	30	5	39	7	מסכים
94	16	83	19	72	13	84	16	61	11	יש לי יכולת בחירה בתכנית.
29	5	35	8	11	2	26	5	11	2	מסכים מאוד
65	11	48	11	61	11	58	11	50	9	מסכים
82	14	83	19	72	13	100	18	83	15	אני מרוצה מתכנית השיקום שבנו איתי בתכנית.
29	5	13	3	11	2	39	7	22	4	מסכים מאוד
53	9	70	16	61	11	61	11	61	11	מסכים

נספח ה': "מרכז אלמוג לצעירים" - השוואה בין דיווח הצוות לדיווח המשותפים בהמש מדיווח (מרץ 2011)

לוח 1: הניטים של תפקוד במקום ההתנסות בעבודה של צעירים ב"מרכז אלמוג לצעירים" (מזוויית הרתייה של המשתתפים והצוות), דיווח פרטני, במספרים מוחלטים ובאחוזים)

	***2011 מרץ (N=8)				***2010 אוקטובר (N=4)				**2010 מאי (N=4)				*2009 דצמבר (N=8)				*09 יולי (N=9)											
	דירוג צוות		דירוג צוות		דירוג צוות		דירוג צוות		דירוג צוות		דירוג צוות		דירוג צוות		דירוג צוות		דירוג צוות											
	נמוך יותר	גבוה יותר	נמוך יותר	גבוה יותר	נמוך יותר	גבוה יותר	נמוך יותר	גבוה יותר	נמוך יותר	גבוה יותר	נמוך יותר	גבוה יותר	נמוך יותר	גבוה יותר	נמוך יותר	גבוה יותר	נמוך יותר	גבוה יותר										
88	7	-	13	1	75	3	25	1	-	-	100	4	-	-	-	88	7	13	1	-	-	100	9	-	-	-	אני מניע באופן עצמאי למקום העבודה.	
88	7	-	-	-	50	4	-	-	-	-	50	2	25	1	25	63	5	38	3	-	-	56	5	22	2	11	1	אני מדייק בזמני החלטה במקור ובמחלף היום לאחר ההפסקות.
100	8	-	-	-	75	3	-	-	-	-	100	4	-	-	-	88	7	13	1	-	-	89	8	11	1	-	אני מתמיד בהענה למקום העבודה.	
100	8	-	-	-	100	4	-	-	-	-	100	4	-	-	-	88	7	13	1	-	-	89	8	11	1	-	אני מקפיד על הופעה הולמת בעבודה (לבוש, היגיינה וכו').	
50	4	38	3	-	25	1	75	3	-	-	50	2	50	2	-	38	3	50	4	-	-	/	7	22	2	-	אני דואג ליידיע את הגורמים המתאימים על היעדרויות.	
88	7	-	13	1	75	3	-	-	-	-	100	4	-	-	-	63	5	25	2	-	-	78	7	11	1	-	היעדרויותיי מוצדקות.	
88	7	-	-	-	75	3	-	-	-	-	50	2	50	2	-	50	4	25	2	-	-	67	6	22	2	-	אני מרגיש שהשתלבותי בצוות /הצעיר עובד כחלק מצוות.	
50	4	38	3	-	25	1	75	3	-	-	50	2	50	2	-	38	3	50	4	-	-	/	7	22	2	/	אני פונה לעזרה / לכירור / לשאלה, כשאני נתקל בבעיה במהלך העבודה.	
63	5	25	2	13	1	25	1	50	2	-	50	2	50	2	-	50	4	25	2	13	1	56	5	22	2	22	2	אני חש שאני עומד היטב בדרישות העבודה (הספק או איכות).
75	6	-	13	1	100	4	-	-	-	-	50	2	50	2	-	88	7	-	13	1	1	33	3	33	3	3	3	אני חושב שהאחראי שבע רצון מהתפקוד שלי בעבודה.
75	6	-	13	1	75	3	-	-	-	-	75	3	-	-	-	63	5	25	2	13	1	22	2	44	4	33	3	אני מרגיש שהתמלוח עוזר להשתלבותי במקום העבודה.
75	6	-	13	1	75	3	-	-	-	-	50	2	-	-	-	75	6	-	25	1	1	56	5	11	1	22	2	ההתנסות בעבודה תורמת לביטחון העצמי שלי.
75	6	-	-	-	50	2	-	-	-	-	25	1	100	4	-	75	6	-	25	1	2	44	4	-	-	56	5	המשתתפים רצות התכנית סימונו כל פריט על סקלה של 5 דגות: 1= תמיד; 2= לעתים קרובות; 3= לפעמים כן ולפעמים לא; 4= לעתים רחוקות; 5= אף פעם.

התקבל מידע מהצוות לגבי ארבעה משותפים נוספים. בלוח מוצגים הנתונים לגבי הצעירים שיש עליהם מידע ומשתתף.

***הצעיר צעירים נוספים (במספרים מוחלטים ובאחוזים) והמשיחה נוספים (במא%), שלא היו בהתנסות בשעת מילוי השאלון, דיווחו על מקום ההתנסות האחרון שלהם. בלוח מוצגים הנתונים לגבי הצעירים שיש עליהם דיווח מקביל של צוות ומשתתף.

***התקבל מידע משני צעירים נוספים שמילאו את השאלון על התנסות קודמת ועל עבודה מחוץ למרכז, כך שאין עליהם דיווח מהצוות. בנוסף לכך התקבל מידע מהצוות על שני צעירים נוספים שהתמלוח התנסות לאחר שמילאו את השאלון, וצעירה נוספת שלא מילאה שאלון במודד זה. בלוח מוצגים הנתונים לגבי ארבעת הצעירים שיש עליהם דיווח מקביל.

לוח 2: כישורי חיים יום יומיים של צעירים ב"מרכז אלמוג לצעירים" בארבע המלדידות האחרונות (מזווית הראייה של המשתתפים והצוות, דיווח פרטני, במספרים מוחלטים ובאחוזים)

***2011 מרץ (N=17)		***2010 אוקטובר (N=23)				**2010 מאי (N=18)				*דצמבר 09 (N=16)			
דירוג שווה	דירוג צוות	דירוג צוות	דירוג צוות	דירוג שווה	דירוג צוות	דירוג צוות	דירוג צוות	דירוג שווה	דירוג צוות	דירוג צוות	דירוג צוות	דירוג צוות	דירוג צוות
N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
13	18	3	6	1	78	18	9	2	9	2	72	13	17
76	13	6	1	78	18	9	2	9	2	72	13	17	3
100	17	-	-	-	87	20	13	3	-	-	83	15	11
94	16	-	-	6	1	70	16	17	4	9	61	11	2

אני עצמאי בהנעה ממקום למקום
 באמצעות תחבורה ציבורית.
 אני עצמאי בהיגיינה בסיסית.
 אני עצמאי בלקיחת תרופות.
 המשתתפים וצוות התכנית סימנו כל פריט על סקלה של 5 דרגות. לצורך הצגת הנתונים ההתייחסות לסקלה היא: 5 = תמיד; 4 = לעתים קרובות; 3 = לפעמים כן ולפעמים לא; 2 = לעתים רחוקות; 1 = אף פעם.

*התקבל מידע משני צעירים נוספים כמה ימים לאחר שסיימו את התכנית. בלוח מוצגים הנתונים לגבי שישה עשר הצעירים שיש עליהם דיווח מקביל.
 ** התקבל מידע מהצוות לגבי שני צעירים נוספים שלא מילאו שאלון. בלוח מוצגים הנתונים לגבי שמונה עשר הצעירים שיש עליהם דיווח מקביל.
 *** התקבל מידע מהצוות לגבי שני צעירים נוספים – אחד שסירב למלא שאלון ואחת שהייתה באשפוז בעת מילוי השאלונים. בלוח מוצגים הנתונים לגבי עשרים ושלושה הצעירים שיש עליהם דיווח מקביל.

לוח 3: קשרים חבתיים של צעירים ב"מרכז אלמוג לצעירים" בארבע המדינות האחרונות (מזווית הראייה של המשתתפים והצוות, דיווח פרטני, במספרים מוחלטים ובאחוזים)

	***2011 מרץ (N=17)		***2010 אוקטובר (N=23)		**2010 מאי (N=17)		*דצמבר 09 (N=16)																	
	דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר		דירוג צוות גבוה יותר														
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N													
71	12	12	2	18	3	65	15	17	4	4	65	11	18	3	18	3	56	9	19	3	25	4	אני מסוגל לקבל בקוורת מתברים או מאנשי צוות.	
47	8	24	4	29	5	48	11	22	5	26	6	47	8	24	4	29	5	50	8	25	4	19	3	אני זקיק לתשומת לב רבה מהצוות.
41	7	35	6	24	4	70	16	17	4	13	3	53	9	6	1	41	7	50	8	31	5	19	3	אני מסוגל להביע רגשות או צרכים בקשרים שלי עם אחרים.

המשתתפים וצוות התכנית סימנו כל פריט על סקלה של 4 דרגות. לצורך הצגת הנתונים ההתייחסות לסקלה היא: 1=לא כלל לא מסכים; 2=לא כל כך מסכים; 3=מסכים מאד; 4=מסכים מאד.

*התקבל מידע משני צעירים נוספים כמה ימים לאחר שסיימו את התכנית. בלוח מוצגים הנתונים לגבי שישה עשר הצעירים שיש עליהם דיווח מקביל. **התקבל מידע מהצוות לגבי שני צעירים נוספים שלא מילאו שאלון, וכן התקבל מידע מצעיר נוסף אך לא מהצוות. מכיוון שהוא לא הגיע באופן רציף למרכז. בלוח מוצגים הנתונים לגבי שבעה עשר הצעירים שיש עליהם דיווח מקביל.

***התקבל מידע מהצוות לגבי שני צעירים נוספים – אחד שסירב למלא שאלון ואחת שהייתה באשפוז בעת מילוי השאלונים. בלוח מוצגים הנתונים לגבי עשרים ושלושה הצעירים שיש עליהם דיווח מקביל.

לוח 4: תרומות מרכזיבת התכנית למשתתפי התכנית "מרכז אלמוג לצעירים" בממש המדינתית והצוות, דיווח פריטי, במספרים מוחלטים (באתוזים)

	2011 מרץ (N=17)		*2010 אוקטובר (N=22)		***2010 מאי (N=15)		**2009 דצמבר (N=13)		*09 יולי (N=17)																					
	דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג צוות נמוך יותר																				
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N																			
88	15	-	6	1	73	16	14	3	9	2	80	12	-	20	3	92	12	8	1	-	59	10	12	2	29	5				
94	16	-	6	1	64	14	14	3	14	3	80	12	-	20	3	92	12	8	1	-	71	12	12	2	12	2	התכנית מקדמים אותי מאוד. הלמידה במפגשים הקבוצתיים מקדמת אותי מאוד.			
76	13	6	1	18	3	73	16	18	4	9	2	73	11	20	3	7	1	62	8	31	4	8	1	65	11	18	3	18	3	ההתנסות המעשית בעבודה מקדמת אותי מאוד.
90	9/10	-	-	10	1/10	18	4	-	-	5	1	33	5	47	7	-	-	62	8	8	1	-	47	8	-	-	6	1	הפעילות החברתית בתכנית מקדמת אותי מאוד.	
53	9	-	-	29	5	55	12	5	1	-	-	60	9	7	1	33	5	38	5	8	1	31	4	41	7	12	2	יש גמישות בתכנית ב"מרכז אלמוג" כשאר אני מתקדם, מעוררים אותי בתקבל מידע מהצוות לגבי שגי צעירים נוספים – אחד שסירב למלא שאלון ואחת שהייתה באשפוז בעת מילוי השאלונים.		
71	12	-	-	24	4																									יש גמישות בתכנית ב"מרכז אלמוג" כשאר אני מתקדם, מעוררים אותי בתקבל מידע מהצוות לגבי שגי צעירים נוספים – אחד שסירב למלא שאלון ואחת שהייתה באשפוז בעת מילוי השאלונים.
59	10	-	-	29	5																									המשתתפים וצוות התכנית סימנו כל פריט על סקלה של 4 דרגות. לצורך הצגת הנתונים ההתאמות לסקלה היא: 1=לא כל כך מסכים; 2=לא כל כך מסכים; 3=מסכים; 4=מסכים מאוד.

התקבל מידע מצעיר נוסף שהצטרף לתכנית כחודש לפני מילוי השאלון, והצוות חש כי מוקדם מדי להעריך את תרומת התכנית לגבי שבעה עשר הצעירים שיש עליהם דיווח מקביל.

***התקבל מידע משישה צעירים נוספים. שניים מהם סימנו את התכנית כמה ימים לפני מילוי השאלון. ארבעת המשתתפים הנוספים הצטרפו לתכנית כחודש לפני מילוי השאלון, והצוות חש כי מוקדם מדי להעריך את תרומת מרכזיבת התכנית לגביהם. בלוח מוצגים הנתונים לגבי שלושה עשר הצעירים שיש עליהם דיווח מקביל.

***התקבל מידע מהצוות לגבי שני צעירים נוספים שלא מילאו שאלון, וכן התקבל מידע מצעיר נוסף אך לא מהצוות, מכיוון שהוא לא הגיע באופן רציף למרכז. בלוח מוצגים הנתונים לגבי שבעה עשר הצעירים שיש עליהם דיווח מקביל.

****התקבל מידע מהצוות לגבי שני צעירים נוספים – אחד שסירב למלא שאלון ואחת שהייתה באשפוז בעת מילוי השאלונים. כמו כן התקבל מידע מצעיר נוסף אך לא מהצוות, מכיוון שהיה באשפוז וים ולא הגיע באופן רציף למרכז. בלוח מוצגים הנתונים לגבי עשרים ושניים הצעירים שיש עליהם דיווח מקביל.

לוח 4א: תפקוד במרכז של צעירים מ"מרכז אלמוג לצעירים" בפעילויות המרכז המרכז המשותפתים והצוות, דיווח פרטני, במספרים מוחלטים ובאחוזים)

****2011 מרץ (N=17)		***אוקטובר 2010 (N=22)			**מאי 2010 (N=17)			*דצמבר 09 (N=16)			יולי 09 (N=18)																								
דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר																					
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N																				
76	13	12	2	6	1	59	13	18	4	14	3	47	8	24	4	24	4	24	4	4	56	9	25	4	19	3	50	9	44	8	44	8	6	1	אני מתמיד במילוי משמעות.
94	16	6	1	-	-	82	18	9	2	9	2	59	10	29	5	12	2	69	11	31	5	-	-	44	8	56	10	-	-	אני עומד בחוקים ונהלים.					
88	15	6	1	6	1	82	18	-	-	18	4	59	10	24	4	12	2	69	11	-	-	19	3	78	14	6	1	17	3	אני מקבל סמכות.					

המשתתפים וצוות התכנית סימנו כל פריט על סקלה של 5. לצורך הצגת הנתונים ההתאמות לסקלה היא: 5= תמיד; 4= לעתים קרובות; 3= לפעמים כן ולפעמים לא; 2= לעתים רחוקות; 1= אף פעם.

*התקבל מידע משני צעירים נוספים כמה ימים לאחר שסיימו את התכנית. בלוח מוצגים הנתונים לגבי שישה עשר הצעירים שיש עליהם דיווח מקביל.
 **התקבל מידע מהצוות לגבי שני צעירים נוספים שלא מילאו שאלון, וכן התקבל מידע מצעיר נוסף אך לא מהצוות, מכיון שהוא לא הגיע באופן רציף למרכז. בלוח מוצגים הנתונים לגבי שבעה עשר הצעירים שיש עליהם דיווח מקביל.
 ***התקבל מידע מהצוות לגבי שני צעירים נוספים – אחד שסירב למלא שאלון ואחת שהייתה באשפוז בעת מילוי השאלונים. כמו כן התקבל מידע מצעיר נוסף אך לא מהצוות, מכיון שהיה באשפוז וים ולא הגיע באופן רציף למרכז. בלוח מוצגים הנתונים לגבי עשרים ושניים הצעירים שיש עליהם דיווח מקביל.
 ****התקבל מידע מהצוות לגבי צעיר נוסף שלא מילא חלק זה של השאלון.

נספח ו: לוחות נבחרים "הד צפון",
דיווח משתתף בחמש מדידות (יולי 2009 – מרץ 2011)¹⁴

לוח 1: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של המשתתפים בתכנית "הד צפון", חמש המדידות
(במספרים מוחלטים ובאחוזים)

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		דצמבר 09		יולי 09		
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	14	100	14	100	8	100	9	100	4	סה"כ
43	6	43	6	63	5	67	6	50	2	גברים
										גיל
64	9	86	12	75	6	78	7	75	3	18-20
36	5	14	2	25	2	22	2	25	1	21-23
										מספר שנות לימוד
-	-	-	-	-	-	-	-	25	1	9
7	1	-	-	-	-	-	-	-	-	11
93	13	100	14	100	8	100	9	75	3	12
14	2	29	4	88	7	33	3	50	2	בעלי תעודת בגרות מלאה
71	10	57	8	12	1	67	6	25	1	בעלי תעודת בגרות חלקית
										מגורים
71	10	86	12	100	8	100	9	100	4	בדיר מוטעם התכנית
*29	*4	7	1	-	-	-	-	-	-	אצל ההורים – אקסטרני
-	-	**7	**1	-	-	-	-	-	-	בדירה שכורה, לא במסגרת התכנית
										שירות צבאי/לאומי
100	14	***86	***12	100	8	100	9	100	4	משרתים שירות לאומי מלא
14	2	21	3	50	4	56	5	-	-	שירתו חלקית בשירות לאומי עוד לפני הצטרפותם לתכנית

*שני צעירים מילאו את השאלון סמוך לעזיבתם את התכנית, לאחר שחזרו לבית ההורים. שני צעירים נוספים מתגוררים אצל ההורים במסגרת התכנית כאקסטרניים.
**אחד המשתתפים הצטרף לתכנית כמה ימים לפני מילוי השאלון ולדיר מוטעם התכנית בשבוע שלאחריו.
***שניים מהמשתתפים הצטרפו לתכנית כמה ימים לפני מילוי השאלון והתחילו בפועל את השירות הלאומי בשבוע שלאחריו.

¹⁴ ייתכן פער של אחוז בשורות הסיכום בשל עיגול המספרים.

לוח 1א: היבטים של השתלבות בתכנית "הד צפון" (במספרים מוחלטים ובאחוזים)

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		דצמבר 09		יולי 09		
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	14	100	14	100	8	100	9	100	4	סה"כ
										ותק בתכנית
-	-	21	3	-	-	22	2	-	-	פחות מחודש
29	4	43	4	-	-	56	5	50	2	1-3 חודשים
43	6	-	1	88	7	22	2	25	1	4-9 חודשים
-	-	21	3	-	-	-	-	-	-	10 חודשים
29	4	21	3	12	1	-	-	25	1	שנה ומעלה
										ימי פעילות בתכנית
/	/	/	/	100	8	100	9	100	4	5
										השתתפות במרכיבי התכנית
*100	*14	86	12	100	8	100	9	100	4	שיחות אישיות עם איש קשר
29	4	14	2	50	4	44	4	25	1	פעילויות חברתיות מחוץ לתכנית
-	-	-	-	38	3	-	-	50	2	התנדבות
										מרכיבים ייחודיים ל"הד צפון"
86	12	**86	**12	100	8	100	9	100	4	הגעה למפגשים הקבוצתיים
**86	**12	**86	**12	100	8	100	9	100	4	שירות לאומי
-	-	-	-	-	-	11	1	100	4	עבודה
21	3	14	2	25	2	22	2	25	1	לימודים
**71	**10	**86	**12	100	8	100	9	100	4	דיוך

* תדירות המפגשים לא סדירה, עם חלק מהמשתתפים על בסיס שבועי, ועם חלקם בתדירות שונה לפי יוזמת הצעירים או הצוות.

** שניים מהמשתתפים הצטרפו לתכנית כמה ימים לפני מילוי השאלון, והחלו להשתתף במרכיבי התכנית בימים שלאחריו, המידע לגבי סעיפים אלו מעודכן נכון ל-1.1.11.

*** שניים מהצעירים מילאו את השאלון זמן קצר לאחר שסיימו את התכנית. בעת מילוי השאלון אחד מהם עבד, והשנייה חיפשה עבודה.

לוח 2: ציפיות מהתכנית של המשתתפים בתכנית "הד צפון" (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "חשוב" או "חשוב מאוד")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		דצמבר 09		יולי 09		
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	14	100	14	100	7	100	8	100	4	סה"כ
71	10	93	13	100	7	88	7	100	4	להכיר אנשים אחרים.
50	7	57	8	57	4	50	4	50	2	חשוב מאוד
21	3	36	5	43	3	38	3	50	2	חשוב
72	10	93	13	100	7	100	8	100	4	להכיר טוב יותר את היכולות שלי.
29	4	50	7	57	4	50	4	75	3	חשוב מאוד
43	6	43	6	43	3	50	4	25	1	חשוב
77	11	79	11	86	6	88	7	100	4	ללמוד לטפל בעצמי ולהתכונן לחיים עצמאיים.
27	4	36	5	72	5	63	5	75	3	חשוב מאוד
50	7	43	6	14	1	25	2	25	1	חשוב
57	8	71	10	100	7	88	7	75	3	ללמוד תחומי לימוד חדשים.
14	2	21	3	43	3	38	3	50	2	חשוב מאוד
43	6	50	7	57	4	50	4	25	1	חשוב
71	10	86	12	100	7	100	8	100	4	להתנדב ולעזור לאנשים אחרים.
50	7	57	8	71	5	62	5	50	2	חשוב מאוד
21	3	29	4	29	2	38	3	50	2	חשוב
50	7	50	7	86	6	75	6	50	2	לרכוש מקצוע כדי שאוכל לעבוד בעתיד.
21	3	21	3	43	3	62	5	50	2	חשוב מאוד
29	4	29	4	43	3	13	1	-	-	חשוב
36	5	43	6	43	3	38	3	50	2	להכיר את זכויותי כאזרח עם מוגבלות.
29	4	29	4	14	1	13	1	50	2	חשוב מאוד
7	1	14	2	29	2	25	2	-	-	חשוב
79	11	50	7	57	4	75	6	100	4	לפתח מיומנויות חברתיות וקשרים חברתיים.
36	5	43	6	29	2	50	4	50	2	חשוב מאוד
43	6	7	1	29	2	25	2	50	2	חשוב
57	8	65	9	57	4	75	6	100	4	להתמודד עם קשיים בקבוצה של אנשים הדומים לי.
7	1	36	5	14	1	13	1	75	3	חשוב מאוד
50	7	29	4	43	3	62	5	25	1	חשוב
64	9	57	8	71	5	75	6	100	4	להשתלב בחברה רגילה.
29	4	43	6	43	3	50	4	75	3	חשוב מאוד
36	5	14	2	29	2	25	2	25	1	חשוב

המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 4 דרגות: 1 חשוב מאוד; 2 חשוב; 3 לא חשוב; 4 לא חשוב בכלל.

לוח 3: היבטים של תפקוד במקום השירות הלאומי של משתתפי התכנית "הד צפון" (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "תמיד" או "לעתים קרובות")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		דצמבר 09		יולי 09		תפקוד במקום השירות הלאומי
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	14	100	**12	100	7	100	8	100	4	סה"כ
תפקוד בסיסי בעבודה										
אני מגיע באופן עצמאי למקום השירות.										
86	12	83	10	100	7	100	8	100	4	תמיד
71	10	75	9	100	7	75	6	100	4	לעתים קרובות
14	2	8	1	-	-	25	2	-	-	
אני מזדייק בזמני ההגעה בבוקר ובמהלך היום לאחר ההפסקות.										
71	10	83	10	71	5	88	7	75	3	תמיד
21	3	42	5	29	2	63	5	75	3	לעתים קרובות
50	7	42	5	43	3	25	2	-	-	
אני מתמיד בהגעה למקום השירות.										
79	11	92	11	100	7	88	7	75	3	תמיד
57	8	58	7	71	5	75	6	75	3	לעתים קרובות
21	3	33	4	29	2	13	1	-	-	
אני מקפיד על הופעה הולמת במקום השירות (לבוש, היגיינה וכד').										
86	12	92	11	100	7	100	8	100	4	תמיד
64	9	67	8	57	4	62	5	100	4	לעתים קרובות
21	3	25	3	43	3	38	3	-	-	
אני דואג ליידע את הגורמים המתאימים על היעדרויות.										
79	11	100	12	86	6	100	8	75	3	תמיד
50	7	67	8	57	4	62	5	75	3	לעתים קרובות
29	4	33	4	29	2	38	3	-	-	
היעדרויותיי מוצדקות.										
64	9	58	7	86	6	100	8	100	4	תמיד
29	4	25	3	57	4	62	5	75	3	לעתים קרובות
36	5	33	4	29	2	38	3	25	1	
אני חש שאני עומד היטב בדרישות מקום השירות (הספק / איכות).										
64	9	75	9	71	5	100	8	75	3	תמיד
14	2	25	3	14	1	12	1	50	2	לעתים קרובות
50	7	50	6	57	4	88	7	25	1	
אני חושב שהאחראי שבע רצון מהתפקוד שלי במקום השירות.										
71	10	58	7	71	5	100	8	75	3	תמיד
29	4	33	4	43	3	50	4	75	3	לעתים קרובות
43	6	25	3	29	2	50	4	-	-	
אני מתמיד במילוי משימות.										
86	12	100	12	71	5	88	7	100	4	תמיד
36	5	42	5	43	3	50	4	75	3	לעתים קרובות
50	7	58	7	29	2	38	3	25	1	
אני עומד בחוקים ונהלים.										
93	13	100	12	100	7	88	7	100	4	תמיד
71	10	75	9	71	5	50	4	75	3	לעתים קרובות
21	3	25	3	29	2	38	3	25	1	
אני מקבל סמכות.										
93	13	83	10	71	5	75	6	100	4	תמיד
50	7	50	6	29	2	38	3	25	1	לעתים קרובות
43	6	33	4	43	3	38	3	75	3	
קשרים בין אישיים עם עמיתים ומעסיקים										
אני חש בנוח עם האחראי עלי במקום השירות.										
72	10	75	9	71	5	88	7	100	4	תמיד
43	6	58	7	43	3	38	3	50	2	לעתים קרובות
29	4	17	2	29	2	50	4	50	2	
אני חש בנוח בחברת האנשים שאני עובד איתם (מרגיש שהשתלכתי בצוות).										
52	8	67	8	86	6	88	7	75	3	תמיד
43	6	33	4	43	3	50	4	50	2	לעתים קרובות
14	2	33	4	43	3	38	3	25	1	
אני עובד כחלק מצוות.										
64	9	92	11	86	6	75	6	100	4	תמיד
50	7	67	8	57	4	38	3	75	3	

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		דצמבר 09		יולי 09		תפקוד במקום השירות הלאומי
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
14	2	25	3	29	2	38	3	25	1	לעתים קרובות
43	6	42	5	100	7	75	6	100	4	אני יוזם קשרים חברתיים.
21	3	25	3	29	2	38	3	25	1	תמיד
21	3	17	2	71	5	38	3	75	3	לעתים קרובות
21	3	25	3	57	4	63	5	75	3	אני שומר על קשרים חברתיים עם אנשים מהשירות מחוץ למקום השירות.
21	3	8	1	14	1	13	1	75	3	תמיד
-	-	17	2	43	3	50	4	-	-	לעתים קרובות
פרואקטיביות ואסרטיביות										
93	13	75	9	86	6	100	8	100	4	אני פונה לעזרה/לבידור/לשאלה, כשאני נתקל בבעיה במהלך העבודה.
43	6	42	5	43	3	62	5	50	2	תמיד
50	7	33	4	43	3	38	3	50	2	לעתים קרובות
57	8	50	6	57	4	50	4	50	2	יש בעיות שאני פותר באופן עצמאי.
21	3	25	3	14	1	25	2	25	1	תמיד
36	5	25	3	43	3	25	2	25	1	לעתים קרובות
36	5	25	3	43	3	38	3	50	2	אני יכול לסרב לבקשות שאינן נראות לי כחלק מתפקידי.
7	1	17	2	29	2	13	1	-	-	תמיד
29	4	8	1	14	1	25	2	50	2	לעתים קרובות
29	4	33	4	43	3	26	2	25	1	אני יוזם – לוקח על עצמי משימות מעבר למה שאני נדרש.
21	3	8	1	29	2	13	1	25	1	תמיד
7	1	25	3	14	1	13	1	-	-	לעתים קרובות
שביעות רצון כללית מהעבודה										
71	10	83	10	57	4	63	5	50	2	אני נהנה מסוג העבודה שבה אני עוסק.
21	3	50	6	29	2	38	3	50	2	תמיד
50	7	33	4	29	2	25	2	-	-	לעתים קרובות
71	10	83	10	71	5	88	7	50	2	אני מעוניין להמשיך לאורך השנה בסוג עבודה זה.
43	6	58	7	43	3	38	3	25	1	תמיד
29	4	25	3	29	2	50	4	25	1	לעתים קרובות
21	3	8	1	-	-	12	1	-	-	אני חש מתח / לחץ / תסכול / כעס במהלך יום העבודה.
21	3	8	1	-	-	-	-	-	-	תמיד
-	-	-	-	-	-	12	1	-	-	לעתים קרובות
50	7	67	8	43	3	63	5	100	4	ההתנסות בשירות הלאומי תורמת לביטחון העצמי שלי.
14	2	33	4	29	2	38	3	75	3	תמיד
36	5	33	4	14	1	25	2	25	1	לעתים קרובות
79	11	58	7	57	4	63	5	75	3	אני מרגיש נחוץ, שאני תורם.
36	5	17	2	14	1	25	2	50	2	תמיד
43	6	42	5	43	3	38	3	25	1	לעתים קרובות
79	11	75	9	57	4	75	6	75	3	אני מרגיש אחראי.
36	5	33	4	43	3	13	1	75	3	תמיד
43	6	42	5	14	1	63	5	-	-	לעתים קרובות
57	8	75	9	/	/	/	/	/	/	הליווי והתמיכה של התכנית עוזרים לי להשתלב במקום השירות.
14	2	25	3	/	/	/	/	/	/	תמיד
43	6	50	6	/	/	/	/	/	/	לעתים קרובות

המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 5 דרגות: 1= תמיד; 2= לעתים קרובות; 3= לפעמים כן ולפעמים לא; 4= לעתים רחוקות; 5= אף פעם.
שני משתתפים הצטרפו לתכנית כמה ימים לפני מילוי השאלון והתחילו בפועל את השירות הלאומי שבוע לאחריו.

לוח 4: ממדים של תפקוד בתחום הדיור של משתתפי התכנית "הד צפון" (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים + "תמיד" או "לעתים קרובות")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		דצמבר 09		יולי 09		ממדים של תפקוד בתחום הדיור
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	14	100	14	100	7	100	8	100	4	סה"כ
71	10	64	9	57	4	50	4	25	1	אני שומר על ניקיון החדר שלי.
21.4	3	50	7	43	3	25	2	25	1	תמיד
50	7	14	2	14	1	25	2	-	-	לעתים קרובות
71	10	72	10	86	6	75	6	50	2	אני שומר על ניקיון וטיפוח הדירה/הבית שלי.
29	4	36	5	14	1	12	1	25	1	תמיד
43	6	36	5	71	5	63	5	25	1	לעתים קרובות
79	11	57	8	43	3	63	5	75	3	אני מתחלק עם בני הבית בניקיון, קניות ובבישול.
43	6	36	5	14	2	25	2	75	3	תמיד
36	5	21	3	29	1	38	3	-	-	לעתים קרובות
64	9	85	12	71	5	75	6	75	3	אני מנהל תקציב בצורה מאורגנת ועצמאית.
36	5	64	9	71	5	63	5	75	3	תמיד
29	4	21	3	-	-	12	1	-	-	לעתים קרובות
86	12	64	9	57	4	75	6	50	2	אני מתמיד במילוי משימות (תורנויות ועוד).
50	7	43	6	29	2	25	2	50	2	תמיד
36	5	21	3	29	2	50	4	-	-	לעיתים קרובות
86	12	93	13	57	4	75	6	100	4	אני עומד בחוקים ובנהלים של הדירה.
50	7	57	8	14	1	25	4	75	3	תמיד
36	5	36	5	43	3	50	2	25	1	לעתים קרובות
64	9	71	10	57	4	75	6	75	3	אני מרגיש בדירה "בבית" / בנוח.
50	7	50	7	43	3	50	4	75	3	תמיד
14	2	21	3	14	1	25	2	-	-	לעתים קרובות

המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 5 דרגות: 1= תמיד; 2= לעיתים קרובות; 3= לפעמים כן ולפעמים לא; 4= לעיתים רחוקות; 5= אף פעם.

לוח 5: כישורי חיים יום יומיים של משתתפי התכנית "הד צפון" (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "תמיד" או "לעתים קרובות")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		דצמבר 09		יולי 09		היבטים של תפקוד בתחום כישורי החיים היום יומיים
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	14	100	14	100	7	100	8	100	4	סה"כ
71	10	71	10	100	7	75	6	100	4	אני מתעורר לבד כל בוקר.
57	8	64	9	57	4	63	5	100	4	תמיד
14	2	7	1	43	3	12	1	-	-	לעתים קרובות
64	9	86	12	86	6	75	6	100	4	אני מצליח להתארגן ולהגיע למסגרת בזמן (צחצוח שיניים, בחירת בגדים, אכילה, שתייה ויציאה בזמן מהבית).
43	6	57	8	57	4	63	5	100	4	תמיד
21	3	29	4	29	2	12	1	-	-	לעתים קרובות
100	14	100	14	100	7	100	8	100	4	אני עצמאי בשימוש בכסף (יש לי ארנק, אני קונה לעצמי דברים, קורא מחירים, מחשב עודף וכד').
79	11	93	13	71	5	88	7	100	4	תמיד
21	3	7	1	29	2	12	1	-	-	לעתים קרובות
100	14	100	14	86	6	88	7	100	4	אני עצמאי בהגעה ממקום למקום באמצעות תחבורה ציבורית (לא תלוי בהורים בנסיעה, מכיר את התחנות הלך-חזור ואת קווי האוטובוס ויודע מתי לרדת).
79	11	86	12	86	6	-	-	100	4	תמיד
21	3	14	2	-	-	88	7	-	-	לעתים קרובות
100	14	100	14	100	7	100	8	100	4	אני מסוגל להתאים לעצמי ביגוד בהתאם למקום או לעונה (מסוגל לקנות בגדים חדשים שחורים לי).
71	10	93	13	57	4	75	6	100	4	תמיד
29	4	7	1	43	3	25	2	-	-	לעתים קרובות
93	13	100	14	86	6	87	7	100	4	אני עצמאי בהיגיינה בסיסית (רחצה, החלפת בגדים, שימוש בתכשירי טיפוח בסיסיים – דאודורנט, שמפו וכו').
71	10	86	12	57	4	75	6	100	4	תמיד
21	3	14	2	29	2	12	1	-	-	לעתים קרובות
*92	*11	78	11	86	6	75	6	100	4	אני עצמאי בלקיחת תרופות (זוכר לקחת לבד ולא זקוק לתזכורת).
83	10	57	8	29	2	63	5	100	4	תמיד
8	1	21	3	57	4	12	1	-	-	לעתים קרובות
93	13	100	14	86	6	100	8	100	4	אני מסוגל להכין לעצמי ארוחה קלה או סנדוויץ'.
86	12	79	11	86	6	88	7	100	4	תמיד
7	1	21	3	-	-	12	1	-	-	לעתים קרובות
86	12	71	10	57	4	63	5	100	4	אני משתמש בטלפון באופן עצמאי לקביעת תור או לבירור מידע וכד'.
71	10	64	9	29	2	25	2	75	3	תמיד
14	2	7	1	29	2	38	3	25	1	לעתים קרובות

המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 5 דרגות: 1= תמיד ; 2= לעתים קרובות ; 3= לפעמים כן ולפעמים לא ; 4= לעתים רחוקות ; 5= אף פעם.

*שניים מהצעירים אינם לוקחים תרופות, כך שהאחוזים חושבו עבור 12 הצעירים שהפריט רלוונטי לגביהם.

לוח 6: פעילות בקהילה ופעילות פנאי של משתתפי התכנית "הד צפון" (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "תמיד" או "לעתים קרובות")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		דצמבר 09		יולי 09		פעילות בקהילה ופעילות פנאי
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	14	100	14	100	7	100	8	100	4	סה"כ
36	5	21	3	29	2	50	4	25	1	צופה בטלוויזיה.
14	2	7	1	-	-	25	2	-	-	תמיד
21	3	14	2	29	2	25	2	25	1	לעתים קרובות
36	5	21	3	14	1	38	3	50	2	קורא עיתון.
7	1	-	-	-	-	-	-	-	-	תמיד
29	4	21	3	14	1	38	3	50	2	לעתים קרובות
29	4	35	5	14	1	38	3	25	1	קורא ספר.
7	1	14	2	-	-	13	1	-	-	תמיד
21	3	21	3	14	1	25	2	25	1	לעתים קרובות
43	6	28	4	-	-	13	1	25	1	הולך למסעדה או לבית קפה.
14	2	7	1	-	-	-	-	25	1	תמיד
29	4	21	3	-	-	13	1	-	-	לעתים קרובות
7	1	36	5	-	-	38	3	-	-	יוצא לטיול.
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	תמיד
7	1	36	5	-	-	38	3	-	-	לעתים קרובות
14	2	-	-	14	1	63	5	25	1	משתתף בחוג כלשהו באופן קבוע.
7	1	-	-	-	-	38	2	-	-	תמיד
7	1	-	-	14	1	25	3	25	1	לעתים קרובות
71	10	43	6	57	4	63	5	75	3	גולש באינטרנט / משתמש במחשב.
50	7	36	5	29	2	38	2	50	2	תמיד
21	3	7	1	29	2	25	3	25	1	לעתים קרובות
71	10	72	10	86	6	88	7	25	1	מקשיב למוסיקה.
50	7	36	5	43	3	25	2	25	1	תמיד
21	3	36	5	43	3	63	5	-	-	לעתים קרובות
29	4	14	2	-	-	13	1	-	-	הולך לסרט.
7	1	7	1	-	-	-	-	-	-	תמיד
21	3	7	1	-	-	13	1	-	-	לעתים קרובות
14	2	-	-	-	-	25	2	-	-	הולך לספרייה.
7	1	-	-	-	-	-	-	-	-	תמיד
7	1	-	-	-	-	25	2	-	-	לעתים קרובות
7	1	14	2	71	5	63	5	25	1	הולך או משתתף בפעילויות ספורט (כמו משחק כדורגל).
-	-	7	1	14	1	13	1	-	-	תמיד
7	1	7	1	57	4	53	4	25	1	לעתים קרובות
29	4	-	-	-	-	26	2	25	1	הולך לחדר כושר / ברכה וכד'.
21	3	-	-	-	-	13	1	-	-	תמיד
7	1	-	-	-	-	13	1	25	1	לעתים קרובות
21	3	21	3	-	-	25	2	50	2	עוסק באמנות בבית.
-	-	7	1	-	-	-	-	25	1	תמיד
21	3	14	2	-	-	25	2	25	1	לעתים קרובות
43	6	35	5	43	3	38	3	25	1	הולך למועדון חברתי.
14	2	28	4	14	1	13	1	25	1	תמיד
29	4	7	1	29	2	25	2	-	-	לעתים קרובות

המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 5 דרגות: 1= תמיד; 2= לעתים קרובות; 3= לפעמים כן ולפעמים לא; 4= לעתים רחוקות; 5= אף פעם.

לוח 7: קשרים חברתיים של משתתפי התכנית "הד צפון" (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "מסכים" או "מסכים מאוד")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		דצמבר 09		יולי 09		קשרים חברתיים
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	14	100	14	100	7	100	8	100	4	סה"כ
93	13	93	13	100	7	88	7	100	4	יש לי חבר קרוב לשוחח איתו.
43	6	14	2	29	2	38	3	25	1	מסכים מאוד
50	7	79	11	71	5	50	4	75	3	מסכים
79	11	85	12	100	7	63	5	75	3	אני מסוגל לקבל ביקורת מחברים או מאנשי צוות.
50	7	21	3	29	2	38	3	25	1	מסכים מאוד
29	4	64	9	71	5	25	2	50	2	מסכים
50	7	36	5	43	3	50	4	25	1	אני זקוק לתשומת לב רבה מהצוות.*
-	-	-	-	-	-	25	2	25	1	מסכים מאוד
50	7	36	5	43	3	25	2	-	-	מסכים
64	9	65	9	43	3	63	5	100	4	אני מסוגל להביע רגשות או צרכים בקשרים שלי עם אחרים (לומר לא כשלא מתאים לי, להציע הצעות משלי, לומר שנפגעתי וכד').
29	4	29	4	14	1	25	2	50	2	מסכים מאוד
36	5	36	5	29	2	38	3	50	2	מסכים
86	12	100	14	100	7	100	8	50	2	אני יוצר קשרים עם אנשים אחרים.
43	6	50	7	29	2	50	4	25	1	מסכים מאוד
43	6	50	7	71	5	50	4	25	1	מסכים
29	4	21	3	29	2	50	4	50	2	לרוב אני מרגיש בדידות.
7	1	-	-	14	1	12	1	25	1	מסכים מאוד
21	3	21	3	14	1	38	3	25	1	מסכים
71	10	85	12	86	6	63	5	75	3	כשאני צריך עזרה, אני יודע למי לפנות.
21	3	21	3	14	1	38	3	25	1	מסכים מאוד
50	7	64	9	71	5	25	2	50	2	מסכים
64	9	71	10	71	5	63	5	25	1	אני יכול לסמוך על החברים שלי כאשר מתעוררות בעיות.
29	4	7	1	14	1	25	2	-	-	מסכים מאוד
36	5	64	9	57	4	38	3	25	1	מסכים
71	10	64	9	71	5	75	6	75	3	כשיש לי בעיה אני מתייעץ עם אחרים.
14	2	14	2	14	1	12	1	50	2	מסכים מאוד
57	8	50	7	57	4	63	5	25	1	מסכים
86	12	86	12	71	5	75	6	100	4	יש לי חברים שבאמת מנסים לעזור לי.
43	6	36	5	43	3	50	4	25	1	מסכים מאוד
43	6	50	7	29	2	25	2	75	3	מסכים
21	3	21	3	-	-	38	3	100	4	אין לי הרבה קשרים עם חברים, מכרים או קרובים.
7	1	-	-	-	-	25	2	25	1	מסכים מאוד
14	2	21	3	-	-	13	1	75	3	מסכים

המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 4 דרגות: 1= מסכים מאוד ; 2= מסכים ; 3= לא כל כך מסכים ; 4= כלל לא מסכים.

*הפריט נחשב כשלילי בעיבודים פרטניים.

במרץ 2011, שלושה צעירים ציינו כי הם נמצאים בקשר זוגי (שניים מהם הם זוג מתוך התכנית).

לוח 8: קשר של משתתפי התכנית "הד צפון" עם משפחותיהם (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "מסכים" או "מסכים מאוד")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		דצמבר 09		יולי 09		קשר עם המשפחה
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	14	100	14	100	7	100	8	100	4	סה"כ
14	2	21	3	43	3	25	2	50	2	אני תלוי כלכלית במשפחתי.*
-	-	-	-	-	-	-	-	25	1	מסכים מאוד
14	2	21	3	43	3	25	2	25	1	מסכים
43	6	28	4	29	2	50	4	50	2	יש לי הרבה ויכוחים או מריבות עם בני המשפחה שלי.*
21	3	7	1	-	-	-	-	25	1	מסכים מאוד
21	3	21	3	29	2	50	4	25	1	מסכים
64	9	65	9	86	6	50	4	50	2	אני מרוצה מהקשר שלי עם המשפחה שלי.
36	5	29	4	29	2	25	2	25	1	מסכים מאוד
29	4	36	5	57	4	25	2	25	1	מסכים
86	12	93	13	100	7	100	8	50	2	יש לי חברים ומשפחה שאוהבים אותי.
43	6	57	8	43	3	62	5	25	1	מסכים מאוד
43	6	36	5	57	4	38	3	25	1	מסכים
57	8	58	8	71	5	50	4	50	2	אני מקבל מהמשפחה שלי את העזרה והתמיכה הרגשית שאני צריך.
36	5	29	4	29	2	25	2	50	2	מסכים מאוד
21	3	29	4	43	3	25	2	-	-	מסכים
43	6	/	/	/	/	/	/	/	/	אני יכול יותר לשתף ולהסביר את עצמי במשפחה שלי / מול ההורים שלי.
29	4	/	/	/	/	/	/	/	/	מסכים מאוד
14	2	/	/	/	/	/	/	/	/	מסכים
79	11	/	/	/	/	/	/	/	/	המשפחה שלי מקבלת אותי כמו שאני.
57	8	/	/	/	/	/	/	/	/	מסכים מאוד
21	3	/	/	/	/	/	/	/	/	מסכים

המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 4 דרגות: 1=מסכים מאוד; 2=מסכים; 3=לא כל כך מסכים; 4=כלל לא מסכים.

*הפריט נחשב כשלילי בעיבוד של התרשימים על התקדמות / שיפור פרטניים.

לוח 9: מיקוד שליטה והתמודדות עם בעיות של משתתפי התכנית "הד צפון" (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "מסכים" או "מסכים מאוד")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		דצמבר 09		יולי 09		מיקוד שליטה והתמודדות עם בעיות
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	14	100	14	100	7	100	8	100	4	סה"כ במספרים מוחלטים
93	13	100	14	100	7	100	8	100	4	יש לי זכות להחליט לגבי תחומי חיי השונים.
79	11	71	10	100	7	88	7	50	2	מסכים מאוד
14	2	29	4	-	-	12	1	50	2	מסכים
71	10	100	14	100	7	63	5	100	4	אני יודע למי לפנות כשאני זקוק לעזרה.
21	3	43	6	57	4	25	2	50	2	מסכים מאוד
50	7	57	8	43	3	38	3	50	2	מסכים
93	13	93	13	100	7	100	8	75	3	הרעיונות והדעות שלי נחשבים בבניית התכנית השיקומית שלי.
50	7	50	7	57	4	62	5	25	1	מסכים מאוד
43	6	43	6	43	3	38	3	50	2	מסכים
50	7	57	8	71	5	50	4	100	4	כאשר אני מתכנן תכניות, אני כמעט בטוח שהן יצליחו.
14	2	14	2	14	1	25	2	25	1	מסכים מאוד
36	5	43	6	57	4	25	2	75	3	מסכים
29	4	43	6	29	2	38	3	50	2	כאשר אני מקבל את מה שאני רוצה, זה בגלל שיש לי הרבה מזל.
7	1	-	-	-	-	13	1	50	2	מסכים מאוד
21	3	43	6	29	2	25	2	-	-	מסכים
7	1	7	1	29	2	25	2	-	-	החיים שלי נשלטים על ידי אנשים אחרים שיש להם כוח והשפעה.
-	-	-	-	-	-	25	2	-	-	מסכים מאוד
7	1	7	1	29	2	-	-	-	-	מסכים
21	3	21	3	29	2	63	5	25	1	אני לא יכול לקבוע במידה רבה מה יקרה בחיים שלי.
-	-	-	-	-	-	38	3	-	-	מסכים מאוד
21	3	21	3	29	2	25	2	25	1	מסכים
72	10	79	11	71	5	88	7	100	4	בדרך כלל אני משיג את מה שאני רוצה, בגלל שעבדתי קשה.
29	4	21	3	29	2	50	4	50	2	מסכים מאוד
43	6	57	8	43	3	38	3	50	2	מסכים
79	11	28	4	71	5	88	7	100	2	אני מנסה להתמודד ולפתור בעיות באופן ישיר ומיידי.
29	4	21	3	14	1	38	3	50	2	מסכים מאוד
50	7	7	1	57	4	50	4	50	2	מסכים
21	3	28	4	57	4	38	3	25	1	כשיש לי קשיים, אני נוטה להתעלם מהם ולא להתעסק איתם יותר מדי.
7	1	14	2	-	-	38	3	-	-	מסכים מאוד
14	2	14	2	57	4	-	-	25	1	מסכים
36	5	36	5	14	1	38	3	25	1	אני עייף ומרגיש שאין לי כוח להתמודד עם הבעיות שלי.
21	3	7	1	-	-	13	1	-	-	מסכים מאוד
14	2	29	4	14	1	25	2	25	1	מסכים
50	7	/	/	/	/	/	/	/	/	כאשר אני עושה משהו חדש, אני בטוח בעצמי.
21	3	/	/	/	/	/	/	/	/	מסכים מאוד
29	4	/	/	/	/	/	/	/	/	מסכים

המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 4 דרגות: 1= מסכים מאוד; 2= מסכים; 3= לא מסכים; 4= מאוד לא מסכים.

לוח 10: ממדים של דימוי עצמי של משתתפי התכנית "הד צפון" (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשוייבים "מסכים" או "מסכים מאוד")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		דצמבר 09		יולי 09		ממדים של דימוי עצמי
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	14	100	14	100	7	100	8	100	4	סה"כ
64	9	71	10	86	6	88	7	100	4	באופן כללי אני מרוצה מעצמי.
14	2	14	2	29	4	25	2	25	1	מסכים מאוד
50	7	57	8	57	2	63	5	75	3	מסכים
50	7	43	6	71	5	25	2	25	1	יש זמנים שאני חושב שאני בכלל לא טוב.
29	4	14	2	-	-	13	1	-	-	מסכים מאוד
21	3	29	4	71	5	13	1	25	1	מסכים
100	14	93	13	100	7	100	8	100	4	אני מרגיש שיש לי כמה תכונות טובות.
21	3	21	3	43	3	50	4	50	2	מסכים מאוד
79	11	71	10	57	4	50	4	50	2	מסכים
86	12	86	12	100	7	100	8	100	4	אני מסוגל לעשות דברים טוב כמו מרבית האנשים האחרים.
36	5	36	5	43	3	75	6	75	3	מסכים מאוד
50	7	50	7	57	4	25	2	25	1	מסכים
50	7	14	2	-	-	-	-	25	1	אני מרגיש שאין לי הרבה במה להתגאות.
-	-	7	1	-	-	-	-	25	1	מסכים מאוד
50	7	7	1	-	-	-	-	-	-	מסכים
43	6	50	7	57	4	38	3	50	2	אני מרגיש לעתים חסר תועלת.
7	1	7	1	14	1	13	1	-	-	מסכים מאוד
36	5	43	6	43	3	25	2	50	2	מסכים
71	10	71	10	100	7	88	7	75	3	אני מרגיש אדם בעל ערך, לפחות כמו אחרים.
43	6	36	5	29	2	63	5	25	1	מסכים מאוד
29	4	36	5	71	5	25	2	50	2	מסכים
50	7	57	8	43	3	38	3	50	2	הלוואי שהיה לי יותר כבוד לעצמי.
29	4	29	4	-	-	-	-	-	-	מסכים מאוד
21	3	29	4	43	3	38	3	50	2	מסכים
29	4	21	3	-	-	13	1	25	1	באופן כללי, אני נוטה להרגיש שאני כישלון.
7	1	7	1	-	-	-	-	-	-	מסכים מאוד
21	3	14	2	-	-	13	1	25	1	מסכים
64	9	57	8	86	6	63	5	100	4	אני נוקט עמדה חיובית כלפי עצמי.
29	4	29	4	14	1	25	2	50	2	מסכים מאוד
36	5	29	4	71	5	38	3	50	2	מסכים

המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 5 דרגות: 1= מסכים מאוד; 2= מסכים; 3= לא בטוח; 4= לא מסכים; 5= לא מסכים בכלל.

לוח 11: תפיסת תמונת העתיד של משתתפי התכנית "הד צפון" (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשוייכים "מסכים" או "מסכים מאוד")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		דצמבר 09		יולי 09		בעוד חמש שנים
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	14	100	14	100	7	100	8	100	4	סה"כ במספרים מוחלטים
72	10	71	10	100	7	100	8	100	4	יהיה לי מקצוע.
43	6	21	3	-	-	38	3	25	1	מסכים מאוד
29	4	50	7	100	7	62	5	75	3	מסכים
86	12	93	13	100	7	100	8	100	4	תהיה לי עבודה.
50	7	36	5	14	1	50	4	75	3	מסכים מאוד
36	5	57	8	86	6	50	4	25	1	מסכים
86	12	93	13	100	7	88	7	100	4	אני אלמד.
36	5	43	6	14	1	38	3	50	2	מסכים מאוד
50	7	50	7	86	6	50	4	50	2	מסכים
93	13	100	14	86	6	100	8	100	4	אגור בדירה משלי.
43	6	36	5	14	1	50	4	50	2	מסכים מאוד
50	7	64	9	71	5	50	4	50	2	מסכים
29	4	42	6	43	3	50	4	75	3	אטייל בעולם.
21	3	21	3	-	-	25	2	25	1	מסכים מאוד
7	1	21	3	43	3	25	2	50	2	מסכים
7	1	7	1	29	2	13	1	25	1	אחזור/אשאר לגור עם ההורים שלי.
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	מסכים מאוד
7	1	7	1	29	2	13	1	25	1	מסכים
50	7	50	7	86	6	63	5	50	2	אקים משפחה.
21	3	14	2	29	2	50	4	50	2	מסכים מאוד
29	4	36	5	57	4	13	1	-	-	מסכים
64	9	50	7	71	5	75	6	100	4	אתנדב לעזור לאוכלוסיות קשות.
29	4	14	2	-	-	25	2	50	2	מסכים מאוד
36	5	36	5	71	5	50	4	50	2	מסכים
36	5	29	4	43	3	38	3	75	3	אקים פרויקט חדש/אפתח עסק.
14	2	-	-	-	-	25	2	25	1	מסכים מאוד
21	3	29	4	43	3	13	1	50	2	מסכים

המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 4 דרגות: 1= מסכים מאוד; 2= מסכים; 3= לא מסכים; 4= מאוד לא מסכים.

לוח 12: **ממדים של איכות חיים של משתתפי התכנית "הד צפון"** (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "מרוצה" או "מרוצה מאוד")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		דצמבר 09		יולי 09		ממדים של איכות חיים
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	14	100	14	100	7	100	8	100	4	סה"כ
57	8	86	12	100	7	88	7	100	4	מחייך באופן כללי?
14	2	14	2	14	1	25	2	25	1	מרוצה מאוד
43	6	71	10	86	6	63	5	75	3	מרוצה
86	12	79	11	71	5	88	7	50	2	מהתעסוקה שאתה נמצא בה?
43	6	36	5	29	2	50	4	50	2	מרוצה מאוד
43	6	43	6	43	3	38	3	-	-	מרוצה
57	8	57	8	57	4	50	4	50	2	ממצבך הכלכלי?
14	2	14	2	14	1	25	2	50	2	מרוצה מאוד
43	6	43	6	43	3	25	2	-	-	מרוצה
50	7	71	10	71	5	38	3	75	3	ממספר החברים שיש לך ומאיכות הקשר שלך איתם?
14	2	29	4	29	2	25	2	25	1	מרוצה מאוד
36	5	43	6	43	3	13	1	50	2	מרוצה
50	7	64	9	86	6	38	3	100	4	מהפעילויות שלך בשעות הפנאי?
14	2	29	4	14	1	25	2	50	2	מרוצה מאוד
36	5	36	5	71	5	13	1	50	2	מרוצה
79	11	86	12	86	6	*75	6	50	2	מהאנשים שאתה גר איתם?
29	4	29	4	29	2	38	3	25	1	מרוצה מאוד
50	7	57	8	57	4	38	3	25	1	מרוצה
57	8	36	5	29	2	13	1	50	2	מהזוגיות שלך?*
36	5	14	2	-	-	13	1	25	1	מרוצה מאוד
21	3	21	3	29	2	-	-	25	1	מרוצה
36	5	71	10	86	6	50	4	50	2	מהקשר שלך עם משפחתך?
29	4	21	3	29	2	25	2	25	1	מרוצה מאוד
7	1	50	7	57	4	25	2	25	1	מרוצה
71	10	64	9	86	6	88	7	25	1	ממצב בריאותך?
43	6	29	4	29	2	38	3	25	1	מרוצה מאוד
29	4	36	5	57	4	50	4	-	-	מרוצה
79	11	57	8	71	5	63	5	75	3	ממצב בריאותך הנפשי?
29	4	21	3	14	1	38	3	25	1	מרוצה מאוד
50	7	36	5	57	4	25	2	50	2	מרוצה

המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 4 דרגות: 1 = מרוצה מאוד; 2 = מרוצה; 3 = לא מרוצה; 4 = כלל לא מרוצה.

* במרץ 2011, 3 צעירים ציינו כי הם נמצאים בקשר זוגי (שניים מהם הם זוג מתוך התכנית).

לוח 13: היבטים אישיים של רווחה אישית (שאלון החלמה) של משתתפי התכנית "הד צפון"
 (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "מסכים" או "מסכים מאוד")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		דצמבר 09		יולי 09		רווחה אישית
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	14	100	14	100	7	100	8	100	4	סה"כ
93	13	85	12	100	7	100	8	100	4	יש לי רצון להצליח.
57	8	71	10	57	4	88	7	100	4	מסכים מאוד
36	5	14	2	43	3	12	1	-	-	מסכים
71	10	86	12	71	5	75	6	100	4	יש לי תכנית משלי כיצד להמשיך או להתחיל להרגיש טוב.
21	3	50	7	29	2	50	4	75	3	מסכים מאוד
50	7	36	5	43	3	25	2	25	1	מסכים
100	14	100	14	100	7	100	8	75	3	יש לי יעדים בחיים שאני רוצה להשיג.
50	7	64	9	29	2	88	7	50	2	מסכים מאוד
50	7	36	5	71	5	12	1	25	1	מסכים
71	10	79	11	86	6	75	6	100	4	אני מאמין שאוכל להשיג את יעדיי האישיים.
21	3	29	4	29	2	38	3	25	1	מסכים מאוד
50	7	50	7	57	4	38	3	75	3	מסכים
71	10	93	13	86	6	100	8	100	4	יש לי מטרה בחיים.
29	4	57	8	43	3	75	6	75	3	מסכים מאוד
43	6	36	5	43	3	25	2	25	1	מסכים
100	14	86	12	100	7	88	7	75	3	אפילו כשלי לא אכפת מעצמי, יש אחרים שאכפת להם ממני.
39	5	36	5	43	3	50	4	25	1	מסכים מאוד
64	9	50	7	57	4	38	3	50	2	מסכים
79	11	92	13	86	6	88	7	75	3	אני יכול להתמודד עם מה שקורה בחיי.
29	4	21	3	14	1	38	3	25	1	מסכים מאוד
50	7	71	10	71	5	50	4	50	2	מסכים
64	9	64	9	86	6	88	7	100	4	אני אוהב את עצמי.
14	2	21	3	29	2	38	3	50	2	מסכים מאוד
50	7	43	6	57	4	50	4	50	2	מסכים
57	8	72	10	86	6	88	7	100	4	אילו אנשים היו מכירים אותי באמת, הם היו מחבבים אותי.
14	2	29	4	29	2	38	3	50	2	מסכים מאוד
43	6	43	6	57	4	50	4	50	2	מסכים
50	7	72	10	100	7	75	6	100	4	בסופו של דבר, משהו טוב יקרה.
29	3	43	6	71	5	50	4	50	2	מסכים מאוד
21	4	29	4	29	2	25	2	50	2	מסכים
79	11	86	12	100	7	100	8	100	4	יש לי תקווה לגבי העתיד שלי.
43	6	43	6	43	3	50	4	75	3	מסכים מאוד
36	5	43	6	57	4	50	4	25	1	מסכים
64	9	72	10	71	5	88	7	25	1	ההתמודדות עם המחלה הנפשית שלי כבר אינה המוקד של חיי.
29	4	29	4	14	1	50	4	25	1	מסכים מאוד
36	5	43	6	57	4	38	3	-	-	מסכים
71	10	64	9	57	4	62	5	75	3	הסימפטומים מפריעים לחיי פחות ופחות.
43	6	21	3	-	-	50	4	25	1	מסכים מאוד
29	4	43	6	57	4	12	1	50	2	מסכים
71	10	72	10	71	5	75	6	50	2	הסימפטומים מהווים בעיה בשבילי לתקופות קצרות יותר בכל פעם שהם מופיעים.

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		דצמבר 09		יולי 09		רווחה אישית
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	14	100	14	100	7	100	8	100	4	סה"כ
21	3	29	4	-	-	38	3	50	2	מסכים מאוד
50	7	43	6	71	5	38	3	-	-	מסכים
93	13	79	11	86	6	75	6	100	4	אני יודע מתי לבקש עזרה.
29	4	14	2	29	2	63	5	50	2	מסכים מאוד
64	9	64	9	57	4	12	1	50	2	מסכים
71	10	71	10	71	5	75	6	100	4	אני מוכן לבקש עזרה.
36	5	14	2	14	1	50	4	50	2	מסכים מאוד
36	5	57	8	57	4	25	2	50	2	מסכים
79	11	64	9	86	6	62	5	100	4	אני מבקש עזרה כשאני צריך.
43	6	14	2	14	1	38	3	50	2	מסכים מאוד
36	5	50	7	71	5	25	2	50	2	מסכים
86	12	86	12	100	7	75	6	75	3	יש לי אנשים שאני יכול לסמוך עליהם.
43	6	29	4	43	3	50	4	25	1	מסכים מאוד
43	6	57	8	57	4	25	2	50	2	מסכים
64	9	79	11	100	7	100	8	75	3	אפילו כשאני לא מאמין בעצמי, יש אחרים שמאמינים בי.
14	2	29	4	43	3	88	7	25	1	מסכים מאוד
50	7	50	7	57	4	12	1	50	2	מסכים
79	11	86	12	86	6	100	8	100	4	חשוב שיהיה מגוון של חברים.
43	6	36	5	29	2	88	7	75	3	מסכים מאוד
36	5	50	7	57	4	12	1	25	1	מסכים

המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 5 דרגות: 1= מסכים מאוד; 2= מסכים; 3= לא בטוח; 4= לא מסכים; 5= לא מסכים בכלל.

לוח 14: תרומת מרכיבי התכנית למשתתפי התכנית "הד צפון" (במספרים מוחלטים ובאחוזים, המשיבים "מסכים" או "מסכים מאוד")

מרץ 2011		אוקטובר 2010		מאי 2010		דצמבר 2010		יולי 09		
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
100	14	100	**12	100	7	100	8	100	4	סה"כ במספרים מוחלטים
93	13	92	11	100	7	75	6	100	4	התכנית עוזרת לי מאוד להתקדם בחיים.
50	7	25	3	57	4	50	4	50	2	מסכים מאוד
43	6	67	8	43	3	25	2	50	2	מסכים
86	12	64	7	71	5	75	6	100	4	המפגשים האישיים עם צוות התכנית מקדמים אותי מאוד.
36	5	18	2	43	3	13	1	50	2	מסכים מאוד
50	7	46	5	29	2	63	5	50	2	מסכים
86	12	58	7	57	4	50	4	75	3	המפגשים הקבוצתיים-חברתיים מקדמים אותי מאוד.
29	4	25	3	29	2	13	1	25	1	מסכים מאוד
57	8	33	4	29	2	38	3	50	2	מסכים
79	11	100	12	86	6	75	6	100	4	ההתנסות המעשית בשירות לאומי או בעבודה מקדמת אותי מאוד.
57	8	50	6	43	3	25	2	50	2	מסכים מאוד
21	3	50	6	43	3	50	4	50	2	מסכים
71	10	92	11	86	6	50	4	100	4	הדיוור של התכנית עוזר לי מאוד.
36	5	50	6	14	1	38	3	75	3	מסכים מאוד
36	5	42	5	71	5	13	1	25	1	מסכים
79	11	75	9	57	4	63	5	75	3	הפעילות החברתית בתכנית (טיולים, מסיבות, פעילויות חוץ וכו') מקדמת אותי מאוד.
36	5	42	5	43	3	25	2	50	2	מסכים מאוד
43	6	33	4	14	1	38	3	25	1	מסכים
100	14	92	11	71	5	63	5	75	3	יש לי יכולת בחירה בתכנית.
50	7	33	4	29	2	25	2	25	1	מסכים מאוד
50	7	58	7	43	3	38	3	50	2	מסכים
64	9	89	8	86	6	63	5	100	4	אני מרוצה מתכנית השיקום שבנו איתי בתכנית.
21	3	22	2	29	2	13	1	25	1	מסכים מאוד
43	6	67	6	57	4	50	4	75	3	מסכים
79	11	/	/	/	/	/	/	/	/	יש גמישות בתכנית בתקופות שיותר קשה לי.
43	6	/	/	/	/	/	/	/	/	מסכים מאוד
36	5	/	/	/	/	/	/	/	/	מסכים
71	10	/	/	/	/	/	/	/	/	כאשר אני מתקדם בתכנית, מעודדים אותי לבצע משימות קשות יותר.
29	4	/	/	/	/	/	/	/	/	מסכים מאוד
43	6	/	/	/	/	/	/	/	/	מסכים

המשתתפים סימנו כל פריט על סקלה של 4 דרגות: 1= מסכים מאוד; 2= מסכים; 3= לא כל כך מסכים; 4= כלל לא מסכים.

*שניים מהמשתתפים הצטרפו לתכנית כמה ימים לפני מילוי השאלון והרגישו כי אינם יכולים לענות על פריטים אלו בשלב זה.

ניסוח ז': "הד צפון" – השוואה בין דיווח הצוות לדיווח המשותפים בחמש מדידות (יוני 2009 – מרץ 2012)

לוח 1: הניבים של תפקוד במקום ההתנסות בשירות הלאומי של צעירים ב"הד צפון" בחמש המדידות (מזוויחת הראייה של המשתתפים והצוות, דיווח פרטי, במספרים מוחלטים ובאחוזים)

	מרץ 2011 (N=14)				אוקטובר 2010** (N=12)				מאי 2010 (N=7)				דצמבר 09* (N=4)				יולי 09 (N=4)												
	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר												
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N										
93	13	-	-	-	-	83	10	-	-	8	1	100	7	-	-	-	-	100	4	4	-	-	-	-	אני מניע באופן עצמאי למקום השירות.				
71	8+2	14	2	7	1	75	9	8	1	17	2	71	5	-	-	29	2	75	3	3	-	-	25	1	אני מדייק בזמני ההגעה בבוקר ובמהלך היום לאחר ההתנסות.				
79	11	7	1	7	1	75	9	17	2	8	1	86	6	14	1	-	-	75	3	3	-	-	25	1	אני מתמיד בהגעה למקום השירות.				
93	13	-	-	7	1	92	11	-	-	-	-	100	7	-	-	-	-	75	3	3	25	1	-	-	100	4	אני מקפיד על חופעה חולמת בעבודת (לבוש, היגיינה אישית וכו').		
86	12	7	1	7	1	50	6	-	-	-	-	86	6	-	-	14	1	75	3	3	25	1	-	-	75	3	אני דואג לידע את הגורמים המאתגרים על היעדרות.		
64	9	7	1	14	2	75	9	-	-	17	2	100	7	-	-	-	-	75	3	3	25	1	-	-	75	3	היעדרותי מוגדרת / אני פונה לעזרה / לבידור / לשאלה, כשאני נתקל בבעיה במהלך העבודה.		
50	7	-	-	7	1	67	8	8	1	8	1	86	6	-	-	14	1	100	4	4	-	-	-	-	100	4	אני חש שאני עומד היטב בדרגות מקום השירות (מבחינת הספק או איכות).		
79	11	7	1	7	1	58	7	8	1	25	3	100	6	-	-	14	1	75	3	3	25	1	-	-	50	2	אני חושב שהאחראי שבע רצון מהתפקוד שלי במקום השירות. אני עובד כחלק מצוות.		
57	8	7	1	21	3	58	7	-	-	33	4	100	6	-	-	14	1	75	3	3	-	-	-	-	50	2	אני מודע מהצוות לגבי חמילה משותפים בלבד, כולל משתתפי אחד שסירב למלא שאלון. ארבעה משותפים נוספים הצטרפו לתכנית כמה ימים לפני מילוי השאלון, והצוות חש כי אין לו עדיין אינדיקציה לגבי תפקודם. בלוח מוצגים הנתונים לגבי ארבעה הצעירים שקיים לגביהם דיווח מקביל. בחלק מהפרטים התקבל מידע מהצוות רק לגבי שלושה מתעללים.		
50	7	7	1	29	4	67	8	-	-	8	1	71	5	14	1	14	1	50	2	2	25	1	-	-	-	-	50	2	אני מרגיש שהליווי והתמיכה שלי לביטחון העצמי שלי.
43	6	7	1	43	6	58	7	8	1	25	3	29	2	-	-	57	4	50	2	2	25	1	-	-	100	4	ההתנסות בעבודה תורמת לביטחון העצמי שלי.		
57	8	7	1	21	3	67	8	8	1	17	2	29	2	-	-	57	4	50	2	2	25	1	-	-	100	4	אני מרגיש שהליווי והתמיכה שלי התכנית עוזרים להשתלבות שלי במקום העבודה.		

המשתתפים ודיווח חתכנית סימנו כל פריט על סקלה של 5 דרגות: 1= תמיד; 2= לעתים קרובות; 3= לפעמים כן ולפעמים לא; 4= לעתים רחוקות; 5= אף פעם.
 * החקבל מידע מהצוות לגבי חמילה משותפים בלבד, כולל משתתפי אחד שסירב למלא שאלון. ארבעה משותפים נוספים הצטרפו לתכנית כמה ימים לפני מילוי השאלון, והצוות חש כי אין לו עדיין אינדיקציה לגבי תפקודם. בלוח מוצגים הנתונים לגבי ארבעה הצעירים שקיים לגביהם דיווח מקביל. בחלק מהפרטים התקבל מידע מהצוות רק לגבי שלושה מתעללים.
 ** שני משותפים טרם התחילו את השירות הלאומי בעת מילוי השאלון. מוצגים הנתונים לגבי שנים עשר הצעירים שיש עליהם דיווח מקביל. בחלק מהפרטים חסר מידע מאיש הצוות/המשתתף.

לוח 2: ביטורי חיים יום ומימים של משתתפי התכנית "הד צפון" בארבע המדינות האחרונות (מזוויית הראייה של המשתתפים והצוות, דיווח פרטי, במספרים מוחלטים ובאחוזים)

מראץ 2011 (N=14)			אוקטובר 2010** (N=13)						מאי 2010 (N=7)						דצמבר 09* (N=3)							
דירוג שווה		דירוג צוות	דירוג צוות		דירוג צוות		דירוג שווה		דירוג צוות		דירוג צוות		דירוג שווה		דירוג צוות		דירוג צוות		דירוג שווה		דירוג צוות	
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
86	12	7	1	-	-	46	6	6	-	-	8	1	86	6	-	-	14	1	100	3	-	-
93	13	7	1	-	-	46	6	8	1	-	-	71	5	14	1	14	1	67	2	33	1	
79	11	-	-	-	-	31	4	15	2	-	-	71	5	14	1	-	-	67	2	-	-	

המשתתפים וצוות התכנית סימנו כל פריט על סקלה של 5 דרגות. לצורך הצגת הנתונים ההתאמות לסקלה היא: 5 = תמיד; 4 = לעתים קרובות; 3 = לפעמים כן ולפעמים לא; 2 = לעתים רחוקות; 1 = אף פעם.

*התקבל מידע מהצוות לגבי ארבעה משתתפים בלבד, כולל משתתף אחד שסירב למלא שאלון. ארבעה משתתפים נוספים הצטרפו לתכנית כמה ימים לפני מילוי השאלון, והצוות חש כי אין לו עדיין אינדיקציה לגבי תפקודם. בלוח מוצגים הנתונים לגבי שלושת הצעירים שיש עליהם דיווח מקביל.
**התקבל מידע מחצות לגבי ארבעה עשר משתתפים בלבד, כולל משתתף אחד שלא מילא שאלון. בלוח מוצגים הנתונים לגבי שלושה עשר הצעירים שקיים לגביהם דיווח מקביל.

לוח 3: קשרים חברתיים של משתתפי התכנית 'יחד צפון' בארבע המדינות האחרונות (מזווית הראייה של המשתתפים והצוות, דיווח פרטני, במספרים מוחלטים ובאחוזים)

	מרץ 2011 (N=14)				אוקטובר 2010** (N=13)				מאי 2010 (N=7)				דצמבר 09* (N=4)				אני מסוגל לקבל במקור מתבררים או מאנשי צוות. אני זקוק לתשומת לב רבה מהצוות. אני מסוגל להביע רגשות או צרכים בקשרים שלי עם אחרים.		
	דירוג שורה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שורה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שורה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שורה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שורה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר				
%		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%				
N		N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N				
79	11	7	1	7	1	100	13	-	-	-	100	7	-	-	3	25			
57	8	-	-	43	6	31	4	8	1	54	7	71	5	-	29	2	75	3	25
71	10	-	-	29	4	85	11	-	-	15	2	57	4	-	43	3	50	2	50

המשתתפים וצוות התכנית סימנו כל פריט על סקלה של 4 דרגות. לצורך הצגת הנתונים ההתאמות לסקלה היא: 4= מסכים מאוד; 3= מסכים; 2= לא כל כך מסכים; 1= כלל לא מסכים.

* התקבל מידע מהצוות לגבי חמישה משתתפים בלבד, כולל משתתף אחד שסירב למלא שאלון. ארבעה משתתפים נוספים הצטרפו לתכנית כמה ימים לפני מילוי השאלון, והצוות חש כי אין לו עדיין אידיקציה לגבי תפקודם. בלוח מוצגים הנתונים לגבי ארבעה הצעירים שיש עליהם דיווח מקובל. בחלק מהפירוטים התקבל מידע מהצוות רק לגבי שלושה מהצעירים.
**התקבל מידע מהצוות לגבי ארבעה עשר משתתפים בלבד, כולל משתתף אחד שלא מילא שאלון. בלוח מוצגים הנתונים לגבי שלושה עשר הצעירים שיש עליהם דיווח מקובל.

לוח 4: תרומות מרכזי התכנית למשתתפי התכנית "הד צפון" בחמש המלדידות (מזוויית הראייה של המשתתפים והצוות, דיווח פרטני, במספרים מוחלטים ובאחוזים)

	***2011 מרץ (N=13)			**2010 אוקטובר (N=11)			2010 מאי (N=7)			*דצמבר 09 (N=3)			יולי 09 (N=4)						
	דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר	דירוג שווה	דירוג צוות נמוך יותר	דירוג צוות גבוה יותר				
%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N				
92	12	-	8	1	82	9	-	18	2	100	7	-	-	100	3	-	-	-	התכנית עוזרת לי מאוד להתקדם בריי.
85	11	-	15	2	64	7	-	72	3	71	5	-	29	2	100	3	-	-	המפגשים האישיים עם צוות התכנית מקדמים אותי מאוד.
77	10	8	1	15	2	64	7	-	27	3	57	4	43	3	67	2	-	-	המפגשים הקבוצתיים חברתיים מקדמים אותי מאוד.
69	9	-	23	3	100	11	-	-	-	86	6	-	14	1	100	3	-	-	ההתנסות המעשית בשיירות לאומי מקדמת אותי מאוד.
69	9	-	15	2	91	10	-	-	-	86	6	-	14	1	100	3	-	-	הדיוור של התכנית מקדם אותי מאוד. הפעילות החברתית בתכנית (טיולים, מסיבות, פעילויות חוץ וכי) מקדמת אותי מאוד.
77	10	-	15	2	55	6	-	18	2	57	4	-	43	3	50	2	-	-	יש גמישות בתכנית בתקופות שיותר קשה לי.
77	10	-	23	3															כאשר אני מתקדם בתכנית, מעודדים אותי לבצע משימות קשות יותר.
69	9	-	31	4															המשתתפים וצוות התכנית סימנו כל פריט על סקלה של 4 דרגות. לצורך הצגת הנתונים ההתייחסות לסקלה היא: 4= מסכמים מאוד; 3= מסכמים; 2= לא כל כך מסכמים; 1= בכלל לא מסכמים.

* התקבל מידע מהצוות לגבי ארבעה משתתפים בלבד, כולל משתתף אחד שסירב למלא שאלון. ארבעה משתתפים נוספים הצטרפו לתכנית כמה ימים לפני מילוי השאלון, והצוות חש כי אין לו עדיין אינדיקציה לגבי התחום המתאים לגבי שלושת המעוררים שיש עליהם דיווח מקובל.

** התקבל מידע מהצוות לגבי אחד עשר משתתפים בלבד – שלושה מהמשתתפים הצטרפו לתכנית כמה ימים לפני מילוי השאלון.

*** התקבל מידע מהצוות לגבי שלושה עשר משתתפים בלבד – משתתף נוסף הצטרף לתכנית פחות מחדש לפני מילוי השאלון.

Towards maximizing program resources in order to advance young people in recovery,

In summary, it is important to emphasize that the young adults in these programs are at a critical juncture in their lives – towards integration of a number of important sectors – employment, education, housing, couplehood and building a family and more. At this point, **the dedicated approach is holistic, simultaneously training in a number of areas**. In addition, the programs take a social-group approach that is a significant resource in advancing the progress of these young people.

For this reason, it is necessary to price these programs for young people in a manner that will allow for continuous comprehensive professional services (including ongoing professional training for the staff), and by doing so reduce the number of repeated hospitalizations. At a stage where it is possible to prevent these chronic occurrences, emphasis should be placed on encouraging the young people to work or study, reducing the need for families and the system to support them for many years.

It is important that the fees for the programs be adjusted according to the scope of the investment needed and the unique intervention strategy. For this reason, it is reasonable to provide the programs operating in this field with sufficient budget to provide the level of services needed in the different areas to ensure the progress of the young people.

It needs to be taken into account that at the end of the program there needs to be a **transition element** for 4-6 months, which allows there to be a graduated “weaning” process towards independent functioning including integration into continuing frameworks, in other areas of functioning as well. In order to ensure integration into new frameworks, this element requires investment of staff and cooperation with alternative frameworks.

- **Volunteering and contributing to the community** strengthens the participants' feelings of contributing, strengthens their feelings of capability and their connection to the community.
- **A graduated exit model** – In order to prevent the graduates “falling” after they finish the program, it is important to build a graduated program that trains participants for this exit and demands gradual independent functioning at work and possibly for housing and leisure time.
- **Connection and creation of continuity of continuing services** – Due to the difficulties of the participants when they reach transition points, it is important that the programs contain continuation elements, which ease the graduates' integration into continuing employment and education frameworks. It would be appropriate to assist the young adults in finding independent housing. All of the above will assist them in attaining financial and social independence.
- **Complementary elements** – The participants and their parents identified additional needs, and in response, the Almog Center began to offer lunch and expanded the hours of the social club to include afternoon hours, in both programs the need arose for increased, encouragement towards integrating the young adults into recreational frameworks, continuing education and independent housing in both programs.
- **Work with the parents** – It is important to identify the appropriate balance for cooperative work with the parents who are a resource and a source of support for their children over time.
- **The need for ongoing professional training of the staff** – Due to this being a new and complicated field, which requires much knowledge and consultation, and in meeting the needs of the staff for continuous support due to the challenges of long-term treatment.
- **Expanding the Models** – It would be worthwhile to expand the two models which were evaluated (each of which provides services to slightly different populations), to additional sites in order make use of the important knowledge and professional experience that has been accumulated over the years.
- **Long term follow up of graduates** – As transitions have been identified as critical junctures in the rehabilitation process, follow-up research that focuses on the transition processes of the graduates between the end of the program and integration into continuing frameworks is important, as is longer term research.
- **Adjusted fee scale for programs for young adults and the impact of the budget on composition of the staff and the resources available to the staff** – Both programs report an ongoing battle in being able to preserve the quality of the program. Ensuring continuous financial support, and an adjusted fee scale for the programs, would enable the programs to employ professionals, invest in measure to prevent dropouts, and provide professional support to the young adults as needed.

being in emotional distress, and a significant drop in their level of personal - emotional and interpersonal functioning immediately following their leaving the program. Parents whose children were about to complete the program, stressed the major contribution of the program to the progress of their children in functioning independently and their motivation to integrate into community frameworks. However at the same time, the parents were very worried about the end of their children's participation in the program and expressed their concern that their children would not be able find supportive continuing frameworks.

Due to the findings of the evaluation, a number of changes were made in the way the programs operated in order to strengthen the different skills of the graduates in anticipation of the end of the program and the building of a process for transitioning to continuing frameworks. Head North operates a "second stage" program for graduates and the Almog Center operates a Supportive Employment Unit.

Central Recommendations

The two programs are important cornerstones in the development of community rehabilitation and recovery frameworks, adapted to the needs of young adults coping with psychiatric illnesses. Both programs have amassed significant experience in developing intervention models adapted to work with young populations and almost all of the graduates are integrated in different educational or employment frameworks. The findings highlight a number of central recommendations:

- **Introduction and guidance at the beginning** – At the stage of joining the program, there is importance in terms of the supportive elements and personal guidance offered by the staff and the veteran participants in assisting in the gradual integration of the new participants into the program, and prevent large scale dropout. Maintaining continual contact and visiting participants who left to be hospitalized, is an important means of returning participants to the program and limiting the dimensions of the "fall " during hospitalization, by giving the feeling there is where to return to.
- **Inclusive model** – The model, which includes the participants in different aspects of operation (planning, initiating, joint and independent operating of the elements, marketing), strengthens the participants' feelings of contributing to the program, strengthens their feelings of capability and their self-image and encourages interpersonal relationships.
- **The participants and the participant groups as a resource** – it is important to identify the areas in which the participants can support one another as individuals and as a group.
- **Intensity of exposure to employment** – Exposure to employment for a long period in positions where the participants make a significant contribution over time allows them to become acquainted with the demands of the employment and to integrate and make a more significant contribution to the work (and allows the employers to get to know the employees better).

functioning, and to their personal well-being. Most of the participants and graduates of the Almog Center report their desire to live in independent housing.

In both program, the participants report significant improvement in their ability to perform because of exposure to the program. As previously mentioned, the starting point of the Almog Center participants is lower than those at Head North.

- At this Center, many of the young people participating report on major and significant improvement in their level of personal-emotional functioning: self image, personal well being, locus of control, and image of the future. A smaller number of participants report an improvement in their quality of life, and in how they spend their leisure time. The participants at Head North also report on significant improvement at an interpersonal level – social relationships, family relationships, quality of life, self-control and personal well-being.
- **At work** (work experience or National Service), a majority of participants at Head North report on improvement in their level of performance– mostly in their basic ability to function at work and in their ability to be proactive and assertive. The employers in both programs expressed considerable satisfaction from the level of functioning of the participants. The employers at the Almog Center remarked that it is likely that participants would be able to take better advantage of the work experience if they stayed for a longer time. Head North employers remarked on the significant contribution of the young participants to National Service. Some of the participants were offered the opportunity to become salaried employees at the places they volunteered.
- **In terms of personal well being**, the participants at the Almog Center and at Head Start reported an improvement in self-confidence and hope, goal and success orientation and readiness to rely on others. At the Almog Center participants reported more improvement in not being controlled by the symptoms of the disease and at Head North the participants reported more readiness to request assistance.
- **The parents** in both programs indicated major improvement in their children’s ability to function independently on a daily basis, in their interpersonal relationships, and in the way, their children spend their leisure time. The parents at the Almog Center expressed their concern that if their children were not enrolled in the program, their emotional state would deteriorate, and they would again be hospitalized. The parents at Head North emphasized their children’s’ competency, remarked on their pride regarding their contribution to National Service, and related to their plans for the future (work and/or studying and living outside the home). The parents at the Almog Center remarked positively on their relationship with the staff at the Center, and the parents at Head North reported on the need for closer relationships with the program staff.

Graduates: Evaluation research focused on evaluating the program, but there was limited telephone follow-up of the graduates. In the framework of interviews with the graduates and their parents, almost all of the graduates reported integration into the work force and educational frameworks. However, some (particularly graduates of the Almog Center) reported on a “fall” and

for the period of a year, and weekly group and educational meetings. This model allows for more integration and a significant contribution to work over time.

- *Continuity of service at the end of the program* – Participants in Head North have the structured possibility of continued treatment through participation in “stage two” of the program, which allows the young people to continue volunteering, to study or to join the work force. Recently, the Almog Center has begun to offer participants guidance and assistance in finding work through supported work places and independent living arrangements.
- *Intensity of parental involvement* – Both programs are in touch with the parents at the time participants join the programs. At the Almog Center, the approach is to encourage parental involvement and to include them, as their approach is one that cultivates the supportive infrastructure of the family. Some of the families are referred to the Association for Excellence in Psychiatric Rehabilitation, who are experts in this field. At Head North, the work is mostly disconnected from the parents, due to their desire to position the participant in the center, and encourage their independence.
- *Civil involvement, taking on social roles in the community and connection to the community* – In both programs, the participants fill group functions such as cleaning, preparing activities and supporting new participants. At Head North, volunteering is an integral element of the program. In addition, the young people are in touch with the Shachar Association (members of the urban kibbutz in Yokneam), where they are included in community activities for holidays and special events, are hosted by families, and run joint activities with kibbutz members.
- **Participant Outcomes** – As previously mentioned, most of the participants in both programs report that the different program elements “greatly assist their progress”. At the Almog Center, the participants place greater emphasis on the personal elements, while at Head North a larger percentage of participants express satisfaction with the group and social elements.
- Almost all of the participants perceive **employment** as a significant factor in their independent functioning. The young people at the Almog Center report a higher level of satisfaction from their functioning at work and from their employers. The young people at Head North emphasize the significant contribution of the staff and their National Service clients in strengthening their personal image.
- **Significant dialogue between group members** takes place in both programs and the participants are a resource. Belonging to a group strengthens personal wellbeing, encourages happiness, normative recreational activities and the participants feel that they contribute to group activities. At Head North, group members emphasize the contribution of their group members to their progress.
- **Housing issues** are critical for the participants of both groups. The participants in Head North report that “an apartment of my own” contributes to their independent

- In most cases, participation in the programs encourages the establishment of interpersonal relationships between the participants, strong ties with the staff and significant employment experience.
- In both programs, the participants are less involved in community recreational activities; among the explanations heard is that they are “busy” with the intensive activities offered by their programs.

The two programs differ from each other in a number of central aspects:

- **The characteristics of the participants** – The starting point of participants in Head North is higher than that of those participating in The Almog Center for Young People according to a variety of indicators. Head North clients are younger and slightly more educated, they live independently and function in a normative National Service framework. They function at a higher level also in terms of self-image, personal wellbeing, locus of control, social relationships, housing, quality of life and their perception of an image for the future.
- **Model of intervention** – Each of the models has elements that contribute to the progress of the participants.
 - At the Almog Center, the staff is comprised mostly of professionals, the composition of the staff is stable over time, the work is structured, continuously documented, flexible and open to shared thinking and change. The work is carried out in cooperation with the parents and there are relationships with professionals in the community for marketing the program.
 - At Head North, the staff is comprised of veteran professionals and semi-professionals who operate a structured model. There have been a number of personnel changes over the last few years, and documentation is performed according to need. This model employs a structured internet tool, which enables the staff and the participants to follow participant progress over time.
- Both of the programs present two concepts with different emphases in their work:
 - *A gradual and enveloping approach as opposed to one which is demanding* – The approach at the Almog Center is enveloping and gradual in terms of demands upon the participants. Participants receive intensive guidance, continuous and structured, and entry into the job market and receipt of responsibilities in the program is gradual. On the other hand, at Head North, the expectation is independent and normative functioning in National Service and in program housing and the level of guidance is according to the needs of the participant. These approaches affect the level of dropout of new participants in the programs.
 - *The intensity of the learning or exposure to employment* – The activities at the Almog Center consist of intensive study combined with weekly work experience, exposing participants to three work places over time. This model allows for structured group learning of different fields according to the needs of the participants. The activity at Head North is comprised of intensive National Service

In the framework of the evaluation the elements of the programs' components , their operating principles and their outcomes were analyzed at the participant level for a variety of functional indicators such as housing, family relations, self image, locus of control, relationships, how leisure time is spent, life skills, personal wellbeing, quality of life, employment integration, and image of the future. The young people were also asked to fill out a questionnaire about the different aspects of the programs. In most cases, the evaluation employed existing scales and the questionnaires included open-ended questions.

Main findings

The findings after two and a half years of evaluation, point to significant successes for the programs according to the variety of indicators examined, in terms of both the processes and the outcomes. The findings indicate that there are a number of similarities between the two programs:

- **The young adults participating in the programs** join the programs post-psychiatric hospitalization. The participants express an interest in living normative lives in the community and their main motivation for joining the programs is their desire to be independent and employed. In most cases the participants are active in the programs and feel that most of the program elements are significant to their rehabilitation.
- **There are three main program elements** in each of the programs in differing quantities: (1) the building of a personal program and defining personal goals with the assistance of a staff member; (2) affiliation with a social and learning group actively run by the participants themselves and (3) employment, either through three internships offered by the Almog Center for Young People or in the case of Head North as National Service Volunteers.
- **The existence of a normative framework** – The composition of the participants, the type of activities, and the framework atmosphere assist in coping with the personal and social stigma of mental illness. The Almog Center serves young adults with medium to high levels of functioning, who leave their homes independently, participate daily in an educational framework, in a social club that is ascetic and has a pleasant atmosphere and who go out to work once a week. At Head North, the participants serve as National Service Volunteers daily in a normative and demanding setting, live in independent housing and participate in ongoing social and educational groups.
- **The staff** mostly operates according the principles that encourages rehabilitation and “recovery” (building a significant and satisfying life according to the desire and abilities of the participants, encouraging hope) in differing quantities – for example, the existence of pleasant and respectful relationships, attempts to jointly build personal programs, identification of personal goals and striving to achieve them, and the active role that the participants take in operating and marketing the programs. The staff in both programs receives continuous professional training.

Abstract

Over the last few years, community programs for people coping with psychiatric illnesses have become part of a nationwide initiative. This initiative is part of the move from hospital based psychiatric care to community-based rehabilitation. Recent legislation, (Equal Rights for Patients, 1996 and the Rehabilitation of the Mentally Ill in the Community, 2000), has resulted in more and more initiatives that encourage the rehabilitation and the social and employment integration of the mentally ill into the community.

One of the most significant challenges is the creation of system responses that are appropriate to the characteristics and unique needs of younger populations. Investment in young people is likely to prevent the “revolving door” syndrome of repeated hospitalizations and the chronic manifestations of the disease.

In this report, the findings are presented from research conducted over the past two and a half years. The research was conducted in conjunction with two pilot community social and employment rehabilitation programs for young emotionally disabled adults ages 18-30 – Head Friends in Yokneam (referred to as Head North) and the Almog Center for Young Adults in Holon, and co-funded by The Fund for Demonstration Projects of the National Insurance Institute. The report is part of the public investment in monitoring innovative rehabilitation interventions, and the creation of indicators for evaluating programs at both personal and programmatic levels.

The initiative is aimed at encouraging the development of innovative intervention models in the fields of rehabilitation and employment. Through supported employment in the leisure market, new initiatives and rehabilitation frameworks in the community, the Fund aims to broaden the opportunities for those coping with psychiatric illnesses to lead significantly independent lives, thus improving their wellbeing and the wellbeing of their families. The Fund regards evaluation as a tool for improving effectiveness and as an aid for achieving its goals. In order to maximize evaluation resources, the Fund created a professional steering committee consisting of professionals and staff from the operating bodies that accompanied the evaluation process, and enabled the implementation of formative evaluation.

Methodology

In the framework of evaluating the programs, five assessments were conducted (between July 2009 and March 2011), as well as follow up of program graduates (through February 2012) utilizing various sources of information. Information was collected for about 53 participants from the Almog Center for Young People and from approximately 24 people from the Head North program. Information was collected from participants, graduates, parents, employers, and staff utilizing in-depth interviews, observations, focus groups and self-administered questionnaires.

The National Insurance Institute

Research and Planning Administration

Division for Service Development

**Community Rehabilitation Programs
for Young Adults Coping with Psychiatric Illness:
Achievements and Challenges**

by

Dr. Chen Lifshitz

Jerusalem, January 2014